భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

జూలై 1958

సంపుటము ౩౫ : : సంచిక 7

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

జూలై 1958

దీపాంగన

శ్రీ దాశరథి

దీపశిఖ నిల్చినది పురంధ్రీ లలాట
పట్టి దీర్చిన కుంకుమ బొట్టు వోలె,
దీప శిఖ పిల్చినది, చనుదెంచినాను
తనువు తనువెల్ల ఆజ్యపాత్రమ్ము వోలె

ఎరకలు వచ్చె నా యెడద కిప్పుడు, దీపకుమారికా భుజాం
బరమున తేలియాడెదను పాడెద, మంచులు పేరినట్టి ఈ
ధరణి జడత్వమూడ్చుటకు తాపము పెంచెద, వేడిలేని ఈ
పరిసరముల్ కవోష్ణరసవారిధిలో నెసలాడజేసెదఁ

నాకుఁ దీపశిఖాకుమారికకు ఈ నాడా ! శతాబ్దాల ముం
దే కానుండెను పెండ్లి ! కాని పవనద్వేషమ్ము దీపానకుఁ
నాకుఁ మధ్య నఖాతముల్ నిలిపె, నైనన్ దాని చేలాంచలం
బాకంపించె మదీయ శీర్షమున ప్రేమామోద సంవాహమై

కలభమ నైన నన్ శరభ సామజ సింహ బలంబులిచ్చి ది
వ్వెల దొరసాని పెంచినది, ప్రేముడితో ముడివేసి వాన గా
డ్పుల తొలిదాడినాడు నను బ్రోచిన, దెంతటి రాగబంధమో !
చలి యన లేదు దీపక భుజా భుజగీ పరిరంభణమ్మునన్ . .

బందీయయ్యె జగమ్ము దీపకళికా ప్రత్యగ్ర బాహా యుగం
బందుఁ నా యెదవోలె, అంధ తమస వ్యాధూత కోకారి వ
చ్చిందా బంధుర లోకమున్ విడచి మద్దీపాంగనా లింగ నా
నంద స్పందన మెక్కి రివ్వుమని పోనా స్వర్గమార్గమ్ములన్ !

ప్రతి యింట నొక చిన్ని ప్రమిద వెల్గించిన
అవిరళస్నేహ రాజ్యాధిరాజ్ఞి,
ప్రతిగుండె నొక ప్రభాప్రతిమ నిర్మించిన
కల్పనా నల్ప శృంగార ధాత్రి
ప్రతి తోటలో నవప్రసవమై నిచ్చిన
కాంతార కాంత వాసంత లక్ష్మి.
ప్రతి మానవీ ముఖాంబరమందు ప్రాకిన
గోరోచనా చంద్ర చారు మూర్తి.

దీపభామిని, ఆశాతిదీప్త కీర్తి,
మంచు కరగించి, వేడికల్పించి, వాగ్వి
పంచి నవరించి వాయించి ప్రకృతి నెల్ల
మూర్ఛ తేరిచి చేతనాంబుధిని దేల్చె!

కాలిన రెక్కలన్ పులుగుకై పడి నీపద కంజ సన్నిధిన్
వ్రాలితి. నిన్ను మ్రింగుటకు వచ్చిన గాడుపు దుండగీనితో
ఆలము సేసి గెల్పుగొనునప్పుడు రెక్కలు కాలిపోయె నీ
జ్వాలలు సోకి; నీకొరకు ప్రాణములైన పణమ్ము వెట్టెదన్

నీలో తేజము తగ్గిపోవునెడ నందింతున్ కవోష్ణాస్రమున్
తైలంబట్టుల — అశ్రుధారలను సంతప్తాజ్యధారం బలెన్,
జ్వాలా చేల విలోల తావక వపుర్వల్లీ విలాసంబుతో
భూలోకంబును సొంత మొక్కత్రుటి సమ్మోహింపగా జేతువే!

నన్ను స్నేహము చేసికొన్నావు నీవు
వెల్గుచున్నావు నామనః పీఠి పైన
ప్రతి రుధిర బిందువును సమర్పణ మొనర్చి
నిన్ను వెల్గించుటకు మరణింతు నేను!

దీపాంగన

నీ కీలా పరిచుంబితంబయిన నా స్నిగ్ధా ధరోష్ఠమ్ముపై
ప్రాకేళా కమ్మదనాలు ద్రాక్షరసమై, ప్రత్యగ్ర మాధ్వీకమై;
లోకాతీత సుఖమ్ము కూర్చినవి నీ రోచిష్ణు బాహాయుగ
ప్రాకారాంతర జృంభమాణ లికుచాభస్వర్ణ వక్షోజముల్

వెలుతురు మొగ్గవై బ్రతుకు వీథుల నూత్న పరీమళమ్ములన్
జిలికిన నీకుగాను విరచించితి గుండియ కొండమీద ది
వ్వెల రతనాలమేడ, పదవే అటనుండువుగాని, కోటి గుం
డెల వెలిగింప గల్గు రమణిన్ నిను గాడుపు పాలొనర్తునే

నీ నృతి జూచి లోకము ఖణిల్లను గజ్జెలతో నటింపగా
బూనెను, జారిపోయినది పో భవదంసగతాంబరాంచల
శ్రేణి, కటీపటంబు శిథిలీకృతమయ్యె, వివస్త్రవైతివే
రాణి! రవీంద్రకల్పిత విలాసిని ఊర్వశివోలె, దీపికా!

నిను కౌగింటను గొన్న నా తనువు పోనేపోవుగానీ భవత్
తను తేజః పరిణాహ పింజరితమీ ధాత్రీతలంబెల్ల ఆ
త్మనుగా జేసి వసింతు సప్తజగతీ మధ్యమ్మునన్ దీప భా
మిని ప్రేమించిన దీప్తిమంతుడనుగా మిన్నెక్కి క్రీడించుచున్

హారవిలాసము: కుమారగిరి

శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి

శ్రీనాథుఁడు తన కృతులలో నేదియో యొక రీతిని ప్రసక్తిని గల్పించుకొని రెడ్డిరాజుల ప్రాభవము నభివర్ణించుచు వచ్చినాఁడు. ఏ ప్రబంధమునందే విషయమును వర్ణించినను నది చారిత్రక ప్రమాణము చే బలపడుననుటయే యగును. సమకాలిక శాసనదానములు వాని కుపోద్బలకములై వెలయుచుండును. హరవిలాస కృతి భర్త కాంచీపుర వాసియైన యవచితిప్పయసెట్టి అతఁడు శ్రీనాథునకు బాల్యసఖుఁడు కొండవీటి రెడ్డి రాజులతో వాణిజ్య సంబంధ మేర్పఱచుకొని, వైభవ ప్రాభవముల వహించి వన్నె కెక్కినవాఁడు కావున శ్రీ కొండవీటిలో పెదకోమటి వేముని సామ్రాజ్య మంత రించిన తరువాత, శ్రీనాథునకుఁ గృతిభర్తగా, శివ భక్తుఁడు, కుమారగిర్యధీశలబ్ధ రాజలాంఛనుఁడు, మహా విభవ సంపన్నుఁడు నగు అవచి తిప్పయ్యసెట్టి గాన వచ్చినాఁడు ఈవిషయమును శ్రీనాథుఁడు హరవిలా సము కృత్యాదియం దిట్లు తెలిపియున్నాఁడు

వ. "శ్రీత్రిపురాంతక దేవ దివ్య శ్రీపాద పద్మారాధ కుండును, వశీకృత నిఖిల భూభుజుండును, పతిత త్యాగ ధ్వజుండును, నిర్మల కులశీలుండును, గవి జన స్తోత్రపాత్రుండును నగుచు, జంబూ ద్వీప భూ భువనమండలీ మకుట మండనాయమానంబగు కాంచీ పురంబు రాజధానిగాఁ గీర్తి లతాధిష్ఠి తాష్టాదశ ద్వీపాంతరం బుండు కొమరగిరి వసంత నృపాలునివలన కాందోళికా ఛత్ర చామర తురంగ భద్రపీఠాది రాజ్య చిహ్నంబులు వడసి, యమ్మహారాజునకుఁ బ్రతివత్స రంబును వసంతోత్సవంబులకుం దగిన కస్తూరీ కుంకుమ ఘనసార సంకుమద హిమాంబు కాలాగరు గంధసార ప్రధానంబులగు సుగంధ ద్రవ్యంబు లొడఁగూర్చియు, జీని సింహళ తవాయి హురుముంజి జోణంగి ప్రభృతి నానా ద్వీప నగరా కరంబులకు ధనకనక వస్తువాహన మాణిక్య గాణిక్యం బులఁ దెప్పించియుఁ, గవి గమకి వాది వాంశిక వైతాళి కాదులగు నర్థిజనంబులకు నర్థంబులు గుప్పించియు, ధీగుంభన మదాగుంభన గంభీరుండును సదాచారుండును భువన విఖ్యాతి గైకొను నవచితిప్ప ప్రభుండు"

ఈ వర్ణనమున మనకెన్నియో విషయములు విది తములగుచున్నవి. అవచి తిప్పయ యొకండే శెట్టిశ్రేష్ఠుఁడు ఉదారుఁడు కవిజన కల్పకము. ఇయ్యది మొదటి విష యము. ఆ వెనుక కొండవీటి పాలకుఁడైన వసంతరాజ బిరుదాంకితుఁడగు కుమారగిరివలన రాజచిహ్నములు బడసిన మేటి కిరాటుఁడని తెలియవచ్చుచున్నది. కుమారగిరి ప్రతివత్సరము వసంతోత్సవములను జెఱుపు చుండెడి వాఁడనియు, ఆ యుత్సవములకు వలయు కస్తూరీ కర్పూర గంధసారాది సుగంధ ద్రవ్యములను ద్వీపాంతరములనుండి రావించి, యొడఁ గూర్చు చుండెడి వాఁడనియు, తిన్నఁగ కుమారగిరితో నవచి తిప్పయకు వ్యాపారిక సంబంధము ఘనిష్ఠ మయ్యెననియు, ఆ నాఁటి యాంధ్రుల నౌకా వ్యాపారము చీని సింహళాది ద్వీపాంతరములతోఁ గొనసాగు చుండెననియు విదితమగుచున్నది. అవచి తిప్పయ కళాప్రియుఁడనియు నర్థిజనుల కర్థములు గుప్పించు వాఁడనియుఁ దెలియుచున్నది.

అవచితిప్పయసెట్టి కుమారగిరి కెట్లు ప్రతి సంవ త్సర వసంతోత్సవముల కే యే ద్వీపములనుండి యే యే సుగంధ ద్రవ్యములను గొనివచ్చుచుండెడి వాఁడో, ఆ నాఁటియే యోడలు నౌకా వ్యాపారమునందుప యోగపడుచుండెడివో వాని నీ కృత్యాదియందే శ్రీనా థుఁడు తెలిపియున్నాఁడు

సీ. పంజారఁ గర్పూర పాదపంబులఁ దెచ్చె
జలనోంగి బంగారు మొలకఁ దెచ్చె
సింహళంబున గంధసింధురంబులఁ దెచ్చె
హురుమంజి బలుతేజి హరులఁ దెచ్చె
గోవ సంశుద్ధ సంకు మద ద్రవము దెచ్చె
యాంపఁ గట్టాణి ముత్యాలు దెచ్చె
బోటఁ గస్తూరికా పుట కోశములు దెచ్చెఁ
జీనిఁ జీనాంబర శ్రేణిఁ దెచ్చె

జగద గోపాల రాయ వేశ్యా భుజంగ
పల్లవాదిత్య భూదాన పరశురాము
కొమరగిరి రాజదేవేంద్రు కూర్మిహితుఁడు
నాగసెట్టికి దేవకు చామసెట్టి

హర. 1-26

మ. తరుణీ చీనిలవాయి గోవ రమణా
స్థానంబులం జందనా
గరు కర్పూర హిమాంబు కుంకుమ రజః
కస్తూరికా ద్రవ్యముల్
కరధిం గప్పలి తోఁచు బల్లికలికా
పర్యాప్తఁ దెప్పించు నీ
శ్వరి యై ద్వైప్య కులోత్కియుం బడచి తి
ప్పం జెల్వెఁ జే యిమ్మహిన్

హర 1-28

దీనిఁబట్టి అవచి తిప్పయసెట్టి తన యోడల తోడ్పాటుతో ద్వీపాంతరముల నుండి బహు మూల్య వస్తువులను దెప్పించి, వానిని కొంపెనిట విలువఁజేసి, కుమారగిర్యర్థిత్వగుణమునకుఁ గూర్మిహితుఁడై సన్నికర్ష యుండెనని తెలియుచున్నది అవచి తిప్పయ వంశము వారికి వ్యాపారిక సంబంధమే కొమరగిరి నాఁటికేగాక తత్పూర్వమునందు అవచిసెట్టికి, కుమారగిరి రెడ్డి తాత యగు ప్రోలయ వేముని నాఁటనుండియుఁ గలదని యీక్రింది పద్యము తెలుపుచున్నది

క. శ్రీ పర్వత సోపాన
స్థాపకుఁడగు రెడ్డివేము జగతీపతికిన్
బ్రాపైన యవచి దీమణి
యాపావనికి జనించె నభ్యుదయముతోన్

హర 1-18

ప్రోలయ వేముని ప్రశస్తి విధానము శ్రీశైలమునుండి కృష్ణానదికి సోపానములు గట్టించుట. రెడ్డిరాజులు వెలయించిన శాసనములలో ప్రోలయ వేముని పాతాళగంగకు సోపానములు నిర్మింపఁజేయుట ప్రధానముగ నిరూపింపఁబడినది. తన్నిదర్శకమైన యీ క్రింది శ్లోకము పెక్కుశాసనములలోఁ గానవచ్చుచున్నది.

శ్లో. సోపానాని కృతాని యేన కృతినా
పాతాళగంగాతటే
శ్రీశైలస్య మహీశమౌళిమణినా
తాన్యేక చిత్రం పునః
సోపానాని భవన్తి
మేరుశిఖరారోహాయ నాకౌకసా
గాహాయ త్రిదశాంగనా జన
మహా సౌధాధిరోహాయ చ [1]

శ్రీశైలవాసి మల్లికార్జునదేవుని సాన్నిధ్యమునఁ బ్రవహించు కృష్ణానదికి పాతాళగంగ యని పేరు శ్రీశైలమునుండి పాతాళగంగా ప్రవాహమునకు ప్రోలయ వేముఁడు సోపానములు నిర్మింపఁజేసెఁగా, తత్కారణమునఁ బాతాళగంగలో స్నానముచేయువారికి ఆ సోపానములే స్వర్గారోహణమునకు సోపానములగుచున్నవని యీ శ్లోకభావము ఈ వేముని ప్రధానప్రదానమును శ్రీనాథుఁడిట్లు పొగడించినాఁడు. మఱియు నీపద్యమునందె యవచిసెట్టి ప్రోలయ వేమునికి ప్రాపుగ నుండెనని తెలియవచ్చుచున్నది. అవచి తిప్పయ వంశమువారు సముద్ర నౌకావ్యాపారమున ప్రఖ్యాతివడసి, విశేషధనమార్జించినవారు అనాఁడు ఆంధ్రదేశమునందలి యోడల రేవులలో ముకుళిపురము (మోటుపల్లి — గుంటూరుజిల్లా బాపట్లకు సమీపమున నున్నది.) ప్రసిద్ధమైనది. దానిమీఁద నధికారము సన్నిహితులైన రెడ్డిరాజుల కేర్పడియుండినది. ప్రోలయ వేముఁడు తన తమ్ముఁడైన మల్లారెడ్డిచే ముకుళిపురమును వశము చేసికొనెననియు, తన్మూలమున గొంత యాదాయము లభించుచుండెడిదనియు వారి వంశములోని యీ క్రిందిపద్యము తెలుపుచున్నది

శా. బాహాదర్పమునం బ్రతీప ధరణీ
పాలాటవీంద్రోలి యా
త్స్వహోదర్గుఁడు మోటుపల్లిఁగొని స
ప్తద్వీప సద్వస్తు సం
దోహంబుం దనకిచ్చు రెవ్వలి సము
ద్రగ్రుం బ్రీతిఁ గావించుచున్
మాహాత్మ్యంబు వహించె మల్లరథినీ
నాథుండు గాఢోద్ధతిన్.

—హరి [illegible]

దీనినిబట్టి ప్రోలయ వేముని నాఁడు మోటుపల్లి నుండి ద్వీపాంతర వ్యాపారము సాగుచుండెననియు, తదధికారము అద్దంకి ప్రభువుల వశమందుండెననియు, తెలియవచ్చుచున్నది. ప్రోలయ వేముని తరువాత

1. చూ. రెడ్డిసంచిక — అనపర్తి శాసనము.

ఆ రాజ్యము నేలిన అనవోతారెడ్డి మోటుపల్లి రేవు నుండి ద్వీపాంతర వ్యాపారము సక్రమముగ సాగించుటకు ద్వీపాంతరములనుండి వచ్చెడి బహుమూల్యవస్తువులపై సుంకములు తగ్గించియు, నావా వ్యాపారులకు వసతులు కల్పించియు, వ్యాపారానుకూల్యమును గలిగించు శిలాశాసన స్తంభమొకటి వెలయించియున్నాఁడు.[2] వీరియాలిసముగ నవబోతుని తరువాత కొండవీటి రాజ్య పాలకుఁడైన కుమారగిరితో పాటు నాతని వ్యాపారియగు అవచి తిప్పయ్యకు ఘనిష్ఠ సంబంధ మేర్పడి తిప్పయ మా ప్రభుఁడై కిరాటులలో మేటియనిపింపఁదగిన మహిమాంపదచ్చువ తిప్పయ్య కొండవీటి సుగంధ భాండాగారాధ్యక్షుఁడై, రాజసైన్య సముపేతుఁడై యుండెననియు, అట్టి వైభవము కుమారగిరి వసనే లక్షించెననియు, శ్రీనాథుని యీ క్రింది హరవిలాసోదాహరణములు తెల్పుచున్నవి.

క. కొమరగిరి వసంత
గమునకుఁ గంధసార కస్తూరి కుం
కుమ కర్పూర హిమాంబు
ప్రముదంబున బహు సుగంధ శాలాధ్యక్షా
—హర 1-30

చ. కొమరగిరి క్షమా రమణ
కుంజర చాగు వసంత వైభవ
క్రమ పరిపాటిశాళి వర
గంధ హిమాంబు కురంగనాభి కుం
కుమ ఘనసార సంకుమద
కుంభ మనోహర గంధశాలికా
సముదయ సార్వభౌమ కవి
సంఘ మనోరథ కల్పకద్రుమా !
—హర 4-108

క. శ్రీ మత్కుమార శైల,
స్వామి కృపాలబ్ధ శాశ్వత విభవా !
—హర 5-1

శా. వీరకుమారగిర్యనఘ లక్ష్మీభోగ భాగోచితా !
—హర 5-59

ఈ యుదాహృతులనుబట్టి కొండవీటి కొమరగిరి నృపతి ఏలిన పాలన సమయమున వసంతోత్సవములు బహువైభవముతో జరుగుచుండెడివనియు, వానికి వలయు కర్పూర కస్తూరి హిమాంబు సంకుమద ఘనసార కుంకుమాది బహుమూల్య సుగంధ ద్రవ్యములు సుగంధశాలలో నిల్వ యుండెడివనియు, తత్సుగంధ భాండాగారాధ్యక్షుఁడు అవచి తిప్పయ సెట్టియై యుండెననియు, తిరుమలనాథ సెట్టి తిప్పయ రాజభోగములను భరించుచుండెడివాఁ డనియుఁ దెల్లమగుచున్నది. ద్వీపాంతరాగతములై రాజభోగయోగ్యమైన రత్నాదికములు ఆ నాఁడే తిప్పయ జనుల కిచ్చుచుండియే యుండెడివాఁ డని మన మీ క్రింది పద్యమును బట్టి యూహింపవచ్చును

సీ. పంజావ ఢిల్లి రాఘాది పట్టణముల
నుండి పనులు మాళవ దేశ రత్నంబులు
అవచి త్రిపురాంతక సేతియానపాత్ర
సింహళద్వీప ముంపెల క్షేత్రజములు
—హర 1-19

అవచి తిప్పయ సెట్టి తోపాటుగ నాతఁడు కుమారగిరి రెడ్డి వసంతోత్సవములు గాంచి మిత్రులు పొగడుచుండు మిక్కిలిగ మెచ్చుకొనుచుండెడివాఁడట

చ. హరిహర రాయ ఫేరోజ సా
హా సురథాణ గజాదిపాధిభూ
వరులు విజ్రపభోగ ముఖ్య
వస్తు నపేయుఁ గుమారగిర్యధి
పనుని వసంత వైభవము
పర్వము నొక్కపై నిర్వహించుచు మా
తిరుమలనాథ సెట్టికి
ధీరుణభటోక్తి సెప్పఁ డేఁ సెఁగున్
—హర 1-24

ఈ తీరుగ శ్రీనాథుఁడు హరవిలాసమున అవచి తిప్పయ వ్యాపార వైభవములను, తిమ్మానముగఁ కుమారగిరి వసంతోత్సవ విధమును వర్ణించెను. ఏకత్వ మెఱుఁగిన కొండవీటి యాంధ్రుల ద్వీపాంతర నౌకా వ్యాపారమునకు సమగ్ర స్వరూప నిరూపణము చేసియున్నాఁడు శ్రీనాథుఁడే యంతమును వివరింపఁ బట్టినను తత్సమగ్ర స్వరూపమును చిత్రించుటయే యాతనికి పరిపాటి గావున, ఆనాఁటి తెలుఁగు వ్యాపారుల దూరదేశ ద్వీపములనుండి యేయే వస్తువులఁ గొని తెచ్చుచుండెడివో, వాని వినియోగ మెట్లు జరుగుచుండెడిదియో స్పష్టముగఁ దెలిపినాఁడు ప్రబంధములయందు చారిత్రకాంశములు

2. మా అనవోతరెడ్డి మోటుపల్లి శాసనము S I I X Vol X

సువ్యవస్థము చేయుటలో శ్రీనాథుని కొక ప్రత్యేకత యున్నది. అది యీ హరవిలాస కృత్యాదిలో సహస్రముఖముల భాసిల్లినది.

కుమారగిరి తండ్రియగు అనవోతారెడ్డి మహావీరుఁడు పరమ శివభక్తుఁడు, అద్భుతకార్యములఁ జేసినవాఁడని యాతని శాసనములవలనఁ దెలియుచున్నది. అతని కాలము ఇరుగు పొరుగులనున్న విజయనగరము, రాచకొండ, దేవరకొండ రాజధానులుగాఁగల వెలమరాజుల తోడను మహమ్మదీయుల తోడను యుద్ధములు చేసి విజయములు సాధించుటతోడనే కాలము గడచి పోయినది. అతని తరువాత నాతని తమ్ముఁడగు అనవేమారెడ్డి మహావీరుఁడై విజయములు సాధించుచు, పరమధార్మికుఁడై యగ్రహారము లొసఁగుచుఁ గొండవీటి రాజ్యమును కొంతకాలము పాలించెను. ఆ వెనుక కుమారగిరి రాజ్యపాలకుఁ డయ్యెను. ఈతఁడు తండ్రి మహావీరుఁడై విజయములు సాధించిన శౌర్యగుణము లేమియుఁ గానరావు. విద్యావినోదియై కళాప్రియుఁడై ధార్మికుఁడై గ్రంథరచనయందును వసంతోత్సవ నవాభినయ దర్శనములందును మక్కువ గలవాఁడై నిరంతరము కాలము గడపుచుండెనని తెలియవచ్చుచున్నది. శత్రువుల యుద్ధప్రసక్తులు లేవు. ప్రభువు ఉత్సవ దర్శనోత్సుకుఁడు. కళావినోదులు కొలువఁగ కుమారగిరికి శత్రు విగ్రహపు విధి లేకయే యుండెను. ఆ పని యంతయు నాతని బావమరిది స్నేహపాత్రుఁడు మహావీరుఁడు నగు కాటయవేముఁడు నిర్వహించు చుండెనువాఁడు. అందువలన రాజ్యభారమంతయుఁ గాటయవేమునిపైఁ బెట్టి కుమారగిరి మనోహర వసంతోత్సవములతోడను, అభినవాభినయ ప్రదర్శనములతోడను సంతానాభ్యుదయముతోడను కాలము నానందముతో గడుపుచుండెడివాఁడు. ఈ విషయమును కాటయవేముఁడు మాళవికాగ్నిమిత్ర వ్యాఖ్యా ప్రారంభమునందిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు:

శ్లో॥ భాగ్యం ప్రజానాం సమగ్ర మిద్ధ్యకతి
స్నేహైకపాత్రం యతో
వీరం కాటయవేమ మూర్తి రిపుధ్వంసే
నియుజ్య స్వయమ్
నిత్యం నర్తకనర్తకై రభినవైః కాంతై
ర్వసంతోత్సవైః
సంతానాభ్యుదయైః కుమారగిరి
భూపాలో నృపాలోత్తమః

యుద్ధములం గూర్చిన శత్రుభీతులను ధ్వంసము చేయుటకై, స్నేహపాత్రుఁడు వీరుఁడునగు కాటయవేముని వినియోగించి, తాను నిత్యము నవ నర్తకుల తోడను వసంతోత్సవ దర్శనముల తోడను, సంతానాభ్యుదయముతోడను నానందించు భాగ్యము కుమారగిరికి సమగ్రముగఁ గలిగెనని యీ శ్లోకభావము. కుమారగిరి వసంతోత్సవము లెంత వైభవముతో జరిగెడివో యీ విషయమును శ్రీనాథుఁడు హరవిలాసమునఁ దెలిపియే యున్నాఁడు. అభినయ ప్రదర్శనములతోఁ గాలము గడపు తీరెట్టిదో దానిని కాటయవేముఁడు తాను రచించిన అభిజ్ఞాన శాకుంతల వ్యాఖ్యానమున కుమారగిరి రాజును ప్రారంభమునం దిట్లు వివరించినాఁడు.

శ్లో॥ జయతి మహీయా లోకాతీతః కుమారగిరి ప్రభోః
పదవీ లకుమాదేవీ యస్య ప్రియా సకృత్ప్రియా,
వదను భివదం నాట్యగ్గ్రామం తిరోతి సమ్యక్రథా
వితరతి మహా వర్ణానాం ప్రజాయసమ్రక్తిః
—అభి కుమ 3 శ్లో॥

కుమారగిరి ప్రభువు సభలో లకుమా యను నామము గల ప్రీతిపాత్రురాలగు లకుమాదేవి లాస్యకర్త్రియై, నాట్యార్థములను వెలయించిన నర్తకవనములను ప్రస్తరించి ప్రసిద్ధినొందుచు లక్ష్మీ సదృశిగ యాచకులకు వేడ్కలెడిగ ధనములిచ్చుచుండుట, ఆమె రాజసాల లాలికగా నుండుటచేఁ గొమరగిరి నృపాలుని మహిమ లోకాతీతమై విరజిల్లుచుండెనని భావము. కుమారగిరి వసంతరాజ బిరుదాంకితుఁడై వసంతరాజీయము నాట్యశాస్త్ర గ్రంథము రచించెను. దానిలో భరతాదుల గ్రంథములకంటె విలక్షణముగఁ గొన్ని విషయములు ఇతిగూర్పఁబడినవి. అట్టి విషయములకు మార్గాభినయము ప్రదర్శించుటకై లకుమాదేవి యుపయోగపడుచుండెడిదిగాఁ దెలియవచ్చుచున్నది. కుమారగిరి వసంతరాజీయమను నాట్యశాస్త్ర గ్రంథమును రచించినట్లు కాటయవేముని మాటచే మనకుఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

శ్లో॥ మునీనాం భరతాదీనాం భోజాదీనాంచ
భూ భుజాం

శాస్త్రాణీతి సమ్యగాలోచ్య నాట్యవేదార్థ వేదినామ్
ప్రోక్తం వసంతరాజేన కుమారగిరి భూభుజా
నామ్నా వసంతరాజీయం నాట్యశాస్త్రం
యథోక్తవత్
తత్రోక్తైనైవ మార్గేణ దర్శితాశేష లక్షణమ్
కవినా మాత్రేయో మంత్రీ కాటయభూప తనూభవః
సోయం వేమవిభుః కుమారగిరి రాజాజ్ఞాని
యుక్తః కృతీ
నాట్యజ్ఞానాం ప్రీతయే కృతిం కృతధియా
శ్రీకాళిదాసీయకాన్,
తత్త్వోద్దిష్ట రసార్థ భావ రసికః శాకుంతలాదే
ష్వయమ్
వ్యాఖ్యానం కురుతే కుమారగిరి రాజీయాఖ్య
మస్యైహితమ్
అభి. కుమా. టీక శ్లో—16, 17, 18, 19

కుమారగిరి భూపాలుఁడు భరతభోజాదుల నాట్యశాస్త్ర గ్రంథములను బాగుగ పరిశీలించి, 'వసంతరాజీయము' అను పేరఁ బ్రసిద్ధమైన నాట్యశాస్త్ర గ్రంథమును రచించెను వసంతరాజీయోక్త పద్ధతిని నాట్యలక్షణ సమన్వయము సేయుమ కుమారగిరి మంత్రియైన కాటయవేముఁడు కాళిదాసు రచించిన శాకుంతలాది నాటకత్రయమునకు, ఆతని విభాగమును పాటించి, కుమారగిరికిఁ బ్రీతిగ 'కుమారగిరి రాజీయ'మను పేర వ్యాఖ్యాన త్రయము రచించెను కుమారగిరి నాట్యశాస్త్ర రచయిత యగుటచే, ముందుగఁ దద్గ్రంథస్థ విషయములను కాటయవేముని వ్యాఖ్యానములందు వినియోగింపఁ జేసెను. కాటయవేముఁడును దాను రచించిన కాళిదాసీయ విరచిత రూపకత్రయ వ్యాఖ్యానములలో, భరతాదుల లక్షణములకు మీఱిన విషయము లేవేనియుండిన వానిని సమన్వయించునపుడు వసంతరాజీయోదాహృతులను గైకొనెను తీర్మానముగ వసంత రాజీయ విషయమీ వ్యాఖ్యానములంగూఁ గొలఁది తావులందుమాత్రమే గానఁబడుచున్నచోట మాత్రము లక్షణము పటిష్ఠమై పంక్తియు విచ్ఛేదిగా నున్నది ఆ విషయమును ముందు యుక్తస్థలమున వాకొందును. నాట్యశాస్త్రము ప్రధానముగ నభినయ విషయమును దెలుపును. చతుర్విధాభినయములను ద్రిత్యనిర్వచనముఁ గాంచినపుడు గాని అందలి భాగోగములు దెలియ నేరవు. తన్నిర్వహణమునకు లకుమాదేవి నాట్యార్థములకు నవాభినయములు ప్రదర్శించు నాస్థాన లాసికయైనది. కుమారగిరి స్వయముగ నాట్యశాస్త్ర గ్రంథకర్తయగుటచే నభినవ రీతి ప్రదర్శనములతో నానందించుటలో నాశ్చర్యమేమి యున్నది.

రాజు ప్రీతిగా రాజ్యపాలనమునకు వచ్చిన వాఁడు గావింపఁబడినది కృష్ణనిగ్రహము అపని నాతనికీ మంద రాజ్యపాలకుఁడైన యనవేమారెడ్డియే కావించియున్నాఁడు కొలువడియున్న పనికిఁ గాటయ వేముని వినియోగించినాఁడు కుమారగిరి. కావున నీతనికి శౌర్యము విగుదానగుణములలో నే గాని సమరరంగమునఁ గానరదయ్యెను కావునఁ గుమారగిరి మహోదారియుఁ గళాప్రియుఁడును ఉత్సవవినోదియు యానందముతోఁ గాలము గడుపుచుండెనని నాపెదు విషయము కుమారగిరి పేరితో దానము చేయించిన అనుపఱితి దానశాసనమున స్పష్టముగఁ దెలియుచున్నది

శ్లో॥ తిరస్కరోతి క్షితిపాంబు నాశా
కుమార గిరాఖ్య నృపాలచంద్రః,
అఖండ విక్రాంతి మండల శ్రీః
శ్రియాస మం ప్రాదుర భూర్లలావాన్
వసంతవేలాసు దిశా వధూనాం
కర్పూరఖండైః కృత మండన శ్రీః
కుమార గిర్యాఖ్య వసంతరాయః
కీర్తి ప్రతాపాభరణోవిభాతి

అన్నపోత భూపాలుఁడను సముద్రమునకుఁ గుమారగిరి నృపాలుఁడను చంద్రుఁడు, అఖండ మండల విభవముగలవాఁడై కళావంతుఁడై లక్ష్మీప్రియుఁడై యావిర్భవించెను దీనిని బట్టి కుమారగిరి అఖండ భూమండలాధ్యుఁడు, కళావంతుఁడు, భాగ్యసంపన్నుఁడు నై యుండెనని తెలియుచున్నది. వసంతరాయ బిరుదాంకితుఁడైన కుమారగిరి వసంతవేళలో కర్పూరఖండములచే దిశావధూ ముఖముల నలంకరించుచుండెడి వాఁడనుటచే, నీతని వాఁడు వసంతోత్సవములు సుగంధ వస్తు వినియోగముతో మహావిభవముగ జరుపుచుండెనని తెలియుచున్నది ఈతనికీర్తి ప్రతాపములు అభరణములనుటచేఁ బ్రతాప మలంకార మాత్రమే యనుట విదితము. అవిషయమునకీ క్రింది శ్లోకములు ప్రోద్బలకములు.

శ్లో॥ పుత్రః ప్రాదురభూ త్తస్య కుమారగిరి భూపతేః
అన్నవోత ఇతి ఖ్యాతః స్వపితామహనామకః॥
తం బాల మంక మారోప్య కుమారగిరి భూపతిః
దాక్షారామే తులాదాన మకార్షీ దతిగౌరవాత్॥
అథ తస్మై కుమారాయ యౌవరాజ్య విభూతిభిః
దేశం దిగ్విజయాక్రాంతం దాతుకామ
స్వభూపతిః॥

చతుర్విధోపాయ వశ ప్రవీణం
సామ్రాజ్య నిర్వాహణ మహా ప్రభావం
స్వసుః పతిం కాటయ వేమ భూపం
రాగా దవాదీ దతిగౌతుకేన.
ఉదీచ్యా దాక్షిణాత్యాశ్చ ప్రతీచ్యాశ్చ మహీశ్వరాః
ఆచంతి సదా పత్రీ మహాత్మభిరతి గౌరవాత్॥
తస్యాత్మసింహాద్రి పర్యంత ప్రాచ్యావనిమహీశ్వరాః
జేత వ్యాస్త్వ మహీపాలా వసుధా జయ లీలయా॥

ఆ కుమారగిరి మహారాజునకు అన్నవోతుఁడను కుమారుఁ డుదయించెను. ఆ కుమారుఁడు తాతయగు అన్నవోతునితో సమానము పరాక్రమము గలవాఁడై యుండెను. ఆ బాలుని తొడమీఁదఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొని కుమారగిరి దక్షారామమునం దతి గౌతుకముతో సువర్ణ పురుషదానము గావించెను. పిమ్మట వానికుమారునకు యౌవరాజ్యమున పట్టాభిషేకము చేసి, దిగ్విజయము చే సాక్రమించిన దేశములను నీయఁ దలపెట్టి, సామదానాది చతుర్విధోపాయ నిపుణుఁడును, సామ్రాజ్య నిర్వహణ దక్షుఁడును, తనసహోదరీ భర్తయునగు కాటయ వేముని గౌరవించి ప్రేమ పూర్వకముగ నిట్లనెను "ఉత్తర దక్షిణ పశ్చిమ దిక్కులందున్న భూపాలకులు మనతో నెల్లపుడు మైత్రి నాచరించుచున్నారు. సింహాచల పర్యంతమువరకు నున్న తూర్పునాఁటి భూపాలురే మనకు జయింపవలసినవారుగా నున్నారు. కావున నీ విప్పుడు హేలగా జయింపుము" ఈ ప్రసంగముచే నీతి చతురుఁడు సామ్రాజ్యనిర్వహణ దక్షుఁడు నిజ సహోదరుఁడు కాటయ వేముఁడే యనియు కుమారగిరి పరమధార్మికుఁడై కేవలము పాలకుఁడు మాత్రమే యనియు తెలియు చున్నది.

శ్లో॥ తత స్సైన్యల పురా త్తస్య కుమారగిరి భూపతేః
రమ్యం రాజమహేంద్రాఖ్య నగరీం ప్రతిష్ఠ పద్యతి॥
తస్మాగర స్యంతరీ యహర్మ్యం ప్రాకారం తత భూషణం
ఆస్తి శ్రీ గోపికా ధీశ కృష్ణ బ్రహ్మ ప్రతిష్ఠితః॥
ఇత్థం ప్రభావోదయ భాసమానం
తం గోపికానాథ మశేష పేశ్యం

మహోమతిః కాటయ వేమ శౌరి
ర్విజయ ప్రవిష్టైర్య మవాప్రణమ్య॥
అస్మి న్నిగ్రజసే తభ్యం గ్రామ మత్యూర్జితం విభో
దాస్యామీతి ప్రతిశ్రుత్య పత్రశాసన వైభవః॥
ప్రాతిష్ఠత ప్రాచ్య ప్రపతీ న్విజేతుం॥
తతో వింధ్యాద్రి సింహాద్రి మధ్యవర్తి మహీశ్వరాన్
జిత్వా తద్దేశ దుర్గేషు నియుజ్య స్వాధికారిణః॥

అటుపిమ్మటఁ గాటయ వేముఁడు కొండవీటి నుండి కుమారగిరి యాధికారమునందున్న రాజమహేంద్ర నగరమునకుఁ దరలివచ్చెను. ఆ పురమున ప్రాకారాంతరాంతర్భాగమందు బ్రహ్మ ప్రతిష్ఠితుఁడైన గోపాల దేవుని దర్శించి విజయము లభించుటకై నమస్కరించి, "ఈ తూర్పునాఁటి జయము లభించిన నీకు మహోన్నతమైన గ్రామము నర్పింతునని ప్రతిజ్ఞఁ గావించి, దిగ్విజయమున ప్రయాణభేరి మ్రోగించుచు తూర్పునాఁడు జయించుటకు బయలుదేరెను. ఆ జైత్రయాత్రలో సింహాద్రికి వింధ్యాద్రికి మధ్య నుండు మహీపాలకులను జయించి, జయించిన దుర్గములందుఁ దనకధికారులఁగా నియోగించి మరలివచ్చెను.

శ్లో॥ తతో విజ భుజాబల మహో విజయ హేలితే
సామాజ్యల సంక్రాంతంగ పతింగ పతితేతి చే॥
రజ ద్రాజ మహేంద్రాఖ్య పురీవిత్య నివాసితే
శ్రీమద్గోపాలదేవ స్య త్వత్త్వైగ్గదాయి చే॥
కుమారగిరి భూభర్తు స్సుతేన రవి తేజసా
అన్నవోత కుమారేణ సామ్రాజ్యభోగిన శ్రియా॥
తుల్యభావి వడితీరే గ్రామ ముత్తమ మ్రుతకం
సోమం కాటయ వేమాంకః ప్రాదాపయ దుదారధీః॥
శాకాబ్దే శేలచంద్రద్వ్యేన శకమితే మాసివై శాఖసంజ్ఞే
పక్షేశుక్లే సప్తమ్యాం కుమారగిరి విభోర్నూన్నా రింద్ర
ప్రతాపః
గ్రామం శ్రీ అన్నవోత ప్రముఖరమ పతిని ప్రాప్త
కామాభిరామం
ప్రాదా దాచంద్రతారం నిజ విజయ కృతే గోపికా
ధీశ్వరాయ॥

తనవాఁడగు కాటయ వేముఁడు తన భుజబల లబ్ధ విజయమునకుఁ గారణభూతుఁడై రాజమహేంద్రవాసియైన గోపాలదేవునకు, కుమారగిరి కుమారుఁడైన కుమారాన్నవోతునిచే తుల్యభాగానదీతీరమున మహోన్నత సంపన్నమైన గ్రామమును దానము చేయించెను. శకసం॥ ౧౩౧౨ (క్రీ॥ శ॥ 1390) వైశాఖ శుద్ధ సప్తమినాఁడు అన్నవోత ప్రభువు గోపాలదేవునకు తనకు విజయమునకుఁ గూర్చిన

దానికి అనుమతిని యిచ్చు వేళకల గ్రామమును గాన ముగా నిచ్చెను. 'అనవోతపురము' అనపరియైన దేమో! తుల్యభాగా నదీతీరమునం దీ గ్రామము మహోదార సంపన్నమైనది. ఈ శాసనము కుదిని 'కొమరగిరి ప్రోలు' అని కలదు. ఈ శాసనదానమునకు సంబంధించినవారు ముగురు. మొదటి వాడు గ్రామమిచ్చెదనని ప్రొక్కుకొనిన కాటయ వేముడు. రెండవవాడు దానముచేసిన కుమారగిరి ప్రభువు. మూడవవాడు అనుమతించిన కుమారగిరి కాని యీ శాసనము కుమారగిరినిపూర్వ పర్యంతరి ప్రాంతముల చెన్నుటకో స్పష్టముచేసినది

దాక్షిణాత్యకాంతము లీతీరుగ కుమారగిరి చరిత్రము వివరించుచుండగ కొంతము విమర్శింతము. "కుమారగిరి విలాసియై లకుమా సంసరిమున రాజకీయముల మఱచి, శాస్త్రప్రసంగ్రహముల తోడను వసంతోత్సవముల తోడను కాలము గడుపుచుండెనే వాడైనను, తన్నూకులముగ రాజమహేంద్రవర రాజ్యము కాటయ వేముడు చక్కబోదిసి యాలోచించి యున్నాడు దాని కుపోద్బలకముగా "జగతి మహీపా గోకా తీ: " ఇత్యాది శ్లోకమున "ప్రియా సద్భక్తి ప్రియా" అను పాఠము సంగ్రహించియున్నారు వసంతోత్సవము లతి వైభవముతో జరుపుచు తన విలాస జీవితమునకు వస్తుంధిక మని గాని కాని యెటులాహించు. పరిగాగు కుమారగిరి ప్రభువు నాపానిగా లకుమ యను లాస్యకర్తె యుండెనని తెలియవచ్చు. మనుకుల్యాదుయున కాటయ వేముడు అతినికోట చేపాటను వ్రాసిన కము ఉల్లిలము పకుమాట దోచలిపెను. గానగాగు లక్ష్మి శిల్పి తిప్పరము 'లకుమ' యను శబము ఆమె 'ప్రియా సద్భక్తి'యై యున్నదే, అకబ్బయామె పేరునకు పరిపనుమ యటయు శామె లక్ష్మసదూపురా అయినపుడే యాదిక బృందమునకు వేలకొలది ధనము నిచ్చుట పొసగును. ఆమె యాస్థాన లాసిక యైనవాడే శాస్త్రార్థములకు ప్రావీణ్యము ప్రదర్శించవలెను. ఆమె భోగినియై యెంచో కుమారాన్నపోతుని స్పర్శతో మహాకుల్య విస్మృతునిగా మొగమాటము లేకుండ దెలిపిన కాటయ వేముడీ విషయము వెలిగింపక మానడు.

కాటయ వేముని శాసనములను బట్టియేగదా మనము కుమారగిరి చరిత్రమును నిర్ణయింప వలసినది. కుమారగిరి శాస్త్రకారుండవలె కీర్తిప్రియుండు మహోదాత్తయనియు కాటయ వేమునికోట మనకునిపవు్యమున్నది. కాటయ వేముని శాసనములనుబట్టి, కుమారగిరి యే లాపుకు విలాసప్రియుండు గాడు శాసనరాజు ఇట వసంతోత్సవ ములను మహావైభవముతో జరుపుట కుమారగిరికట్టే కాక, యాతనికి బూర్వము కొండవీటిని పాలించిన పరమ ధార్మికుండైన ప్రసిద్ధికెక్కిన యానవేముని కాలపు నుండే కలదని యీతని వాంటి శాసన పదములు తెలియజేయుచున్నవి

శ్లో ॥ సోయం వసంతరాయాం:
కస్తూరీ చంద్ర చందనై:
ప కేసరాం ఘనంద్యాం చ కుసుం
గంధకేన వ్రధాత్
యద్వసంతోత్సవ కృప భూరి కర్పూరరేణుభి:
యాశిపాకి మ తిపాంసు దకిం
జగత్రాంత్రయమ్ 3.

అన్న వేమునకును వసంతరాయ బిరుదముగ దు కస్తూరి మొదలగు కర్పూరాది సుగంధద్రవ్యములను వసంతోత్సవములందు వపయోగించుట యాతని వాటను గలదు ఆటియుగాక వసంతోత్సవములు కేవల సమారాధన రూపములు పుణ్యార్జన భూపా లుగు వానిని మహావిభవముతో సాగించుచు ఇట వికేష మేమన కీర్తిప్రియుండైన కుమారగిరి యీ వసం తోత్సవమును అనచిత ప్రయాసట్టి ద్వీపాంతరముల నుండి తెప్పించిన సుగంధద్రవ్యమును బహుళముగ నుపయోగించి మిత్రులు సామంతులు వకు స్పర్ధలు మెచ్చుకొనునట్లు రిరిగ చేయుటయే. తాను కళా ప్రియుండై నాట్యశాస్త్రమును రచియించియుండుటచే లకుమా యనిచే నభినయము చేయించి నాట్యశాస్త్రముల నాలోకించి వినోదముచుండుట విలాసజీవితమునకు నిదర్శన మెటులగును? రాజమహేంద్రవర రాజ్యము కాటయవేమునకు కుమారగిరి, స్వయముగ నర్పించి నదియే కాని యాతడు సంగ్రహించినది కాదని, యీ క్రింది శాసన శ్లోకము తెలుపుచున్నది.

శ్లో కుమారగిరి భూపాలో యస్మై విక్రమ తోషిత:
ప్రాదాత్ప్రీతిం శుభం రాజమహేంద్ర నగరి
ముఖామ్ 4

కుమారగిరి కాటయవేముని పరాక్రమమునకు సంతసించి, రాజమహేంద్రవర మాదిగ తూర్పుభూమి నిచ్చివైచెనని దీని భావము.

ఈతీరుగ కుమారగిరి విద్యాకళాభిజ్ఞ సంప న్నుడును, పరమ ధార్మికుడును, ధీసంపన్నుడునుగాక బరిగ ణింపదగినవాడే గాని విలాసిగాడనుట సుస్పష్టము. అట్లు కాని వాడు పరమధార్మికుండైన కాటయ వేముడు కుమారగిరియొడ కృతజ్ఞత వహించువాడుగా నుండడు శ్రీనాథుని వంటి కవి పోషకుడునగాడు.

3 See Epi Ind Vol III page 286-291. Nadupuru grant of Annavema Saka 1296.

4 See Epi Ind Vol IV p. p 318-327 Tottaramudi grant of Kataya Veema.

నివురుగప్పిన నిప్పు

"కావ్యశ్రీ"

శేషగిరి సినిమా చూస్తున్నాడన్న మాటేగాని అతని మనసు మనసులో లేదు. చూస్తున్నా, చూస్తున్నా తన జీవిత గాథ తెరకెక్కిందా అన్న అనుమానం మరీ బలపడ సాగటంతో శేషగిరి పూర్తిగా మైమరచిపోయి గడిచిపోయిన కమ్మని జీవిత ఘట్టాల మధుర స్మృతులను నెమరువేసుకుంటూ సినిమా అయిపోయిన సంగతి గమనించలేక చుట్టూ లేచిన జనాన్ని చూసి ఉలిక్కిపడి లేచినిలుచున్నాడు! రమణి కూడా లేచాడు. ఇద్దరూ బయటకు వచ్చి రమణి ఇంటివైపు నడవసాగారు. మొదలుపెట్టాగా శేషగిరి మనసెంతో దూరంగా వెళ్ళి పుస్తాల ఆనాటి ఉంపటంచేరి ఎప్పుడు సినిమాకు వెళ్ళినా రమణి ఇంటి దగ్గర ఎదురుచూడటం మామూలైపోయింది. దారిలో నిలిచింది వేసిన కరెంటుస్తంభాల డాబా దగరకు వచ్చాక రమణి వెనక్కి పనక్కి తిరిగి ఆడాబా గుమ్మంలోనికి మాయమయ్యేంత వరకూ శేషగిరికి అక్కడే కాళ్ళు ముందుకు వెళ్ళవు. శేషగిరి ఓ అడుగు వెనక్కి వేసి తానూ చూసుకోడు, ఆ డాబా పిట్ట గుమ్మంలోనుంచి లోపలకు! ఇంతలో గెంటను ఆ... కు కంగారుగా నడుస్తూ — గాలికి ఎగిరి తన ముఖం మీద ముసురుకున్నవాయి. చీరపైట తీసుకుంటూ తనవంక ఆశ్చర్యంగా చూచి చిరునవ్వు నవ్వి మల్లెపూల ఘుమఘుమలు వెదజల్లి వెళ్ళిపోయిన ఓ వయ్యారి పొంకాన్ని వింతగా చూచి నిలిచిన వేసిన కరెంటుస్తంభాల డాబా సంగతి మరిచిపోయాడు శేషగిరి రమణి వచ్చి లాగేదాకా. ఇద్దరూ కలిసి రమణి యింటికి వచ్చి ఎప్పటిలాగే చావిడిలో పడుకొన్నారు.

రమణి గుర్రుపెట్టి నిద్రపోతున్నాడు. శేషగిరి జాగ్రదవస్థ స్వప్నావస్థ తెలియని అయోమయ స్థితిలో సినిమా చూసిన తియ్యని గాయాలు తలచుకొంటూ కళ్లుమూసుకొని పడుకొన్నాడు. మధురమైన తొలినాళ్ళ మంగళవారాల మందయానల కౌగిలింతల్లోని మందహాసాలు తెచ్చి ఇచ్చేందుకు మరింత ఆనందం కూడుస్తుంటే శేషగిరి హృదయాంతరంగంలోని జ్ఞాపకాల అగాధాలలో పడి సుడివడుతూ తిరుగుతున్నాయి. "పాలిపోయిన బుగ్గమీద కన్నీళ్ళ ధారలు కట్టి ప్రవహిస్తుంటే ముడివిడిన జుట్టు మొగాన మీద చిందరవందరగా పడివుంటేగా, గడ్డ తెగించిన లైటుపట్టుకొని వచ్చి తన దగ్గర నిలుచుని నిట్టూర్చిన కళ్లతో తనవంక చూస్తున్న లక్ష్మి" కనుపించగానే గుండెల్లో లేచాడు శేషగిరి. అతనిగా లేస్తాంటేనే లైటు ఆర్పి ప్రక్కగా గదిలో వున్న కొంత మాసు మైచీకటి ముసురుకుంది. లో ఏదో గది తలుపులు గడియ వై చివెళ్ళ తప్పించుయింది. తాను చూచింది కలో నిజమో తెల్సుకోలేకపోయాడు శేషగిరి. ఇన్నాళ్ళకు లక్ష్మి కలలోనైనా కనుపించినందుకు సంతోషింపలేకపోయాడు శేషగిరి. కానీ మరుక్షణంలోనే లక్ష్మి కన్నీళ్ళు గుర్తుకు వచ్చి పడుకొన్న మంచంలోనే కృంగిపోయాడు.

శేషగిరి బి.ఏ.లో ఆ వూరు వచ్చినప్పటినుంచి రమణి, గిరి స్నేహంగావుంటున్నారు. ఆ వేళ ఆదివారం కావటంతో సినిమాకు బయలుదేరిన మిత్రులు గోదావరి వడ్డున దూరంగా, వెన్నెల వెలుగులు నిండిన బయలు పడ్డ యిసుక తిన్నెమీద కూర్చున్నారు. శుక్లపక్షపు పంచమి చంద్రుని లేత వెన్నెలలో నదిమతల్లి జలతారు చీర కట్టినట్లుగా మెరుస్తూ ఉంది.

"ఏరా శేషగిరీ! ఇక బ్రతుకంతా బ్రహ్మచారిగానే గడపదలచావా?"

"నువ్వెన్నిసార్లడిగినా నా సమాధానం మారదు రమణా! చెప్పానుగా అప్పుడే."

కొన్నిక్షణాలు నిశ్శబ్దంగా శేషగిరి వంక చూచి సిగరెట్టు అగ్గిపెట్టె తీశాడు రమణి.

"దాని వెనుక ఏదైనా కథ యున్నట్లయితే చెప్పరాదా?"

"ఏ కథ?"

"అదే! నువ్విలా బ్రహ్మచారిగా ఉండటానికి కారణమైన కథ!" అంటూ సిగరెట్టు వెలిగించటానికి

అగ్నిపుల్లగేగాదు రమణ! ఆ వెలుతురులో రమణ యెడమ చేతి మణికట్టు క్రిందవున్న కాలిన మచ్చ చూడకుండా పక్కన్నే తలవంచుకొని నిట్టూర్చి అడిగాడు శేషగిరి!

"నీ యెడమచేతి మణికట్టు క్రింద ఆ మచ్చేమిటి రమణా!"

"చిన్నప్పుడు తెలియక నిప్పు తీసుకొందామని కుంపట్లో చేయిపెడితే కాలిందట! అదిసరిలే! నీ కథ ప్రారంభించు"

శేషగిరి బరువుగా నిట్టూర్చి కథ చెప్పడం ప్రారంభించాడు

"మా స్వగ్రామం పల్లెపల్లి, చిన్న పల్లెటూరు. చదువుకోసమని మా పినతల్లిగారింటికి పంపించారు నన్ను. అక్కడ రెండు ఫారాలు చదువుతుండగా నా జీవితంలో తొలిసారిగా పట్టాలు తప్పింది. మా చిన్నాన్న హైస్కూలు హెడ్మాస్టరు కావటంవల్ల మా యింట్లోనే అద్దెకు వచ్చిన డిప్యూటీ తహసిల్దారుగారి అమ్మాయి అమీనున్నీసా కూడా నాతోబాటు మా చిన్నాన్న దగ్గరే చదువు ప్రారంభించింది. అప్పటికి నాకు పదహారేళ్ళుంటాయి. అమీనా నాకన్నా పెద్దదో చిన్నదో తెలియదుగానీ శారీరకంగా పెద్ద వాళ్ళలోనే జమకొస్తుంది. అత్యంత సన్నిహితులమయి పోయాము. సంక్రాంతి పండుగ సెలవులు. ఒకనాటి సాయంకాలం మరీ చలిచలిగా వుంది. నేను మా రీడింగు రూములో ఒంటరిగా కూర్చొని జాషువాగారి స్మశానవాటిక చదువుకొంటున్నాను. అమీనున్నీసా వచ్చింది. ఆనాడు ఆమె పెదవులమీద చిరునవ్వు ముఖంలోని మారిన వికాసం ప్రతిక్షణం చూస్తున్న నాకే క్రొత్తగా తోచింది. తెలియని కళతో ఆమెను మహమ్మదీయ కన్య అనుకోరు అన్యంగా హిందూ బాలికలాగే వుంటుంది బొట్టు పెడితే! వస్తూనే నా యెదురుగా నిలుచుని గిరీ ప్రేమంటే యేమిటండి? "నాకు తెలియదు" అన్నాను "నేను చెప్పనా" అంది. చెప్పమన్నాను. వెంటనే నా రెండు చేతులూ పుచ్చుకొని తన మెడకు చుట్టబెట్టుకొని నన్ను తన గుండెలకద్దుకొని బలంగా కౌగిలించి ముద్దుపెట్టుకుని "ఇదే ప్రేమంటే!" అంది. అప్పటికి ఇంచుమించుగా నేను మూర్ఛపోయిన స్థితిలో వున్నాను. ఒళ్లంతా గగుర్పాటుతో వేడెక్కిపోయింది రక్తపు పోటుతో నరనరాలలోని నరాలు బద్దలవుతాయేమో అనుకొన్నాను. దరిద్ర్యం తప్పినవాడిలా గజగజలాడిపోయాను "ఏమిటి గిరీ అలా అయిపోతావేం?" అంది నా గడ్డం పట్టుకొని. అప్పటికి పూర్తిగా తెలివొచ్చింది. ముద్దు పెట్టుకొన్న బుగ్గ తడుముకొంటూ "ఛీ ఛీ" అన్నాను. అమీనా చిన్నబుచ్చుకొని వెళ్లిపోయింది. ఆ రాత్రి భోజనము, నిద్రా రెండూ అయిందనిపించి పెందలకడే ప్రక్క చేరను. ఎంత ప్రయత్నించినా నిద్ర రాలేదు. అప్పుడే పలవరాలు నిర్మించుకొంటున్న ఆమె తన్మోహనస్వప్నాలు నా గుండెకింకా గిలిగింతలు పెడుతూనే వున్నాయి. ఆ సంగతి తలచుకొంటే నాలో సుగంధాలు గుబాళింపసాగాయి. ఆ పరిష్వంగానుభవంతో నా నరనరాల ఉష్ణరక్తం ప్రవహించింది. కలలోను ఆ అనుభూతి మరలా మరల పొందాలనే కోరిక క్రమక్రమంగా బలీయం కాజొచ్చింది. నవ యౌవన ప్రకోప రేఖలతో పాటు తొంగిచూచినకూడా అంగడాని రేఖలు ప్రస్ఫుటించాయి. తెల్లవారి ఉన్నీసాకు ముఖం చూపెట్టటం యెలాగా అని నాలో నేనే తర్కపడిపోతున్నాను. ఆమెమీద యింతకుముందున్న చూడలేని యేదో అధికారమమకారం — ముసుగుచీకటిలాగ గుండెల్లో ముసిరి, పొగ దొంతరలు మంచు తెరలులాగ క్రమ్మసాగాయి. నేనంత బాధపడుతూవుంటే యింకా యేడుగంటలు కాకుండానే అమీనున్నీసా అప్పుడెలా తయారై వచ్చి చిరునవ్వుతో "ఏం గిరీ! కళ్లెర్రగావున్నాయి రాత్రి నిద్రపట్టలేదా" అని కిలకిలా నవ్వేసింది. ఆమె ధైర్యానికి నిబ్బరానికి ఆశ్చర్యపోతూ తలవంచుకొని వెళ్ళిపోయాను.

ఆనాటినుంచీ అటువంటి తరుణం యెప్పుడు వస్తుందా అని యెదురుచూస్తూ వున్నాను. అప్పట్లో నా కా విషయాన్ని ప్రస్తావించే ధైర్యము లేకపోయింది. కోరికంటే పిరికితనం బలీయమయింది. ఆమే పూనుకొంటే బావుండునని వేచాను. నాకిష్టం లేదనుకొందేమో నా బాధ తెలియనట్లుగా వూరుకొంది. ఆ పిరికితనంతోనే మూడుమాసాలు మహాబాధగా మనసు మనసులో లేకుండా నిర్లిప్తంగా గడిపాను. పెద్ద పరీక్షలైపోయాయి. అనుకోకుండా ఓ సుముహూర్తం కలిసింది. ఆ మండు వేసవిలో అమీనా తండ్రి డిప్యూటీ తాసిల్దారుగారు స్వయంగా వడదెబ్బకు గురై ప్రక్క చెట్టుకు తీసుకొని హాస్పిటల్లో చేరక

నుంచే మరణించాను. అమ్మాయికు తల్లి లేదు. అలా జరిగిన మరునాడే అమ్మాయి వాళ్ళ తమ్ముణ్ణి తీసుకొని వాళ్ళమ్మమ్మ తన యింటికి కాకినాడ వెళ్ళిపోయింది

నాలో తుపాను చెలరేగింది. మనసులో పడివున్న మమతలు బయటపడసాగాయి. అమ్మాయిని చూసి తీవ్ర పోరాటంలో నా హృదయంలోని ముగ్ధవాంఛా పూరిత పరిశీలనంతా గందరగోళమున్నగా మారిపోయింది. ప్రపంచమంతా చీకటిగా తోచింది. పాతికేళ్ళుండి పిన్న పెద్దలతో కలకటానికి మా చిన్నాన్నగారింట్లో నేను భరింపగాని ఒంటరితనంతో బాధ పడేవాణ్ని! నా హృదయంలో వాంఛాగ్నులు రెండూ ఒకేసారి గంగాయమునల్లాగ కలిసి పెనవేసుకొని మథింప జొచ్చాయి" అని నిట్టూర్చి ఆపుచేశాడు శేషగిరి

"ఇంతకూ నువ్వు కథ చెప్తున్నావా కవిత్వం చెప్తున్నావా?"

"ఆనాటి నా హృదయంలోని బాధ అర్థమయ్యేటట్లు వివరించాలంటే భాష దొరకటంలేదు రమణా! నేను వాడిన పదాలు నా భావము ముందు చాలా పేలవాలు"

"సరే తర్వాత కథ కానీయ్" అన్న రమణ మాటలతో తిరిగి చెప్పసాగాడు శేషగిరి

"ఆ జ్ఞాపకాలతోనే తర్వాత సంవత్సరం కూడా గడిపాను. ఆ సంవత్సరంలో ఒక్కసారయినా అమ్మాయిని చూడలేకపోయాను. కనీసం ఆమె దగ్గరనుంచి ఉత్తరమైనా రాలేదు. నేనూ వ్రాయలేదు. మార్కులు ఫైనలు పరీక్షలు బాగానే వ్రాశాను. సెలవుల్లో కూడా స్వగ్రామం వెళ్ళకుండా అక్కడే వుండి హిందీ చదువుతున్నాను. నా హృదయానికి నిజమైన వసంత ఋతులక్షణాలు లభ్యతే పాడైపోయాయి. మా యింటి యెదురుగా వున్న వారమ్మాయి పెళ్ళికి వాళ్ళమ్మట్టా లొచ్చారు. మా వాళ్ళింటివాళ్ళతోబాటు నేనూ వెళ్ళాను. పెళ్ళికి పెళ్ళికొడుకు తాళికట్టే ఆ సుముహూర్తములో అప్రయత్నముగా పేరంటాళ్ళలో నిలుచున్న ఓ అమ్మాయివంక చూశాను. అప్పటికే ఆ అమ్మాయి నావంక చూస్తూవుంది. "ఆగండోయ్ భజంత్రీలు" అని పురోహితుడు అరిచేవరకూ మేమలా ఒకరినొకరు చూసుకొంటూనే వున్నాం. పెళ్ళయిపోయిన పది రోజులవరకూ ఆ అమ్మాయి అక్కడే వుంది. ఆ పది రోజులలో మా పరిచయం రహస్య సమావేశాలవరకు వచ్చింది. ఒకనాటి సంధ్యాసమయంలో లక్ష్మితో నేను "పెళ్ళంటూ చేసుకొంటే నిన్నుతప్ప మరెవ్వరినీ చేసుకోను" అని ప్రమాణం చేశాను. ఆమె చటుక్కున వంగి నా పాదాలకు నమస్కరించింది

"ఆ అమ్మాయి పేరు లక్ష్మా?"

"అవును. అసలు పేరు చాల పెద్దది. అందు కంచేనూ చివరనున్న లక్ష్మి అనే పిలిచేవారు నేనూ అంతే"

"ఊఁ తర్వాత"

"నాలో పరవళ్ళుతొక్కే ప్రేమప్రవాహం అంతా ఆమె పాదాలదగ్గరకు ప్రవహించింది. మా రహస్య సమావేశాలు ఎలాగో బయటకు పొక్కాయి. పెద్దలదాకా పాకాయి. మా చిన్నాన్న నన్ను పన్నగా మందలించాడు. ఆరాత్రి వల్లే తమ్ముడు కృష్ణారావుచేత చీటి పంపించింది లక్ష్మి ఒక్కసారి మాట్లాడమని. ఆ మరునాడే తను యింటికి వెళ్ళిపోతూ వుందట. అమావాస్యనాగానే మా పెరటిలో పనసచెట్టు అవతల గడ్డిమేటి ప్రక్క మహాభాగ్యవతి లక్ష్మి రాకకోసం యెదురుచూస్తున్నాను. "పాలిపోయిన బుగ్గలమీద కన్నీళ్ళు చారలుకట్టి ప్రవహిస్తుంటే, ముడివిడిన జుట్టు మూపుమీద చిందరవందరగా పడివుండగా కొడిగట్టిన లైటు పట్టుకొనివచ్చి, నీళ్ళు నిండిన కళ్ళతో నావంక చూస్తూ చటుక్కున నా కాళ్ళకు నమస్కరించింది. ఆమె సౌందర్యం యెలాంటో నాకు తెలియలేదు. సంగతులన్నీ చెప్పింది. మా ప్రణయగాథ బయట పడినందువల్లనే తనను బలవంతంగా పంపించేస్తున్నారట! మేమలా మాట్లాడుతూవుండగానే ఎవరో ముసలమ్మ వచ్చి లక్ష్మిని రెక్కపట్టుకొని లాక్కుపోయింది. అప్పటినుంచి యిప్పటివరకూ లక్ష్మి నాకు కనిపించనేలేదు

"లక్ష్మిని పెళ్ళాడటానికి మీవాళ్ళు అంగీకరించలేదా?"

"లేదు"

"ఎందుకనీ?"

"వాళ్ళిద్దర్నీ జాతిగాదట! వ్యభిచారిట! ఆసంబంధం మాకు సరికాదట"

"లక్ష్మికి పెళ్ళయిందా?"

"అయిందట"

"ఏ వూరు?"

"సామర్లకోట"

రమణ ఎందుకో గతుక్కుమన్నట్లయాడు. అనుమానిస్తూ అడిగాడు.

"లక్ష్మి పుట్టిల్లు ఏవూరు?"

"రాజవరం"

"రాజవరమా" యీసారి నిజంగా కంగారు పడ్డాడు రమణ!

"ఏం అలా అడుగుతున్నావు?"

"ఏం లేదు మా అత్తగారిదీ కూడా రాజవరమేగా! మా లక్ష్మిని నీ కెరుగునేమో అని"

"అవును మా అత్తగారిదీ కూడా ఆ వూరే కాబట్టి నీకు తెలియక పోయినా మా చెల్లాయికి తెలిసి వుంటుంది! ఇంటికెళ్లాక కనుక్కో లక్ష్మి యెలా వుందో"

"అలాగే! లక్ష్మి మొగుడి పేరు తెలుసా?"

"తెలియదు"

"తండ్రి పేరు"

"వెంకన్న"

రమణముఖంలో రంగులు మారుతున్నాయి ఉన్నట్టుండి ఒక్కసారిగా నవ్వి అన్నాడు.

"ఒరే! చంపావురా! వాళ్లిల్లు మా అత్తవారి యింటిప్రక్కనే! నీ లక్ష్మి మా ఆవిడ ప్రాణస్నేహి తురాలు కూడాను ఇద్దరూ ఒకటే అన్నట్లుంటారు. అయితే భయపడేదేమీ లేదు నీ లక్ష్మి సుఖంగానే వుంది"

"అదే నాకు కావలసింది ఆమె పవిత్రతే ఆమెను కాపాడుతుంది అన్నిసార్లు రహస్యంగా కలుసుకొన్నా ఒక్కసారికూడా ఆమెను నేను స్పృశించలేదు నిష్కల్మషమైన మనిషి" రమణ యీ మాటలువింటూ ముఖం త్రిప్పుకొన్నాడు. కాస్సేపు నిశ్శబ్దం తాండవించింది. చివరకు రమణ రావే అడిగాడు,

"మరి అమెగన్నిపా యేమయింది?"

"చెప్పుతున్నాగా కంగారుపడకు" అని తిరిగి ప్రారంభించాడు శేషగిరి

"నాక్కులంపైనలు పార్థసార్యతా మా మేనమామ కూతురినిచ్చి పెళ్లిచేయాలని పెద్దలో ఉద్దేశం బయలుదేరాయి చదువు పూర్తయిందాకా పెళ్లిమాట తలపెట్టవద్దని చెప్పి అంతలో కాలేజీలు తెరవటంవల్ల కొత్తపల్లి కాలేజీలో చేరాను నా జీవితానికి విలువలేదని దృఢనిశ్చయంతో బలవంతంగా ఏమీ చేసేదిలేక ఇంటరు చదవటం మొదలుపెట్టాను మొదటి సంవత్సరం అయిపోయింది సెలవు తెలగాలలో స్వగ్రామం వెళ్లటానికిష్టంలేక మా పిన్నిగారి యింటికి వెళ్లాను ఒకనాడు సాయంకాలం అలా బయటకు వెళ్ళి తిరిగి వచ్చేటప్పటికి నా పాత కీర్తించుయాములో నేను పడకకుర్చీ మంచం మీద కూర్చుని మా పిన్నితో మాట్లాడుతున్న ఒక స్త్రీమూర్తిని చూచి నేను సుమ్మంలో నే నిలబడిపోయాను సంపంగి గుత్తిలా ముందువున్న బొమ్మలా, పద్మంగా బొద్దుగా మిలమిలలాడుతున్న యౌవ్వనంతో చూచిన ముఖాన్ని పోల్చుకొంటూ నిలుచున్న నన్ను చూచి ఆమె నవ్వుతూ అంది "ఏం గిరీ! మరిచిపోయా కేమిటి _"

"మన అమెగన్నీ తెలాగ" అంది మా పిన్ని! సరిగా అప్పటికి నేను పోల్చుకొన్నాను. మూగరం పోగ్చుని కళ్లు మూసుకుపెట్టాం అమెగ నాకుగా రోజు ప్రేయంతు చదివిందట సెలవు లావటాన పంతులమ్మగా పనిలో ప్రవేశించిందట

ఆ రాత్రి మరల నాలో వ్యధ ప్రారంభ మయ్యింది. ఆమెను చూచినప్పటినుంచి ఆ నాటి యేకుపుముఖంలో లక్ష్మి నా కళ్లలో మెదలటం ప్రారంభించింది లక్ష్మికి అప్పటికే పెళ్లి అయిపోయిం దని విన్నాను ఎంత మానదామన్నా ఆమె తలపులు నన్ను వెంటాడుతూనే వున్నాయి ఆ జలోదనల తో నే తెల్లవారుఝామున ఎప్పుడో మగత నిదుర పట్టింది దుర్యంఘట్టాల గా ఉక్కిరిబిక్కిరై కళ్లు తెరిచేటప్పటికి అమెగ నీసావా బుగ్గమీద ముద్దు పెట్టుకొంటూవుంది ఆ వేగం అనుకోలేక మారు మాట లాడలేక పోయాను నేను చేసింది తప్పే! అయినా నిజం చెప్పుతున్నాను అప్పట్లో ఆమె కౌగిలినుండి తప్పించుకోటం నా చేత కాలేదు అసలు తప్పించు కోవాలని దృష్టి గా కలేదు నాకు— మరునాడు ప్రొద్దుట ఎండెక్కాక మెలకువచ్చి తలంపుమీద వంగి పడివున్న వజ్రాల బెండీలు గుండె మీద చెమట కంటికొనిఉన్నా తెలవారేసరికి వీడ్కోలు సోగనింపుక కంగారుగా లేచి బయటకు పోతుంటే మా పిన్ని వచ్చి "అమెగ వెళ్ళిపోయిందిరా! నీతో చెప్పమంది." అంది అమెగ చిట్టి మనస్తత్వం అంతగా తెలియ లేకపోయాను. ఇలా జరిగి అరేళ్లయింది అప్పటినుంచీ

నివురుగప్పిన నిప్పు

ఇప్పటివరకూ అదీగాక కనుపించలేదు కానీ ఒక రంభలాటి ట్యాక్సీలో లేచిపోయిందని, మరలవచ్చి ఒక కొడుకు దొరికాడని వుంటుందని కబుర్లు విన్నాను. ఇప్పుడెక్కడుందో తెలియదు. లక్ష్మీపతిగారి అసలు తెలియనే తెలియదు. ఈ ఆరు సంవత్సరాల నుంచీ పెళ్ళిచేసుకోమని మా వాళ్ళు పోరాడుతూ చెపుతున్నారు చేవిలా చెపుతున్నాను. ఇది నా కథ!" అని ముగించాడు శేషగిరి ఇద్దరూ యిళ్ళకు వెళిపోయారు.

శేషగిరి పనిచేస్తున్న ఆఫీసులోవున్న టైపిస్టు కృపాబాయికి శేషగిరి అంటే అటువంటి భావం రాంగుకు కలిగిందో ఆమెకు కూడా తెలియదు ఎప్పుడూ దాకా పక్క వుండే ఉక్కు చేమతం చూచినా కోపంగా కనుపించే అతని ముఖమంటే తన కెందుకంత యిష్టం కలిగిందా అని కృపాబాయి చాలా సార్లు ఆలోచించింది కాని సమాధానం దొరకలేదు. ఆ వేళ మధ్యాహ్నం లంచ్ టైములో ప్యూనువచ్చి రమణను శేషగిరిని కృపాబాయి పిలుస్తున్నారని చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు! మిత్రుల చిరునవ్వులు లెక్క చేయకుండా యిద్దరు టైపింగు రూములోకి వెళ్ళాగా అప్పటికే టిఫిన్లు పెట్టిన ప్లేట్లు, కాఫీ వీరి కోసం యెదురు చూస్తున్నాయి ఉభయులకులేంచి ప్లేట్లు ఖాళీలయ్యాయి ఇంతలో ద్వారకా లంచ్ హోంనుంచి యెవరో ఫోనులో రమణను పిలుస్తున్నారని ప్యూను కబురు తెచ్చాడు రమణ మేనేజరు దగ్గర సెలవు తీసికొని ఇంటికి వెళ్ళిపోయాడు

"ఇవాళ మనం సినీమాకు వెళ్ళాలి" గోముగా అడిగింది కృపాబాయి.

"దానికేం? అలాగే" అన్నాడు శుద్ధసత్వ పదార్థం లాగ

"అయితే ముందు మా యింటికి రండి! అక్కడ నుంచి యిద్దరం కలసి వెళదాం"

"సరే" అని శేషగిరి అక్కడనుంచి వెళ్ళిపోతూ వుండగా అతనితో పనిచేస్తున్న మరో టైపిస్టు ఇబ్రహీం అలా వెళుతూ వున్న శేషగిరిని చూశాడు కృపాబాయి సన్నని మృదువైన చేతి వ్రేళ్ళు విజయ గర్వంతో టైపుమిషను కీ బోర్డు మీద ఉత్సాహంగా నాట్యమాడాయి

అయిదు కాగానే ఆఫీసునుంచి బయటకువచ్చి ఇండియన్ కాఫీ హౌసులో కాఫీ త్రాగి తిన్నగా కృపాబాయి యింటికి వెళ్ళాడు శేషగిరి. అప్పటికి సినీమాకు వెళ్ళటానికి సిద్ధంగా లేదావిడ! పదినిముషాలు కూర్చోబెట్టి చీర సింగారించుకొని 6 గంటలకు వచ్చింది ఇక తొలి ఆట లాభం లేదు కాబట్టి రెండవ ఆటకు వెళదామంది సరే అన్నాడు! మరో అరగంటలో అయిదారు రకాల స్వీట్సు—పళ్ళు—పాలు పట్టుకొచ్చి తినమని కూర్చుంది వద్దంటే వసేమిరా తిని తీరాలంది. చేతులు పట్టుకొనడం వరకొచ్చి ప్రయత్నించింది అతన్ని చేయాలని చేస్తున్నట్లుగా స్పష్టంగా తెలుస్తూనే వున్నాయి. ఆ బాధ తప్పించుకోవాలని యత్నం లేకపోయినా ఆమె చెప్పినట్లు చేయక తప్పింది కాదు శేషగిరికి అప్పటికే తొమ్మిదయింది ఇద్దరూ సినీమాకు బయలు దేరారు హాలుదగ్గరకు వెళ్ళేటప్పటికి ఆట ప్రారంభమయ్యింది. ఇద్దరూ లోపలకు వెళ్ళి కూర్చుంటూ వుండగా వెనక సీటులో గాజులు గలగలలాడాయి శేషగిరి వెనక్కి తిరిగి చూశాడు ఆ వెనక సీట్లో అదివరకే ముఖం ప్రక్కకు త్రిప్పుకొని పైట కొంగు ఓరగా ముసుగు పెట్టుకొంది. అంతవరకూ ఆమె ప్రక్కను కూర్చున్న తను చటుక్కున లేచి వెళ్ళిపోయాడు ఆట జరిగిపోతూవుంది ఇంటర్వెల్ లో లైటు వెలగానే వెనక్కి తిరిగి చూశాడు గిరి ఆ వెనక సీట్లో అదివరకు లేదు ఆమె ప్రక్కన తిరిగి రానేలేదు సినీమా అయిపోయింది. శేషగిరి లేచి చూశాడు ఆ వెనకసీట్లో అదివరకు లేదు అతను కృపాబాయిని రిక్షా ఎక్కించి వంటరిగా రమణ యింటికి నడక ప్రారంభించాడు. కొంతదూరం నడిచేటప్పటికి తన వెనకాల యెవరో వస్తున్నట్లుగావుందని ఆగి చూశాడు! పరిచితు లెవరూ లేరు. ఎవరో ఆడవాళ్ళు—అన్నట్లు ఆ వెనక సీట్లో అదివరకు ఇంకా ముఖానికి ముసుగుతో వచ్చింది ఆమె యిల్లు కూడా యిటే కాబోలు అనుకున్నాడు ఇంతలో నీలిరంగు వేసిన కర్ర స్తంభాల వారాదగరకు వచ్చాడు! అలవాటయినట్లుగా అటు చూశాడు. తలుపులు వేసివున్నాయి. ముందుకు నడిచాడు. "శేషగిరీ" అన్న ఆపేక్షింతకు పిలుపువిని అదిరిపడి ఆగి వెనక్కి చూశాడు ఎవరూ లేరు. ఆ నీలిరంగు వేసిన కర్ర స్తంభాలవారా తలుపు తెరచుకొంటున్నారు' చూస్తున్నాడు! మరలా వినిపించింది అదేపిలుపు 'గిరీ' ఆశ్చర్యం! అదిగో! తన వెనకసీట్లో ముసుగు వేసుకుని కూర్చున్న అదిగో ఆ నీలిరంగు వేసిన కర్ర స్తంభాల

డాబా తలుపులు తీసి తలను పైకెత్తి పిలుస్తూవుంది. విస్తుపోయాడు డాబాలో లైటు వెలిగాయి. ఆ మెత్తటి పచ్చ కాంతిలో ఆమె బంగారపు బొమ్మలా మెరుస్తూవుంది "అమీర్" అని గట్టిగా అరవాలనుకున్నాడు. కాని నోరు పెగలలేదు. ఈసారి ఆమె చేతితో సైగ చేసి రమ్మంది. యాంత్రికంగా నడిచి లోపలకు వెళ్ళాడు. ఆమె తలుపు గడియ పెట్టింది.

"తలుపు వేస్తావేం?"

"నక్కలు రాకుండాను"

"...రిమోతకు నగా"

"వచ్చినవి వేరే అయా"

"అంటే" అమీర్ నవ్వి పరిచయం లేకుండా వున్న సంగతులన్నీ యథాతథంగా చెప్పింది. తను చేసిన తప్పులు, తత్ఫలితంగా తాను అనుభవిస్తున్న నరకం వివరించింది. తనెవరెవరితో తిరిగిందో కూడా చెప్పింది.

"మరి సినిమాలో కనిపించిన కుర్రవాడు?"

"వాడు తెలియని హోటలుకు భోజనానికి వచ్చేవాళ్ళ చిరునామాలు భోజనంపెట్టిన వారికి? తెచ్చి ఇచ్చేవాడు! అంతే" శేషగిరి మాట్లాడలేకపోయాడు

"నీకు పెళ్ళయిందా" అడిగింది

"లేదు" అన్నాడు

"చేసుకోవా?"

"ఊహూ"

"ఎందుకని?"

"ఇష్టంలేక"

"ఇందాక నీతో సినిమాకు వచ్చిన అమ్మాయెవరు?"

"మా ఆఫీసులో టైపిస్టు"

"ఆపిల్లతో యెందుకొచ్చావు?"

"రమ్మంది."

"ఎవరు రమ్మంటే వాళ్ళతో వచ్చేస్తావా?"

శేషగిరి మాట్లాడలేకపోయాడు.

"గిరీ! నా జీవితంనుంచి నీవు నేర్చుకోవలసింది చాలా వుంది. ఒక్క తప్పటడుగు ఎన్ని అనర్థాలు తెస్తుందో నాకు తెలుసు."

ఈసారికూడా శేషగిరి మాట్లాడలేదు

"ఈ రాత్రి యిక్కడే పడుకుంటావా?"

"ఊహూ! వెళ్ళిపోతాను."

"సరే! అమ్మ కులాసాగా వుందా?"

"ఆ!"

"ఒక్కమాట! నీతో చెప్పాలని యెన్నాళ్ళనుండో అనుకొంటున్నాను. దైవసాక్షిగా చెప్పాలంటే నా యీ అధోగతికి కారణం నువ్వు! ఇలా అంటున్నానని కంగారుపడకు! నా తొలియౌవన భోగాలు నీకర్పించాలనుకున్నాను. కానీ నీవు నిరాకరించావు! ఆ కసితో కాలుజారి తప్పుకు నాంది పల్కాను. అయినప్పటికీ నీమీది వ్యామోహం నాకు పోలేదు. అందుకే ఆనాటి తెల్లగడ్డం యువకుడిలా చేశాను. అప్పుడే కాదు యిప్పటికీ నా హృదయం నీకే. కానీ యిప్పుడు నువ్వు కోరుకున్నా నా వంటిమీద చేయి వేయనివ్వను. నా శరీరం ఎప్పుడో రోగమయం, నా మనసు, నాకున్న సర్వస్వం నీది. నీకు కుటుంబంలో కాలిపెట్టి ఆ కుటుంబాన్ని ప్రపంచం పట్టుకువస్తే వేలు సంపాదించాను"

"నా కెందుకు?"

"ఏమో నాకు తెలియదు. నాకు నీవు తప్ప మరెవ్వరూ లేరు. నా మనసు ఎప్పుడో నీ కంకితం చేశాను. నా సంపదకూడా నీకే" ఆమాట మనస్ఫూర్తిగా అర్థంగాక తెల్లబోయి నిలుచున్నాడు శేషగిరి

"సరే వెళ్ళు! త్వరగా వెళ్ళు! నిన్ను మావాళ్ళు చూస్తే నాకు పాపముద్ర పడుతుంది. వెళ్ళిపో! కానీ నేను చనిపోయేలోగా వచ్చి యీ ఆస్తి అంతా తీసుకుపో! వెళ్ళు గిరీ" ఆమె ఉద్రేకం అర్థం కాలేదు

"అమీర్" అన్నాడు గట్టిగా

"ఆ అమీర్ నీపాలిట చచ్చిపోయింది. ఇప్పుడీ శరీరం పేరు శాంతా కూడా"

"పేరు మార్చుకొన్నావా?"

"అవును"

"ఎందుకు?"

"ఇక్కడ ఆ అవసరం అటువంటిది. నీకు తెలియదులే! వెళ్ళు" అంటూ అతను మాట్లాడకుండా బయటకు వచ్చాడు. వెంటనే తలుపులు మూసుకుని గడియ వేసుకొంది లోపల! ఆ యింటి మెట్లు దిగుతూవున్న శేషగిరి మీదికి ఏదో మీదనుంచి వాళ్ళు చిలిపిచిలిపిగా నవ్వారు. వాళ్ళ నవ్వుకు కారణం అర్థంకాకపోయినా అయినదానికి తలవంచుకుంటూ తిరిగి ఇంటివైపు నడిచాడు శేషగిరి. అప్పటికే రమణ హాల్లో పడుకొని నిద్రపోతున్నాడు. శేషగిరికూడా ప్రక్కనున్న మరొక మంచంమీద పడుకొని ఎడతెగకుండా మారిన అమీర్ జీవితాన్ని తలచుకొంటూ మెల్లగా నిద్రలోకి జారిపోయాడు. లోపల యేదో కసిగా కదిలిన దృశ్యం

నివురుగప్పిన నిప్పు

రమణకు మెలకువ వచ్చింది. మెత్తగా కాంతి తాము పడుకొన్న వాకిటిలోకి వస్తున్నట్లయి, కన్నులు మూసుకొని దొంగనిద్ర నటిస్తుంటాడు రమణ. ఒక అమ్మాయి పాలిపోయిన బుగలమీద కన్నీళ్ళ చారలు కట్టి ప్రకాశిస్తూవుంటే ముడివేసిన జుట్టు మూపుమీద చిందరవందరగా పడివుండగా గోడ తగ్గించిన లైటు పట్టుకొనివచ్చి శేషగిరి పాదాలదగ్గర నిలుచుని నిలుచుని నిప్పు నిండిన కళ్లతో గిరివంక చూచింది. ఇంతలో లోపల యేదో దగ్గు కావటంతో చటుక్కున లైటార్పి తన గదిలోకి వెళ్ళి తలుపులు గడియపెట్టుకొంది. ఈ దృశ్యమంతా నిద్రపోయినట్లుగా నటిస్తూ చూచిన రమణకు ఇక నిద్ర పట్టలేదు. ఆలోచిస్తూ ఆ రాత్రంతా జాగరం చేశాడు.

ఆ మర్నాడు రమణ కాలేజీకి లీవు ఎందుకు పెట్టాడో అర్థం కాలేదు శేషగిరికి. ఆఫీసు టైము కాగానే ఇండియన్ కాఫీ హౌసులో కాఫీ తాగి రమణ యింటికి బయలుదేరిన శేషగిరి సాయంకాలం సినిమాకోడకు పికెట్టుకువచ్చి పలకరించే మిత్రుల సంఘాన్ని తప్పించుకొని తీరా రమణ యింటికి వెళ్ళేటప్పటికి ఏడున్నర అయింది. రమణ గుమ్మాలుగా వుండే కోట వీధి వాకిటిలో లేడు కాబట్టి అలాగే నిలబడి "రమణా" అని గట్టిగా పిలిచాడు శేషగిరి. చూచీ చూడగానే రమణతల్లి బావురుమంది. శేషగిరి అర్థంగాక కొయ్యబారిపోయాడు. రమణతల్లి యేడుపుతో జరిగిన కథను టూకీగా తేల్చేసింది "రమణ తన భార్యను ప్రొద్దుటనుంచీ నానా హింసలు పెట్టి కొట్టి చివరికి సాయంకాలం ఆరుగంటలబండికి పుట్టింటికి ఒంటరిగా బలవంతంగా పంపించేశాడు."

"కారణమేమిటి?"

"ఏమీ దొరకనట్టు యిలా అడుగుతావేం? లక్ష్మి నవ్వగుణగుణవటగా! పెళ్ళికాకముందు మీరిద్దరు ప్రేమించుకొన్నారట ఎంతపని చేశావు నాయనా! స్నేహంగా వుండివుండి మా యింటికి నిప్పెట్టావు!" అని గట్టిగా యేడవటం ప్రారంభించిందావిడ. శేషగిరి కన్నుల చీకట్లు క్రమ్మాయి. భూకంపం వచ్చినట్లుగా భూమి జలదరించిపోయింది. నిలబడలేక చటుక్కున భూమ్మీద చతికిలబడ్డాడు. ఇంతలో ఆ ముసలావిడ యేడుపుతో కర్తవ్యం గుర్తుకువచ్చి "లక్ష్మి" అని పెద్దగా కేకపెట్టి స్టేషనుకి పరుగెత్తాడు. అక్కడకు వెళ్ళాక తెలిసింది బండి రెండు నిమిషాల క్రితమే 8 గంటలకు వెళ్ళిపోయింది. అక్కడే కూలబడ్డాడు. "ఏం చేయగలను? ఏం చెయ్యాలిప్పుడు." ఆ ప్రశ్నలే ప్రతిధ్వనుల్లా మారు మ్రోగుతున్నాయి అతని హృదయంలో. ఎంత వెదికినా జవాబు దొరకటంలేదు. మనసంతా వికలమైపోయింది. కాలం జడపదార్థంలాగ - రాతి బొమ్మలా కూర్చుండిపోయాడు. గాలియంత్రం పీలుస్తూ. అలా యెంతసేపున్నాడో తెలియదు. "తన లక్ష్మి రమణ భార్యా?" ఏమిటీ విచిత్ర సంఘటన? ఏమిటీ దీని పర్యవసానం? ఇంతలో మొదటి ఆట సినిమా అయిపోయింది. రోడ్డుమీదపోయే అపరాళ్ళ గొంతులో- ప్రతి గొంతులోను రమణ తల్లి గద్గద కంఠస్వరమే వినబడుతూవుంది. ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చినట్టుగా ఉద్వేగంగా లేచాడు "ఎలాగయినా సరే రమణకు నచ్చచెప్పాలి! లక్ష్మిని తీసుకురావాలి! వాళ్ళ కాపురం చక్కచేయాలి" ఉత్సాహంతో తూలాడు. సరాసరి రమణ యింటికి నడిచాడు. రమణ యింటిపట్టున లేడు! ఏమయ్యాడో తెలియదు. సినిమాకొచ్చినవాడు కాదు. లేడు రమణ! ప్రతిచోటా టిక్కెట్టుకొని ప్రతి సినిమా హాలులోను వెదికాడు! కనిపించలేదు రమణ! అప్పటికి పన్నెండు దాటింది. అసలే భోజనం చేయకుండా వున్న శేషగిరి అతి నీరసంతో ఆయాసంతో ఆకలితో తూలిపోతున్నాడు. ఎంత వెదికినా రమణ కనిపించలేదు. ఈ పాటికి యింటికివచ్చి వుంటాడేమో అన్న ఆలోచనరాగానే పెద్ద పెద్ద అంగలు వేసుకొంటూ రమణ యింటివైపు బయలుదేరాడు. దారిలో నీలిరంగు వేసిన కర్రస్తంభాల దాబా కనిపించగానే ఒక విచిత్రమైన ఆలోచన తట్టింది "అమ్మగన్న సా- కాదు. తాయారు దగ్గరున్న డబ్బుతెచ్చి రమణనిచ్చి లక్ష్మి కర్పించి, కాపురం చేసుకోమని బ్రతిమాలితే రమణ ఒప్పుకోవచ్చు" గబగబా మెట్లెక్కాడు! తలుపులు తెరిచివున్నాయి. లోపలనుంచి సన్నగా మాటలువినరావటంతో కిటికీలోనుంచి తొంగిచూశాడు. అటు తిరిగి బోర్లాన్ కూర్చున్న పురుషహస్తం రెండు పది రూపాయల నోట్లు ఎగురుతూ నిల్చున్న తాయారు కందిస్తూవుంది. శేషగిరి గుండెలు అగ్నిపర్వతంలాగ బ్రద్దలయ్యాయి. నోట్లు అందిస్తున్న ఆ "రొమాన్సు చేతి మణికట్టు క్రింద చిన్నప్పుడు కాలి-మచ్చ" స్పష్టంగా కనిపించింది. ఇక మాటలాడలేకపోయాడు శేషగిరి. వ్యామోహంలో వున్న పురుషుడు భార్య సౌశీల్యాన్ని, అనురాగాన్ని, ఇక గుర్తించలేడు. దారంతెగిన గాలిపటంలా దిక్కులు తెలియకుండా బయలుదేరాడు శేషగిరి. గడియారస్తంభం, పోస్టాఫీసు, కాలేజిదాటి యింకా నడిచాడు. కృష్ణానది ఒడ్డు ముందుగా నడుస్తూ-అప్పుడే లోపలనుంచివచ్చి హై లెవెల్ వెళ్ళిపోతున్న ఇంజను సాగనంపి తలత్రిప్పి వేసుకొంటున్న కృష్ణ మనసుగా కనిపించగానే సన్నగా నవ్వుకొన్నాడు. ఇంకా నడిచి రైలుపట్టాలు దాటుతున్నాడు కాలికేదో తగిలింది చూశాడు. తెగిపడిన తలపు పగ్గాల కవచలమండెం. ఆ తాళి పోయిన లక్ష్మి ముఖం చూచి పట్టగలుంతా ప్రతిజ్ఞించేలాగ గట్టిగా నవ్వాలనుకొన్నాడు కాని నవ్వురాలేదు.

తెలుగులో నానుళ్లు - పలుకుబళ్లు

శ్రీ పిల్లలమఱ్ఱి వేంకటహనుమంతరావు

ఏ భాషాసౌందర్యమైనా ఆ భాషలో కనిపించే సహజమైన నానుళ్ళ-పలుకుబళ్ళపైన ముఖ్యంగా ఆధారపడి ఉంటుంది. వీనినే జాతీయాలనికూడా అంటారు. భాషను సజీవప్రవాహంగా ప్రవహింపజేసేవి, భాషకు అందచందాలను అందించేవి అంగళ్లో గొప్పగొప్పవైన నానుళ్ళు—పలుకుబళ్ళే! ఈ జాతీయాలను పదిలంగా ఎరిగిన వాళ్ళు ఆయా భాషలను మాతృభాషలుగా కలిగినవాళ్ళే. అన్యభాషీయులు నూతనంగా వారి రుచికి భాషా వ్యాకరణాల్ని, నిఘంటువుల ద్వారా అభ్యసింపవచ్చునుగాని సహజసిద్ధమైన భాషాసౌందర్యాన్ని, ఆ భాషలోని నానుళ్లలోను పలుకుబళ్ళలోను ఉన్న తీరుతెన్నుల్ని కంఠగతం చేసుకోలేరు. అంటే 'సహజసిద్ధం' ఆ భాషాప్రాంతంలో పుట్టి పెరిగి ఆ భాషను జీవంతో నిర్వర్తించే వాళ్ళకిప్ప యితరులు పొందలేరు. అసలు నానుడులను పొందాలన్నా, అలాంటివాని ప్రయోగాల్ని గమనించకపోతే, భాష నిత్య వ్యాకరణాలనూ, ఒరుపులనూ, ఎగుడుదిగుళ్ళనూ, తీరుతీయాలనూ తెలిసికొనలేరు—భాషాభ్యాసం నాణ్యతలేనిదవుతుంది. కాబట్టి ఇలాంటి నానుళ్ళు పలుకుబళ్ళు, సామెతలు—జాతీయాలు—ఏ భాషకు ఆ భాషకు అనువుగా ఉండి ఆయా భాషలను విశిష్టంగా ప్రత్యేకించి ధ్రువపరుస్తూ ఉంటాయి!

సహజసౌందర్యవిలసితాలు, స్వయంప్రకాశాలు అయిన నానుళ్ళు—పలుకుబళ్ళు ఆ భాషను మాతృభాషగా కలిగినవాళ్ళ భాషా వ్యవహారములో లభించినంత మేటి అటంచి, ముఖ్యంగా చదువుకున్న పెద్దల వ్యవహారములో కన్నా గ్రామీణుల వ్యవహారంలో హెచ్చుగా నిండి ఉంటాయనడం సత్యం. అన్యభాషాసంపర్కం, విజాతీయ నాగరికతా ప్రభావాలు ఏ భాషవారిపైనైనా ఏ భాషీయులపైనైనా కొంతవరకుపడి, ఆ భాషావ్యవహారంలో మార్పులు తీసుకొచ్చి తెస్తాయి; కృత్రిమత్వం కల్పించుతీస్తాయి. ద్విభాషాప్రాంతాలలో, పెద్ద భాషా వ్యవహారంలో ఉండే పెద్దపెద్ద నగరాలలో ఇలాంటి భాషాసాంకర్యము గోచరింపజేస్తుంటుంది. నాకు తెలిసినంతలో మద్రాసు నగరంలో అన్యభాషా ధోరణుల ప్రభావాన్ని చూపడం — కొన్ని దశాబ్దాల కిందటి వరకు దాని దర్శనం కనిపెట్టగలము. అన్ని భారతీయ భాషలలోను ఈ నాలుగైదు దశాబ్దాల తరువాత ప్రభుత్వభాషగా విలసిల్లిన ఇంగ్లీషు భాషాప్రభావం హెచ్చుగా కన్పిస్తుంది. తెలుగులో అయితే తెలుగువారు ముస్లింల పరిపాలనా ప్రభావం కూడా బలంగానే చేసింది. తెలుగు వ్యవహారాలలో వింటే వీనులలో ఉరుదు పదాలే ఉన్న భాషను చూస్తే, ఇంగ్లీషు, ఉర్దూ పదాల బాహుళ్యం స్పష్టంగా అగపడుతుంది. ఇలాగే ద్విభాషాప్రాంతాలలో కన్నడ పద సాహచర్యం, తమిళ సంపర్కం, ఒరియా పద ప్రభావం ఉండడం సహజం. ఆయా భాషల ఉచ్చారణలు తెలుగుభాషను సంక్రమించడం మనము కనిపెడుతూ పొందుతున్న అనుభవమే కదా!

ఇలాంటి అన్యభాషా సంపర్కాలకు తావుండని గ్రామీణుల వ్యవహారంలో తెలుగుభాషానికి మూలంగా ఉన్నట్టి వారి వ్యవహారంలో పలుకుబళ్ళు నానుళ్లు నిలిచే ఉండడం — గ్రామాలన్నీ పట్టణాలుగా క్రమంగా మారిపోతూ ఉన్న యీ దినాలలో కష్టమే అయినా—భాషను నిజంగా జీవింపజేసే యీ జాతీయాలు ఇంకా పోకుండా ఉండడం మన అదృష్టమే. కవులు రచయితలు తమ తమ రచనలలో ఆయా ప్రాంతాల భాషాజీవిత సర్వస్వమైన జాతీయాలనే పెన్నిధిని చాలవరకు ధ్రువపరుస్తూనే వచ్చారు. అయితే గ్రాంథికభాషలో రచనసాగిన కావ్యాలలో, ప్రబంధంలో ఇలాంటి నానుళ్ళు పలుకుబళ్ళు బహుళంగా చోటుచేసుకోడానికి ఎక్కువ అవకాశాలు లేకపోయినాయట. ఆ సమయంలో కాని వ్యావహారిక భాషోద్యమాన్ని నడిపిన కీర్తిశేషులు గిడుగు వెంకట రామమూర్తి పంతులుగారి ధర్మమా అని యీ యుగకవులకా

...ల్లో వ్యావహారిక భాషలో వెలువడ్డ పత్రికలు, గ్రంథాలు, కావ్యాలు, ఉపన్యాసాలూ, అసంఖ్యాకంగా వెలువడడం మూలాన మనకు కొంతవరకైనా మన నానుడులు — పలుకుబళ్లు దూరం కాలేదు — సామెతలు కూడా మన వాఙ్మయంలో భద్రంగా ఉన్నాయి. తెలుగులో వ్యావహారిక భాషే గ్రాంథిక భాష అయిన యీ సమయాన ప్రామాణికత్వం అంటూ వ్యావహారిక భాష కేర్పడుతున్న యీ తరుణంలో మన నానుడ్లు పలుకుబళ్లు, సామెతలు మొదలైనవాటిని ప్రోది చేసి నిఘంటువులుగా రూపొందించడానికి ప్రయత్నాలు ఒకవైపు జరుగుతూ ఉండటం మనము హర్షింపదగిన విశేషం. ఈ వాఙ్మయం అంతటి ప్రయత్నాలకే ఏకాలానికైనా దోహదం కాగలదని విశ్వాసం!

ఏ భాషలో ఉన్న నానుడ్లు — పలుకుబళ్లు ఆ భాష మాట్లాడేవాళ్ల శీలాన్ని, ఆచార వ్యవహారాలను జీవితాన్ని ప్రతిబింబించ కలిగినవి అవుతాయి అనడం సత్యం. అలంకారాలపైన ప్రీతి, ముఖ్యంగా నాదలోలత్వమూ, పరులను పరిహసించే స్వభావం, ఆత్మసంతోషస్వాంతితా, వ్యవసాయిక జీవితానికి భాగ్యమూ, ప్రకృతిసౌందర్యపరవశత్వమూ, వైదిక పారమార్థిక సంస్కృతివ్యాప్తమూ, హృదయంలో ఆర్ద్రతా, ప్రేమా, ధార్మికత, దైవభక్తి, జాతీయాభిమానము, కళాప్రియత్వము మొదలైన తెలుగువారి ప్రత్యేకతలన్నీ తెలియజెప్పే యీ మన నానుడ్లు — పలుకుబళ్లను

ఇంక మన నానుడ్లను — పలుకుబళ్లను కొన్నింటిని వివిధ శీర్షికల క్రింద విభజించి యీ దిగువ సమాహరిస్తున్నాను

జంట పదాలు :

ఇవి నానుడికాలకు చెందినవి. వీటిల్లో ప్రాసలూ, అన్త్యానుప్రాసలూ, సాదృశ్యమూ ఎంత చక్కగా అమరివుంటాయో గ్రహించండి. ఈ జంట పదాలలో కొన్ని పదాలకు అర్థం చెప్పలేనివి ఉంటున్నది; ఎక్కడో కొన్ని ఒకే అర్థాన్ని తెలిపే పదాలై రెండూ ఉంటున్నవి, యతిప్రాసల అందమే అందం!

పెళ్ళీ పేరంటమూ	వాకిళ్లూ చాకళ్లూ	డాబులు దెబ్బలు	ఎదురూ బొదురూ
ఊరూ పేరూ	కొంపా గోడూ	చెట్టూ పుట్టా	ముల్లీ ముతకా
		పిల్లా పీచూ	నగలూ నాణ్యాలు
		పగవూ ప్రతిష్ఠా	ముద్దూ మురిపెమూ
		పన్నా గన్నా	మడీ మైలా
		చెట్టా చేమా	తీరం పాస్తం
		నీతీ జాతీ	మందూ మాకూ
		సందూ గొందూ	కీలూ గాలూ
		కూడూ జోడూ	పేళ్లూ టెంకళ్లూ
		కొయ్యా గొరివూ	పక్షి వింత పమూ
		ఆకూ అలమూ	అంతూ పొంతూ
		ఆలనా పాలనా	బెసరూ బెదురూ
		గాలీ ధూళీ	పోకమూ బుట్టా
		ఆతీ గతీ	గచీ ఎచీ
		నా జో! వంకడో!	ఖర్మో! బంగారమో!
		గుడెం ఒడ్డెం	పిగూ ఎగూ
		పూలూ పక్కాయి	దిగువూ ఎంధ్యా
		కొంటె కొంగు	దిక్కూ దివాణం
		కొలం కగ్గం	దారీ డొంకా
		వాడీ వగపూ	అమీ తుమీ
		నయానా భయానా	మాటా మర్యాదా
		బండీ బండమూ	భయమూ భక్తీ
		ఆలూ అడ్డా	కూడూ గుడ్డా
		పడా పత	తిండీ తిప్పలు
		అంగం ఆబకీ	చేట చెరాటం
		దమ్మూ గుదం	అంటూ సొంటూ
		దగ్గరే దాపే	వడీ వాద్యం
		చీకూ చింతా	చాటూ మాటూ
		వయ్యా గోయ్యా	లెక్కా డొక్కా
		జీతం వాతం	గొడ్డూ గోదా
		డబ్బూ దస్కమూ	అన్నెము పున్నెము
		ఆధిము వ్యాధిము	బాగూ ఓగూ
		మంచీ చెడ్డా	ఓలా కళ్ళా
		మూటా ముల్లే	ఇల్లూ వాకిలీ
		పాడీ పంటా	రేపో మాపో
		తలా తోకా	పుణ్యమూ పురుషార్థమూ
		బీదా బిక్కీ	సామ్య సంబంధమూ
		ఇరుకూ బిరుకూ	చీరెలూ సారెలూ
		బూడిదా బుగ్గీ	గట్టూ గమనమూ
		కూలీ నాలీ	మాటా మంతీ

కాడూ కొంగరమూ	చిన్నవాకే చితకవాకే
కూతా కారా	నీళ్లూ నిప్పులూ
గడ్డీ గాదం	పోరూ పొక్కూ
చేటూ పాటూ	చాటూ మాటూ
వంటా వార్పూ	చిక్కూ ముక్కూ
పాయలా కాయలా	పురుగూ పుట్రా
ఆలా చూలా	ఊరూ వాడా
మున్నూ ముకాశం	ఆస్తీ పాస్తీ
అగ్గీ బుగ్గీ	మడీ తడీ
గుట్టూ మట్టూ	చెట్టూ పుట్టా
దేవుడూ దయ్యమూ	కలనో కాలమో
తేరం పారం	తీయా తీయమూ
వన్నె చిన్నె	పండూ ఫలమూ

కథా కమామీషు — మొదలైనవి

వ్యస్త, సమస్త పదాలు

వ్యస్తంగా కొన్ని, సమస్తంగా కొన్ని పదాలు విశేషణాలతో అలంకారాలతో కూడివి కన్పిస్తున్నాయి. కేవలం మాటగా ఒక అర్థం చెప్పేవి కాక వీటిలో కొన్ని భావాన్ని, శీలాన్ని, తెలియచెప్పేవి గాను ఉంటున్నాయి. వ్యస్తంగాను సమస్తంగాను వాని సొగసులను విశిష్టార్థాలను పరికించవలసి ఉంది. కొన్ని అన్వయాలనుకూడా చూడవచ్చు:

అకతాయి	తిప్పకాయ
తింగరంగా అని	నాపామిరంగా అని
సవేమిరా	తగుదునమ్మా అని
కలుగూరాయుడు	ఉట్టుడియంగా
అకపటోకపగా	మాగిముకానమ్మ
కావరాని చీలి	పరాచికం
ఉత్తి అగ్గుకడు	వైరివంగశప్ప
చిలిపి చేష్టలు	ఇచ్చకాలు
కనుబొమలు	మనసులోమాట
కలికాలికైనా	ఉప్పుతో తొమ్మిది
దూరాభారం	తామరతంపర
తిరప సేవా, తా సేమా	బోలాయింపులు
దూదాయగా	బట్టబయలు
బ్రతుకుజీవుడా అని	రాకంధాలి
ఉత్తిపుణ్యానికి	ఉక్కిరిబిక్కిరి
బులిబుచ్చికాలు	మిడిమేలం
బుక్కపటీ	కల్లబొల్లికబుర్లు
ఆపసోపాలు	బొడ్డూడనివాడు
కాయిలం	సంగజాతి
ఆగిండా	గోచిపాతిరాయుడు
ఒలిబుబువు	ఉన్నపళంగా
కట్టగట్టుకొని	లావాదేవీలు
కాలికి బలపంకట్టుకొని	తలవిరపవకాయ
విద్యుల్లదిగా	ఆదేపనిగా
విసముస్త	కడుగాయి
కుంజెమీద గోయి చేసికొని	పొట్టవాయకట్టుకుని
చెవులు కొరకొట్టుకొని	చీమ చిటుక్కుమంటే
అదరుబదరు	ఒళ్లుతెలియక
చెప్పులలో కాళ్లుపెట్టుకొని	తెలంపత్రి
పోచికోలుకబుర్లు	ప్రాతికోకలు
తిండోపతండాలు	అంతరపాంతరవాళ్లు
బ్రతుకుబండారం	కన్నులపండువు
వెన్నెలవిసనకర్ర	పొహాయి పరుపదాయి

పైలా పచ్చీస

అలంకారిక పదాలు

ఉపమ, రూపకావ్యలంకారాలవ ప్రోదిగొన్న పదాలు కొన్ని ముద్దుగొల్పుతూ అగుపిస్తున్నాయి

పుట్టగొడుగులలాగా	తలకొట్టి వేసినట్లు
కొంపబంగారం	అరచేతి
గాడిదబరువు	కోతిమూకలాగ
కాకిగోల	నక్కవినయాలు
అరిగింజంత	శీతకన్ను
ఏనుగుపాడి	మూసివాయనం ముత్తైదులాగా
కుళ్లుఉమ్మడికాయ	గుడ్డెద్దు చేలో పడినట్లు
ఎంగిలిమంగలం	కాలుకాలిన పిల్లిలాగా
అరటిపండొలిచి చేతిలో పెట్టినట్లు	కట్టెవిరిచినట్లు
అట్టుడికినట్లు	పొట్టచెక్కలయ్యేటట్లు
కుంపటికొట్టినట్లు	చెప్పుకింద తేలులాగా
పుక్కిటి పేములాగా	పూలలో దారములాగా
మొహంవాచేటట్లు చివాట్లు	పొట్టిబావంకాయ
పిచ్చి మొత్తుకున్నట్లు	పిండి ఆరబోసినట్లు
మిన్ను విరిగి మీదపడ్డట్లు	చెంపకు చేరడేసి కళ్లు
కాటుకకళ్లు	బెల్లంకొట్టిన రాయిలాగా

పొత్రంకింద వెన్నెలలాగా — మొదలైనవి.

తెలుగులో నానుళ్లు - పలుకుబళ్లు

ధ్వన్యనుకరణాలు:

అంగికవస్తు విశేష సూచకాలు

వస్తువిశేషాలను, అంగవికారాలను సూచించే ఉపవాక్యంగాని, ధ్వనిని అనుకరించే పదసమూహంగాని ప్రత్యేకంగా ఆపదాలకే మనం వాడవలసి ఉంది. వేరే పదాలను వాడితే నుడికారము తెలియనివాళ్లమే అవుతాము. ఆయా క్రియాపదాలను ప్రయోగాలను చూడండి

గజగజవణకడం	గుసగుసలాడడం
(గుండె) ఝల్లుమనడం	(ప్రాణాలు) వికవికలాడడం
(అరుపులు) బిలబిలరావడం	(చేతులూ కాళ్లు) విలవిలకొట్టుకోడం
చెంగుచెంగున ఎగరడం	మలమల మాడడం
కిలకిల నవ్వడం	గబగబ నడవడం
(గుండె) దడదడ లాడడం	(గొంతు) ఖంగుమని మోగడం
గిలగిల తన్నుకోవడం	కుతకుత ఉడకడం
ఘల్లు ఘల్లున గజ్జెలు	కణకణలాడే నిప్పులు
భోరున వర్షం	హోరుమని గాలి
రణగొణ ధ్వని	ముసిముసి నవ్వులు
చిర్రుబుర్రు మనడం	దబాదబా తిట్టడం
చివాలున లేవడం	భోరుమని ఏడ్వడం
బావురుమని ఏడ్వడం	నిటారుగా నిల్వడం
దభేలునపడడం	(గుండె) గుభేలుమనడం
గుజగుజలాడిపోవడం	చకచక నడవడం
తళతళ మెరవడం	కరకరా వేయించడం
చరచర పాకిపోవడం	వలవల ఏడ్వడం
బిరబిర నడవడం	(చర్మం) నిరనిరలాడిపోవడం
(వ్రేళ్లు) కొంకరు పోవడం	వలిగొనిపోవడం
	మొదలైనవి

క్రియాపదాలు:

ప్రత్యేకంగా పరిశీలింపదగినది క్రియాపదాల ప్రయోగంలో ఉన్న వైచిత్రి! ఇది ఒక్క భాషా స్వభావాన్ని, భావవైశిష్ట్యాన్ని అందలి తరతమభేదాల్ని తెలిపేదిగా ఉంది భావాలు కేంద్రాలుగా పెట్టుకొని సంచారం విరివిగా ఉన్నాయి కొన్ని కొన్ని నామవాచకాలతో క్రియాపదాలు చేరి విశిష్టమయిన అర్థాలను ఇచ్చేవి అవుతున్నాయి ఈ పలుకుబళ్ళను తిలకించండి:

చెవికోసుకోవడం	కంకణం కట్టుకోవడం
మాట ఇవ్వడం	పట్టి పల్లార్చడం
లెక్క కట్టడం	మెతుకు గతికడం
వేషాలు వేయడం	పందెం కాయడం
బోళ్ళు పోవడం	పగ్గగుల్లడం
కవిత్వం చెప్పడం	పూలు ముడవడం
పుట్టి మునగడం	దీపం కొండెక్కడం
నల్లపూసలు తెగడం	చెవులో గీపెట్టడం
ప్రాల్మాలడం	నిభాయించడం
మనసులో పాలుపోయడం	కళ్ళప్పగించడం
పసుపు దిగించడం	గుటకలు మింగడం
కళ్ళు నమలడం	దప్పరించడం
బోరుపెట్టి ఏడ్వడం	చిన్నబుచ్చుకోవడం
నోరు తెరుచుకొని వినడం	పగలబడి నవ్వడం
చంకలు ఎగరవేయడం	లొట్టలు వేయడం
పల్కరించడం	చెవిన పడడం
ఇల్లు చక్కబెట్టుకోవడం	కళ్లబడడం
చెవులప్పగించడం	తలపట్టిపోవడం
చిటికెకొట్టడం	ఒళ్లు దాచుకోవడం
మరగడం	కాళ్ళు గడ్డాలు పట్టుకోవడం
కాళ్లావేళ్లా పడడం	ఒళ్లంతా కళ్ళు చేసుకోవడం
ముసిలిపోవడం	కళ్ళల్లో నిప్పులుపోసుకోవడం

కాలుమీద కాలు వేసికొని కూర్చోడం
తింపటలు పెట్టడం
చాప చంకన పెట్టుకోవడం
తందనాలు త్రొక్కడం
కళ్ళలో వొత్తులు వేసుకోవడం
నోరుపారేసుకోవడం
కాళ్ళీడ్చుకు నడవడం
తలదాచుకోవడం
నూరిపోయడం — మొదలైనవి

చీవాట్లు అధిక్షేపణలు.

తెలుగువారికి మాటిమాటికోపం ఎక్కువ అన్నాను. కాకపోతే "సోడాబుడ్డి" కొట్టితే వచ్చే పొంగులాగా అప్పటికప్పుడే చల్లారిపోతుంది అనుకోండి ఏమైనా వారి కోపాన్ని నిరూపించేవీ క్రింది తిట్లు—అధిక్షేపణలు. చూడండి

కళ్లు కనిపించడంలా?	ఏముఖం పెట్టుకువచ్చావు
తీపరమా?	పట్టపగ్గాలులేవు

తేరగా వచ్చిందేం?   ఎక్కడ దాపురించావు
నీ మొహం తుమ్మలలో పొద్దు గుంకి పట్టింది
కోతులు కొరికిన మొహం చెప్పులో చిల్లి మిలచావా?
తెలిసి దెబ్బ బండకెట్లైనట్టు   చలిమిడి మొహం
పీడా వదిలింది   జిడ్డు మొహం
తెలిసి తెల్లవారినట్టుంది   పిల్లికి బిచ్చం పెట్టదు
ఇంత విరగబాటా   ఏం పొయ్యే కాలం
మరీ పోడైంగా ఉన్నాగ (బోద్యం)
పనీపాటా లేకపోతే సరి   అఘోరించావులే
పొట్టకోస్తే అక్షరం ముక్క లేదు   నానామాటలు
నీకేం మునిగిపోయిందా   డొక్క చీల్చి డోలుకట్టడం—

మొదలైనవి హాస్యభావవ్యంగా విన్పించేవే— మాటల అంతస్తులనుబట్టి వారివారి సంస్కారాలను ఇవి చెప్తూ ఉంటాయి. శిష్టజన వ్యవహారమే ప్రమాణంగా తీసివేయడం ఎందుకో అలవాటైపోయింది

పరిశిష్టము

తెలుగుజాతిలో మిగిన పాటలు కొన్ని సుప్రసిద్ధంగా వ్యవహారములో ఉన్నవి ఉదాహరించు కుంటేగాని ఈ వ్యాసం లోకి పూర్ణాధారంగా ఉండదని కొన్ని మాత్రం ఇస్తున్నాను ఇందులో నాగ్లు పలుకుబళ్ళ ప్రక్రియ తప్పని కొన్నిటోంగమాన్యం టాయి

పుట్టుకతో పుట్టింది పుడకలతో గాని పోదు
చెప్పులలో ఇల్లుకట్టుకొని పోరసం   ఏటికి ఎదురీతగా
పింకిగొడ్డి రొట్టె   తలమునిగి కొట్టప్రమాణం
చెంపకు చేరలేవి కళ్లు   మూగాన్నే పట్టపగలు
ఆయనవాళ్లకు అమెలో కొనిన కళ్లకు కిందాలలో
ముందువాళ్లకు మోకళ్లు — వెనకవాళ్లకు వాకళ్లు
రిమ్మకన్నాగు తిమ్మన్న బంతికి
ఆడిందిఆట పాడిందిపాట
కుర్రం గాడిద పనూనం   నోట్లో నువ్వుగింజ నానదు
చేతి గాని చెన్నయ్య   కుడుం పిండికే పండగ
దూరాపట్టుకు ప్రేలాపన
కాలికేస్తే వేలికి వేలికేస్తే కాలికి
కడుపులో చల్ల కదలకుండా   గవ్వకు చాలకుండా చేస్తే
మాడుపొలాలు అరకొరముంగా   చేతిలో చిల్లిగవ్వా లేదు
కన్నుమూస్తే నాపే — తిన్నమ్మకే నాపే
కాపలో లేకాని — అయ్యకలో గి అడిగి
జన్మకు శివరాత్రి!

పైన ఉదహరించిన పాటల్లో పలుకుబళ్లలో ఉన్న అందాలను భాషలోని ఒంపులను ఒయ్యారాలను, ప్రత్యేకంగా వివరించడానికి అవ్వ నివేదనలో ప్రామాణికంగా గ్రంథ విస్తర భీతియే కారణం. భాషా శైలి, యాసలు, ఇంపైన అందచందాలను అభిమానంతో అనుశీలించదగినవి! మన తెలుగుదనంతోపాటు భాషలోని నాదసౌందర్యాన్నీ, జాతీయాలను ప్రయోగింకలనిన కర్తవ్యం ఆంధ్రులందరిపయినా ఉన్నదని విజ్ఞప్తి

కరుణాలహరి

శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణరావు

దేవ! విషాదభూమి బహుతీవ్ర విషానల మూలమౌర నా
నా విషయ వ్యథోగ్ర తిమి నక్ర ఝషాకుల మీ భవాబ్ధిలో
నావ యొకింత గన్పడ కనారతముం బడి కొట్టుకొందు దుః
ఖావధి గాన నీకిదె మదాత్మ సమర్పణ మందుకోఁగదే

భవభయదాగ్ని కీలలకుఁ బ్రాణము తావులు దప్పె, భీతిచే
భవ దరుణాంఘ్రి పంకజము పాయక దిక్కని పట్టుకొంటి నే
నవిరతమున్, దయారస సుధాబ్ధివి గావున పథ్యమేది యే
దవునను కొందువో యది దయన్ ఘటియింపవె నాకు శ్రీ హరీ!

అరయగ నేక దేహముల నల్లిక పెట్టి మరీచికావళిన్
దొరయు మహా మరుస్థలిగఁ దోచు ప్రపంచ మెఱింగి వీడి యో
మురహర! నీ దయామృత సముద్రములోఁ బడి యోలలాడగా
దొరకొని నామనో మృగము దూకుచు నూరక చెంగలించెన్

నీ పదపుల్లపంకజ వినిర్మల దివ్యమరంద పాన లీ
లా పరతంత్రతన్ బరమలంపటమైన మనోమిళింద మో
శ్రీ పరమేశ! చాపల మశేషమునున్ విడనాడి, నిన్ వినా
యే పరదైవమేని నిరసించి తృణంబని యెంచుఁగాంచితే.

ఏనరు లీ జగత్త్రయము నెల్లవిధమ్ముల నేలఁ గంకణ
మ్మూనిన నిన్ను, నీ చరణ యుగ్మముఁ గాదని త్రోసివైచి, యే
కోనన్ నొ చేరుదిక్కు గనుగో వెదుకం జనువారొ, వార లీ
శాన! కృతాంత దుర్దమ నిశాంత కవాటము తట్టరే హరీ!

లలిత రమా ముఖాంబుజ విలాస వికాసన పూర్ణ దక్షతన్
బొలిచి జగత్త్రయీ జన విబోధ విధాన నిదాన దీక్షులై
నలఘు త్వదీయ దివ్యనయనారుణ రేఖలు బాలువారి తా
మెలమి హరించు టెన్నఁడొ కదే మదబోధ విభావరిన్ హరీ!

నిరతి సురాసుర ప్రకర నిస్తుల చిత్త చకోర చుంబిత
స్మరయ సమస్తసాధు జనశాఖల తాపచయాప నోద నా
దరమగు నీ ముఖమ్మను సుధానిధిఁ జాల్కొను పండువెన్నెలల్
విరిసి మదీయ మానవ మలీమస దుర్నిశిఁ దోచు టెన్నఁడో.

నిండగు యౌవనమ్మున వినిర్మల పాండుర గండమండలిన్
మండిత చండ దీధితి కనన్మణి కుండల తాండవమ్ములన్
బందువు సేయు నీ వదన పంకజ మచ్యుత! ముద్దుగుల్క మా
దండను దోచి కందొవకుఁ డానొక నిండగు టెన్నఁడో ప్రభూ!

గంగా తుంగ తరంగ భంగిమను జక్కన్ దూగి దేవాసురా
భంగ శ్రీక లలాట లాలితము నై త్వత్పాద పంకేరుహా
సంగమ్మైన పరాగపుంజమది యాశా! యుత్తమాంగాన నే
సింగారించు టదెప్పుడో కద దయాసింధూ! జగద్బాంధవా

దేవ! మదింద్రియాశ్వములు ద్రెంచుకొనెన్ మదమేచి, త్రెంచి పా
శావళి నా వివేకమును నట్టి దరూ! యురికెన్ జవమ్మునన్,
దావక పాద మందురనుఁ దారిచి త్వద్గుణబంధనమ్ము నం
దీవ బిగింపు తండ్రి! వహియించు నొకించుక సాధుభావమున్

పతివై సర్వపురాణ వాగ్వితతికిం బట్టంగ రానట్టి స
ద్గతి యా శ్రీ పురుషోత్తమున్ విడిచి నిన్ గల్యాణమూర్తిన్ మహా
పతియా నామది సిగ్గుపీడి పరమేశా! యింక నెవ్వారి నం
గతి నాసించును దెల్పవే పరమ మాంగళ్యాకృతీ! శ్రీపతీ!

నీదు కృపాలవం బదియ నేను వరించితి, నంత మీఁద నిం
కేదియు స్వప్న జాగృతుల నెన్నఁడు గోరనలేదు నిక్క, మీ
నాదు నివేదన మ్మొగి మనమ్మునఁ దాత్త్వికమంచుఁ దట్టినా
వేద విధేయ! కాదనక వేగమ నన్ను బరిగ్రహింపుమా!

ఆపదను వన్నరౌ! విడిచి రందరు చూచితె యిప్పుడో దయా
వనధీ! యొకింత నాదు దురవస్థ గనుంగొనరాదె, యింక నై
నను నను జెట్టవట్టి యొకనాడయినన్ మతివేగ లేవ? వే
డిన వినరాదు, రా కటిక డెందము చాఁత విపైతి వేలరా?

కరుణాలహరి

అతి భరమైన యీ జగము నంతయుఁ బూనెదు, జీవకోటి బల్
ధృతి భరియింతు, నీకు బరు వింతకు శోచన లేద, జీవ సం
తతిఁ బరమాణువైన నను దండ్రి! భరింపగ భారమౌనె? నా
గతి యెవరింక నాప్త జన కల్పక! నీవ యుపేక్ష సేసినన్

పరిపూర్ణమ్మగు భక్తియున్ వినయమున్ బాలించి ప్రశ్నించెదన్,
సరిగా నారసి యుత్తరమ్మొసఁగుమా, సత్యమ్మదెట్లున్నదో,
త్వరగా నన్ను సముద్ధరించుటకు నాటంకమ్ము లేమున్నె? వా
కిరి కన్నన్ గిరికన్న నేను బరువై కాన్పింతునే, మాధవా!

ధనములు వేడ, రాజ్యసుఖ దర్పము లక్కఱ లేదు విద్య లి
మ్మనను గృపాతరంగిత నిరర్గళ మంగళ భావభంగిమ
మ్మనితర వస్తు సుందర మహాంగరుచిం గనుగొన్నఁ జాలు నీ
వనయము నాదు వంకఁ, గమలాక్ష! యిదొక్కటె నిన్ను వేడెదన్!

పేఁదరి నీచుఁడుం ఖలుఁ డపేతగుణుం డధమాధముండు, నా
వాఁడని యాదరింపఁ దగువాఁడు దయానిధివైన నీకుఁ, దా
నేక విషమ్ము గ్రక్కు ఫణులేడ యడైనను జందనమ్ము గా
పాడుట లేదె నీడయయి వాని నమంద ముదమ్మునందగన్.

ఆకలి దాహ కోర్కెల మహాగ్ని సిగ్గనుమాట మాటకున్
లేకయ బాటలందుఁ గణలేశము లబ్బినచోట మెక్కుచున్
దేకువ దప్పితిన్, హరి! త్వదీయుఁడు కింకరుఁ డన్యుఁ జేరి యా
వాకిటఁ గుక్కయాట యది వాసియె నీ కకలంక! చెప్పుమా!

నరకమునందుఁ గూలుదునొ నాకటఁ బోయెడిదేమి? సిగ్గు లే
కరకె చరించు నిన్నరుని కా తలవంపు లనాథ నాథ! యో
నరహరి నీకె చూచుకొను, నాపయి నీదు కటాక్ష ముంపవా
కరమున నెత్తి చూపెదరు గాదె నినున్ జనమాడి పోయుచున్.

నరకమునందు బాధల ననారత మేను భరింతు నెట్టులో
మురహర! నా వ్యకర్మగతి మూలముటంచటొ తొర్మివట్టి, యీ
వరణి నిదొక్కటే హృదయశల్యము నన్గని యొల్లవారు పేఁ
డరటె! యనాథుఁడంచ నెదరయ్య ప్రభూ! పలుగాకి లోకముల్.

సశేషం.

రఘునాథరాయల వాల్మీకి చరిత్ర

శ్రీ వి. యస్. రాఘవ

"పంచాననవిహారాత్త బహుజటాజూటికా
రగ్వధ ప్రసవ సౌరభ్యములకు
తుంగభద్రా సముత్తుంగ వీచి ఘటా
గంభీర ఘుమ ఘుమారంభములకు
.
నిర్నిబంధ నిబంధనమై తనరు కవిత"

మన తెనుగు కవిత

బహుళాంధ్ర శ్రోత్రియుల ప్రపంచమును పెంపొందించిన కీర్తి, కవిజనకల్పకము తెల్లిపందిరులు వేయించిన ఘనత కవిరాజశిఖామణి నన్నెచోడునిది, సాహిత్య సమరాంగణ సార్వభౌము కృష్ణరాయ నృపతికి, సంగీతవిద్యారసజ్ఞుడు రఘునాథభూపతికి దక్కినది! "శృంగార పుష్టికై ప్రతిపదంబున జాతీయ

వారియౌన్ జను

తన్కారము నన్ గౌరవము గల్గ నవేక కృతుల్

ప్రసన్న గం

భీరగతిన్ రచించి మహిమింగనచో నికెవ్వరున్ లేరయా! రఘునాథభూప రసికాగ్రణికిన్ సరి

పోల చెప్పగన్"

(విజయవిలాసము)

అని విజయవిలాసకర్త చేమకూరి వేంకటకవిచే మతింపబడిన రఘునాథభూప రసికాగ్రణి విరచిత "వాల్మీకి చరిత్ర" కవితా సుమసౌరభము రసహృదయులాఘ్రాణింతురు గాక!

తారతమ్య పరిశీలన

"మూరురాయరగండ" బిరుదాంకితుడైన కృష్ణరాయ నృపతి అనంతరము తంజావూరు సామ్రాజ్యలక్ష్మికే కాక, సాహిత్య రాజ్యలక్ష్మికిని ప్రియనాథుడై విలసిల్లిన నాయక వంశజుడు రఘునాథ భూపాలుడు.

"శరణాగత రక్షామణి బిరుదాంక! భామినీ నవీన మృగాంక!" అని ప్రశంసలందుకున్న ఈ విద్వత్కవి రఘునాథ రామాయణము, నలచరిత్రము (ద్విపద) శృంగార సావిత్రి, పారిజాతాపహరణము, వాల్మీకి చరిత్రము అదిగా గల ఆంధ్ర కావ్యములకే కాక, రామాయణ సంగ్రహము, సంగీతసుధ వంటి సంస్కృత కావ్యములకును కృతికర్తయై భాసిల్లెను. చేమకూర వేంకటకవి విజయవిలాసము, కృష్ణాధ్వరి నైషధ పారిజాతములకును కృతిభర్త యీతడే.

భువనవిజయము కృష్ణరాయల సభాభవనమే! రఘునాథ రాయల సభాభవనమే విజయవిలాసము! కృష్ణరాయ, రఘునాథరాయలిద్దరును సుకవులే! కృష్ణరాయలు సంగీతానురక్తుడు; రఘునాథభూపాలుడు "రఘునాథ మేళ" రాగకల్పన నొనర్చిన నాగేయకారుడు. కృష్ణరాయల సచివాగ్రణి తిమ్మరుసు, రఘునాథ రాయలకు గోవింద దీక్షితుడు ఇట్లుపోలికలు "వితీర్ణ వైభవంబు నుతిగ!" రఘునాథరాయ లభినవ కృష్ణరాయలని పేర్కొనవచ్చును. కదనరంగమునను, కవితారంగమునను వీరు ప్రజ్ఞాపాటవమును ప్రదర్శించి ప్రతిభావంతులు!

వాల్మీకి చరిత్రము మూలము.

కంఠ తత గ్రంథమత్తమై, పరమపవిత్రమగు రఘునాథుని చరిత్రమును నాదికావ్యముగ సంతరించి, ఋషీశ్వరుడైన వాల్మీకి చరిత్రము రఘునాథ రాయలు సహజపాండితీ గరిమతో దివ్యప్రబంధముగ ప్రపంచిత మొనరించి కరుణాసింధుడైన ఆ శ్రీరామచంద్రునికి అంకిత మొనర్చినారు

ధర్మఖండము, వాసిష్ఠ రామాయణము, భక్తవిజయ కావ్యములలోని గాథల నాధారముగా గొనినను తన ఉపజ్ఞచేత వానికి మెరుగులదిద్ది, సుందర కళాఖండముగా తీర్చిదిద్దినకళ్ళా ఈతడు. క్రూరకర్ముల పాల్పడిన కిరాతునికి, రామమంత్రోపదేశ భాగ్యమును కల్పించి, మోక్షమార్గమునకు సోపానమును నిర్మించి వాల్మీకిగా సొనరించినాడీతడు. వాసిష్ఠ రామాయణము, భక్తవిజయములలోని వాల్మీకి ఈతడు ద్విజకుటుంబీకుడైనను, బాల్యమున కిరాతసహవాసలోలుడై, సత్సాంగత్య ఫలితమున పులకించిన మహత్తరమై పరివర్తనమందిన గాథలవలె తిమ్మనప్పుడు సౌరభము, ధర్మఖండమునందలి కిరాత జన్మాధారముగా గొని, మహాదాస్యసముల మహోద్రమును రచనగా రూపొందించినాడు.

కథాసంగ్రహము

గంగాతీరంబున నరనారాయణాశ్రమంబైన ముని సుందరీపావనమునకు బదరికావనమున శౌనకాది మహర్షులు హరినామస్మరణ చేయుచుండు ఘట్టముతో ఈ గాథ ఆరంభమగుచున్నది. కలహభోజనుడైన నారదుని ఆగమనము, నాగేంద్రశయన పుణ్యక్షేత్రముల శ్రీవత్సోత్సుకుని పర్యాటకుని వైకుంఠుని లీలా నామస్మరణల వివరణలు పద్యాలుగా సాగిన సంఘటనలు

శ్రీరంగనాథుడైన శేషశాయిని దర్శించి, సప్తర్షులు సప్తద్వీప, సప్తకుల పర్వతములు దాటి, తామ్రపర్ణీనదీగల గజతీర్థ స్నానులై, ధనుష్కోటి రామలింగేశుని దర్శించిరి, మధురయందలి సోమసుందరుని సేవించిరి, శ్రీరంగనాథునికై కైంకర్య మొనర్చిరి తంజావూరు, కుంభకోణము, శ్రీముష్ణము, చిదంబరము ఆదిగాగల క్షేత్రములను గాంచిరి, తిరుపతి యందలి శ్రీ వేంకటగిరినాథుని భక్తి ప్రపత్తులతో సేవించిరి! సత్య గుణాన్వితుడైన మాల్యవంతుని దర్శించి, సాక్షాత్కారము బడసి అభీష్టముల నెరవేర్చుకొనిరి! వింధ్యాచలము దాటి, గిరిజ గంగ వారణాసి జేర్చిరి, శ్రీవత్స తపోవనములైన తిరు నదియందు ప్రయాణించి తీర్థమున స్నానులై, అంబు పాదిని దరించి, విష్ణుభక్తులగు పిల్లలయిన భిల్లు దంపతి వారిని హింసించుచు వారికి జ్ఞానోదయము కలిగించి, రామమంత్ర మహిమ తెలియజెప్పిరి ఆ సప్తర్షులు బోధించగా అతడు తన తపోభంగమునకై ఇంద్రునిచే పంపబడిన రంభోర్వశులు తమ ఆట, పాటలు చెల్లుబాటు కాకుండిన దండము కాగా విఫల మనోరథులై విమలవిధి చేరిరి. తపోనిష్ఠకు మెచ్చి, సప్తర్షులు, శ్రీ రామచంద్రుడును సాక్షాత్కరింపగా వల్మీకము చించుకొని వాల్మీకియై, రామచరితమును భగవదాజ్ఞగా దివ్య ప్రబంధముగా రచించి వాల్మీకి మహర్షిగా ప్రసిద్ధుడయ్యెను.' అని కథాకర్త నారదుడు చెప్పగా దివ్య మహర్షులకు ఆ లీలామానుష విగ్రహుని దివ్య ప్రబంధములను విని పించెను నారదునిచే వినయుక్తుడైన ఆ పర్యాటకుడు

కథాగమన వివరణ

రామనామ సంకీర్తన ప్రశస్త్యము కలుగు ప్రదేశమున నారదాత్మజనాను ప్రతిష్ఠితమగును అను విషయము జగద్విదితమే కదా! ఈ మాధుర్యపూరితమైన రఘునాథ భూపాలుడు తన కావ్యములలో దీనికి ప్రాముఖ్యమిచ్చి చక్కని రూపు రేఖలను కల్పించినాడు. ఈ గ్రంథము మోహనరూపుని రూపధేయంబు, విశ్వమోహన కథా విశేషము ఈ రీతిని సంభావించెను

సీ॥ కరుణాసింధుడు, సత్యసంధుడు, జగ
త్కీర్త్యగ్ర బంధుడు, బం
ధుర హాస్యస్యుడు, లోకమాన్యుడు, కమ
లస్థానిక న్యుడు, సా
గర గంభీరుడు, మేరుధీరుడు, సుభా
గాంగుడు, సంగ్రామ రు
ద్రగదోగ్రాముడు, వైగిరీశుడు, నవన
గ ముండు మించున్ మహిన్.

ఈ గ్రంథావతారికయందు పరమగురుని ప్రశంస:

ఉ. "ఎక్కడ రామ సంకీర్తన
మొక్కుచు తారలు ఎక్కడ వేడ్క దా
నక్కడ వచ్చి అంజలి కృ
తాంజలియై ప్రమదాశ్రు పూరముల్
పిక్కటిలంగ మైబులక
బృందము నాగుకొనంగ నాడుచున్
జొక్కము వాయునట్టి
హనుమ ప్రభావతి భావుగొల్చెదన్"

గిరిక మాన్యగా గణింపబడే శ్లోకం ఇది
"మన్మథ మన్మథ రఘునాథ కీర్తనం
తత్ర తత్ర కృతమస్తకాంజలిం,
భాష్పవారి పరిపూర్ణ లోచనం
మారుతిం నమత రాక్షసాంతకం
మనోజవం, మారుత తుల్యవేగం
జితేంద్రియం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠం
వాతాత్మజం, వానరయూథ ముఖ్యం
శ్రీరామదూతం శిరసా నమామి॥"

బదరీవనమున ప్రవేశించిన నారదుని శౌనకాది మహర్షులు విష్ణుకథామృతముల నాలింగింప వేడగా, నారదునిచేత వినయుక్తుడైన పర్యాటకుడు కథా కథనమునకు కడంగెను

"శ్రీరంగనాథుడైన శేషశాయి మానుష హృదయాంతరంగములే తన నివసగృహమని నుడువగా, సప్తర్షులు పుణ్యక్షేత్ర సందర్శనలు సాగించుచు, శ్రీగిరి మల్లికార్జునుని చేరుకొనిరి గూఢ హరాదులపట్ల గ్రంథభావములకు రూపకల్పన రఘునాథ భూపాలుని శ్రీ గిరిజన భారతీయ సంస్కృతిలో కలకాలము నిలుచునుగాక! "ఏకమేవా ద్వితీయం," అను భావముతో అద్వైతమును ప్రతిపాదించి హరిహరుల అభేదమును చాటించినాడు కవి.

"శ్రీశైలశిఖరం దృష్ట్వా పునర్జన్మ న విద్యతే" అను లోకోక్తి నరగించి వెలవరించి మల్లికార్జునుని మహిమలకు ముగ్ధ మనోహారతను చేకూర్చి రఘునాథుని పరమత సహిష్ణుతను వెలార్చినవాడీ ధీ గిరిజప్తుడు.

సీ॥ చుక్కల దొరయుంగరంచునా విక్కశిరమున
బడినా యా చుంగులపాగ జుట్టి
తెలుపు వస్త్రములీను తెలుపు పెన్నాగు పై
దోవవల్లె లీను తో డవు పెట్టి
మెడదులజిల్క ముత్యాలపాటు ముగ్గినా
నరంటో రెండు హస్తములబట్టి
పెళ పెళన పేలుంగుల రంగుల మెరెడు
మాడు వస్త్రలవల్లు వెలుమగట్టి

గీ॥ శేష్యులుకు ముగ్గియపు జాయగిర్చ పెక్క
చారు తర హార శృంగార హారి యగుచు
ధారుణీంద్ర రాజనందనయుడాను
నమ్మునింగ్రగుల బ్రోల ప్రత్యక్షమయ్యె"

గీష్మ గమున వేళకు సమస్తులు వారశాలిని చేపకొనిరి. ఆ ఘట్టమునే పద్యమిది

ఉ॥ ఆకాశిష్యగతా శ్రీ
రైక విలోచనమునందు శెసగకు సెగలే
పెకావిరియ వనగ లోకం
బాకుల బడలో చ గ్రీష్మపతి భీష్మంబై

మాలాతుని పెంరతిమూనుండి శెసగకు సెగలే గ్రీష్మర్తు రూపమును దాల్చినదేమి! అనునట్లున్నదట అ మండు టెండ

అలంకారికుల అభిమతము ప్రకారము ప్రబంధ మహావ్ వర్ణన సంహితమైన రచన బుతు వర్ణన అంద్రగాయి. రఘునాథుడును తన కావ్యమున ఋతు వర్ణనల కతకాశమును కల్పించకపోలేదు

సాహితీ సమరాంగణ సార్వభౌముడయిన కృష్ణ రాయ నృపతి తన "ఆముక్తమాల్యద"లో గ్రీష్మర్తు వర్ణన యందు నిరూపమానమైన కవితా శిల్పమును ప్రదర్శించె నని విజ్ఞుల అభిప్రాయము కుంపట్లయందు తామరలను పోలిపించి, నిరింకిన నదుల శేపులలో దిగంబరుని (శివుని) చేత సుప్తాలుదికించి, పాత కానున్నంటుకున్న మాతి నీటి కంపెట్టి తెప్పించి సాహితీ లోకమునకు గ్రీష్మరు వర్ణన పేరుతో చలివేంద్రము నాటిడు నిర్మించుని నిమర్శకుల భావము

నిరింకిన శేపులలో విగ్రహప్లసం క్తి, మీనములను దంచపుటాలలో దీర్చి పెండాకు ఆ సమూహము,

కవితా ప్రవీణ్యఫణీశుడైన రాయల కాంతి దర్శిత్వా నిః, స్వభావోక్తిచే భూషితమైన పద్యచిత్రమై గ్రీష్మర్తు వర్ణనకు మకుటాయమానమైనది.

ఇక రఘునాథరాయని గ్రీష్మరువర్ణనలు

ఫణీంద్రుల అనుతాపము

ఉ॥ ఘనతర కిదకార్కర మాఖంబుల దదతి భోగి
భూత్కృతుల్
వనరగమూది రూపధి కనంబక దూర్తము
కొంపెలం
గ కను పీసె దత్పనుత సైత నిద్ధుషంగ
సల్లెడం
గనగన మించి పెంతియు నఖండ దవాగ్ని
శిలాప్రఖుంపముల్

గ్రీష్మశాలి చంపమూర్తాంపె కినంబుగాటిమా టె నట

గీ. ఊపష్మలతిమించ పెంతయు గ్రీష్మసాలి
దంపెరు ర్తాండ కిరణంబు గాటిమాట
పెంపెమ వులు గవలెమష్టింప గరుల
మృగకులంబులు గవి త్రిప్పదకులుకొనగ

రమణీరమణుల అనుతాప, ఉపశమనము లిట వర్ణితములైనవి

సీ. కమ్మవిడెంపు శ గారంబుగల పెూవి
కంపెదక్కర పాకంబులిచ్చి
చలువ తవులు కల్కా కలికలపల్కా వ
ప్రెంపు బల్కాలను గరమూల జారవిడి
శీవిపన్నీ గావించిన ఘటికుడకుంథ
యుగళంబు వక్కాన నౌ తియ్యతీ
పాటల సుమ సౌరథంబులు వెసజల్లు
సొగసు బర్యేద కొంగు సురటి విసరి

గీ. రమణులెంతయు దమరితు రమణులకును
తాపములుకావి రోకకొంత తిపముడెపుడు
తివగు పంప్రెండు మాగ్గల పెనవివ్వు
కొంపెలవియమంగ గంధంపు టెంపెగాపె

వేసవి యెండల జోటజోట నిప్పుకలు గ్రక్కు చో నక్కాకిపుట భీవనంబు వెలువడె యతీంద్రులు ధూమపానభాగ్యం బెవతిముపా నదీతీరం చేరుకుం టారు ఖిల్లీమతిల్లుల నాగరికత, ప్రకృతి రామణీయ కతను తిలకిస్తార మునిచంద్రులు.

ను. తిమ పా విమ్మగదాటి తిజ్జల సమూవ్యద్వార
శైవాల జా
తిమ పారద్యుతి తీర భూమావిభాగట్టంబులో
గూడి పం

తరుషా నీకములో శాఖలెల్ల నించెం జాచి
యాహా! మహా
తరు షా నీకము నిండె జెల్లదని చింతం జాల
బల్కెం ద్రుమున్
ప్రగర కవిరాజాసింహ ద్రబల్గల ఘనరవద
వ్యక్కారజాయుంచు పంచా
నన కోపాటోప దండన్న ఖర దలిత భిన్న క్రుట
త్కుంభి కుట్టిం
ధని దీకోన్మత్త ముక్తా ఫల సరిసరోద్భాసి
భిరీ మతిల్లి
ఘమరాస్ఫాల స్ఫురద్వి ద్యుత్ జనితమృగీ
ధావనంబున్ వనంబున్

ఇచ్చట అంత్యానుప్రాస శబ్దాలంకార సంఘటిత రచన పరిశీలింపదగినది

నాటి భిల్లకాంతలు పసిడియు పట్టుపీతాంబరములు గాంచు భాగ్యహీనులే, రక్తచందనము, గుగ్గిలంపు బొగ్గులు తిలపుసుపు తిని లిఖించు రసు ధరించుచుండిరి పులితోళ్లు, పూసలు, పులిగోళ్ళ తోడి నగలనూ, పెదురు బొంగు అనాటిభిల్లులకు సోకులు! ఫలధాన్యములు వారికున్నంత మరి యెవ్వరికిని లేవు

నానాటి సంపర్కము మొందిన మునుల మార్గము కొనక "విపిన భూమిపాపట" వలెనున్న తిల్వక్రోధ వెంట వసెలు పసుపుముల నాసికకు దుర్గంధము, పోక, ప్రేవులు గుండెలు విలుకాండ్ల వాండ్రలు ప్రారంభమైనవి. వారు ప్రవేశించినది లోయల్లో

మహాకవికి నర్తితమైన గుణ విశేషములలో యధా ర్థ్యము గల్గిన లోపముల్, లౌకికాయాలక కర్తలు యోగ్యుల ప్రధానాంశములు బోయ పల్లెయందలి పురుషులు, భీ భీరతంబు లోపల్ని జాగిలములు, పశువులిను నూరబందులు, మురికి గవులు భయంకరమైనవి ముక్తులన గోచి ఆ వేల తాపసులకు!

భీకరుడై మేఘపు బిల్లయుండిన కిరాతుడు శర పంక్తులు ప్రయోగించి, "విలు విలువుకు మీ చేతుంకల సొమ్ములనిచ్చి కదలుడు నాతో జలపెట్టిన మీము బందరములకే పోరన్ వ తున్" అని బెదరించినాడు శర సంధానము నిష్క్రియాజనము కాగా, ఋషి పుంగవులు "రాతి చేసికే కిరాతా" అని సంబోధించినయు బోధకుమార్గం కల్పించారు హృదయ పరివర్తనకు అంకురమై ఋగ్వేద ప్రాయమైన జీవితమునకు విశిష్ట వ్యాఖ్యానమైనది సంఘటన

క॥ ప్రాయము జలకల్లోల
ప్రాణము గాయంబు వస్తిరం బిందులకై
రోయక దురితము తింపుని
పాయక చేసెదవు నింద పరగ ఋలింకా!"

అని హెచ్చరించిరి ఆ ఋషిపుంగవులు

ఆకాలపు వారెంత కాముకో అంగీకారములు, నాగు వేదవేదాంత వికాస భాసుర విచిత్ర చరిత్రలు, రాగరహితులు కరుదమాది సంపత్సమేతులు అను అంశము ఆనాటి గ్రంథము లన్నిటను బోటు చేసుకొన్నది

ఆలు బిడ్డలకై తానీ పాపకార్యములకు బూను కొంటినని ఆ ఋషింగుని సందేహము మును లా పాప కార్యమునందు సతీసుతులు భాగస్వాములేమో కను గొని రమ్మనగా మార మధ్యమున తాళవృక్షము గను నింపక చింతాధీనుడై గృహాంగణము చేరుకుంటా డా బోయ!

క॥ విలువమ్ములు కటుమైనను
వలపతి వోక జంకలోలు వంగు యాగ్యం
బిల ప్రాయము చవవు ము
దిలబోయుము పెన్నువమున గల్లపవలుచున్

ఆ వేదనా భరితహృదయుడై జంకలోలుపై ఉపగుప్త దారోను భవిష్యతున ముని కోకిలగా పరివర్తితుడు కాబోవు ఆ కిరాతుడు

"ఓ! సతీ! నే జార్జిన పాపంబుల దలపగ నీవు బంగలవో!" అను గద్దింపునకు "నాథా! నీవు పాపంబుకు బనిలేగు నీవు పాపుల పొంతయూ గుడిచి కట్టి పాపబుట కన్నన్" అని ప్రత్యుత్తరమొసగిన దారిని అర్ధాంగి కొని తెచ్చినను, ద్రౌపదీ యొసర్చి తెచ్చినను జానుమాడి తెచ్చినను పాపపుణ్య ఎవకితి లేక సపర్య లొనర్చుటయే తన విధ్యుక్తకర్తవ్యమని కను విప్పు కలిగింగందాకలికి అనటేయూడమీద ముల్లవలె నున్న ఆతని మనస్సుకు ముక్తిమార్గమే శరణ్యమైనది "మరా మరా" అను తారా మంత్రోపాస్య మొనర్చి కఠోర తపోదీక్ష నుపక్రమించా డా బోయ

సర్వసంగపరిత్యాగియై సంసారమునోపి, బంధువుల తలలెల్ల పెండలంట తెంగోసి, సకల వ్యాసంగములు మాని మానితతైనుసుకోగా, వానికలన గల్ల చెదు పుటలను వసక, పట్టెదిలో చెలంబలెనున్న వాని కను గొని, శ్రవణ దాస్యము ఋషిని బాపు రేయని ముండ లించి ఆ గ్లానులెల్ల మహోన్నతులలోనె ఆరాధింప ఆ కిరాతుడు "కనుదెంచి నన్ను"

క॥ "రోమియు
బని లేదని ముందు మీరు పలికితిరి పుణె
పగకట్టు బచ్చితిరిందరు
జనుదెంచుగు మీదుమాయ జగుగుతెకి యుంకన్"

అని సంపలించి, తన జనకుడు దశరథసుతుడు, తల్లి జనకజ, బంధువులు రామభక్తులని తాను సంబోధించు విషయమును వెల్లడించెనా భిల్లుడు! మాయామోహిత జగమున మానవకల్పిత బంధుమిత్ర కళత్ర

భావసత్యములను మాయాపొరను తొలగించి సత్యార్థ పరిశీలనా కౌతుకులకందని హృద్యరీతిగా మహోన్నత భావులను

క. "సకలేశ్వరుఁ సుకలేశ్వరు
హితులెవ్వరటే నాద వెంకటేశోత్త
మతిభూషిత కోష్ఠంబుల
గతి నించుక సౌసిరి విశ్వదలకు రవలన్"

ఘోర తపోదీక్షా తత్పరుడైన అతని తపోగ్ని దశదిశలను వ్యాపింపగా, ఇంద్రాది దిక్పాలురు తల్లడిల్లినారట భూమిలో నారు పొందుచున్న సంభోగోన్నతి పంచాదసముచు స్వరప్తిపలికించి, తమ పాతీంయమున కారు దోషర్హ తపోభంగమున కాయ త్రిపరచినారా రంభాద్యప్సరసలను

ఆ పాటలగంధులు అనురాగపూరిత నృత్యకళాభినయములను ప్రదర్శించి, విఫలమనోరథులైరి రఘునాథుని స్వభావసిద్ధముగా సంగీతమాధురుడు, వాగ్గేయకారుడు! అంగహలన నే స్వకపోలకల్పిత రఘునాథ నేళ రాగప్రస్తారమును తన గ్రంథమున పొందుపరిచినాడు

సీ. అధికారము ద్వితీయ కమంతరక్రీడ
జయమంగళంబున జంపెలీల
చాదపులుంబు దంపుత్సవంబున పష్టి
తాపు త్రికంబు విద్యాగరంబు
రతిహంపలీల శ్రీరంగంబు రంగంబు
కంకళివుంచె కా కోనములను
కోకిల ప్రియమువిలోకి కుంభు పాదుశక్కి
డెంకి త్రిభంగి మట్టికరిజయము

గీ. నంది నందిత జయసింహానందనములు
మొనవెలుగాగల తాళములు మొనవీయున్న
గూడికల్ దటముగ గొనియాడనేని
విరాగులిచి యొత్తు చేను కవిచదటంచు.

సప్తస్వర సందర్భ భాగ్యముల్బిన ఆ భోజుకల్పము తానుండి బహుశ్వేడం రీతిని గమనింపుదము.

"ఆ వల్మీకము జెందుకొంచు
మునియాహోర్గంత రాగింబునం
దావిద్భాగమునొందు భాష్కరుని
దాయన్ కొంతకోం ప్రభా
వ్యాప్తవల త్కిరణంబులలోయని జటా
ప్రాంతంబు శోభిల్లగా
తేజేగం జనుదెంచి యామ్యతుల
సేవించెం ప్రియంతిద్యుఃవ్"

అంజలి ఘటించిన ఆ వాల్మీకి ఆర్తజనబాంధవుడు అశ్రితపక్షపాతి అయిన శ్రీరాముడు తనపావన చరిత్రను గ్రంథస్థ మొనరింప అనతివ్వగా, రామాయణ కల్పద్రుమం నిర్మించి కవితాతత్వం ప్రకటితం ఐదోయ్య జామున కోకిల 'శ్యా కృపేః దృగుతే కార్యం' అను నాయుడికిని దొరవికి దిద్దినది మహోవిధి.

తమసా తరంగిణీ తీరమున స్నానార్థ్య గుచ్చుకుటకు వెడలిన వాల్మీకి మహాముని నది తీరాన పావ్యాం దంపులాడించుకుంటూ, గుండెల నిండు ప్రేమతో కంటున్న క్రౌంచమిధునంలో గండుపై మనోంటూను మున్నగు కిరాతుని కిం ఘూరతం మకతనా తమ తగిలి విలవిల కిల స్రాలింది క్రౌంచం క్రౌంచి ఆతాప కు ఆ జాడ హృదయం ద్రవించింది ఆ వేదనా భరిత హృదయాలు ఆవేశమే రసార్ద్ర శ్లోకరూపమున సాక్షాత్కరించింది

"మా నిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వమగమః శాశ్వతీః సమాః
యత్క్రౌంచ మిథునాదేక మవధీః కామ
మోహితమ్"

ప్రవర్తిత వాల్మీకి వాక్కులతో భ దివ్య సింహాసన మెదరించింది నాయుడు కోకి మే శ్లోకమైనదట!

క. "శోకము బలుకు పలుకే
శ్లోకంబై నిలిచె ... లోకోత్తరమై
శ్రీకరమై మృగు పదశో
భాకరమై దూపుదిద్ద మధ్యకృతి మెంగుణ్"
(రఘునాథ రామాయణము)

ఆ రసార్ద్ర శ్లోకము రామాయణకల్పద్రుమ మైనది దాని శాఖలలో నేపలువురు సాహిత్య పిపాసువులు చల్లపందిగాలు నిర్మించుకున్నారు

ప్రకృతి వర్ణనచాతురి

మహాకవికి గల మహిమాన్విత గుణములలో ముఖ్యమైన ప్రధానము శ్రీనాథుని "భీమఖండము"లో అనితరసాధ్యమైన ప్రకృతి వర్ణనా రమణీయకత, కృష్ణరాయ, రఘునాథరాయల కాలములందు మెరుగులు దిద్దుకొని పరిణతి నందించెను

ధీశ భావమువంటి, పుణ్యక్షేత్ర సందర్శనా ఫలావహులు రఘునాథ నాయలు కృష్ణదేవరాయలను పరిపూర్ణ గలరు. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు శ్రీవిల్లిపుత్తూరునకు కావ్యగౌరవము కల్పింపగా, రఘునాథరాయలు అహోబిలము, మధుర, శ్రీరంగములను గ్రంథస్థము చేసినారు

రఘునాథునికి గల ద్రావిడ పరిచితి, పుణ్యక్షేత్ర సందర్శనాభాగ్యము గణ్యములై మార్గశిరోదార రూపమున భావుకుల హృదయారవిందముల నొందిస్తాను.

భోగిభోగ శయనీయమాయి శ్రీరంగనాయని భక్తాంఘ్రి రేణువు ధరించిన రీతి

సీ. పంకజ బిందు బింబస్థాయి త్రైలోక్య
 మంగళదాయి శ్రీ రంగశాయి
సకల జగానంద సంధాయి గరుడ తు
 రంగతురాయి శ్రీ రంగశాయి
సత్య కళ్యాణకటాంగల ఫలాయి ప్రపంచ
 రక్షణోపాయి శ్రీ రంగశాయి
అఖిల దైవత సంసారిశాయి అగణిత
 బ్రహ్మాండశాయి శ్రీ రంగశాయి

గీ. నిఖిల జగదింద్రజాలంబు నెఱపురాయి
అమ్మలకు మొదల వశ్యైన రాయి
కొలుచు వారలపాలిటి కలపుగాయి
రాగజామజదాయి శ్రీ రంగశాయి"

అనుప్రాస ఘటితమైన ఈ సీసము పండుపాల వృథింబోను కవి కవిత్వ రచనాయానమునందలి శ్రీ రంగనాథ స్తవము వృద్ధి పథమునకు గొనితెమ్మను

సీ. అంగన కొంగుచేకొన్న వారికి
 వంగేటిజాన్న శ్రీ రంగశాయి
విగ్రహ దారిద్ర్య నిర్మూలసేవానివ
 ముంగిటి పెన్నిధి రంగశాయి
సంసారముల వినోదనము సాగించుచు
 సంగుపు సింగి రంగశాయి
సర్వార్థలాభి దృశ్యసాధ్యైన వారికి
 ముంగొంగు పసిడి శ్రీ రంగశాయి

గీ. చెదరకోటి యమృతంబు చిదికొనక
శృంగములు లేని మొదవు శ్రీ రంగశాయి
కోగవ గల కోర్కులీ గోరిచ్చు
జంగమౌ మరతీగవు శ్రీ రంగశాయి

శృంగారము

ప్రబంధములకు ప్రణయమే పెన్నిధి, ఈ ప్రబంధము కల్పితముల జీవితాంశములకు అటపు కనుక లోకోపకారిక స్త్రీల శృంగారము కావ్యప్రకటనకును గోచరించును మగవారు తమ ముగలకై ఎగిసి పించిన పట్టులు కొన్ని వాల్మీకి ప్రబోధించిన భాగ మందు ద్యోతకమైనవి

● లోకోపకారి స్త్రీయలు పున్నమ వెన్నెల లైట
 నీపయిం
కాయనిలాభి కన్నెరలు మటికి మాటుచు నీ
 ప్రతి పముస్
పోయని చొక్కి పాసి నికవాకి కనవాకి మునవరి
 కాకిని
పెరుసు కొంటిసుంపెదగలేకి తగలేకి చను
 కమ్మ పిటికన్

రసిక ప్రవృత్తి

"సమకాలిక జనుల రసికత ప్రవృత్తులు ప్రతి గ్రంథమునందును ప్రతిబింబించి యుండుట యొంగక వచ్చును" అను శ్రీ రాళ్ళపల్లి వారి పలుకులు మన మహాకవుల రచనల కన్వయించుకొన్నచో వారి ప్రవృత్తి, విశ్వాసములు, సుఖ, సౌభాగ్యములు, అనురాగ జీవనలు, భోజన విలాస సంప్రదాయములు వారి కావ్యముల యందు తేటంబడకపోవు, సుఖ స్వప్నమువంటి రసికజాతి జీవితమునకు దర్పణములై కావ్యమ్ములు మనము గుర్తింపవచ్చును తెలిమలి విద్యాసాగరులతో కృతిపడిన విద్వచిత్తులు, గుప్పల బసలేపి సువ్యగంధపలసేవి గవులు మరిచి వర్ణించు కీరాతవనితలు మనకు కావ్యరంగమునందు ప్రత్యక్షమగు పాత్రలు తిత్తుసుగంధములను ఓర్పుగొను కేళి వర్ణించిన మన రసిక ప్రవృత్తి, అప్సరాంగనల మద ద్రవముల నలంకరింప కస్తూరిని దానమును ఆశించిన శ్రీనాథాదుల జీవితములకు, పచ్చకస్తూరి మేనవలందు కొను కిరాత వనితల విలాసములకు నడుమగల అగాధ మెంత గొప్పదో!

నిగ్రహ్య దానాపేక్షులగా భావింపబడు కిరాత వనితల జీవన విధానములోని సంప్రదాయములు ఇటు వర్ణితమైనవి.

"నారచీరలు గట్టి - యన్నంబు పెట్టి
గాలి మేసపుచు - నాతిపై కాళిలేక
జపము శ్రేణుల మెప్పు మజాతిచెడి
కావలను గూడియుండుట ప్రాణియాడు!"

ఈ రాజకవి కవిత్వము మధురపద ఘటితమై, ధారాశుద్ధి కలిగి ప్రసన్న గంభీరగతిని అలరారు చున్నది శబ్దాలంకార రచనయం దాతడు కొంతలంతిరి బంటు.

అంత్యానుప్రాసయందలి అభిలాషకు మున్నుదహరించిన "లోకోపకారి స్త్రీయలు" అను పద్య భాగమునందలి నికవాకి కనవాకి దగలేకి తగలేకి అను పద ప్రయోగములు ప్రమాణములు.

భావను గుణపు దంపసున్నను వర్ణించుటయందలి ఆతని చతురతకు నీరులకు గోపురమైన కాళకొపుర వీధులలోని స్వరి విశేషమును వర్ణించిన ఎన్య భాగము ప్రబల నిదర్శనము

సీ. ప్రతివీథి నందర కాప్యగతి ఇరదాంబు
 జాతి నూపురఝుళం ఝులరవంబు
విశ్వనాథ వినోద వృషభరాజాదుల
 కింత ఘంటాఘుణం ఘుణవదము

పలుపోగవచ్ఛదంగ భాగీరథీధరంగ
పంపు ఘుమఘుమను పన్నీరంబు
రమాధికార శైరవభుజా స్తంభ గం
ధంధకార్క ఘంఘ మారంబు
గీ. పరిమళోద్భట పెంతకుంబు తాట పికల
కాపురంబుకు నాకోకకాపురంబు
దటిపి మణికర్ణికాది తీర్థములనాడి
యతివు సేవించి యాస్పట నిలచుచుండె

గంభీర మాధుర్యాల్పొన శ్రీధురాంబికా సందర్భం ఘట్టము గంభీరగతిని నడచినది.

మ. కవిరంతిన్ ప్రభురాంబికన్ హరి
ఎణీ కాదంబ కాదంబిని
జ శోభా నిపురంబ రంబరదరీ
బంధుర్కారాం భోజభా
జనన లక్ష్మీజవా నీరాంకుర దలాం
దత్కుంతిలం గాంతిలం
ఘనజంఘాల మృగేంద్రవాహాన ఉహీ
గైరీవేయా గాతో దరిన్

తృణజ్యోతి, శిహరి, హాహరి ఆదిగాగల విశిష్ట ప్రయోగము లీకవికి వన్నెతోప, కృష్ణరాయల కావ్య ఎరిచయ భాగ్యమున కలిగినట్లు విశదీకరించుచున్నవి.

దక్షిణాంధ్ర సాహిత్యమునకు కంఠాభరణమైన ఈ కావ్యము కవితాప్రభాధిముకురంగు భావనాబలము వంగా, కావ్యనిర్మాణ కౌశలమువంగుచు రఘునాథు బుద్ధికుశలతను, ఉపజ్ఞను వెవోళ్ళచాటి, రసస్ఫూర్తికై వెలయుచున్నది

కవిత్వనిర్వచనము

ఛందోబద్ధమైన కవిత్వమునకు రసపరిపాటి జంగానువక తెలియని వెలువిచ్చినాడు రఘునాథ భూపాలుడు!

"గురియాశ్రయాసంబు దప్పని యంతిమాత్ర
మునకె తిన్నను దాకొచ్చి కొలిచిరాని
కాటిసేతురె! రసపరిపాటి లేక
మాటలకవిత్వము ఘటించు మేటికవులు!"

శ్రీకామల బోలిన నిఘంటువులను దాటి, వ్యాకరణముల బోలిన శృంఖలములను విడిచి, ఛందస్సుల సర్వపరిత్యాగం విసర్జించరు కే తిరుగ భావకులేనాడు ఉండరేమో! కవితకు రసపరిపాటి ప్రధానాంగమని ముఖ్యగానా రసజ్ఞుడైన ఆ కవిభర్త గ్రహించి, నిలకడగానైన కవితారచనకు పామ్మరిని గ్రంథస్థ మొనర్చినాడు

"ఎలుకగరలె వకరవములు
ములుకంటాగ్యములుకొవులకున్ హృద్యముగా

.

కొప్పుకలె కప్పురంబులు
కుప్పలుగ బోసినట్లు, కుంకుమ పైపై
కుప్పవ్రేయ, విరిపొట్లము
విప్పినగతి, ఘుమ్మనక కవిత్వము లలవన్

చెవులకు జవులై దల్లగ
గవులకు దవులై, సమస్తకార్యకలాపం
గవులె రసవం వుల
యవుగా! యవనకవిత ఉవని వలరగవలదా!"

పరాగరంజితమైన మాటలగేటు, రసవంతమై, అర్థవంతమైన రగన కవిత రచన! ఎంతటి ఉత్కృష్ట వ్యాఖ్యానమో! ఏనాటిమాటోకాని, ఆ ఎట బంగారగనిటె లిఖింపబడినది రసపరిపాటి విగ్రహింప జేరక, ఛందస్సుపై మమకారం పెంచుకొని, తిమ ఉవస్సుకు దానికై లగ్నమొనర్చుకొని కవితారచన కుపక్రమించినవారికీ వ్యాఖ్యానము కనువిప్పుకాగల దేమో! ఛందస్సు కవిత్వ లోకమునకు సంబంధించిన సమస్య అని భావించవచ్చునేమో!

ఉపసంహారము :

రఘునాథుని కవితాశాఖ నధిష్ఠించి వాల్మీకి కోకిల నాటికిని నేటికిని 'రమ' 'రమ' యని కర్ణ రసందముగ కూయుచున్నది

"పుట్టి తేనియ బోలిన నిట్టులం పదియుదవము కలిగిన తెలుగు భాషయందు ఎట ఇంపు మమగివను నీరాదకసరి ప్రాచి, గిరుగొల్పు వెల్పువము లీకవ్యకు కన్యనిచ్చి దయల్లకపల చాల వేళలు దెలుగువారిలో చెల కొనిన పేరు గడించినాడు మహాదాతయై, క్రతుకర్తయై, కృతి ప్రణేతయై, కర్ణాటకర్ణాటకయై గాంధర్వ విద్యాధిష్ఠాతయై, కవిపండిత హృదయ సంస్థితయగు సీరఘునాథ భూపాలుని చరిత్రము బంగారు నీట లిఖింపదగినది. రాజ కవీంద్రకృతిమై, కవిరాజ పర్యాయవితియగు నీతని కృతులాంధ్ర మహాజనులాదరింపరు గాక!" అను శ్రీ గడదవోలువారి ఆశాభావపు పలుకులు రఘునాథరాయని రతిజా రామాయణము కూడకు విశిష్ట మంగళారములు.

పంపకవి

శ్రీ కె. సుబ్బరామప్ప

తెలుగు కన్నడ సాహిత్యముల సాంనిహిత్యమును గూర్చి మేనెల భారతిలో ప్రకటింపబడిన 16 వ శతాబ్దముతనుకు తెలుగు కన్నడ సాహిత్యముల పరస్పర సంబంధము నందులో వివరించితిని. ఈ వ్యాసమున కన్నడిగుల ఆదికవియైన పంపకవిని గూర్చి తెలుగువారికి పరిచయము గావింప దలచితిని.

కన్నడ సాహిత్యమున మేటికవులు పంప, రన్న, పొన్న అనువారు. వీరిని రత్నత్రయ మందురు. తెనుగు సాహిత్యమున కవిత్రయమువంటివారు వీరు. కన్నడ సాహిత్యమున 9 వ శతాబ్దమున నృపతుంగుడు "కవిరాజమార్గ"మను గ్రంథమును వ్రాసినను, అది లక్షణ గ్రంథమగుటచే 10 వ శతాబ్దమున కావ్యమువ్రాసిన పంపకవియే కన్నడిగుల ఆదికవియని ప్రసిద్ధి వచ్చెను.

పంపకవి ఆంధ్రదేశముతో సంబంధము కలవాడు. ఆంధ్రభాషతోను సంప్రదాయములతోను వీనికి పరిచయము గలదు. శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు తమ సాహిత్యచరిత్రలో పంపకవి తెనుగునందుకూడ కవిత్వము వ్రాసినట్లు కొన్ని పద్యముల నుదాహరించియున్నారు. తెలుగువారికి నన్నయభట్టారకు డెట్లో కన్నడిగులకు పంపకవియు నట్టివాడు.

ఆనాడు మతము నాశ్రయించుకొని సాహిత్య మభివృద్ధి జెందినది. కన్నడ సాహిత్యము జైనయుగ, వీరశైవయుగ, బ్రాహ్మణయుగ అని విభజించి చెప్పబడినది. అనగా సాహిత్యముపై మతములకట్టి ప్రభావము గలదో వ్యక్తమగుచు. పంపకవి సదాచార సంపన్నులైన బ్రాహ్మణ వైదిక కుటుంబమునకు జెందినవాడు. జైన మతావలంబి యయ్యెను. ఆంధ్ర దేశమున నాడు విజృంభించుచున్న వైదికమతము గిట్టక కన్నడ నాడునకు విచ్చేసి యుండెనో? అటులనే వైదిక కన్నడిగుడైన నారాయణభట్టు కన్నడ దేశమున 10, 11 శతాబ్దాలలో విజృంభించుచున్న జైనమతము పరిపడక కాబోలు ఆంధ్రదేశమునకు వచ్చి రాజరాజ నరేంద్రుని ఆస్థానమును జేరి నన్నయ్యకు భారత రచనలో సహాయపడెను. పంపకవి ముత్తాత తండ్రియైన మాధవ సోమయాజి మంత్రసిద్ధినిపొంది యజ్ఞయాగాదికముల నాచరించి ప్రసిద్ధికెక్కినవాడు. ఈతనిమహిమ చేత వంశమునకు గౌరవము. కాని అతని యాగధూమము నుండి జైనమతావలంబియైన తన కీర్తికి కాలుష్యము గలదని బహుశః పంపడు వ్యసనపడియుండును. ఈ మాధవ సోమయాజి సంతతిలోని అభిరామదేవుడే పంపని తండ్రి. పంపకవికి అనూచానముగ వచ్చిన బ్రాహ్మణ సాంప్రదాయముతో క్రొత్తగ నైకొన్న జైనధర్మము గూడ కలిసికొని రెండును పాలును నీరువలె కలిసి పోయినవే గాని ఒకదానితో నొకటి ఘర్షించలేదు. మతాంతరుడైనను నీతనియందు మతాంధత యూపలేదు. పంపనియందు రెండు సంస్కారముల సారమును జేరి కొని పుష్టినొందెను ఉదారమయ్యెను. దీని ఫలితము అతని కవిత్వమున కానవచ్చును.

పంపని వంశీయులు వేంగిమండలములోని వేంగిపఱ్ఱు అను అగ్రహారమున నుండినవారు. వేగినాడు కృష్ణాగోదావరీనదుల మధ్యగల ప్రాంతము. ఇది ఆంధ్రదేశమైనను అక్కడ కూడ కొందరు కన్నడిగులు నివసించుచుండిరని గోచరమగుచున్నది. నృపతుంగుడు తన "కవిరాజమార్గమున" (9 వ, శతాబ్దము) కన్నడదేశ విస్తరమును వివరించుచు "కావేరి ఇంద గోదావరి వరెం" (కావేరినుండి గోదావరి వఱకు అని) చెప్పియున్నాడు. పంపకవి పెద్దవాడై గొప్పకవి అగు సమయమునకు వేంగిమండలమునకు పశ్చిమమున నుండు కన్నడ నాడునకు సమీపమున గల వేములవాడ యందు రాజ్యము చేయుచున్న అరికేసరి ఆస్థానమును జేరెను. ఈ ప్రభువుయొక్క ఆశ్రయమున కావ్యరచనగావించి పూజాపురస్కార లాభములను పొందెను ("పూజాసత్కార లాభంగళు") పిమ్మట నితడు కన్నడదేశమున మలెనాడు ప్రాంతమున సంచరించి అందలి ప్రకృతి రామణీయకమునకు అచ్చెరువంది తన కావ్యమునందు దానిని సొగసుగ వర్ణించెను.

వారిలో ఐదవాని యొక్కటి దీని వితడు కడు హృదయంగమముగ చిత్రించెను.

అరికేసరి రాజు పంపని తన ఆస్థానకవిగా చేసికొని అతనిచే "విక్రమార్జున విజయ"మను పేర మహాభారతమును వ్రాయించెను. ఒక శతాబ్దము గడచిన పిదప తెలుగుదేశమున వేంగీమండలము నేలిన రాజరాజనరేంద్రుడు నన్నయభట్టారకునిచే మహాభారతము తెనుగున వ్రాయించెను. పంపకవి తొలుత "ఆదిపురాణ"మను జైనతీర్థంకరుని చరిత్రను వ్రాసెను. పిమ్మట మహాభారతమును రచియించెను. తనకు ప్రియదాతయైన అరికేసరిని అర్జునునితో పోల్చి తనివిదీర అతని శౌర్యసాహస పరాక్రమములను వర్ణించియున్నాడు. అందులకే దీనికి మహాభారతమను పేరిడక "సాహస విక్రమార్జున విజయ"మని నామకరణ మొనరించెను. ఈ అనుకరణమును మన నన్నయభట్టు కూడ చేసి నరేంద్రుని ధర్మరాజును వర్ణించుట రాజరాజనరేంద్రుని పొగడియున్నాడు. "రాజకులైక భూషణుడు" అను మొదలయిన నన్నయ పద్యములను చదివినప్పుడు రాజరాజును ధర్మరాజునకు పోల్చిన ఛాయ కనుపించును. గ్రంథమును అంకితము చేయుపద్ధతిగూడ పంపని సాంప్రదాయమును నన్నయ్య కూడ అనుకరించెనని చెప్పవచ్చును. పంపకవి గ్రంథాదిలో చాళుక్య వంశమును ప్రశంసముగ వర్ణించియున్నాడు. చాళుక్య నరేంద్రుడైన రాజరాజనరేంద్రునకు అప్పటికే ప్రసిద్ధికెక్కిన పంపని భారతముపై అభిమానము కల్గియుండును. తన యాస్థానమున నాతని భారతమును నారాయణభట్టుచే చదివించియుండును. ఆదినన్నయ్యను భారతమును తెనుగున వ్రాయుమని కోరుటంతయును అతనిని ప్రోత్సహించినది. అందుకే నారాయణభట్టు సహాయమును అపేక్షించి నన్నయ్య భారత రచనకు పూనుకొన్నాడు. నారాయణభట్టు పంప భారతమును మన నన్నయ్యకు బాగు చదివి వినిపించినాడు. లేదేని "భారత ఘోర రణంబునందు నారాయణునట్లు తన కీర్తనము సహాధ్యాయుడును సేనాని అభిమతుడుగ తోడై" ఇంతకంటె వేరు సహాయమును చేసియుండడో? అందులకే కొంతమంది నన్నయభట్టు, పంపని అనుసరించినాడని ఈ అనుకరణమును వేరుగ నిరూపించుచు

పంపడు కవిమాత్రమే కాడు యోధుడు. వీరుడు. భారతకథతో అరికేసరి కథను జోడించి తన పోషకుని కీర్తిని చిరస్థాయిగా నిల్పెను. రాజువెంట రణరంగమునకు కూడా పోయి శౌర్యముతో పోరాడినాడు. దీని వలన ప్రభువునకును ఆశ్రితునకును కావలసినంత ప్రయోజనము కలిగెను. రణరంగములను, అందలి వివిధ విన్యాసములను సైనికుల దినచర్యలను, వారి లోపదోషములను, శౌర్య సాహసములను అతి సహజముగ భారతమున వర్ణించియున్నాడు.

పంపకవి రచియించిన "ఆదిపురాణము" "విక్రమార్జున విజయము"లను గూర్చి పరిచయము చేసికొందము.

"ఆదిపురాణము" (క్రీ. శ. 941)

ఆదిపురాణము ఆదిజైనతీర్థంకరుడైన వృషభనాథుని చరిత్రను వర్ణించును. దీనిని వ్రాయునప్పుడు జైనమతాభిమానము ఈ కవియందు మెండుగా కానిపించును. ఈ గ్రంథ రచన మూలమున రెండు ధర్మములను సాధింపదలంచెను. "కానల్-ఆదిపురాణదోళ్-ఒళవుదు కావ్యధర్మమం, ధర్మముమం" అని గ్రంథాదిని చెప్పుకొన్నాడు. ఈ రెండే ఘనతలో (కావ్యధర్మము-మతధర్మము) కావ్యగపోష్పదనకు మతధర్మము అడ్డువచ్చినదని చెప్పవచ్చును. దీనికి ముఖ్యమైన కారణము జైనపురాణస్వరూపమునందే గలుగు అంగులో లోకదేశాది విభాగములు, తపోమహిమ, జన్మాంతర కథలు, తీర్థంకరునికి అభయ జన్మమున జరుగు 'పంచమహాకల్యాణములు' అతిశయ గావించిన ధర్మోపదేశములు — మొదలైనవి జైనసాంప్రదాయానుసారముగ వర్ణించియే తీరవలెను. కవికల్పనాశక్తికి చోటు తక్కువ. ఈ కారణములచే పంపకవికి ఆదిపురాణ రచనయందు చేతులు బిగపట్టినట్టయినది. ఈ పురాణ కథనమునకు కొన్ని నీరసములైన ఘటములను తొలగించిన యెడల విచిత్రమైన కావ్యమునకు దీనియందు జైనధర్మసారమును రమ్యముగ చిత్రించియున్నాడు.

మానవుని సహజప్రవృత్తి భోగములకై పోవుట, విషయ సుఖములందు వ్యామోహపడి వానిని పొందగోరి సంసారమున తలల్కొని ఇరికింపబడుట. కట్టిపు కీర్తిప్రశస్తికై మోహపడి వానిని సాధించుటకై ప్రాకులాడుచు ఇవ్వియు లభించనప్పటికిని తపన మిగులునది—అతృప్తి దొరకిన భోగము లేదనను శాశ్వతముగ నిల్వునా? మానుమందగ నొకటి యొక

టకే మాయమైపోవును. భోగాంత్యమున త్యాగమును వైభవాంత్యమున వైరాగ్యమును తెలిసికొనుటయే జీవ నికి ముక్తిరేఖ. ఈ తత్త్వము భారతదేశమున పది— అద్వైతాది దర్శనముల కన్నింటికిని పునాది యైనది తీవ్రమైన అంతర్మార్గము జోరాడుచున్నట్టి జైనదర్శనమున మాత్రము దీని కత్యంత ప్రాశస్త్యముగలదు. ప్రతి జైనతీర్థంకరుని గర్భితమును, సంసారమందలి నిస్సా రతను, పరాక్రమ మందలి మహత్త్వమును బోధించును. ఈ తత్త్వము ఆదిపురాణమందు పంపకవి సొగసుగా కావ్యరూపముగా రూపొందించి యున్నాడు.

ఆదినాథుడు తపస్సునందిన గర్వాన్మృతమును సాధించి లోకమున వ్యాపింపజేసిన వైరాగ్యయోగ ఈ పరిపాకమును పొందుటకు అతని జీవితమెన్నియో జన్మల నెత్తవలసివచ్చెను. నాటకమందలి దృశ్యముల వలె యీ జన్మములన్నియు నొకటి వెంబడి నొకటి వచ్చుచుండెను. రాజపుత్రుడుగా పుట్టినప్పటియాతని భోగాసక్తి జన్మజన్మకును నేరీతిగా పెన్నంటి వచ్చి నదియు, ధర్మ శ్రద్ధయెట్లు పుట్టినదియు విషయాసక్తి యెట్లు సడలినదియు వైరాగ్యమెట్లు మొలకొనినదియు మిక్కిలి రసవంతముగ యీ పురాణకథనమున పంప కవి వర్ణించియున్నాడు. పంపని తొలికావ్యముగ నిది వెలసినది.

విక్రమార్జున విజయము
లేక భారతము

వ్యాసభారతమును విక్రమార్జున విజయమను పేరిట పంపకవి వ్రాసెనని యిదివరకే తెల్పితిని. ఈ కావ్యమున భారతకథతో పాటు తన కృతిభర్తయైన అరికేసరి చరిత్రయు నేర్పుతో చేర్చియున్నాడు. అరికేసరియొక్క గుణగుణములను అర్జునుకిని అర్జుని సాహసమును అరికేసరికిని పోల్చుచు ఒకరి ప్రశంస వచ్చినప్పుడెంతయు వేరొక్కని గర్విత సూచితమగునట్లు చిత్రణము గావించియున్నాడు. అతని భారతమున అర్జునుడే నాయకుడు. ద్రౌపది పంచభర్తృక కాదు. అర్జునుని భార్యమాత్రమే యగును. ఈ సంగతి జైనభారతమున స్పష్టముగ తేల్పబడినది. సుభద్రార్జునుల వివాహమును కవి లోకాంతరకే అగ్నిపరీక్ష వివాహముతో చెన్నుగ జోడించి వర్ణించియున్నాడు. సుభద్రార్జునుల ప్రణయకథకు పంపకవి యొక్కట ప్రాశస్త్యము నిచ్చియున్నాడు. బహుశః తన ప్రభుపున్నా, ప్రభుపత్నిని మెప్పించుటకై యిట్లొనరించియుండునేమో! భారత కథానంతరము రాజ్య పట్టాభిషేకము జరిగినది ధర్మరాజునకు కాదు. అయిన నా ధర్మరాజును గూడ దీనికి సమ్మతిని గాంచును నపోకృపదత్తమే ప్రతిబంధకమని ధర్మరాజే చెప్పి అర్జునునకు పట్టాభిషేకమొనర్చును. పంపని వ్యాసభారత కథాంశము పను అనేక చోటుల మార్పు చేసియున్నాడు. చేసిన చోటులలో మెరుగు పెట్టినట్లున్నది. కాని లోటు కలదనుట కాని కృపాచార్యునకు తగిన ప్రాశస్త్యమునీయలేదు మహాభారత ప్రధాన నాయకుల గుణగణములను పేర్కొను సందర్భమునకూడ కృష్ణుని చేర్చలేదు.

అర్జునుని కింతటి ప్రాధాన్యమిచ్చిన పంపకవి కర్ణునికూడ ప్రశంసించకపోలేదు. గుప్తదగుప్త మగున కర్ణుని చేర్పవలె అదిగినే మిన అపాదనయే కర్ణునికగ్గిన దురదృష్టపరిస్థితులను జాలిగొని వర్ణించియున్నాడు.

"కర్ణుని తల భారతము" అను మాటయిని పంపకవియె సమ్మతించినాడు ("కర్ణం గొడెయుం భారతం") ఈ మాటను కృష్ణునితో చెప్పించును. అది చాలక అర్జునునితో కూడ చెప్పించి సమ్మానించెను. కర్ణుని త్యాగము, స్నేహము, గర్వము, పౌరుషమును గూర్చి ఎవరైన పొగడినారు, పాణ్డుమంత్రి పగయను నీతి చిత్రించెను. కర్ణు గూర్చి వర్ణించిన పద్యములలో నొకటి!

"నెనె నెంబుదర్ల భారతదొళ్-
ఇన్ పెర గమన్, ఒందగి తిదిం
నెనెవొడె కర్ణనం నెనెవా, కర్ణనొళ్-
అరి దొరె! కర్ణ నెణ, క
ర్ణన పడెమాతినొళ్ పుది గు
కర్ణరసాయన మల్తె భారతం"

అతని గొంతు కృగులగోను పంపకవికి గనిన ప్రీతి మెండుగనుండెనో తెల్పగ్పట్టను. ప్రభుని మెప్పించుటకై భారతమును, తన ఆత్మ సంతోషమునకై ఆది పురాణమును వ్రాసినాడు జినేంద్రుని చరిత్రను కావ్యముగ వ్రాసి పుణ్యము కొనవలెను కోరికయే యాతనిని ఆది పురాణమును వ్రాయునటు చేసెను. ఆది పురాణమును రచియించిన పంపకు "పురాణకవి"యని పేరువచ్చెను. రన్నయను కవి (రత్నత్రయములోని రెండవవాడు) యీ కావ్య

ము "ఉపమాతీతమని" పొగడెను. ఈతని కృతులు కన్నడ సాహిత్యమున కొక క్రొత్త యుగమును సృష్టించెను. జైనయుగమనుటకు మారుగ పంపయుగమనుటయే యోగ్యము సంపూర్ణదశలో ప్రవేశించకపోయినను, వారు జైనులు కానీ, కాకపోనీ, క్రీ. శ. 1200 వరకు పంపకవి కావ్యములే ఆదర్శములైనవి. ఆదిపురాణమున గద్య పద్యములలో దీర్ఘములైన సంస్కృత సమాసములు కొంచెము కొన్ని పద్యములలో పాదాంత్యములందలి కన్నడ ప్రత్యయములను తొలగించిన యెడల కేవల సంస్కృత రచనయేనా యనిపించును. ఈతని రచన "లలితపద" భూయిష్ఠమై "ప్రసన్న కవితాగుణము"లతో నొప్పినది "అక్షర రమ్యత"గలదు. పంపని రచనలోని యీగుణములనే మన నన్నయ్య అనుకరించెను.

భారతము రచించువేళకు ఈతనిలో సంస్కృతముపై కొంత మోజుతగ్గినది. అచ్చకన్నడ నుడులను అనేకచోట్ల వాడుచువచ్చెను. లోకానుభవము కూడ అప్పటికి అతిశయించినది. పరిణామైక్యము కవి మాహాత్మ్యదృష్టిని తెలియజేయును. యుద్ధవర్ణనలలో నీతినియమానుకూల్య ముండెను. అతడు స్వయముగ వీరుడు రణరంగమున జొరబడి అక్కడి సన్నివేశములను, విన్యాసములను కన్నార గాంచినాడు అందువల్లనే యీతని యుద్ధవర్ణనలన్నియు స్వభావోక్తులు. ఇతడు "ప్రసన్నకథా" కథనమందు దక్షుడు. కొంతను—సత్యవతి సందర్శనము, కర్ణజననము, కుంతీ కర్ణ సంభాషణము, శతశృంగ పర్వతమున పాండురాజ కథ మొదలైనవి ఇందుల కుదాహరణములు

నవీన కల్పన, రసానుగుణమైన కథాశరీర రచన, వస్తువునకు తగు రసనిర్మాణము, రసమునకు తగినట్లు ఛందస్సును వాడుట, కావ్యసౌందర్యము చెడనీయక అంగోపాంగములను వర్ణించుట, పంపని రచనంగు కావలసినను అతడు పాత్రలకు జీవమిచ్చి యెదుట నిల్చి మాట్లాడునట్లు చేయును సహజముగ వర్ణించును. సన్నివేశమునకు తగినట్లు మితిమీరక కథను నడిపించును. బహువిధప్రయోగ దక్షతను చూపును సముద్రయములను విరివిగా వాడుట ఇతనికి ఇష్టము "సాహిత్యమిత మృదువచన," "ప్రసన్న గంభీర రచన చతుర," "శబ్దాలం కారగర్భం, మృదుపదసందర్భం, విచారక్షమం, ఉచితపదం, శ్రవ్యం" అని తన కావ్యగుణములను గూర్చి నిరూపించుకొన్నాడు "లలిత పదం" "ప్రసన్న కవితాగుణం," "అక్షర రమ్యత"—వీనినిగూర్చి కూడ చెప్పికొన్నాడు

పంపకవి మహాభారతమందలి యొక అల్పమైన భీమదుర్యోధనుల గదాయుద్ధ కథను రన్నకవి "గదాయుద్ధ" అను గొప్ప కావ్యముగా వ్రాసినాడు. పంపని శైలిని మెచ్చుకొని యాతని కొన్ని వాక్యములను చిన్నమార్పులచే తన గ్రంథమున చేర్చికొన్నాడు ఈతని కల్పనా చాతుర్యమున కొక యుదాహరణము

"ఇదఱోళ్ శ్వేతాత పత్ర స్థగిత దశదిశా
మండలం, రాజచక్రం,
పుదిదత్తో డిత్తిసంగిత్తి దటోళ్
కురురాజాన్వయం, మత్ప్రతాప
క్కె దఱిందం నోడకుర్వ్వ ద్విదుదిదువ
మహాభారత క్కాదియాత్తు
ద్ద దశౌక్తి కేశ పాశవ్యమె బగెయ
భవత్కేశ పాశ ప్రపంచం"

ద్రౌపదీ కేశపాశమే ఒక ప్రపంచమైనది దానియందు అనేక రాజాధిరాజులు అడగిపోయిరి కౌరవ వంశమే దానియందు అంత్యమయ్యెను మహాభారత సంగ్రామమునకు అది నాంది అయ్యెను కౌరవుల నుండి ద్రౌపదికి గల్గిన అవమానమే మూలకారణము కదా! ఇది పై పద్యము యొక్క భావము.

నన్నయ అనుకరణ

పంపకవిని నన్నయభట్టు కొన్ని సందర్భములలో అనుకరించి యున్నాడు తనకు సహాధ్యాయుడును, ఇష్టుడునునైన నారాయణభట్టుచే పంపని రచనా రీతులను, వర్ణనా కౌశల్యమును, 'ప్రసన్న కవితార్థ యుక్తిని', 'అక్షర రమ్యతను' తెలిసికొన్నాడు. అనుకరించవలసిన వానిని అందు కొన్నాడు చాళుక్యులు కన్నడము తెలియనివారు కారు. చాళుక్యులు కన్నడిగులు సంబంధీకులు (చూ. డా. నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారి "వేములవాడ చాళుక్యులు" "భారతి" డిశంబరు 1948) ఒక శతాబ్దమునకు ముందే రచించబడినట్టి పంపభారతము వేంగి రాజ రాజనరేంద్రుని ఆస్థానమున ప్రసిద్ధికెక్కియే యుండును. కన్నడకవి నారాయణభట్టుయొక్క సహాయమునుగూర్చి నన్నయ గ్రంథాదిని గొప్ప ఉపమానము

లతో ప్రకాశించుటనుబట్టి పరికించినచో పంప భారతమును నన్నయయు ఆతడు బాగుగ పరిచయము చేసినాడని తెల్లమగును.

నన్నయ అనుకరించిన పట్టులు కొన్ని మాత్రము సూచింతును.

నన్నయ గ్రంథాదిని వ్రాసిన "సారమతిన్" అను పద్యముతో దీటైనది పంపభారతమున "లలితపదం ప్రసన్న కవితాగుణ" ఇత్యాదితో ప్రారంభమగును. అంకితపద్ధతి, గ్రంథాదిని దేవతా స్తుతము పంపని అనుకరణయే. ఆదిపర్వమున శకుంతలోపాఖ్యానము కణ్వాశ్రమమును దుష్యంతుడు దర్శించినప్పుడు, ఆశ్రమప్రాంతమున వైరి వర్గములు విడి జంతుజాలము అన్యోన్యముగ నుండుటయు, శుకములు వేదపఠనము చేయుచున్నదియు పంపకవి భారతములోనివి. పంప భారతమున పాండురాజు శతశృంగ పర్వతమునకు పోయినప్పుడు అందలి మునాశ్రమము లిట్లుండెనని పంపకవి వర్ణించియున్నాడు.

"మునికుమారరు ఓదువ వేదవేదాంగగళం తిద్దువినుతు జనెదు బగ్గిసువ పచుమరాగళ బల్లవర గిళిగళుమం, సురభిగళ తొరెద కెంజెగళ మున్నాగువ మరిగళం పులిగమోంకి కుంకి కెంజెగళ మున్నాకి కోరెవరి గళుమం, తమ్మొళ్ కెల దాడువ కోంక వరి గళం పిడుదు తెగెదు కరికలభంగళుమం, ఆ గళాగళిందం పాయ్వ పులిగళ మరిగళోళ్ పరిదాడువ తరుణ హరిణంగళుమం తోద్యం పట్టు"

నన్నయ :

"శ్రీకంఠమునుధ్వనులు గానంబులు
చదివెడి శుకముల చదువు దగిలి
కదలక వినుచుండు కరులును కరికర
శీకరాప్యాయ తప్తశిఖరాంబు .
. . తోద్యమందె"

కృతిపతి వర్ణన

పంప "శ్రీపతిగ యుద్ధమల్ల మహీపతిగె వెగ్గళిభూష్టి" మొదలైన పద్యాలు

నన్నయ "రాజకులైక భూషణుడు" "విమలాదిత్యగుణాకరుడు" మొదలైన పద్యములతో ఇంచుమించు పోలికలు గలవు

ఛందోనుకరణములు, పద్యముల ఎత్తుగడలు, విభక్తి పల్లటములు, వర్ణనా రీతులు కొన్ని పట్టులలో పంపని అనుకరించినాడు నన్నయ

పంపకవి "కవితా గుణార్ణవ" "సుకవిజన మనో మానస హంస," "సంసార సారోదయ" మొదలైన బిరుదావళిని సంపాదించుకొన్నాడు. ఈకవి ఆది పురాణమును మూడు నెలలోను, విక్రమార్జున విజయమును (భారతమును) ఆరు నెలలోను ముగించు శక్తి మహాకవి యనిపించుకొనుట పూర్వజన్మ సుకృతము ప్రతిభాశాలియగుటకు పుణ్యముచేసి యుండవలెను అటువంటి కవిని బడయుటకు జనులు నోచియుండవలెను ఇటువంటి కవిని బడసిన కన్నడిగులు ధన్యులు.

ఆధార గ్రంథములు

1 "పంప" శ్రీ తీ. నం. శ్రీకంఠయ్య ఎం.ఏ., (మైసూరు విశ్వవిద్యాలయ ప్రకటన)

2. "కన్నడ సాహిత్య" శ్రీ కె. వెంకటరామప్ప ఎం. ఏ., (మైసూరు విశ్వవిద్యాలయ ప్రకటన)

3 "నాడోజ పంప" శ్రీ ముళియ తిమ్మప్పయ్య (మంగళూరు)

4. కన్నడ సాహిత్యచరిత్ర" శ్రీ రం శ్రీ ముగళి.

పరీక్ష

శ్రీ ఆర్. యం. చిదంబరం

గంటలు గణగణమని ఒక్కసారి మ్రోగాయి దీపాలవెలుగులో ఆ దివ్యమంగళ గోపురం వెలిగి పోతున్నాది. రకరకాల పువ్వుల సువాసన ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసింది. మనసులో ఆకాశపు టంచుల్ని అధిగమించి పైకి లేచిపోతూన్న భావాలు. దూపహారతి మెల ఆ శక్తి స్వరూపిణి కింకిణీ చెంగులకు అలంకారం లేని వాతావరణం రెండు నిమిషాలవరకూ కాచిన తల పైకెత్తి లేదు. మూసినకళ్లు తెరవలేదు. ఏదో వూహాతీతమైన తృప్తి కలిగింది.

నీటి చుక్కలతో తళ్ళు నిండుతున్నట్టున్న ఆ రెండు పువ్వుల్ని కళ్ళకద్దుకుని ఆవరణదాటి బయట కొచ్చాను. సుందరి కంగారుగా నడిచిపోతోంది ఆమె నడకనుబట్టి గుర్తుపట్టాను. ఎదురుగా వస్తున్న మనిషిని ఢీకొట్టింది కూడా—ఒకటి రెండుసార్లు చీర కాళ్ళ కడ్డంపడ్డి ఆమెను తూలా కొట్టేంద గోయింది. గడియారం వంక చూస్తే ఆరుగంటలైంది. అయిగున్నరకే రమణ వచ్చివుండాలి. చప్పట్లు చరిచి పిలవగానే సుందరి ఆగి వెనక్కి తిరిగిచూసి ఏదో తప్పించేసిన దానికిమల్లే వాలిక కొంగుచుక్కుంది. ఒకవేళ ఆమెకళ్ళే నన్ను చూసివుండి కూడా పలకరించ లేదేమో!

'సుందరీ! ఏమిటిది? ఎన్నడూ లేనిది ఇవాళిలా వచ్చావు? రమణ ఇంకా రాలేదా?' అన్నడిగాను.

'ఇంకా రాలేదు. మీరింటికొస్తున్నారుగదా! అక్కడుంటా చెప్పాను' ఆమె కంఠం భయాన్ని తెలియజేస్తూ బాధపడుతూంది. రెండుచుక్కలు తొందరగా ముందుకు వచ్చి ఛలుక్కున ఆగిపోయింది.

'చూడండి! మీరు నాకో సాయం చెయ్యాలి. నేనిలా ఒచ్చినట్టుగా ఆయనతో మాత్రం చెప్పకండి. ఆయనలా ప్రస్తావన ఎత్తేందుకు ప్రళయం తెస్తారు!

మలుపు తిరిగేవరకూ ఆమె ఎంత వేగంతో పోతున్నాదీ నేను గమనించగలిగాను. సుందరి రమణను చూసి ఎందుకు జడుసుకొంటోందో నాకు తెలుసు. ఆ కారణం తల్చుకుంటే ఆపుకోలేని నవ్వొచ్చింది

రమణ ఇల్లు చేరుకునే సరికి మరో పది నిముషాలు పట్టింది.

'ఎవరది?' అంటూ రామయ్యగారు కళ్ళమీద అరచేయి వుంచుకుని నేనెవర్నో కనుక్కుందికి ప్రయత్నించారు.

'నేనండీ! రాంబాబుని' అని వాక్యం పూర్తిచేయటం, సుందరి వంటింట్లోనుంచి పొగలు కక్కుతూన్న కాఫీని నాముందర వుంచటం ఒక్కసారే జరిగాయి నేననుకున్నది సరైనదే—రమణ ఇంకా ఇంటికి రాలేదు

'అదృష్టవంతుడా!. ఎంత దగ్గరగా వున్నా కనపడటం లేదు మనిషి. ఏ అవయవం లేకపోయినా ఎలాగోలాగ బతుకు యీడ్చుకుపోగలదు కాని, చక్షువులు లేకపోతే జీవించలేదు. అది లేనంతకాలం వెలుగూ—చీకటీ—అనే విభేదం వుండదు' ఆమాటలు శిథిలమయిన కట్టడంలోంచి వస్తున్నట్టున్నాయి. ఏదో లోతైన ఆవేదన—దుఃఖానికి చెలు ధ్వనంతో వూగిన లాశీవట్టు

"అలా ఎందుకనుకుంటారు? ఎలాగూ రేపుజరగబోతుందిగా! రెండ్రోజుల్లో మీకళ్ళకు యౌవనం వస్తుంది" అంటూ నవ్వటానికి ప్రయత్నించాను. ప్రతి చిన్న విషయానికీ బాధపడుతూ, అనుమానపడుతూ వుండే వృద్ధులు మాట్లాడుతూగ్గాని వుదయిస్తున్న పరిస్థితిని కూడా నమ్మలేరు. రామయ్యగారిది నిజాయితీ బద్ధమైన వకాలతీ జీవితం.

"బాబు ఏదీ! కనపట్టం లేదు!" అన్నడిగాను. సుందరి ముఖంలో విచారరేఖలు విస్తరించాయి.

"ఏం చెప్పనండీ!...ఆ కేకటినుండి ఒక చిజ్వరం మగ్గుతున్నట్టు తిష్టకుంది మళ్ళా వస్తుంది. అప్పుడప్పుడు వాంతులు—ఏవో పలవరింతలు—అనుకున్నాడని కలిగే ఆయన విసిగించుకోడు, ఏం చేయను! ఖర్మ' అంటూ నిట్టూర్చింది

'అసలు వంగ తిరకోదు బాబుగారూ! బాబుకు రెండేళ్లున్నప్పుడు సరిగ్గా జబ్బు చేసింది. జ్ఞాపకం వుందా! బతుకుతాడని ఎవరూ అనుకోలేదు. అప్పుడు మనవడ్ని దక్కించమని తిరుపతి దేవుడికి మొక్కుకున్నాను. అప్పట్నుంచీ వీడిదగ్గర ముడుపు కట్టి దాచుకుంటున్నాను. అతను విసిగించుకోడు. తీర్థలాంటి నమ్మకాలు లేవంటాడు. దేనికైనా ఓ కైర్యానికి కారణం రాకుండా వుంటుందా?' అని వ్యాఖ్యానించింది వదినగార్ని 'ఇలాంటి శాస్త్రీయులమార్గ బతికేం బాబుగారూ! మా తమ్ముడు నిన్న కే పుత్రిరంగ కాదు కళ్లు తెరిపినదగ్గర నుంచీ వుంచెమని—' అని వినుక్కున్నాను నామయ్యగారు

మాతృ జీవితాలకు ప్రజాది మహావృత్తి నమ్మిక లేకూడనిదిసుంది ఒక అబద్ధాన్ని పదే పదే చెప్పటం వలన అదే నిజంగా మారుతుందని, దాన్ని ప్రజలు విశ్వసిస్తారని షేక్స్పియర్ ప్రతిపాదించాడు దాని విజ్ఞా విజ్ఞానం ఎలావున్నా కొన్ని మూఢాలు మాత్రం విస్మృతిచేత్కారం యిక్కడుండా మనలో పాతుకు పోయాయి వాటిని ఖండించటం అంత సులభం కాదు. విజ్ఞానశాస్త్రం పరిణామవృత్తి- దీన్ని ఆమోదం దగు కొని వేదాంతం ఎలాంటి ఉపపత్తి ఇవ్వకుండా గావిసుంది పాపంచేసే యుగంలో కొనిక పోతకంటుంది తీవకు దాస్యంచేసే తీకుమించిన కోరికలకోరికా చిరకేకాస్తాంటుంది' జాగ్రత్తలసిన దంతా ముందు విశ్వాసమైనప్పుడు నిజముకోసం కలపవని దేవుణ్ణలరింవి ఆలోచించటం వృథాగా కాలాన్ని పాడుచేయటం కాదా? అని గతలాంటి వారు ప్రశ్నిస్తే వాళ్ళకు సరైన సమాధానం లభించదు పరీక్షా, ఎగురుగాలులు దావాగ్నిలా చుట్టేసినా కన్న తల్లిదండ్రులు కూడా అతన్ని అవిశ్వాసంతో చూసి కడే మాలకొరణం

పక్కగదిలో బాబు నిద్రలోకున్నాడు నుదుటి మీద చేయుంచి చూశాడు. జ్వరం లేదు మళ్ళీ కోల్లోకి వచ్చాడని వక్కిరికిరి గేలరకు అతని మొహంలో ఉన్న పనుప్పద్దటికాదు చూడలేదు. నా కళ్లల్లో ఉన్న ప్రశ్న అర్థంచేసుకున్న సుందరి చెప్పింది

'అయ్యో—నో చెప్పాగ కదా - తలతీసిపాడు. కుటీర చిరంత ఉన్న ఆదారిగాగా మంత్రించి ఇద్దాను. రేపు ఉదయాన్నే బాబు కిలకిలమని నవ్వుతూ లేచి తిరుగుతాడన్నాగా ఏం చేయను మరి! కుమారాయంత్రం కట్టేకదిప్పి మొక్కుబడి చెల్లించినవ్వాను ఆయన వచ్చేసారికి మానని కంగారు పడ్డాను—ఇంకోసారి! దేవుడిదయ!'

ఒక వ్యక్తి తెచ్చుకున్న అభిప్రాయాన్ని మరొకరికి నా మీద గద్దలం అన్వయానువదించింది రవిగారితో పరిచయం కలిగాక ఈ నాలుగేళ్లలో అతనిలో చాలా విచిత్రాలు చూశాను సుందరిని ఏ ప్రతిమా—పూజా—చేసుకోనివ్వడు అంటే ఆమెమీద చేయి చేసుకోంగాని, గదమాయించటం గాని జరగదు మన ముఖం చిట్లించి, కసిరేస్తూ తిరస్కారంగా కటువుగా చెప్పి రాదించే సామర్థ్యం అతనికి వుంది. అలాంటి దృశ్యం ఇంకా నాకు గుర్తుంది

'ఇవాళ మారి ఫాకాలక్షేపం వుంది ఆ త్రియార్య, నేనూ వినుకున్నా' అంది సుందరి

'కథ ఏంటి?' నేనూ వస్తాను' అన్నాడతను పేరిమ్మిన గా సుందరి తెల్లమొహం వేసింది.

'రామాయణంలో యుద్ధకాండ' అంటే అసలు రామాయణం పేగు తిన ద్రవ్య ఎప్పుడో రాసినారా? అని ఆమె అనుమానపడితే నేను ఆశ్చర్యపడిన

మాగ్న్యన్న వాడిన్ గతం మర్చిపోంచి అమాంతం లేచి చిన్నపిల్లాడి లాగంతులేస్తూ 'అప్పుడు శ్రీరాముడే మహాన్నాడంటే' అంటూ మొహలేటి 'అది కాదా నేను చెప్తాను అలా కూర్చోండి' అన్నాడు సుందరికోసం, ఏమిటా తెలిసినాయి తిరస్కారంగా ఆమెలో పాతుకపోయిన అనేక భావాల్ని తర్కంతో సహా పెళ్లగించి గిరాటు వేటూవికి ప్రయత్నించటం వృథా ఇదంతా చూస్తున్న నాకు ఎంతోకాలం తెలిసింది కాదు సుందరి మనసు సున్నితమైంది ఎన్ని మెరకలు తిప్పిడోంక తిరుగుతుంగా చెప్పినా దాంట్లో వున్న 'కోరం' ఆమె రక్తంలో కలిసిపోతుంది మగ వాడు మూర్ఖరం ఓ మిత్రుడి పెళ్ళికి బయలుదేరాం. నేను

ముందుగా ఆ అనుభూతాన్ని లేవదీశాడు 'ముగురం కలిసి పడితే ఆ పని మరికొంత సులువౌతుంది' అని. రమణ నాకేసి వింతగా చూసి 'మీరు కొన్ని శతాబ్దాలకు పూర్వం జన్మించి వుండవలసింది. అదే నిజమయితే దాన్ని పరిశీలించటానికి ఇదే అనువైన సమయం' అంటూ బయలుదేరాడు. అతని మాట కాదని చెప్ప లేకపోయాం. ఇంతలో వుంకుమీద కారంజల్లినట్లు పైనుంచి ఎవరో తుమ్మడం—ఒంటి ప్రాణాలు ఎగురుగా రావటం జరిగాయి. రమణకు అనుకోకుండా నిధిదొరికినంత సంతోషం కలిగింది. నా గుండెలు మాత్రం అతివేగంతో కొట్టుకున్నాయి. అనాది నుంచీ ఎముకల్ని అంటిపెట్టుకుని వున్న నమ్మకాల్ని ఎలా విదలించగలం?

పెళ్ళి సత్యంగా జరిగి పోయింది. రమణ నమ్మకాల్ని వెక్కిరించాడు. సాయంత్రం మేడమెట్లు దిగుతూ కాలుజారిపడ్డాడు. ఎముకలు విరగవలసిందే కానీ అదృష్టవశాత్తూ అంతపనీ జరగలేదు. ఈ సంఘటనను ఆధారంగా తీసుకుని అతనిలో పరివర్తన తీసుకు రావడానికి యత్నించాను. పరాకుగా వుండటంవలన అలా జరిగిందే కాని, శకునాలకూ, దీనికీ ముడిపెట్టటం తెలివితక్కువతనం 'ఇదంతా ఆ వేళ జరుగుతున్న దానిఫలితం!' అంటూ సుందరి ఆలోచనా ప్రవాహానికి అడ్డం తగిలింది. అప్పుడప్పుడు ఆ సంఘటన ఎలా మరువగలను? నాలుగేళ్ళ కోజులక్రితం ఆదివారం నాడు తథాగతుడు చిరునవ్వు నవ్వాడు.

అస్పష్టంగా కనిపిస్తున్న వదనంలోంచి బయటిల జిలుగుతున్న విజ్ఞాన కాంతుల్లో నేను మునిగిపోయాను. నాలో నేనే ఏదో గొణుక్కున్నాను. గుహ ప్రతిధ్వనించింది. తొమ్మిదవ శతాబ్దపు బుద్ధుడు మళ్లీ చిరునవ్వులు విసిరాడు.

ఏదో మెత్తగా కాళ్లకు చుట్టుకున్న అనుభూతి. ఈనాటి ప్రపంచంలో కొన్ని సంవత్సరాలక్రితం వున్న వైభవంలో దైవత్వాన్ని మిళితం చేసుకుని విహరిస్తున్న మనసు ఒక్కసారిగా ఈ లోకంలోకి పరుగులుతీస్తూ వచ్చింది.

అవతల కొంచెం ప్రక్కకి—ఏ కొంచెం చీకటో— పాము కాలికి చుట్టుకునివుంటే? భయంతో తల వంచి చూసి ఆశ్చర్యపోయాను.

'మార్జాలం! మార్జాలం!' అంటూ గంతు లేస్తూ నవ్వుతున్నాడు అతని బుగ్గలు సొట్టపడి ఆశ్చర్యంతో నిండిపోయాయి. నెత్తిన చుట్టూవున్న ఎర్రదుమ్ము అటూ యిటూ, గాలికి రెపరెపలాడింది.

బాబూ! ఇలా ఇక్కడికెవచ్చావు? ఎవరు తీసుకొచ్చారు?' అంటూ గభాలున ఎత్తుకున్నాను.

నా వెనకాల కంగారుగా రమణ-సుందరి పరుగెత్తుకురావటం చూశాక అంతా అర్థమైంది.

'పోకిరిపిడుగా! మమ్మల్ని పరిగెత్తించి బాగా ఆడిస్తున్నావురా!' మీరు వచ్చినట్టు నాకు తెలియదు సుందరి చేతివుంగరం ఎక్కడో పడిపోయింది అది వెదుకుతావుంటే పొంగో పడ్డాను వినలేదు ఆ మూకకు ఏ మార్జాలమూ కాపంయుజ్ఞ లేదు కనుక ఇప్పుడు వచ్చిన ప్రమాదమేమీ లేదు ఆ రాతిమీద బాబును కూర్చోబెట్టి వెదుకు దామని వచ్చాం ఈలోగా వాడు పరిశోధకుడిలా బయలుదేరాడు' అన్నాడు రమణ నవ్వక పోతే కొరడాదెబ్బలు తినవలసి వస్తుందన్నట్టు సుందరి నవ్వింది రమణముఖంలో నిరాశా రేఖలు కదిలాయి

'కొండవీటి గుహాలంటే ఏవిటో అనుకున్నాను- ఇందుకేనా బొంబాయినుంచి ఇరవైపైగా ప్రయాణం చేసివచ్చాను? అంతా పొదలూ కొండలాంటిది. పాస్పోర్ట్ లే అన్నట్టు మనం చూడని ప్రదేశంలో ఏదో వింత వుందని అనుకోటమే కాని, అది సత్యదూరమన్నమాట నిజం'

నేను నడుస్తూ కొంచెంసేపు ఊరుకున్నాను.

'అయితే రమణా! ఈ గుహలు నీలో ఆధ్యాత్మిక చింతనల్ని లేవదీయటం లేదూ? పోనీ నీకు దానిమీద నమ్మకం లేదు కనక వదిలేద్దాం. చారిత్రాత్మకంగా - కళారూపంలో నీకేలాంటి ఉత్సుకతా కలగటం లేదూ? సుమారు వెయ్యి సంవత్సరాలక్రితం ఈ గుహల్లో నివసించిన బౌద్ధ భిక్షువుల జీవితక్రమం, ఆచార వ్యవహారాలు, వీటిని గురించి ఆలోచించాలని పించటం లేదూ?'

'లేకేం! తెలుస్తూనే వుంది నా యిష్టం లేకుండా, బుద్ధుడు చేతు చెప్పుకుని పోయినా, గాల

ఠంగా బతికారు - ఇందులో మెన్నుకో తగ్గదేమీ లేదు '

అతనితో వాదించి లాభం లేదని ముందే చెప్పాను.

రెండు ఎత్తైన కొండల మధ్య పెద్దలోయ - నా జీవితంలో అలాంటి చోటిలో నించి వుంటుందని నిరీక్షి అవతల కొండమీద కొన్ని గుహలు కనిపించాయి కాని అక్కడికి వెళ్ళమార్గం మాత్రం కనపడలేదు. రతన ఆ దృశ్యం ఫోటో తీయటానికి కెమెరా సరిచేస్తున్నాడు సుందరి లోయకేసి తదేక దీక్షగా చూస్తోంది నేను ట్రైపాయిడ్ సరిచేస్తున్నాను.

సుందరి ఒక్కసారిగా కెవ్వుమంది

బాబు కనపడలేదు ప్రకృతి సౌందర్యాన్ని చూస్తూ మమ్మల్ని మేం మర్చిపోయి అతన్ని గురించి ఆలోచించ లేదు అసలే అల్లరిపిడుగు. అంతలోనే కొత్తచోటు రతన కంగారుగా నాలుగు వైపులా చూశాడు 'అమ్మోయ్' అని అరుస్తూ బాబు గుహలోంచి పరుగెత్తుకొచ్చాడు

ఆ గుహలోపల ఎడంపక్కనే చిన్న గదిలా వుంది అక్కడంతా చీకటితో నిండివుంది ఒంటరిగా వస్తే ఎంతటి గుండెనిబ్బరం వున్న వాళ్ళైనా జడుసు కుంటారు అయినా అతివా చీకట్లోకి ఏముందని వెళ్ళాడో? కళ్ళు తిరుగుతున్నాయి ముఖంనిండా చెమట బొట్లు మళ్ళీ గట్టిగా అరిచాడు

'ఏంట్రా? ఏమయింది? అసలక్కడి కెందు కెళ్ళావు?' అని కంగారుపడ్డాడు రతన. బాబు సమాధానం చెప్పక వెర్రిగా చూశాడు

'జడుసుకున్నట్టున్నాడు రాకుమారి మళ్లీ మాట్లాడించి. ఇంక దిగి పోదాం—పదండి—బాబూ' అని సుందరి సమాధానంకోసం ఎదురుచూడ కుండా గబగబా దిగిపోయింది చేసేదిలేక మేం కూడా అనుసరించాం అది! అప్పుడు జడుసుకు న్నాడు—అందుకే యీ జ్వరం

నా ఆలోచనలు ఒక చోటికి వచ్చి ఆగిపోవటం రతన నన్ను నవ్వుతూ పలకరించటం ఒక్కసారే జరిగాయి హఠాత్తుగా ఆఫీసులో ఇన్స్పెక్షన్ వచ్చి పడిందని, ఫోన్ చేసి మళ్లీ వెళ్లవలసి వుంటుందని చెప్పాడు. ఆఫీసుదుస్తులైనా విప్పకుండా తిన్నగా బాబుపడుకున్న మంచందగ్గరకు వచ్చాడు. అమాయకంగా నవ్వుతూ నిద్రపోవటం అతని కొమ్మాగ్యాన్ని కలిగించింది మెడవరకూ దుప్పటి కప్పి వుండటంవలన మెడలోని తాడు అతనికి కనిపించే అవకాశంలేదు సుందరి తెలివైంది కనక ముందుజాగ్రత్త పడింది వ్యక్తిగతాభిప్రాయం ఎలావున్నా ఈ ప్రత్యేక విధ్యమాన్ని ఖండించలేకపోయాను. రతన బాబు నుదుటిమీద చెయ్యివుంచి చూశాడు

'అరే! జ్వరం వార్తలకు తగ్గినట్టుందే! చిత్రం! డాక్టరు మాడు గంటలకూ టెంపరేచర్ వాచ్ చేయమన్నాడే! సుందరీ! వొడ్డించు! ఇదుగో వస్తున్నా' అంటూ కదిలిపోయాడు

సుందరివిడిచిన దీర్ఘమైన నిట్టూర్పులో వుంటే అర్థం నా ఒక్కడికే తెలుసు పెదవుల మధ్యనుంచి కిటికీవైపుగా పేలటానికి సిద్ధంగావున్న నవ్వును బలవంతంగా అణుచుకుని వంటింట్లోకి వెళ్లింది

నాటకరంగంమీద ఓపాత్ర ఎడంపక్కనుంచి వెళ్ళగానే కుడిపక్కనుంచి మరోపాత్ర ప్రవేశించటంలా రతనచేతిలో థర్మామీటరుతో ప్రత్యక్షమయ్యాడు ఇంకో నిమిషంలో బాంబు పేలుతుందనుకున్నాను టెంపరేచర్ చూసే ప్రయత్నంలో ఆ 'మంత్రరక్ష'ను కనుక్కున్నాడు

'సుందరీ!' అని పిలిచాడు

పాత్రలన్నీ మళ్ళీ రంగంమీదికి చేరుకున్నాయి

'చూడండి' మీకు కోటి నమస్కారాలు నన్ను మీరేమన్నా చేసినా, ఫరవాలేదు కాని బాబునుమాత్రం దక్కనీయండి మీకుతోడుగా. ఒకరు చెబితే అర్థంకాదు చిన్నపిల్లలు జడుసుకోటం సహజం—అందుకు ఏ డాక్టరూ ఇంతవరకూ మందు కనిపెట్టలేదు వైద్యం చేయలేదు'

సుందరి దీనంగా చెప్పుకుపోయింది

రతన ఫక్కున నవ్వేసి ఆ తాడు కాస్తా పుటుక్కున తెంపేశాడు

'పట్టివెర్రిపిల్ల మా సుందరి' అంటూ రాక యుక్తంగా పలికాడు ఈ సంఘటనలో బాబు మేల్కొని గట్టిగా ఏడవటం మొదలుపెట్టాడు అతని దృష్టిలో ఇలాంటి నమ్మకాలకు ప్రాధాన్యం లేదు.

'ఇది కొత్తగా అనాగరికత—దేన్నైనా పరీక్షించకుండా నిశ్చయించటం బుద్ధిమంతుడి లక్షణం కాదు' అన్నాను

'అంతే నమ్మకోండి! భూమి గుండ్రంగా వుంది కనక అనాగరికతలో పుట్టి, నాగరికతలో బోలి తిరిగి అక్కడికే చేరుకుంటాం. అది సరేగాని రేపు రెండు గంటలకు ఆపరేషన్ ముందుగా నే వస్తానండి' అంటూ టెంపరేచర్ చూసి వంటింట్లోకి నడిచాడు

ఆ మధ్యగారికి అరవైయేళ్ళు దాటాయి కంటి పాపలో మన్యవున్న ముక్క క్రమంగా తెలబడి అక్కడే శూన్యం ఏర్పడుతుంది అప్పుడు కళ్ళు కనిపించటం మానేస్తాయి గిన్ని "కేటరాక్ట్" అంటారు దీనికి ఆధునిక విజ్ఞానంలో చికిత్సవుంది ఆపరేషన్ ద్వారా దృష్టిని తిరిగి రప్పించవచ్చు రామశాస్త్రిగారు ఆపరేషన్‌కు ముందు ఓచిన్న శాంతిహోమం జరిపించాలని, నవగ్రహారాధనలు జరిపించాలని కోరుకున్నారు కాని రజని నిరసించుకోక అడ్డు చేశాడు అందుచేత ఆయన కిమాత్రం శాంతిలేదు

మర్నాడు అంతా సవ్యంగానే జరిగింది సర్జన్ నా మిత్రుడు అతన్ని పిలిచి అడిగాను. అతను పెదవి విరుపులో అకారణల్ని మోకింపచేసా, యూకైరంతా లివిసయం—ఇంకా టెటస్ పేషంటువయసులో ఎలాంటి ఫలితమూ చెప్పలేం—అదిగారివారి అదృష్టం మీద ఆధారపడి వుంటుంది, అన్నాడు నవనాడులు కృంగిపోయాయి. అంటే కొసాహస్తా సాయపడిన కళ్ళు అంధకారంలో యింకా పోతాయన్నమాట! ఈ విషయం తెలిస్తే రామయ్యగారు ఇదంతా దైవశాపమని గొడవను దుష్కృతి పోవారు. సముద్రంలో హాలాహలగా గుసాను జనించినట్లు ఈ సంఘటనలో ఆ కుటుంబంలో కలహాలు జనిస్తాయి హాలహలం లాంచి అమృతం లభ్యమైనట్టు దీనివలన రజని మారితే బాగానే వుండును ఈ విషయం ఆ సాయంత్రం రజనితో ప్రస్తావించాను.

'అంటే వారు షుగర్ టెస్ట్ సరిగ్గా చేయలేదన్న మాట అలా అనుమానంగా వుంటే కాపనేందుకు యింజక్షన్లు ఇవ్వవలసింది. ఇదేదో కేటరాక్ట్ అయితే నాకానొక సర్జన్ అంటు కనుక్కుంటాను' అంటూ పళ్ళు పటపట కొరికాడు పోని తెల్పుకిక కొంత ఒడరం పాలకస్తే ఏంపోయింది?

రజని ఆ రాత్రి పన్నెండుదాకా ఇంటికి రాలేదు సంగతి చెప్పటానికి వెళ్ళాను సుందరి భాగో రాన్నంతో చూస్తున్నట్టు కనిపించింది

'చూడండన్నయ్యగారూ! బాబుకు మళ్ళీ జ్వరం వచ్చింది. నిద్రలో పిచ్చిగా కలవరించాడు. ఎవరో మీ కొక్కొస్తున్నారట! కళ్ళు తెరిచి ఎక్కడెక్కడో గుడ్లు మిటకరించి కాలుబైవులా చూస్తున్నాడు. ఇప్పటికి వారంరోజులుగా అతని పరిస్థితి అటూఇటూ కాకుండావుంది ఆయన ఇంకా తేలిగ్గాగావుంది ఏం చేయమంటారు చెప్పండి?'

'అయితే సుందరీ! ఆ తాయెత్తు కట్టటంవలన ఏదైనా ఫలితం కనిపించిందా?'

'అయ్యో! ఆ తాయెత్తు కట్టిన మూడుగంటలకల్లా జ్వరం తగ్గుముఖం పట్టింది ముఖంలో నవ్వు వచ్చింది'

'అయితే మరో తాడు మంత్రించి తీసుకువస్తే సరిపోతుంది'

'ఎలా? ఆయన తెంపివేస్తారుగా?'

'రజని వున్నప్పుడు తీసివేయ్—దానికేం విడుదు!'

'అలా పనికిరాదు కనీసం మూడురోజులైనా మెడలో వుండాలని ఆచారిగారన్నారు ఇవుంటప్పుడు తీస్తే దాంట్లో మనకు విశ్వాసం లేదని గురువు చెప్పినట్టు. చాకిరి వచ్చి మాకాడు ఉపదేశం ఇంతకూ విన్నాను మా తల్లో కుర్రాడి శరీరంలో నాడి సుభ్రుతుంటే మామా విలబడాలయన—నిజం చెప్పు తాను ఇలా అనుకుంటున్నా ఈ జబ్బుతో జగడం చెప్పకుండా కాపురం చేయటమెలా?'

సుందరి కళ్ళు నీటితో నిండిపోయాయి ఆమెకేలాంటి సలహా యివ్వలేక పోయాను.

భార్యాభర్తల మధ్య తెగతెంపులు కావటానికి పెద్దపెద్ద కారణాలు అవసరంలేదు మనస్తత్వశాస్త్ర దృష్ట్యా దీని పరిమాణయూ నిర్ణయించలేం—నాకు తెలిసిన ఓ మిత్రుడు వున్నట్టుండి కర్ణాటక సంగీతం నేర్చుకోటం మొదలుపెట్టాడు ఇంటిదగ్గర ఒక్క గంట మాత్రమే సాధనం చేసేవాడు వినను విధేయురాలిలో మెలిగిన సతీమణి ఓపికతో వుండలేక అతన్ని విడిచి వెళ్ళింది అలాగే పిల్లిద్దరిమధ్యా ఏదైనా అనాంతరం వుద్భవిస్తుందేమో అని భయపడ్డాను. కాని రజని

సుందరిని ప్రాణంకంటే ఎక్కువగా ప్రేమిస్తున్నాడని నాకు తెలుసు. ఆమెకోసం అతను చేయతలచిన త్యాగం అంటూ ఏదైనా వుంటే అది ఊహాకందనిదై ఉంటుంది

ఏవో నా చుట్టూ కారుమబ్బులు కమ్ముకుంటున్నాయి

తరువాత వారంరోజులు సందిగ్ధావస్థలో జరిగిపోయాయి. డాక్టరు మొదట్లో 'న్యుమోనియా' అన్నాడు. తరువాత టైఫాయిడ్ అన్నాడు. కోర్టుకు పోయే దారిలో వుంది కనక హాస్పిటల్ కు వెళ్ళి రామయ్యగారిని చూసి వస్తున్నాను. తరువాత రెండు రోజులకు రామయ్యగారిని డిశ్చార్జి చేశారు. కాని కంటికున్న కట్టు మరో వారం రోజులవరకూ విప్ప కూడదన్నారు. రతన తల్లి వెంకటేశ్వరస్వామి ముందు చేసిన తప్పుకు లెంపలు వాయించుకుని బాబును దక్కించమని కొడుకుతో పొంగలి పెట్టించి ఆమెకు రెండు మూడుసార్లు దేవుడు కలలో కనిపించి, మాట నిలుపుకోకపోతే పగతీర్చుకుంటానన్నాడట!

ఆ వేళ ఓ పెద్ద కేసులో వాదించి ఓడి పోయాను. కొండంత నిరాశతో ఇంటికి తిరిగి వచ్చి ఆ కేసు తాలూకు వివరాలన్నీ తిరగవేస్తూ నా వాద నలో బలహీనత ఎక్కడ వుందని ఆలోచిస్తుంటే రతన ఫోన్ లో పిలిచాడు

'బాటసారి తలిదండ్రులతో సంబంధం తెంచుకో టానికి సిద్ధంగా వుంటే కాని వాలిందట—నిండు కొన్న పాపం, ఆ రోగంలోని దానిమీద వేరా అలాగే నాకూ జరిగింది కాని నేను జరుపుకోటానికి సిద్ధంగా లేను ఇకో వదాలైతే దాన్ని ఒప్పు కుంటున్నాను'

ఈ వుపోద్ఘాతం భయాన్ని కలిగించింది

'బాబు మధ్యాహ్నం పన్నెండు గంటలకు మమ్మల్ని వదిలి వెళ్ళిపోయాడు. వెంటనే రావాలి'

అరగంటలో చెమటలు కక్కుకుంటూ ఇంట్లో వాలాను

ఎవరో కిలకిల నవ్వుతూ 'మా తయ్యా! మా తయ్యా!' అంటున్న ధ్వని వినిపించింది దయామయు డైన బుద్ధుడు ప్రబోధించే వరాలు ఇలాంటివేనా?.. కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి

దీపం ఆరిపోగా మిగిలిన కిరణం అక్కడ వుంది.

సుందరి నన్ను చూడగానే ఇంకా గట్టిగా గుండెలు బాదుకుని ఏడవసాగింది.

'నా బాబును చేతులారా చంపారు నా మాట విన్నారు కాదు'

అంతకంటే ఎక్కువగా తిరుగుబాటు చేసేశక్తి ఆమెకు లేదు

'మన ప్రాప్తం అంతే—ఏం చేస్తాం? రాసి వున్నది జరక్క మానుతుందా?' అంటూ ఓదార్చ టానికి యత్నించాను. రామయ్యగారు కదలిక లేని శిలలా కూర్చుని వున్నారు. ఆయన ముఖంలో ప్రతి ముడతలోనూ కొన్ని యుగాల బాధలు ములుకుల్లా గుచ్చుకుంటూ పాములా మెలితిరిగి పోతున్నాయి. చెప్పి చూశాను. రామకోటిలా ప్రయత్నించాను ఫలితం లేక పోయింది. కన్నులేని బాధ ఒకవంక—ఇది రెండో వంక

రతనమాత్రం గంభీరంగా వున్నాడు

'డాక్టర్ లాడ్ ని పిలవవలసింది పొరపాటైంది. అతను సరిగా డయాగ్నసిస్ చేసివుంటే వాడు'

ఆ గుణం సుందరిలో ఉపశమించదు.

రెండురోజులు గడిచాక నన్ను కోర్టులో కలుసుకున్నాడు.

'సుందరి ఏమీ సుఖంగా లేదు. పుండు మీద కారం జల్లినట్లుగా బాబును చంపింది నేనేనని బాధిస్తోంది. మా యిద్దరి అభిప్రాయాల మధ్య ఎంత మాత్రం సామరస్యం కాని, పోలిక కాని లేదు. రేపు పుట్టింటికి వెళ్ళటానికి అన్ని ఏర్పాట్లూ చేసుకుంది. ఆమెను ఆపటానికి నేను ప్రయత్నించలేదు. శత్రువులు ఎంతకాలం చెలిమిగా వున్నట్లు నటించగలరు?'

పచ్చటి సంసారాన్ని ధ్వంసం చేసుకోటం సులువుగానే జరుగుతుంది.

రతనకున్న నా పైన భావాన్ని తొలగించా లన్నది నా అభిప్రాయం కాదు. వేరయిన అభి ప్రాయాన్ని మార్చాలనుకొంటే కొండలను చిటికెన వేళ్ళమీద ఆడించటము లాంటిది. రతన దేవుణ్ణి నమ్మనందుకు నాకేలాంటి బాధా లేదు. ఎందుకంటే నేనూ దేవుణ్ణి చూడలేదు. నా అనుభవంలో ఇతరు లందరికీ ఎన్నో రకాల బాధలు కలుగు

తున్నాయి. ఇతరులకు హాని కలగనప్పుడు వారిని సంతోష పెట్టటానికి మన క్షేమం లేకపోయినా ఓ సిద్ధాంతాన్ని ఆచరిస్తున్నట్లు నటించటంలో తప్పులేదు. శూన్యాన్ని చూపిస్తూ అక్కడేదో విచిత్రమైన వస్తువుందని ఎవరైనా వాదిస్తే ఆ వాదాన్ని ధిక్కరించి, విమర్శించి పోట్లాడుకోటం అనవసరం.

పది రోజులు గడిచాయి.

ఆరోగ్యం సరిగ్గా వుండకపోవటంవలన రవణ ఇంటికి వెళ్ళటం వీలుపడలేదు. అందుచేత అక్కడి వాతావరణం ఏ విధంగా తయారైందీ నాకు తెలియదు. ఓ నాడు సాయంత్రం కిటికీ దగ్గరగా పడక్కుర్చీలో పడుకుని పత్రిక చూస్తున్నాను. ఎదురుగా టాక్సీ రోడ్డువారగా ఆగింది. చెయ్యిపట్టుకుని రామయ్య గారిని రవణ నడిపించి తీసుకువస్తున్నాడు. నాకేం అర్థంకాలేదు. రామయ్యగారిని మంచంమీద కూర్చో బెట్టి, నేనేమీ అడక్కుండానే రవణ మొదలు పెట్టాడు.

'నాన్నగారు నా దగ్గర వుండటాని కిష్టపడటం లేదు. చిన్నాన్నగారి వూరెళుతున్నారు. మిమ్మల్ని చూడాలంటే తీసుకువచ్చాను'

'చూడు నాయనా! చిన్నప్పట్నుంచీ కట్టుబాటుతో, దైవభక్తితో పెరిగాను. ఈ ముసలితనంలో నా నియమాలన్నీ ఎలా వదలగలను? ఆపరేషన్ చేశాక వున్న కన్నుకూడా పోయింది'

'మాస్టారూ! నేనెదివరకే చెప్పాను. తప్పంతా ఆ సర్జన్‌దే - దానికీ దేముడికీ ఏదైనా ఆస్కారం వుందేమో చూడండి - నేను సిద్ధంగా వున్నాను'

'నువ్వు వృథాగా శ్రమపడకు. నేను చేసుకున్న పుణ్యం అంతే - దేవుడికి నామీద దయతప్పింది'

'అలాగనకండి! కాలం ఒకేరీతిగా వుండదు - ఈ పరిస్థితుల్లో మీరు కన్న కొడుకుకి దూరంగా వెళ్ళి పోవటం మంచిది కాదు'

రామయ్యగారు నవ్వారు.

'నేను ముందే చెప్పాను ఇది రెండుతరాల సిద్ధాంతాల మధ్యవున్న పోరాటం. నాకిది తప్పదు. దూరంగా వుండటం మంచిది'

రవణంటే నాక్కూడా అసహ్యంవేసింది. కట్టుకున్న పెళ్ళాన్ని పంపేశాడు. తండ్రిని తరిమే వాడు. అతను సాధించిన దేమిటి? తరువాత సంభాషణ ఎంతో సేపు సాగలేదు — ఇద్దరూ తిరిగి వెళ్ళి పోయారు.

నేటి విజ్ఞానం దైవాన్ని గురించి ప్రస్తావించదు. సిద్ధాంతాలను అల్లుకుంటూపోయి చివరకు అనంతంలో అస్తమిస్తుంది. నిప్పులేనిదే పొగరానివ్వదన్నట్టు, దేవుడనేవాడే లేకపోతే ఈ చరిత్ర ఎలా పుట్టింది? కారణరహితంగా ఏదీ జనించదు. తరతరాలుగా వొస్తున్న నమ్మకాల్ని కాలదన్ని, మనకున్న స్వల్ప తార్కిక జ్ఞానంతో అనంతమైన వెలుగులో ఓ కిరణం కాలూను అణువుమాత్రం చూడకలిగి నేను సర్వస్వం తెలుసుకున్నానని గుండెమీద చేయివేసుకుని చెప్పటం సులభం కావచ్చు. కాని అందుమూలంగా ఏర్పడే చిక్కులు అనంతం. అవన్నీ నిస్సహాయతతో వున్న మృగాన్ని కొండచిలువలా చుట్టేసి నలిపేస్తాయి.

* • *

నాలుగుమాసాలు గడిచాక ఓ నాడు రవణ ఇంటికి వెళ్ళాను. బాబుపోయాక, అప్పుడప్పుడు కలుసుకుని యోగక్షేమాలు విచారించటమే కాని, ఇంటికి వెళ్ళటం ఇదే మొదటిసారి. హాల్లో ఎవరో అమ్మాయితో పకపక నవ్వుతూ కబుర్లు చెబుతున్నవాడల్లా నన్ను చూసి కొంచెం కంగారుపడ్డాడు. ఆ అమ్మాయికూడా వినయంగా లేచి నిలబడింది. నాకేం అర్థంకాలేదు. కట్టుకున్న పెళ్ళాన్ని వద్దనుకుని ఏవిటీ పగటి వేషాలనిపించింది. అయినా, నిజానిజాలు తెలుసుకోకుండా తొందరపడకూడదని నిగ్రహించుకున్నాను. కుర్చీలో కూర్చోబెట్టాడు. 'నామీద కోపమింకా తగ్గలేదా? నేను మీకు చేసిన ద్రోహమేమిటి?' అడిగాడు.

'అబ్బే! అలాంటి దేమీలేదు. తీరుబడిలేక' అని నేనింకా వాక్యం పూర్తి చేయకుండానే 'అప్పుడప్పుడు తలుచుకుంటున్న పనులు సరేకానీయండి ఇంక పరిచయాలు చేస్తాను. ఈ లలన నా ద్వితీయ కళత్రం. పేరు సుజాత. వివాహం గప్‌చుప్‌గా జరిగినందుకు క్షమించండి. ఈయన నా నీతి ప్రొఫెట్ సాంబమూర్తిగారు — ఫేమిలీ ఫ్రెండ్' అనగానే ఆ అమ్మాయి నమస్కరించింది. శరీరంలో ప్రతిరక్తపుచుక్క కోపంతో పొంగిపోయింది. ఆ అమ్మాయి వయ్యారంగా లోపలకు నడిచివెళ్ళి

పక్లెంలో మైసూరుపాకులు, గ్లాసు నిండా పాలూ తీసుకొచ్చి నా ముందర వుంచింది.

'ఛీ! . నిన్ను మనిషి కింద జమకట్టటం నా పొరపాటు. నిష్కారణంగా సుందరి జీవితం నాశనం చేసినందుకు బాధలేదు. సిగ్గులేదూ మళ్ళీ అమ్మాయిని పెళ్ళిచేసుకున్నావు, ఎవరెస్టు శిఖరం ఎక్కినట్టు గొప్పగా చెబుతున్నావు. ఇదుగో రమణా! ఈ నాటి నుండి నీకూ, నాకూ సంబంధం నాస్తి' అంటూ అరిచాను.

'ఎవరూ? అన్నయ్యగారా? గది కప్పు కొట్టు పైకెగిరి పోగలదు. ఏమిటంత గట్టిగా అరుస్తున్నారు?' అంటూ సుందరి ప్రత్యక్షమైంది

'నాకళ్ళను నమ్మమంటారా? వద్దా?" అడిగాను

"తప్పనయ్యా! ఎదురుగా కనిపిస్తుంటే ఎలా కాదనగలం? మీరు మరి ఇప్పుడే స్నానం చేసి వచ్చినట్టుంది జుట్టు తడిగావుంది" అన్నాయి

"ఏమిటిదంతా?" అడిగాను

'మా కోపాగ్ని రగిల్చినందుకు క్షమించండి. కులాతిసుందరికి స్వయానా చెల్లెలు సుందరికన్నా రెండాకులెక్కువైంది మిమ్మల్ని రమ్మన్నది ఇందుకే'

'తలంపుగల కార్యాలు అప్పటిమీద అరగించా' లన్నపాత సామెతను జ్ఞప్తికి తెచ్చుకున్నాను

తరువాత రమణ జరిగినదంతా వివరంగా చెప్పుకు పోయాడు. నేను ముందే చెప్పాను అతను సుందర్ని విడిచి బతకలేడని మామగారింటికి వెళ్ళి సుందరిని వచ్చేయమని నానారకాల దండోపాయాలు ప్రయోగించి చివరాలి విజయం సంపాదించాడట.

'రేపే అమ్మా, నాన్నా వస్తున్నారు వారం రోజుల క్రితం చిన్నాన్నగారి వూరు వెళ్ళాను ఇదర్ని ఒప్పించేసరికి తలప్రాణం తోకకు వచ్చింది నేను నాస్తికుడినయితే గుర్తు నన్ను దండిస్తాడుకాని అమాయకులైన వాళ్ళిందరిని దండిస్తాడని నచ్చ చెప్పాను మరో సర్జన్ చేత ఆ రెండో కంటికి ఆపరేషను చేయించాలి'

మనుష్యుల మనస్తత్వాలు ఎంత స్వల్పకాలంలో మారిపోయాయి! .

నాలుగైదు నెలలు గడిచాక ఓనాడు నేను వెళ్ళే సరికి రమణ ఆఫీసుకు వెళ్ళిపోయాడు ఇల్లంతా చిక్కు చిక్కుమంటూవుంది. బాబు అటూయిటూ నవ్వుతూ గెంతుతుంటే చీకటి గృహంలో మెరుపు మెరసినట్టుంది. సుందరి శుచిగా పూజచేస్తోంది.

'ఏమిటిది?' అడిగాను ఆశ్చర్యపోతూ.

రమణతల్లి చెప్పుకుపోయింది

'ఏముందినాయనా! ఆదేవుడికింకా మామీద దయ కలగలేదు పుట్టిన ఒక్క నలుసూ అలాపోయిందా మరి—ఇంక దానికి సంతానప్రాప్తి లేదని మొన్న ఎవరో జ్యోస్యం చెప్పారు. అప్పట్నుంచి అది బెంగ పెట్టుకుంది వాడితో చెబితే జ్యోస్యమంతా కట్టె బూటకమన్నాడు చివరకు బతిమాలి వాణ్ని సత్యనారాయణ వ్రతం చేసుకోనిమన్నాను మొగుడూ, పెళ్ళాం కలిసి ఏఅన్నవరమో వెళ్ళి వ్రతం కాస్తా చేస్తే పిల్లలు వెంటనే పుడతారు? కాని మావాడు దైవ నామస్మరణ కూడా చేసాడూ? అందుకని ప్రతిశుక్రవారం అదొక్కటే ఇలా చేసుకుంటోంది దేవుడికి కనికరం కలక్కుండా వుంటుందా?'

'అది సెలా వప్పుకున్నాడు? ఆశ్చర్యంగా వుందే!'

'పాపాయి కావాలని అతనికిమాత్రం వుండదా యేమిటి? అదలావుంచి ఇది దేవుడికి కత్తి పరీక్ష—సీటు రయి మూడ్డాం—అన్నాడు ఒకవేళ పాపాయి పుటితే అది దైవప్రసాదమని నమ్మడమేగా' సుందరి ఈ మాటలన్నీ వింటూ సిగ్గుతో తల వంచేసుకుంది. ఆమె బుగ్గలు ఎర్రగా కందిపోయాయి.

ఆ వ్రత ఫలితం ఏమిటో తెలుసుకోటానికి కొంతకాలం పట్టింది.

ఓనాడు రమణ నన్ను 'ఇరానీ రెస్టారెంట్'లో పట్టుకున్నాడు

'చిన్న పార్టీ వుందండి మీరు కూడా రండి' అంటూ తీసికెళ్ళి రకరకాల బొమ్మలు, చీరలూ, పువ్వులు కొన్నాడు నన్ను కూడా ఇంటికి రమ్మన్నాడు.

'ఈ బొమ్మలెవరికి?' అడిగాను.

'మా చిన్నాన్న కుటుంబం నిన్ననే దిగింది చిన్నాన్న కొడుక్కి' అన్నాడు. అతన్ని నే నింతవరకూ చూసలేదు కనక పరిచయం చేసుకుందామనుకుని అతన్ని వెంబడించాను తీరా వెళ్ళి ఇలుచేరుకున్నాక అక్కడ కొత్త మొహాలేమీ కనపడలేదు

'మీ చిన్నాన్న పాపాయి ఏదీ?' అడిగాను.

'ఆ పాపాయి మా రెంగుకంటే! మా యింట్లో కి పాపాయి రాబోతుంటే! . మరి బొమ్మలన్నీ ఎందు కనుక్కొన్నాను!' అని దబాయించాడు. ఆశ్చర్యంగా సుందరివైపు చూశాను

సిగ్గుతో తలవంచుకుని అక్కణుంచి కదలి పోయింది.

'కంగ్రాచ్యులేషన్స్ - సత్యనారాయణమూర్తి గారు' అన్నాను

'అంతా మాంబో' అన్నాడు

ప్రసూతికి రతణ కుటుంబంలో అందరూ నవ్వుతూ కనిపించినా అతని విపరీత సిద్ధాంతాలు ఏదో కొత్త తుఫానును లేవదీస్తాయని నాకు తెలుసు. అందుకని అతనిలో శాశ్వతమైన మార్పు తీసుకురావటమెలాగని ఆలోచించి ఆలోచించి ఏ నిర్ణయానికీ రాలేకపోయాను రతణ వ్యక్తులతో పోరటం కాగిం చటం మా చేతి గడియారం పుట్టి నమ్మకాలతో ఏ రాది గెలుపొందితే బాగుంటేది రాత్రి పదకొండు గంటలవుతుంది

మామూలుగా తొమ్మిదింటికే వస్తే తెలికాని వీధ పదేసుంది ఆ నాడు ఎంత ప్రయత్నించినా కన్ను మూతపడలేదు అంటే దానికేదో కారణం వుందని తృప్తిపడదాము. దీపం ఆర్పేయటానికి మంచం మీదనుంచి లేవటం, ఎవరో తలుపుతట్టటం ఒకేసారి జరిగాయి తలుపు కిర్రుమంటూ తెరుచుకుంది రతణ లోపల కొచ్చాడు పున్నమినాడు దివ్యంగా వెలుగుతున్న చంద్రుడు ఒక్కసారి కాంతి విహీనంగా తయారవుతే ఎలా వుంటుంది! రతణ ముఖం కూడా అలాగేవుంది చాక్కి చెమటతో తడిసిపోయింది పెదవులు వణుకుతున్నాయి

'మూర్తిగారూ! తక్షణం రావాలి—సుందరికి నెప్పులు ప్రారంభమై అయిదుగంటల పైచిలుకవుతుంది డాక్టర్ లాడ్ ప్రసవం సులభంగా జరగదని, ఆపరేషన్ చెయ్యాలని అంటున్నాడు అదికూడా ప్రమాదంతో కూడిందంటున్నాడు ఏంచేయమని చెప్పండి—' అంత మనిషీ విలవిలా కంపిస్తున్నాడు

'రతణా! ఇందులో సేనుమాత్రం చేయగలిగిం దేముంది? డాక్టర్ని బతిమలాడటం మినహా—'

'అబ్బే!. అదంతా పూర్తయింది. ఇంక తన బలవ అదృష్ట దేవా లేవని, అంతా దేవుడి చేతిలో కే వుందని అన్నాడు—'

'అప్పుడు అతివప్పటి సరైందే—దేవాన్ని నువ్వు ధిక్కరించలేవు నీ యిష్ట విషాలతో అతనికి సంబంధంలేదు నన్నడిగితే సుందరిని దక్కించుకలిగింది ఒక్క భగవంతుడే!'

రతణ అయిదు నిమిషాలవరకూ మాటాడలేదు ఒక్కసారిగా ఆవేశం వచ్చినవాడిలా గోడమీదున్న శ్రీకృష్ణుని పటానికి నమస్కరించి, చెంపలు వాయించుకుని, 'కృష్ణా! నన్ను క్షమించు, నా అభిప్రాయాలు పురాణ లేవని నా సుందరిని దక్కించు' అన్నాడు

నా కళ్ళలోకి ఆనందంలో పూసిన నీలిచివారుం దనుకున్నారు

ఇద్దరం టాక్సీలో హాస్పిటల్ కు వచ్చాం

డాక్టర్ లాడ్ చిరునవ్వుతో బయటికొచ్చాడు

'కంగ్రాచ్యులేషన్స్ మిస్టర్ రతణా!' వెంకపిల్లాడు

భయపడవలసిన అవసరంలేదు మూర్తిగారూ!

'మీతో కొంచెం మాట్లాడాలి ఇలారండి' అంటూ నన్ను తన గదిలోకి తీసుకపోయాడు.

'చివరకు దేవుడికి దండం పెట్టాడా లేదా?'

'ఆ అంతా అనుకున్నట్టే జరిగింది'

డాక్టర్ లాడ్ కన్నుగీటి పెద్దగా నవ్వాడు

గదిలోంచి బయటకొచ్చాను. రతణ ముఖం ప్రశాంతంగా వుంది.

'రతణా! నువ్వు ఏమనుకున్నా సరే! ఈ లోకంలో సుఖంగా బతకాలనివుంటే నలుగురూ అవునన్నదాన్ని కాదనకుండా, ఖండించకుండా వుండాలి దాన్ని మనం నమ్మినా, నమ్మకపోయినా, నమ్మినట్లు నటించటంలో తప్పులేదు ఈ నటనవలన ఇతరులకు బాధలేదు మనకూ బాధలేదు పత్యేకమైన బతుకులు గడిపే మందిలో మానవుడిగా బతకటం ఏ నాస్తికుడిగానో—హిపోక్రటీస్ గానో—గెలీలియోగానో—లూథర్ గానో బతకవలసి వుంటుంది మనం బతికేది స్వల్పకాలం ఈ మాత్రం దానికి కోరి కోరి తో సత్తికోసుక్కవట్టు కష్టాలను తెచ్చుకోవటం ఎందుకు?'

రతణ అంగీకార సూచకంగా తల వూగించాడు. చివరకు నాలో సందేహం కలిగింది—ఇందులో గెలిచిందెవరు? ఓడిపోయిందెవరు? ఏమో!.. జయాపజయాలు దైవాధీనాలు—

సరైన సమాధానం మాత్రం రాలేదు.

రాదు కూడా—

మన స్వీయ చరిత్రలు

శ్రీ డి. రామలింగం

నేటి గద్య రచనాశాఖలలో స్వీయ చరిత్ర ఒకటి. పూర్వం మన సాహిత్యంలో స్వీయ చరిత్రలంటూ లేవు. అసలు చరిత్ర రచన విషయంలోనే మన దేశీయులకు మొదటినుంచీ అంత శ్రద్ధవున్నట్లు కన్పించదు. మన పూర్వీకులు ఎంతసేపూ పారమార్థిక విషయాలకే ప్రాధాన్య మిచ్చారు గాని లౌకిక విషయాలపై వారికి అంతగా ఆసక్తి లేదు. అందుచేతనే కాళిదాసు ఏ కాలం నాటి వాడు? రామాయణం వ్రాసిన మొల్ల కుమ్మరివారి ఆడపడుచా, కమ్మరివారి ఆడపడుచా? అనే ప్రశ్నలు ఉదయించి ఇప్పటికీ సందిగ్ధంగానే సమాధానం చెప్పుకోవలసి వస్తున్నది. మన ప్రాచీన కవులు తమ కావ్యాల అవతారికలలో తమ పుట్టు పూర్వోత్తరాలను, తమ కృతిని అంకితం పొందేవారి వంశ చరిత్రను కొంత వ్రాసుకున్నారే గాని వాటివల్ల ఆ కృతికర్తల, కృతి పతుల జీవిత విశేషాలు అంతగా తెలియవు. అలాంటి విశేషాలను తెలిపే గ్రంథాలను వారు ప్రత్యేకంగా వ్రాయలేదు. అది మన సంప్రదాయం కాదనే కారణం చేతకూడా సంకోచించి వదలిపెట్టారు. అయితే ఆధునిక కాలంలో వచన రచన బాగా వ్యాప్తిలోకి వచ్చిన తరువాత అనేక సాహితీరూపాలతో పాటు స్వీయ చరిత్ర అనే క్రొత్త రీతికూడా ఆవిర్భవించింది. అప్పటి నుంచీ తెలుగు సాహిత్యంలో కొన్ని స్వీయచరిత్రలూ, ఆత్మకథలూ వెలువడ్డాయి.

స్వీయ చరిత్ర అనగా తనను గూర్చి తాను వ్రాసుకోవడం. అలా వ్రాసుకోవడంలో కొన్ని చిక్కులున్నవి. ఇతరులను గూర్చి వ్రాయడం సులభం కాని తన్ను గూర్చి తాను వ్రాసుకోవడమంటే అనేక చిక్కులతో కూడుకొన్న పని. ఆత్మ చరిత్ర వ్రాసుకోవడానికి వ్యక్తిగతంగా కొంత ప్రతిపత్తి వుండాలి. అంటే ఇతరులకు చెప్పదగిన వృత్తాంతమంటూ ఒకటి వుండాలి. సారవంతమైన జీవితం గడిపి, తనకూ కొంత చరిత్ర వున్నదన్న విశ్వాసం కలిగితేనే ఆత్మ కథలు వ్రాయడం పనికొస్తుంది. అటువంటి చరిత్ర ఏదీ లేనప్పుడు అది ఆత్మకథ గాక ఎవరో అన్నట్టు ఆత్మస్తోత్ర అవుతుంది. అయితే చెప్పుకోదగిన చరిత్ర వున్నప్పటికీ ఏదో తెలిసినంత వరకు సేకరించేగాని తన్ను గూర్చి తాను చెప్పుకోవడమేమిటి? అనే భయంతో ఆ పనికి పూనుకోవడానికి కొందరు వెనకాడుతారు. ఒక వేళ వ్రాయాలనే అభిలాష వున్నా ఆత్మస్తుతి, పరనింద అవుతుందేమోనని జంకుతారు. పైగా స్వీయ చరిత్ర సమగ్రంగా వ్రాయాలంటే మొదటినుంచీ ఎప్పటి విశేషాలను అప్పుడు డైరీలో వ్రాసి, ఆ డైరీలను పదిలపరచుకొని వుండాలి. అలా దిన చర్యలు వ్రాసే అలవాటు మన వారిలో చాలామందికి లేదు. మరి పాశ్చాత్యులు అలాంటి దినచర్యలను ఆధారంగా పెట్టుకొనే పెద్ద పెద్ద గ్రంథాలు బాగా రచించుకోగలిగారు. అటువంటి డైరీలు లేనప్పుడు కేవలం జ్ఞాపకశక్తిమీదనే ఆధారపడవలసి వస్తుంది. అలాంటి సందర్భాలలో కొన్ని తప్పులు దొర్లడం సహజం.

ఇన్ని చిక్కులున్నప్పటికీ కూడా తెలుగులో స్వీయ చరిత్రలు వెలువడ్డాయి. కొందరు పెద్దలు మిత్రుల ప్రోద్బలంచే వ్రాసి, మరికొందరు వారికి బుద్ధిపుట్టి వ్రాశారు. మానవుడు సంఘజీవి. తన కష్టసుఖాలను తోటివారికి చెప్పుకోవాలనే కోర్కె ప్రతివారికీ వుంటుంది. ఆ కోర్కెననుసరించే తాము చేసిన పనులను, పడ్డ కష్టాలను, తమకు కలిగిన అనుభవాలను ఇతరులకు చెప్పాలన్న అభిలాషతో స్వీయచరిత్రలు వ్రాశారు. ముందు దారిపోయినవారెలా జీవించారో వెనుక వచ్చినవారు తెలుసుకొనే అవకాశం లేకపోతే అనుభవం అనే మాటకు ప్రయోజనం వుండదు. కనుక తమ చరిత్రలను చూచి తమ సంతతివారు, బంధువులు, కుటుంబ గౌరవాన్ని నిలబెట్టుకొని, స్వశక్తిమీద ఆధారపడి ఉత్కృష్టాదర్శాలతో జీవిస్తారన్న ఆశయంతో కొందరు వ్రాశారు. మరి కొందరు తమ చరిత్రలను తమ ఆనందంకోసం వ్రాసుకున్నారు. ఇంకా కొందరు కాలం గడచినమీదట తమకు

కష్టాలు పడువారు తమ చరిత్ర చూచి, పూర్వం తమ వంటి వ్యక్తి ఒకరు వుండేవారని తెలుసుకొని ఊరట పడతారన్న ఆశతో వ్రాశారు. ఏ ఆశయంతో, ఏ ప్రోద్బలంతో వారు వ్రాస్తేనేమి వాటివల్ల మన సాహిత్యంలో స్వీయచరిత్రలు లేని కొరత తీరడమే గాక, ఆ పెద్దల జీవితచరిత్రల మూలకంగా దేశచరిత్ర కూడా తెలుసుకొనే అవకాశం కలుగుతున్నది.

ఆంధ్ర సాహిత్య లక్ష్మికి వచన రచన, ఉపన్యాసాలు, నాటకాలు, ప్రహసనాలు, జీవితచరిత్రలు, ప్రకృతి శాస్త్రాలు, నవలలు మొదలైన అనేక నూతనాలంకారాలను చేకూర్చి, అధునిక వాఙ్మయ రూపాలకు బాటలు వేసి, ఆంధ్రదేశ చరిత్రలో యుగకర్త అని పేరు పొందిన మహనీయుడు కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారే తెలుగు సాహిత్యంలో స్వీయచరిత్ర లేని కొరతను తీర్చారు. మన మొట్టమొదటి స్వీయచరిత్రకారిగా వారు తమ చరిత్రను వ్రాస్తూ "తెలుగుభాషలో స్వీయచరిత్రమును వ్రాయబూనుట కిదియే ప్రథమ ప్రయత్నము తన్ను గూర్చి తాను వ్రాసుకొనునప్పుడు ఈశ్వర ముఖమును చూచి సత్యమునే చెప్ప బూనినను సమకాలపు వారది అతిస్తుతిగానో పరనిందగానో భావించి అన్యథా తలచవచ్చును ఒకానొకప్పుడు పరులనుగూర్చి అప్రియములగు సత్యములను బయలుపరుపవలసివచ్చినప్పుడు వారికిని, వారి మిత్రులకును, బంధువులకును మనస్తాపము కలుగవచ్చును అయినను సాధ్యమైనంతవరకు అన్యుల మనస్సులకు నొప్పి కలిగించెడు విషయములను అనావశ్యకముగా ఇందు జొప్పింపమానితిని" అని చెబుతూ ఇటువంటి దుష్కరమైన కార్యానికి తాము పూనుకొన్నందుకుగాను దానిని సమంజసంగా నిర్వహించేందుకు శక్తిని ప్రసాదించవలసిందిగా ఈశ్వర ప్రార్థన కూడా చేశారు. వీరేశలింగంగారి స్వీయచరిత్ర ఒక విధంగా ఆంధ్రదేశ సాంఘిక చరిత్ర అందులో ఆ మహానుభావుని జీవిత విశేషాలేగాక అప్పటి దేశస్థితి, విద్యావిధానం, సంఘంలో అమలులోవున్న దురాచారాలు, మూఢవిశ్వాసాలు మొదలగువాటి నన్నిటినీ బహిరంగం చేశారు. అట్టి సాంఘిక స్థితిని సంస్కరించదలచిన లక్ష్యంతో వారు ఎట్టి ప్రయత్నాలు చేశారు? ఏయే ఇబ్బందులు ఎదుర్కొన్నారు? ఎటువంటి అభియోగాలు వారిపై మోపబడ్డాయి? వాటి నన్నిటినీ తట్టుకొని ఎలా నిలువగలిగారు? ఆనాటి తెలుగు సాహిత్యం ఏ పరిస్థితిలోవుంది? ఆంధ్రజాతి అభ్యున్నతికి అతను చేసిన సేవ ఏమిటి? మొదలైన అనేక విషయాలు ఈ స్వీయచరిత్రలో విశదంగా వ్రాయబడ్డవి. వీరేశలింగంపంతులుగారికి, వారి ప్రత్యర్థులకూ జరిగిన వ్యాజ్యవివాదక వ్యవహారాలు, నోటీసులు, మిత్రులతో వారు జరిపిన ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు, వారి ఉపన్యాసాలు, వ్రాసిన పత్రాలు, ఆకాలంనాటి సంఘటనలపై పత్రికాభిప్రాయాలు, చాలావరకు యథాతథంగా ఉదహరించడం చేత అప్పటి ఆంధ్రదేశ విశేషాలు ఎరుగనివారైనా తెలుసుకొనే వీలు కలుగుతున్నది. సామాన్య కుటుంబంలో జన్మించి, పెద్ద పదవిలో లేకపోయినా, సంకల్పబలంతో ఆంధ్రజాతికి చరిత్రను కల్పించిన మహాపురుషుడు వీరేశలింగంపంతులుగారు. సంఘ సంస్కర్త, వచన రచనా పితామహుడు, బహుళ గ్రంథకర్త, దాత మహానుభావుడూ అయిన అతని స్వీయచరిత్ర ఏ తరంవారికైనా ఉత్తేజకరమైన గ్రంథం.

తిరుపతి రాంబొట్ల జగన్నాథశాస్త్రిగారు తమ స్వీయచరిత్ర వ్రాసుకున్నారు. ఈయన విశాఖపట్నం జిల్లా వాసి. రెండు గావంచాలు చేతబట్టుకొని ఇల్లు వదిలి, జీవయాత్రకు గడిగిన సామాన్యుడీయన. అయినా చివరకు వీరి ఈయన పంచశేరక తప్పెంది కొగు స్లీపరి వృత్తిలో అటు వ్యాపారులకూ, ఇటు న్యాయవాదులకూ గౌరవభాజనుడై ఘనతగాంచిన వ్యక్తి. ఈయన స్వీయ చరిత్రను వెలలేదు బంధుమిత్రుల కోసమే ప్రచురింపబడింది.

కృష్ణాజిల్లా దివి తాలూకా వక్కలగడ్డ గ్రామవాసి, బలభద్ర కోటయ్య తమ ఆత్మకథ వ్రాసి ప్రకటించారు. వీరు విశ్వబ్రాహ్మణులు, బ్రాహ్మణ ప్రభావంతో స్వీయ సంఘోద్ధరణకై పాటుపడ్డ వ్యక్తి.

రాయసం వెంకట శివుడుగారు తమ స్వీయచరిత్ర వ్రాసి ప్రకటించారు. ఈయన వీరేశలింగం పంతులుగారి శిష్యుడూ, సహచరుడూ బాల్యంనుంచి సత్ప్రవర్తన కలిగి ఉన్నత విద్యాభ్యాసంచేసి, ఉపాధ్యాయ పదవిలోవుండి, కటకపటం నెల్లూరులోని వెంకటగిరి మహారాజా వారి కళాశాలకు ప్రధానాచార్యులై 'సత్యసంవర్ధని,' 'జనానా' మొదలగు పత్రికలను నడిపి, స్త్రీ జనాభ్యుదయానికై కృషిచేసి, గుంటూరులో కొన్ని వేల రూపాయలు ఖర్చుపెట్టి ఒక

మందిరమును నిర్మించి ప్రజల కర్పించిన ఉదార పురుషుడీయన. వీరి ఆత్మచరిత్రకు దేశోద్ధారక కాశీ నాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు పీఠిక వ్రాస్తూ 'ఇది వెంకట శివుడుగారి సొంత కథకాదు. ఆంధ్ర దేశంలోను, హిందూదేశంలోను, ప్రపంచమంతను కలిగిన భావపరివర్తన కూడా ఇందున్నది' అన్నారు.

'సూర్యనారాయణీయము' మరొక స్వీయ చరిత్ర. ఇది 'సామాన్య సంసారి జీవిత కథ' అని రచయిత వలూరి సూర్యనారాయణరావుగారు చెప్పుకున్నారు. బందరులో వకీలుగా, సంఘ సంస్కర్తగా, రాజకీయ వాదిగా పేరుపడ్డవారీయన. అన్ని విషయాల లోను స్వతంత్రాలోచన గల వ్యక్తి. పరోపకారం ఆదర్శంగా పెట్టుకున్నవారు. తాము స్వార్జితంగా సంపాదించిన డెబ్బదివేల రూపాయల ఆస్తిని విద్యా సంస్థ కిచ్చివేసిన వదాన్యులు. మానవుడు స్వశక్తి మీదనే ఆధారపడి జీవించడం గౌరవమనీ, కర్మయోగు లుగా వుండి ప్రజాసేవ చేయవలెననీ, ఈయన తమ స్వీయచరిత్రద్వారా ప్రబోధించారు.

'కళాప్రపూర్ణ' చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం పంతులుగారి స్వీయచరిత్రకొక ప్రత్యేకత వున్నది. ఈయన పుట్టంధుడు కాదు గని తరు వాత దృష్టిని కోల్పోయారు. పుట్టింది బహు సామాన్యకుటుంబం. కాని వ్యక్తిత్వం గొప్పది. చిలకమర్తివారు వీరేశలింగంగారి అనుయాయుల్లో సంఘ సంస్కరణోద్యమానికీ, సాహిత్యానికీ, తెలుగు నాటక రంగానికీ అపారమైన సేవచేశారు. మొదటినుంచీ వీరికి ప్రజాహితజీవనం గడపవలెనన్న వాంఛ వుండేది. స్వయంగా ఎక్కడికీ పోలేకపోయినా, ఎవరితో ఒక రిని వెంటబెట్టుకొని శ్రమపడి ప్రతి మహాసభకూ హాజరై వక్తల ఉపన్యాసాలను శ్రద్ధగా విని, నిష్పక్షపాతంగా తమ అభిప్రాయాలను వ్యక్తీకరించి, ప్రజాహిత జీవ నంలో ఉద్వేగం కలిగించిన ప్రతిభాశాలి. ఈయన హాజరైన మహాసభలు, ఇచ్చిన ఉపన్యాసాలు అనేకం. ఆంధ్రదేశంలో విద్యావ్యాప్తికి, సంఘ సంస్కరణకు, మతోద్ధరణకు, నిమ్నజాతుల సంక్షేమానికి, మహి ళాభ్యుదయానికీ రాజకీయ సంస్కరణలకు, లలితకళల అభివృద్ధికీ ఎంతో పాటుపడడమేగాక అనేక గ్రంథాలు రచించి ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంవారి 'కళాప్రపూర్ణ' బిరుదుపొంది, తెలుగు సాహిత్యంలో చిరస్థాయిగా వుండే స్థానం సంపాదించుకొన్న ప్రజ్ఞావంతులు. మన స్వీయ చరిత్రలలో చిలకమర్తి వారి స్వీయచరిత్ర పాఠ కులకు అత్యంతాసక్తిని కలుగజేస్తుంది. కారణం వారి వచన రచనాశైలి, విషయ పూర్వకము, నిగ్రహా యుతము అయిన వారి చెప్పే విధానమూను.

ఆంధ్రోద్యమంలో, భారతదేశ రాజకీయ రంగంలో, విప్లవోద్యమంలో పనిచేసిన ముగ్గురు ప్రము ఖుల స్వీయచరిత్రలు తెలుగు సాహిత్యానికి అలంకార ప్రాయమైనవి. ఒకరు దేశభక్త కొండా వెంకటప్పయ్య పంతులుగారు, శాసనసభ్యులుగా, ఆంధ్ర మహాసభా ధ్యక్షులుగా, కాంగ్రెసువాదిగా గాంధీమహాత్ముని గౌరవాదరాలకు పాత్రుడైన మహావ్యక్తి. ఈయన భారత ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సమరం గడిచిన కొన్నేం డ్లకే దేశభక్తుడు పుట్టారు. ఆయన స్వీయచరిత్ర డెబ్బయి ఏండ్ల ఆంధ్రదేశ చరిత్ర భారతదేశ చరిత్రకూడా అంగులో వున్నది. సత్య తత్పరత, ఆస్తిక్యము, వినయం, నిరంతర సేవాసక్తి, ఆత్మనిగ్రహం—ఇవి దేశ భక్తుని ఉత్తమ గుణాలు. "జీవితములో సుఖదుఃఖము లనునవి వ్యక్తికి మాత్రమే సంబంధించినవి పనుల నుపక రించునవి సార్థక జీవనమని తోచును. అయితే ఈ నిష్టయును లోపము చేయకలసినదే. సాధారణముగ ఎవ్వరి జీవితమందైనను సుఖదుఃఖములు రెండును అను భూతములగుచుండును. దినదినమును నూతనానుభవములు కలుగుచుండుటచే, జీవితము నూతన కళలతో నొప్పారు నొక నాటకరంగమువలె నుండును. నిర్మల వర్తనము కలిగి, సత్యనిష్ఠతో ప్రవర్తించువారికి మనః క్లేశమునకు కారణముండదు." అని కొండా వెంకటప్పయ్య పంతులుగారు తమ జీవితానుభవమునుగూర్చి చెప్పు కొన్నారు.

రెండవది టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులుగారి 'నా జీవితయాత్ర' అనే ఆత్మకథ. ఆంధ్రప్రజానాయ కులుగా ప్రకాశంగారు అనితరమైన స్థానం పొందారు. లక్షలు సంపాదించి, లక్షలు ఖర్చుపెట్టిన త్యాగి. గుండె నిబ్బరానికీ, ధైర్య సాహసాలకూ, త్యాగాలకూ ప్రకాశం పంతులుగారిని చెప్పుకొని మరొకరిని చెప్పాలి. ఆంధ్రుల గుణగణాలకు ఆయన ప్రతినిధి. కాంగ్రెసువాదిగా, పత్రికా సంపాదకుడుగా, మంత్రిగా అవిభక్త మద్రాసుకూ, ఆంధ్ర రాష్ట్రానికీ ముఖ్య మంత్రిగా ఆయన చేసిన సేవ అనుపమమైనది. అసలు దక్షిణ భారతంలో జాతీయోద్యమానికి నుండెనిచ్చిన ధీరోదాత్తుడు ఆయనే. ప్రకాశం పంతులుగారి స్వీయ

చరిత్ర యువకులకు ఆదర్శప్రాయమైన వీరగాథ. పైగా ఇది సాహిత్యమూల్యం కూడా సంతరించుకొన్నది.

మూడవది 'నేను-నా దేశం' అను పేరుతో గదర్ వీరుడు దర్శి చెంచయ్యగారు వ్రాసుకున్న స్వీయ చరిత్ర 'పోయిన అర్ధ శతాబ్దిలో మనదేశంలో ఆర్థిక, సాంఘిక, రాజకీయ, సాంస్కృతిక రంగాలలో వచ్చిన ప్రతి మహోద్యమం దర్శి చెంచయ్యగారి జీవిత దర్పణం మిగిల్చింది' అని టీకా కర్తలన్న మాట అక్షరాలా నిజం. అటు నాయకుడూ కాక, ఇటు అనుచరుడూ కాక, ముక్కుకు సూటిగా పోయే తనకు తోచిన ఉద్యమంలో పాల్గొన్న చెంచయ్యగారి ఆత్మకథ ఉత్సాహకరమైంది. తమ స్వీయచరిత్రకు ప్రస్తావన వ్రాస్తూ "మనదేశ మహోద్యమానికి మకుటప్రాయమయిన గాంధీ మహాత్ముని జీవితచరిత్ర తెలుగున వచ్చి నాపటిపాయ్యారు. అంతగొప్ప ఆత్మకథ తరువాత నేను వ్రాయడమేమిటని నాలో నేను నవ్వుకున్నాను. కాని ఆ మహోద్యమంలో మహాత్ముని జీవితమెంత అగ్నికుండమైతే నా సమిధా అందులో కాలు లేక పోలేదు అన్న భావం మాత్రమే నన్ను ఈ రచనకు ప్రేరేపించింది" అని చెంచయ్యగారు చెప్పుకున్నారు. భారతదేశం పరాధీన స్థితినుంచి బయటపడవలెనన్న కాంక్ష నాటి దేశభక్తులలో ఎంత బలీయంగా వుందీ ఇలాంటి విస్మృత వీరుల జీవిత చరిత్రలవల్ల తెలుస్తుంది.

డాక్టర్ కె యన్ కేసరిగారు 'నా చిన్ననాటి ముచ్చట్లు' అంటూ తమ పత్రిక గృహలక్ష్మిలోనూ, ఇతరత్రా కొన్ని వ్యాసాలు వ్రాశారు. అవే పుస్తక రూపంలో వెలువడ్డవి. డాక్టర్ కేసరిగారు రాజకీయ నాయకులు కారు. వైద్యులు. పత్రికా సంపాదకులు. సేవా పరాయణులు, వితరణ శీలురు. వైద్యరూపంగా, పత్రికా ముఖంగా, విదుషీమణులకు స్వర్ణ కంకణ బహూకరణ రూపముగా ఆయన స్త్రీలకు చేసిన సేవ సంస్మరణీయమయినది. మద్రాసులో మైలాపూరులోని కేసరివిద్యాలయం, త్యాగరాయనగర్‌లోని కేసరి ప్రాథమిక పాఠశాల ఆయన దాతృత్వానికి నిదర్శనాలు. దాదాపు రెండులక్షల రూపాయలు ప్రజాహితార్థ కార్యాలకు దానంచేసిన వదాన్యశిఖామణి. అంతేకాదు పండితులను గాయకులను సత్కరించిన కళాపోషకులు కూడా. ప్రాచీన కళా సంస్కృతుల పట్ల ఆదరాభిమానాలు గల వ్యక్తి డాక్టర్ కేసరిగారు.

పండితులూ, పరిశోధకులూ, యోగనిష్ఠాపరులూ అయిన వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు 'ప్రజ్ఞా ప్రభాకరం' అను పేరుతో ఆత్మకథ వ్రాసుకున్నారు. మరి కొందరు పద్యరూపంలో తమ స్వీయచరిత్రలనూ స్వీయానుభవాలనూ వ్రాసుకున్నారు. తిరుపతి వేంకట కవులలో ఒకరైన శ్రీ చెళ్ళపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారు 'కాశీక చర్య' ఈ సందర్భంలో సంస్మరించదగింది.

సాధారణ జీవిత చరిత్రకూ, స్వీయ చరిత్రలకూ ఒక భేదం వుంది ఒకరు మరొకరి జీవిత చరిత్ర వ్రాసేటప్పుడు అన్ని విషయాలు సమగ్రంగా లభించక పోవచ్చు కాని ఎవరి చరిత్రను వారే వ్రాసుకొన్న పక్షంలో సంగతులన్నీ సంపూర్ణంగా వివరించడానికి వీలుపడుతుంది అయితే స్వీయచరిత్రలో కూడా ఆత్మగుణాలనే వ్రాసుకొని దుర్గుణాలను, లోపాలను వెల్లడించడం జరుగక పోవచ్చు అయితే మన స్వీయచరిత్ర కారులు వారిలోపాలను చాలవరకు నిష్పక్షపాతంగా వెల్లడించారు. మహాపురుషులైన వారి చరిత్రలు అవశ్యం పఠనీయమైనవి అవి మనకు గతాన్ని తెల్పి, భవిష్యత్తును ప్రబోధించి, వెలుగు నీడల్లో కూడిన ఈ జీవయాత్రలో మార్గ సూచికలుగా ఉపకరిస్తాయి.

మన గద్యరచనలో స్వీయచరిత్ర విభాగం ఇంకా విస్తృతం కావడం అవసరం ఇంకా ఎందరో పెద్దల స్వీయచరిత్రలు వెలువడాలి ముఖ్యంగా పద్మభూషణ మాడపాటి హనుమంతరావు పంతులుగారు, గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావుగారు, తల్లావఝుల శివశంకరస్వామిగారు, విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి వంటి అనుభవజ్ఞులు సాహితీపరులు తమ స్వీయ చరిత్రలను వ్రాసి ప్రకటించాలి. ఆ స్వీయచరిత్రలు వెలువడడానికి వారి మిత్రులు ప్రోద్బలం చేసి, తద్వారా స్వీయచరిత్ర విభాగాన్ని మరింత సంపన్నం చెయ్యాలి.

చతుర్ముఖులు

శ్రీ ఆంగర సూర్యారావు

పాత్రలు:

గోపాలరావు	రామచంద్రకవి
కీర్తిశ్రీ	కమలాకరం
విశ్వనాథం	గణపతి
వెంకటసుబ్బయ్య	పాపారాయుడు
రంగమణి.	

స్థలం: కళామంటపం

సమయం: రాత్రి 7 గంటలు.

హాలుమధ్య ఒక ద్వారం కనిపిస్తోంది. తలుపులు మూసివున్నాయి లోపలి నుంచి నృత్యంచేస్తున్నట్లు మువ్వల ధ్వని, పాట - తక్కువస్థాయిలో విని పిస్తున్నాయి హాలులో — సింహాసనం ఆకారంలోవున్న ఒక కుర్చీ, దాని ముందు అందంగా అలంకరించబడిన ఒక టేబిలు వున్నాయి టేబిలుకు కుడి వైపున మూడు కుర్చీలు వున్నాయి. కుడి వైపు నుంచి కీర్తిశ్రీ వస్తాడు. వయస్సు 35 సంవత్సరాలు. ఖద్దరు లాల్చీ, పంచె, భుజంమీద ఖద్దరు శాలువా-చూడగానే 'కవి' అని తెలుస్తుంది కీర్తిశ్రీ హాలు ఖాళీగా వుండడం చూసి నిరుత్సాహపడతాడు. ఒకక్షణం ఆలోచించి హాలుమధ్య వున్న ద్వారం దగ్గరకు వెళతాడు. చెయ్యి వెయ్య గానే ఒక్కసారిగా తలుపులు తెరుచు కుంటాయి ఉద్వేగంగా మువ్వలధ్వని, క్షేత్రయ్య పదంలోని చివరి చరణం వినిపిస్తాయి.

"...దేవరే వరుడు కావలెనని
భావజుని పూజ లొనరించిన
ఆ వనితపేరేమి సెల వీరా,
సిగ్గేల రేరా!"

లోపలినుంచి గణపతి వస్తాడు వయస్సు 18 సంవత్సరాలు. లాల్చీ, పరాయి వేసుకున్నాడు కాళ్ళకు మువ్వలు వున్నాయ్.)

గణపతి (కీర్తిశ్రీని పరీక్షగా చూస్తూ) ఎవరుమీరు?

కీర్తిశ్రీ నేను కీర్తిశ్రీని—విశ్వనాథం గారు వున్నారా?

గణ: మీ పేరు ఎక్కడో విన్నట్టుంది! (ఆలోచిస్తాడు)

కీర్తి (కేలిగా) ఆహా! దానికేముంది! వినేవుంటావు.

గణ (ఏదో జ్ఞప్తికి వచ్చినట్లు) మీరు పత్రికలలో ఏమైనా రాస్తూవుంటారా?

కీర్తి కవిత రాసేవాణ్ణి.

గణ అద్దదీ! అలా చెప్పండి. మిమ్మల్ని చూడగానే అమాంతంగా కవిగారని తెలిసిపోయింది. లోపలికి దయచేయండి

కీర్తి తీరికలేదు. యిప్పుడు నేను రాచకార్యంమీద తిరుగుతున్నాను.

గణ: కవులకు రాచకార్యాలేమిటి చెప్మా!

కీర్తి: అబ్బాయీ! నువ్వు చిన్నవాడవు. నీకు యీ పెద్ద విషయాలు తెలియవు ఇటువంటి సాహిత్య

రంగాన్ని మేం రాజకీయరంగానికి దగ్గరగా తీసుకువెళ్ళాం.

విశ్వనాథం (లోపలినుంచి) గణపతీ! గణపతీ!

గణ (ద్వారం దగ్గరకు వెళ్ళి) యిక్కడే వున్నానండి మీకోసం యెవరో వచ్చారు

విశ్వ (లోపలినుంచి) యిప్పుడెవరురా దిగబడ్డారు?

గణ (పేరు మర్చిపోయి) కీర్తి. కీర్తి

(విశ్వనాథం లోపలినుంచి వస్తాడు. తెల్లగా, లావుగావున్నాడు గుండ్రని ముఖం, గిరజాలు, గాస్కో లాల్చీ, పంచె—నాట్యాచార్యుడికి కావలసిన లక్షణాలన్నీ వున్నాయి వయస్సు 30 సంవత్సరాలు)

విశ్వ: (కీర్తిశ్రీని గుర్తించి చిరునవ్వుతో) ఓహో! మీరా కీర్తిశ్రీగారూ! ఎవరో అనుకున్నాను

కీర్తి: రామచంద్రకవిగారు రాలేదా?

విశ్వ లేదండీ నేనూ వారికోసమే చూస్తున్నాను

కీర్తి (రిస్టువాచీ చూసి) ఎంతో టైంలేదు ఏర్పాటులు యింకా పూర్తికాలేదు నేను వెళ్ళి రామచంద్రకవిగార్ని తీసుకువస్తాను (కుడివైపు వెళుతూవుంటాడు)

విశ్వ కీర్తిశ్రీగారూ! చిన్నమాట! (కీర్తిశ్రీని సమీపించి) గోపాలరావుగారివంటి సుప్రసిద్ధ నాయకుడు మీ రచయితల సమావేశానికి వస్తున్నందుకు నాకు చాలా సంతోషంగావుంది

కీర్తి: (ప్రసన్నుడై) మీవంటి సహృదయులకు సంతోషంగానే వుంటుంది (కోపంతో) కాని . వుంటారు చూడండి కొందరు

విశ్వ పోనిద్దురూ! వాళ్ళ మాటలను పట్టించుకుంటే మనం క్షణంసేపు మర్యాదగా బ్రతకలేం

కీర్తి మీరేదో చెప్పబోయి మానేశారు

విశ్వ అహా! మరేంలేదు యీ సమయంలోనే గోపాలరావుగారికి నాపేరు కొంచెం సిఫారసు చేయించాలి

కీర్తి: తప్పకుండా చేయిద్దాం మన రామచంద్రకవిగారు యెంత చెబితే అంత దానికి తిరుగులేదు

విశ్వ మీరు నలుగురూ కలిసి నాటక సంఘంలో నాపేరు పడేలా చూడాలి

కీర్తి తప్పకుండా మాద్దాం. యిప్పుడే వస్తాను (కుడివైపు వెళ్ళిపోతాడు)

విశ్వ (ఆలోచిస్తూ) యిది మంచి సమయం

గణ దేనికండి?

విశ్వ గోపాలరావుగారిని మంచిచేసుకునేందుకు

గణ ఆయన్ని మంచిచేసుకోవడం యెందుకు?

విశ్వ ఈనాడు కళారంగం అంతా ఆయనచేతుల్లో వుంది ఆయన తలుచుకుంటే యేమైనా చెయ్యగలరు

గణ అయితే మన నర్తకులను ఆహ్వానించండి. నేను నాలుగు జావళీలను అభినయించి చూపిస్తాను

విశ్వ నువ్వు అభినయిస్తే లాభంలేదు — సర్వాంగశోభితురాలైన, సింహమధ్యము అయిన లలనామణి కావాలి

గణ అటువంటి నర్తకి యిప్పుడు యెక్కడ దొరుకుతుందండి?

విశ్వ అదే ఆలోచిస్తున్నాను మంచి చిక్కువచ్చిపడింది గోపాలరావుగారిని ఆహ్వానిస్తాం బాగానే వుంది కనీసం ఒక శిష్యురాలిద్వారా ఆయనకు పూలమాల సమర్పించాలి

గణ (గుండెలమీద చెయ్యి వేసుకొని) నేను స్వయంగా సమర్పిస్తానండి.

విశ్వ (కోపంతో) పూజకోనోయ్ అందుకు నువ్వు పనికిరావు

గణ (నిరుత్సాహపడి) అదేమిటండీ? నాకేంలోటు?

విశ్వ (నిరుగ్గా) నీకేం లోటులేదురా నాయనా!— కానీ ఆడివాళ్ళద్వారా సమర్పింప చెయ్యడం ఒక ఫ్యాషన్

గణ యింత ఆకస్మికంగా శిష్యురాలు యెలా దొరుకుతుందండి?

విశ్వ యిదివరకు కోమల, కల్పవల్లి వుండేవారు. వాళ్ళు వుంటే ఈ బాల్లో

గణ (మనస్సులో అనుకొని) వాళ్ళు యిప్పుడు గోపాలయ్యగారిదగ్గర నేర్చుకుంటున్నారండి

విశ్వ ఆ గోపాలయ్య మన ప్రాణానికి యముడులా తయారయ్యాడు.

గణ ఆయనదగ్గర చాలామంది నేర్చుకుంటున్నారండి.

విశ్వ యీ రోజుల్లో ధాబా, దర్పం కావాలి. విద్య చూపే వాళ్ళులేరు అందుకే గోపాలయ్యలాంటి వాళ్ళు కిలాడులే అవుతున్నారు గోపాలయ్యని మించిపోవాలంటే నాకు ఒకటే ఉపాయం తోస్తోంది.

గణ యేమిటండీ అది?

విశ్వ : నాటక సంఘంలో స్థానం సంపాదించడం

గణ : దానివల్ల లాభం యేమిటండీ?

విశ్వ అంతా లాభమే. ఎక్కడకు వెళ్ళినా రాజ కీయాల్లో వెళ్ళొద్దు మనమీద "సుప్రసిద్ధ నాట్యాచార్యాగ్రణి" అనే ముద్ర అమాంతంగా పడిపోతుంది యీ రోజుల్లో మనకు కావ్సిన విద్యకంటే ముద్రపడడం అత్యంతముఖ్యం అర్థ మయ్యిందికదూ? ఒకేఒక్కసారి ముద్ర పడిం దనుకో—యిహ దానికి దస్తీ తిరుగుండదు

(చివరిమాట అనే సమయంలో కుడివైపునుంచి వెంకటసుబ్బయ్య వస్తాడు సిల్కు చొక్కా గాస్కా పంచె, వేళ్ళకు ఉంగరాలు—ధనవంతుడని తెలుస్తుంది చేతిలో లెదర్ బాగ్ వుంది)

వెంకటసుబ్బయ్య (వస్తూనే) యేమిటండోయ్ విశ్వనాథంగారూ తిరుగు లేదంటున్నారు?

విశ్వ ఓహో! వెంకటసుబ్బయ్యగారా! యేమిటి—యెప్పుడూ లేనిది యిలా దయచేశారు?

వెంక యిక్కడ రచయితల సమావేశం వుందటకదూ! కాస్సేపు కూర్చునిపోదామనివచ్చాను యింకా యెవరూ రాలేదా?

గణ (ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ) మీరు సిల్కుష్టోర్సు ప్రొప్రయిటర్ గారు కదండీ?

వెంక (గణపతి కేసిచూసి) అవును. (విశ్వనాథంతో) యీ కుర్రా డెవరండీ?

విశ్వ : వీడు నా శిష్యుడు గణపతి యీ పూటే రేపు నాట్యాచార్యుడిగా నా శిష్యుడితో సమాన స్థాయిలో నాట్యం చెయ్యగలుగుతాడండి చూద్దాం

వెంక . మంచి శిష్యుణ్ణే సంపాదించారు.

విశ్వ : సంపాదించడం కాదండీ—తయారుచేశాను.

గణ : (ఆశ్చర్యంతో) సిల్కుష్టోర్సు ప్రొప్రయిటర్ గారికి రచయితల సమావేశానికి సంబంధం యేమిటా అని నా సందేహం!

విశ్వ (గణపతి కేసి కోపంగా చూస్తూ) ఉష్! ఊరుకో! (వెంకటసుబ్బయ్యతో) చూడండి వెంకటసుబ్బయ్యగారూ! మీ వంటి కళా ప్రభువుల సహకారం లేనిదే యే సంస్థా బ్రతకలేదు.

వెంక అవి వెనకటి రోజులు యిప్పుడు మనుష్యుల్ని కత్తిలో పెట్టి కొక్కే కాలమండీ కూర్చుంటే పన్ను! నుంచుంటే పన్ను! సినిమాచూస్తే పన్ను! కారెక్కితే పన్ను! చివరకు కాలం చేసినా పన్ను వేస్తున్నారు దానధర్మాలమీద కూడా పన్నువేశారుకదా!

విశ్వ మీరు చెప్పింది నిజమే అనుకోండి మీలాంటి వారు మనుష్యుల్ని కొంచెం ఆదుకోవాలి

వెంక అయిదు రూపాయలు దాటి చందా యిస్తే మా ఆడాళ్ళు ఒప్పుకోరు ఆ అయిదురూపాయలకైనా చచ్చి చెడి ఒప్పించాను.

విశ్వ మీ దయ!

వెంక మీ శిష్యుణ్ణి—ఓ రెండు నిముషాలు—విడిచి పెట్టగలరా?

విశ్వ అలాగే తీసుకు వెళ్ళండి నాకూ తొందరపనులు వున్నాయి నా సభ్యత్వం సంగతి సిద్ధయింద కలిసిన రోజు యిది (ముఖద్వారంలోనుంచి వెళ్ళిపోతాడు.)

వెంక (గణపతిని ఒక ప్రక్కకు తీసుకువెళ్ళి) అబ్బాయ్ నీకు హేండ్ కెమెరాతో ఫోటోలు తియ్యడం వచ్చునా?

గణ (సంతోషంలో) ఓ! అద్భుతంగా తీస్తాను నేను స్నాప్‌షాట్సు తియ్యడంలో ఎక్స్‌పర్టును.

వెంక యిదివరకు యెప్పుడైనా తీశావా?

గణ బోలెడు తీశాను—ఓసారి సుందర వేణి గార్డెన్ ప్రక్కనుంచి వస్తోంది. అప్పుడు నేను ప్రిన్సిపాల్ గారి రూం దగ్గర వున్నాను. చూశాను. వెంటనే స్తంభం వెనక్కి వెళ్లాను. జేబులోంచి చిన్న కెమెరా తీసి ఒకటిఒక స్నాప్ షాట్ .

వెంక (నవ్వుతూ) యిహ నేం! నీకు బాగా తెలుసు.

గణ : (తన ప్రసంగాన్ని కొనసాగిస్తూ) కెమెరా క్లిక్ మంది వెంటనే చెవిద్దుదుకుంది. వెనక్కి తిరిగి చూశాను. మా ప్రిన్సిపాల్ గారు ఆగ్రహా కారంలో కనిపించారు. కెమెరా జప్తు చేసి శారు.

వెంక: అరరే! దొరికి పోయారటయ్యా!

గణ : నేను మూడు రోజులు అహోరాత్రాలూ విచారించాను.

వెంక కెమెరా పోయినందుకా?

గణ : కాదు సుందర దేశ ఫోటో పోయినందుకు

వెంక సరే! అదంతా యిప్పుడెందుకు? నాకు నీతో చిన్న పనివుంది

గణ నన్ను పూర్తిగా చెప్పనియ్యనివ్వండి ఆ తర వాత నేను కళాశాల వదిలిపెట్టి వర్తకాలలో అడుగుపెట్టాను యిప్పటికీ నా కెమెరా కాలేజీ మ్యూజియంలో వుంది మీరు యిప్పు డైనా మా కాలేజీకి వెళ్లినప్పుడు చూడొచ్చు

వెంక నువ్వు—అవసరానికి తగిన మనిషివి దొరికి నందుకు నేను చాలా సంతోషిస్తున్నాను

గణ : యిప్పుడు చెప్పండి నన్నేం చెయ్యమంటారో?

వెంక: (సంచిలోంచి కెమెరా బయటకు తీసి) యీ కెమెరా జాగ్రత్తగా పట్టుకో. నువ్వు నాయకుడు గోపాలరావుగార్ని ఎరుగుదువా?

గణ తెలియదండి

వెంక (ఆశ్చర్యంతో) అరే! గోపాలరావుగారినే ఎరగవా?

గణ : పేరు విన్నానండి మంచి రోజుల్లో యిద్దరు పనిమా కారులమున్న కూర్పుని తీయించుకున్న ఫోటోలో చూశానండి. మనిషిని మాత్రం చూడ్లేదు.

వెంక యిప్పుడు నువ్వు చూద్దూగాని నువ్వేం చెయ్యాలో తెలిసిందా?

గణ అదే తెలియడం లేదు.

వెంక : గోపాలరావుగారు రాగానే అందరితో కలిసి ఒక ఫోటో తియ్యి ఆ తరవాత నేను రోడ్ మీద ఆయన ప్రక్కకు వెళతాను. వెంటనే మేం యిద్దరం కలిసివున్నట్టు—అతి జాగ్రత్తగా ఫోటో తియ్యాలి. అదే ముఖ్యం.

గణ (తేలిగ్గా) ఓ! అదెంతపని!

వెంక మేం యిద్దరం కలిసి మాట్లాడ్డం మొదలెట్టింది మొదలు నువ్వు ఒక ఫోటో తియ్యి యిద్దరం నవ్వుతూ వుంటే మరో ఫోటో తియ్యి. నువ్వు తీసిన ఫోటో లన్నిటిలో మేం యిద్దరం తప్పకుండా వుండి తీరాలి

గణ అదంతా నాకు వదిలిపెట్టండి. ఏ పోజ్ లో ఏ రకంగా, ఏ యాంగిల్ లోంచి తియ్యాలో అదంతా నేను చూసుకుంటాను అలా చూస్తూ వుండండి ఫోటోల వర్షం కురిపించేస్తాను.

వెంక : ఏమయ్యోయ్! ఫిల్మంతా తగలేశావుగనక! మాక్కావాలంటు ఫోటోలకంటే యొక్కువ తియ్యకు

గణ అదికూడా నాకు వదిలిపెట్టండి. కెమెరా నా చేతిలో పడితే యింకేం విహారం చేస్తానంటే నమ్మండి (ఒక్క సారి ధీమాతో) ఫోటోలు తీసే దుబారా ఏమవదు కదా?

వెంక దుబార్రా ఏమవదు. పైగా సంతోషిస్తాను. (కెమెరా గణపతికి యిస్తూ) యిదిగో! తీసుకో!

గణ (కెమెరా భుజానికి తగిలించుకొని) మీకు కాంప్లిమెంట్ గా ఒక ఫోటో తీసి చూపమంటారా?

వెంక (వారిస్తూ) వద్దొద్దు వృధాగా ఫిల్మ్ పాడు చెయ్యకు—కెమెరా జాగ్రత్తగా వాడాలి మంచి కోడు. దాని ఖరీదు తెలిసిందా?

గణ దీన్ని నేను యెప్పుడూ సొంత వస్తువు లాగే చూసుకుంటాను. మీకే భయం అక్కర్లేదు.

వెంక మరేం చేస్తావో నీ దగ్గరం నీకు కొన్నావి రేటుకు వీలున్న కొత్త యిస్తానే!

(వెంకట సుబ్బయ్య ఎడమవైపు ప్రక్కకు వెళతాడు. గణపతి కెమేరాను పరీక్ష చేసి చూస్తూవుంటాడు కుడివైపునుంచి పాపారాయుడు వస్తాడు. లావుగా పొడవుగా వున్నాడు, పిలక పంచె, కోటు, జరీతలపాగా, బొద్దుమీసం—వయస్సు 50 సంవత్సరాలు)

పాపారాయుడు : (గణపతిని సమీపించి) యిలాగ దా వెవరైనా వచ్చార అబ్బాయీ?

గణ : ఓ! బోల్డుమంది వచ్చారు

చతుర్ముఖాలు

పాపా: నాకు తెల్సు కవిగారున్నారా?

గణ: (పాపారాయుణ్ణి ఆపాదమస్తకం చూసి) మీరు కూడా రచయితల సమావేశానికి వచ్చారా?

పాపా: ఆc! అందుకే వొచ్చాను

గణ: మీ పేరు?

పాపా: పాపారాయుడు గారు.

గణ: మీరు పత్రికలలో ఏమైనా రాస్తూవుంటారా?

పాపా: పత్రికల్లో రాయడంలేదు — పాడూలేదు (విసుగ్గా) పాతికూర్చుటులో మా హోల్ సేల్ బియ్యంకొట్టు లేదటయ్యా!

గణ: మీరు బియ్యం వర్తకులన్నమాట! అలాచెప్పండి

విశ్వ: (లోపలనుంచి) గణపతీ! గణపతీ!

గణ: (బిగ్గరగా) పాపారాయుడుగారితో మాట్లాడుతున్నానండి.

విశ్వ: (ప్రవేశించి) ఓహో! పాపారాయుడుగారా! రండి. రండి ఇదే మా స్వాగతం!

పాపా: దాని మాటకేంగాని యిస్వనాధంగారూ! మీ పాతబకాయి అలాగే వుండిపోయింది. ఈ నెల్లో యేమైనా ఇమ్మిస్తారా?

విశ్వ: తప్పకుండా ఇస్తాను. రండి. ఒకసారి లోపలికి దయచేయండి.

పాపా: యెల్లిపోయాటప్పుడు వస్తాలెండి. (ఎదురు వైపు వెళ్లిపోతూవుంటాడు)

గణ: పాపారాయుడుగారూ! మా సంగీతనృత్య పాఠశాలకు మీరు చందా యిచ్చారా?

పాపా: (కోపంతో) యేమి చందా అయ్యా! మీ చందాలు కొచ్చి కొని మా బాకు తెంపేస్తున్నారు. (ఎదురుగా వెళ్లిపోతాడు)

గణ: రచయితల సమావేశానికి వర్తకులూ, డాక్టర్లూ, ప్లీడర్లూ, అధికారులూ—అందరూ వస్తున్నారు కాని రచయితలు కనిపించరేమండీ?

విశ్వ: నిజం చెప్పాలంటే రచయితలమీద గౌరవం యెవరికీ లేదు కాని వ్యక్తులు నటిస్తారు అదో ఫ్యాషన్. అది కాకపోయినా కేవలం రచయితల సమావేశంలో పాల్గొంటే—ఆ సమావేశానికి శక్తి ఉండదు. గొప్ప గొప్ప ఉద్యోగస్తులూ, పెద్ద పెద్ద వర్తకులూ పాల్గొంటే ఉంటుంది మనకు హుందాతనం వుంటేచాలు. ఆ సమావేశం కళకళలాడుతుంది.

గణ: (చింతగా) అలాగటండీ!—అయితే ఇకపై నా కవితలు అన్ని కోణాలలోకి వచ్చునటే తిరాను

విశ్వ: (కవితాకాశి చూస్తూ) యిది ఎక్కడినుంచి తెచ్చావ్?

గణ: ముందుకొగా లెండి. వెంకటసుబ్బయ్యగారిది.

రంగమ్మ: (లోపల్నుంచి) యింకెవరొచ్చారా ఉన్నారా?

విశ్వ: (ముసిముసిగా నవ్వుతూ ఉలికిపడి) దర్శించాక రంగమ్మా! యీ ఆహ్వానం యీ సమయానికి రావాలి సరిగా ఆసమయానికే వస్తావు—ఒరేయ్ గణపతి నేను లేనని చెప్పి—పంపేస్తున్నా మనిషిని వెంటనే పంపించెయ్యి

(తొందరగా లోపలికెళ్ళి పోతాడు. పక్కనే వున్న గది నుంచి రంగమ్మ వస్తుంది జుట్టు చిందరవందరగా ముఖంమీద పడుతోంది ఎరుపు జాకెట్టు, ముతక చీర కట్టుకొంది. ముక్కుకు కమ్మీవుంది ఆమెలోని సహజ సౌందర్యాన్ని ఆమె వేషం మరుగుపరుస్తోంది చూపుగానే సంస్కారంలేని మనిషని తెలుస్తుంది వయస్సు 20-25 సంవత్సరాల మధ్య యెంతైనా వుండవచ్చు)

రంగ: (వచ్చీ రాగానే బిగ్గరగా) యేరీ? యింకవాడింకా లేరా?

గణ: ఎందుకు?

రంగ: అదంతా నీకెందుకంట

గణ: నువ్వు—కొంపతీసి—రచయితల సమావేశానికి రాలేదు కదా?

రంగ: (కోపంతో) పాలించవయ్యా, పాలించు; యీరోజు ఎక్కాలు, యేకాలాలు నా దగ్గర వంకరెయ్యవ్—యింక పాదం గారెక్కడున్నారో చెప్పు.

గణ: అదేమో నాకేం తెలుసు?

రంగ: యెక్కడ్లేరా?

గణ: లేరు.

రంగ: యెందుకు లేర్ నేను చూస్తాను (ముద్దుగా చూసి) యీగదిలోపల యెవరున్నారు?

గణ: అదంతా నీ కనవసరం.

రంగ (చేతి (కింద) చూసి) అబ్బా కుర్రోడు కబురు తెచ్చాడు, కబురు—తిప్పితే నేను గదిలోకెళ్ళి చూసొస్తాను. (దరదరా గదిదగ్గరకు వెళుతుంది)

గణ (అమాంతంగా గదిద్వారం దగ్గర అడ్డుతగిలి) లోపలికి వెళ్ళడానికి వీలేదు.

రంగ ఏందుకు యీ లేపో నేను చూస్తాను (పైట కొంగు నడుముచుట్టూ తిప్పి నడుంలో దోపుతుంది)

గణ (కెమేరా తో పట్టుకొని) ఆ పోజ్ లో ఒక ఫోటో తీసాను కదలకుండా నిలబడు

రంగ ఓహో! కుర్రోడో!—ఫొటోవ్ తీస్తావేం! ఫొటోవ్, నిప్పు కొలెయ్యకల్లు (గణపతిని రెక్క పట్టుకొని పక్కకు లాగేసి తొందరగా గదిలోకి వెళ్ళి పోతుంది)

గణ (బిగ్గరగా) సురావుగారూ! వ్యవహారం నా చెయ్యిదాటి పోయింది

(వెంటనే రంగమ్మ విశ్వనాథాన్ని చెయ్యి పట్టుకొని గదిలోంచి లాక్కొస్తుంది)

రంగ (గణపతికేసి చూస్తూ) ఏం కుర్రోడా? నాకళ్ళు మూసేయాలనుకున్నావా? వుప్పుడు చెప్పు యిలవ నాదంగా లెక్కడున్నారో?

గణ నువ్వు మా సురావుగార్ని విడిచి పెడతావా లేదా?

రంగ (బిగ్గరగా) యిడిచిపెట్టనుగాక యిడిచిపెట్టను. రెక్క పట్టుకుని యీడుకు పోతాను. మర్రి నువ్వెవరవూ అంట!

గణ (కోపంతో) యీయన్ను వెళ్ళడానికి నువ్వెవరవూ అని నేనంటాను!

రంగ ఈయనకీ నీకూ సంబంధం యేంటో చెప్పు?

గణ ముందు నువ్వు చెప్పు

రంగ నాతో రెండు కబుర్లాడితే ముందు నాకు జవాబు చెప్పుకో!

విశ్వ (యేంచేదీ యిద్దరికేసీ చూస్తూ వుంటాడు. మధ్యలో అందుకొని) యేమిటి శ్రీరంగం

గణ (కోపంతో) మా సురావుగార్ని నిలదియ్యడానికి నీకు గల హక్కేమిటో ముందు చెప్పు!

రంగ : మా యిద్దరిమధ్యకీ రావడానికి నువ్వెవరవ్ ?

గణ యీ కళామండపంలోకి రావడానికి నీకు వున్న హక్కేమిటి?

విశ్వ (గణపతిని (బతిమాలుతూ) వూరుకో రాంబాబూ!

రంగ (విశ్వనాథాన్ని చూపిస్తూ) యీయన్ని నాకి పెట్టడానికి నీ అక్కేంటి?

విశ్వ శ్రీరంగం! నా మాట విను. గోలచెయ్యకు యిక్కడికి పెద్ద మనుషులు వస్తారు

రంగ (కోపంతో) రానియ్ ఆ పెద్ద మనుషుల ముందే చెపుతాను — నన్నిలా అన్యాయం చెయ్యడానికి నేన్నేం చేశాను?

విశ్వ నే నేం అన్యాయం చేశాను?

రంగ అన్యాయం కాదూ! (యేడుస్తూ) ఊఁ! ఊఁ! నన్నిలా ఉసురుగా పెడితే నీకేమొస్తాది నేను నిన్నప్పణుంచీ

విశ్వ (మధ్యలో అందుకొని) ఉష్! వూరుకో శ్రీరంగం! అదంతా యిప్పుడెందుకు?

గణ (సంశయంతో) సురావుగారూ! ఈవిడ ఎవరండీ?

విశ్వ (చిరాగ్గా) నా సిస్యురాలు లేవోయ్! వూరుకో!

గణ (మరింత ఆశ్చర్యంతో) మరి అపస్వరాలు పలుకుతోందేం?

విశ్వ (విసుగ్గా) అబ్బా! అంతలోతులకు పోకురా!

రంగ రెండు రోజులొచ్చింది యెందుకొచ్చినట్టు లేదు? నిన్నే దేవుడ్లా నమ్ముకున్నానా!

విశ్వ ((బతిమాలుతూ) శ్రీరంగం! నామాటవిని ఇప్పటికి వెళ్ళిపో నేను ఓ గంటలో వస్తాను.

రంగ నేనొచ్చినా ఒప్పుకోను.

గణ దబ్బిపోయిన తరవాత యీటువంటివాళ్ళ కొమిటీ భూత లౌతరట!

రంగ (అమాంతంగా గణపతి చొక్కా పట్టుకుని) యేంటి కుర్రోడా అంటున్నావ్?

గణ . (ముందుకు చూస్తూ) హా! వాళ్ళొచ్చే! (కుడివైపు చూపిస్తూ) రామచంద్రనిగారూ యింకా చాలామంది వస్తున్నారు.

విశ్వ (తొందరగా) రంగమ్మా! నువ్వు గదిలోకి వెళ్ళిపో. కొంచెం పిలిచేవరకూ యిటువైపు రాకు సుమా!

రంగ : నేనెందుకెళ్ళాలి?

గణ . అబ్బబ్బ! నీతో ఆర్గ్యూ చెయ్యడానికి టైం లేదమ్మా వెళ్ళిపో! త్వరగా వెళ్ళిపో!

విశ్వ పదం! పదం! ఆలస్యం చేస్తే కొంపమునిగిపోతుంది. (విశ్వనాథం గణపతి కలిసి ఆ మెను లోపలికి పంపి తలుపుల దగ్గరకు వెళ్తారు యిద్దరూ ఒకరికేసి ఒకరు విచారంగా చూసుకొని—యేమీ తెలియక అట్లు వుండిపోయి చూస్తూవుంటారు రామచంద్ర కవి, శ్రీశ్రీ, కమలాకరం మాట్లాడుకుంటూ కుడి వైపునుంచి వస్తారు రామచంద్రకవి సిల్కు లాల్చీ, గ్లాస్కో పంచె కట్టుకున్నాడు భుజం మీద శాలువాలాంటి వుంది ముఖం ప్రశాంతంగా వుంది చిరునవ్వు నవ్వుతూ మాట్లాడ్డం అలవాటు వయస్సు 60 సంవత్సరాలు— కమలాకరం సన్నంగా, పొడుగ్గా వున్నాడు. కళ్ళు లోతుకుపోయి వున్నాయి. పలికిపోయిన పరాయి, పొట్టిచేతుల చొక్కా—జుత్తు చిందరవందరగా వుంది వయస్సు 40 సంవత్సరాలు.)

రామచంద్రకవి (కమలాకరంతో) మీరు చెప్పింది నిజమే! అతను పండితుడే కావచ్చు—ఎవరు యే మంచిపని చేసినా విమర్శించే స్వభావం అతనిది.

కమలాకరం వారిని ఆహ్వానించినంతమాత్రాన నష్టమేముందండి?

శ్రీశ్రీ అంతా వస్తుంది! అనుకున్నది అనుకున్నట్లు జరుగుతూవుంటే మీరేం చెయ్యగలరు!

రామ : కమలాకరంగారూ! వారి సంగతి మాకు పూర్తిగా తెలుసు వారితో కలిసి యిరవై సంవత్సరాలు పనిచేశాం

శ్రీ ఆయన కొందరు అభిమానధేయుల్ని చేరదీసి ఒక ముఠా కడుతూవుంటాడు

కమ వారిలో చాలా మంది రచయితలు వున్నారన్న విషయం మనం ఒప్పుకోవాలి

శ్రీ అవును ఉన్నమాట వాస్తవమే కాని వారి నందరినీ యిప్పుడు ఆహ్వానిస్తే యీ సమావేశం రసాభాసమవుతుంది,

కమ : (ఆశ్చర్యంతో) రచయితల నందర్నీ విడిచిపెట్టి యీ సమావేశానికి యెవర్ని ఆహ్వానించినట్లు?

శ్రీ : కమలాకరంగారూ! ఆ విషయాలన్నీ మన కెందుకు? చెప్పినారు—రామచంద్రకవిగారి నిర్ణయానికి విడిచి పెట్టడం శ్రేయస్కరం.

రామ : అటువంటి గొప్పవాళ్ళను, నాయకులను ఆహ్వానించినప్పుడు సభ ప్రశాంతంగా వుండాలి గందరగోళం జరగకూడదు

కమ : రామచంద్ర కవిగారూ! మీరు అన్యథా భావించకపోతే నా అభిప్రాయం చెబుతాను

రామ చెప్పండి

శ్రీ : దానికేం చెప్పండి. మనలో మనం అన్ని విషయాలూ కూలంకషంగా చర్చించుకోవడం మంచిది

కమ సాహిత్య సభలకు రాజకీయ నాయకులను ఆహ్వానించడం మంచిది కాదని నా నమ్మకం

శ్రీ మీ ఉద్దేశం?

కమ సాహిత్య రంగంలో ప్రవేశం లేని వారు యేం మాట్లాడతారు? వారి స్వీయాభిప్రాయాలు వినడానికి చాలా సహనం కావాలి

రామ గోపాలరావుగారు అందరు నాయకులవంటి వారు కారు ఆయన కొన్ని పుస్తకాలు రాశారు సంగీతం, నృత్యం మొదలైన కళలతో కూడా ఆయనకు అపారమైన పరిచయం వుంది

కమ : అయితే సాహిత్యాన్ని రాజకీయ ప్రయోజనాల కోసం వుపయోగించుకోరంటారా?

రామ మేం అందరం వుండగా అటువంటిది జరగనివ్వం

విశ్వ (రామచంద్ర కవిని సమీపించి) నమస్కారం.

రామ (నమస్కారం అందుకొని) ఏమిటి విశ్వనాథం గారూ మనవాళ్ళు యెవరైనా వచ్చారా?

గణ (కలగజేసుకొని) చాలా మంది వచ్చారండి పెద్ద పెద్ద పత్రికలు, అధికారులూ, చాలామంది గొప్ప వాళ్ళంతా (ఎడమవైపు చూపిస్తూ) ఆ వరస కుర్చీలలో కూర్చున్నారు వాళ్లే వినుక విలువడం వాళ్ళంతా పెనాలే బంట్రోతులూ, కాదు కైతయూను.

రామ (శ్రీశ్రీతో) టీ ఎక్కడ యేర్పాటు చేద్దాం.

శ్రీ (ఎడమవైపు చూపిస్తూ) ఆ హాలు బాగా వుంటుంది.

రామ (విశ్వనాథంతో) మీ వర్తకాలలో యేర్పాటు చెయ్యి?

విశ్వ : (యేం చెప్పాలో తోచక) యిక్కడ అతక .

గణ : (వెంటనే అందుకొని) అంత బాగా వుండదండి.

రాము: ఒకసారి లోపలికి వెళ్ళి చూద్దాం. (గదిలోకి వెళ్లబోతాడు)

విశ్వ: (భయంతో) వద్దండి. వద్దండి

కీర్తి (ఆశ్చర్యంతో) యేం?

గణ (ముందుకు వచ్చి) అన్నీ సామాను చిందర వందరగా అస్తవ్యస్తంగా వున్నాయండి ఇంకా యేమీ సర్దలేదు

కీర్తి అటువైపు హాలు బాగానే వుంది అక్కడ పార్టీ యేర్పాటుచేద్దాం తరవాత సమావేశం యిక్కడ జరుపుకోవచ్చు

(కీర్తి కి ముందు—వెనక రామచంద్రరావు, కమలాకరం ఎడమవైపు వెళుతూ వుంటారు)

విశ్వ రామచంద్రరావుగారూ!

(రామచంద్రరావు ఆగి వెనక్కి తిరిగి చూస్తాడు కీర్తి, కమలాకరం నిష్క్రమిస్తారు)

రాము: ఏమిటో త్వరగా చెప్పండి

విశ్వ: నా మాట మరచిపోయారా?

రాము దేన్నిగురించి?

విశ్వ నాటకసంఘంలో నా సభ్యత్వంగురించి

రాము ఆహా! ఆవిషయం నేనుమరిచిపోలేదు నాటికా తయారుచేసేటప్పుడు నేను దగ్గరే వుంటాను

విశ్వ మీ మేలు మరచిపోను నాటకసంఘంలో నేను మీ సిద్ధాంతాలకు అనుకూలంగా నడుచుకుంటాను.

రాము తరవాత స్థిమితంగా మాట్లాడతాం (వెళ్లిపోతూ వుంటాడు)

విశ్వ: మరో చిన్న మనవి

రాము: నాకు టైం లేదు త్వరగా చెప్పండి.

(రంగమ్మ ఆకస్మికంగా తలుపులు తెరిచి ద్వారం దగర నిలబడుతుంది)

రంగ: (చిరాగ్గా) అబ్బబ్బా! యేంటీ పాడ.

(ఆమెను చూసేగానే విశ్వనాథం, గణపతి కంగారుపడతారు గణపతి ఆమెను లోపలకు నెట్టి తలుపు దగ్గరకు వేస్తాడు)

రాము ఆవిడ యెవరు?

గణ: ఆవిడ మా గురువుగారి...

విశ్వ (అమాంతంగా మధ్యలో అందుకొని) శిష్యురాలు లెండి

రాము అలా వుందేం?

గణ జానపద నృత్యంకోసం వేషం వేయించామండి (గణపతి తలుపు గట్టిగా పట్టుకొని నిలబడతాడు)

విశ్వ రామచంద్రరావుగారూ! మీరు నాకు మరో చిన్న సహాయం చెయ్యాలి

రాము చెప్పండి

విశ్వ గోపాలరావుగారు మీమాటకు ఎదురు చెప్పరు.

రాము అతనికి నామీద గౌరవభావం వుంది సాధారణంగా నేను చెప్పింది కాదనరు

విశ్వ: మరేమీ లేదు మీరచయితల సమావేశం ముగియగానే వారు నా వస్తువులకు వచ్చే యేర్పాటు చెయ్యాలి

రాము చెబుతాను.

విశ్వ చెప్పడం కాదు తమరు తప్పకుండా ఏర్పాటు చెయ్యాలి!

రాము మా సమావేశానికి మీరు కూడా వస్తారుగదూ అప్పుడు మాటాడదాం (ఎడమవైపు నిష్క్రమిస్తాడు)

గణ ఈతలుపు పట్టుకోలేక నా ప్రాణం పోతోంది లోపల్నుంచి ఆమె ఉడుం పట్టు పట్టి లాగుతోంది

విశ్వ యిదెక్కడి ఖర్మ వచ్చి పడిందిరా!— యీమెను వెంటనే యిక్కడినుంచి పంపించకపోతే మన మర్యాద దక్కదు.

గణ ఆమె మర్యాదగా వెళ్లిపోతుందన్న ఆశ నాకు యేకోశానా లేదు

విశ్వ యిప్పుడీ అపాయంనుంచి తప్పుకోవడం యెలాగరా నాయనా?

గణ: (ఆకస్మికంగా) నాకో అద్భుతమైన ఉపాయం తోచిందండి

విశ్వ యేమిటో వేగం చెప్పితగలడు! గోపాలరావుగారు వచ్చే సమయానికి యీమెను పైకి పంపించాలి.

గణ: ఎక్కడికీ పంపనక్కర్లేదు.

విశ్వ: ఎక్కడైనా దాచేద్దామంటావా?

గణ : వారసక్కర్లేదు దర్జాగా కుర్చీమీద కూర్చో పెడదాం

విశ్వ నువ్వు చెప్పేదేమిటో బాబూ!—నీ సూచన గాదు యిలా మర్యాదగా బతకడం నీకు ఇష్టం లేదా!

గణ : చెప్పొచ్చేది పూర్తిగా వినండి యిప్పుడు రంగమ్మగారిని బజారుకు పంపడం మంచిది కాదు

విశ్వ అలాగే కనబడుతోంది

గణ మనం వెంటనే ఆమెను దివ్యంగా అలంకరించి దేవతగా మార్చేద్దాం

విశ్వ యీ ప్రయాణం వెనుక అపాయం వుంది సుమా!

గణ మనం రంగమ్మగారిని జాగ్రత్తగా కాపాడాలి. ఆమెను నోరు విప్పకుండా చెయ్యాలి కొలమ్ములో మెరుపుతీగలా దూరాన్నుంచి తళుక్కుమని మెరిస్తే చాలు గోపాలరావుగారి

విశ్వ (మధ్యలో అందుకొని) నీ కవిత్వం కట్టిపెట్టు! అసలు విషయం చెప్పు

గణ (తేలిగ్గా) అచ్చే! యేం లేదండి గోపాలరావుగారు రాగానే మన రంగమ్మగారు యెదురు వెళ్లాలి పూలమాల ఆయన మెడలో వెయ్యాలి తరవాత ఎనిమిది గజాల దూరంలో—దక్షిణ భంగిమలో—శిల్ప సుందరిలా కదలకుండా కూర్చోవాలి

విశ్వ : (భయంతో) యేమీ ప్రమాదం లేదంటావా?

గణ యిక టైం లేదండి వెంటనే మనం పని ప్రారంభించాలి (తలుపు విసిరి పెట్టాడు రంగమ్మ కోపంతో ధుమధుమగా ప్రవేశిస్తుంది)

రంగ నన్ను—బోనులో యెలకలా—లోపల పెట్టేసి పారిపోదా మనుకుంటున్నారా? నే నిక్కణ్ణుంచి కదల్ను

గణ నువ్వు కదలకుండా కూర్చోవడమే మాకు కావలిసింది (ఒక కుర్చీ ప్రక్కకులాగి) కూర్చో!

విశ్వ చూడు శ్రీరంగం! నువ్వు మాకు ఒక సహాయం చెయ్యాలి.

గణ నీ వేషం భాషే మార్చివేదాం

విశ్వ : యిక్కడకు పెద్దపెద్దవాళ్లు వస్తారు.

రంగ ఇక్కడ రానియ్యండి. నాకేం!—యీ పెద్దోళ్ల బండారం ఎవర్కి తెలియదంట!

గణ : నీకో మంచి తంటా వచ్చి పడిందంట!

రంగ (కోపంతో గణపతి కేసి చూసి) యేం! యిలా వుండేంటి!

విశ్వ రంగమ్మా! నా మర్యాద నీ చేతుల్లో వుంది. నేను చెప్పినట్లువిని నా పరువు నిలబెట్టు.

రంగ నువ్వు చెప్పిన మాటలా గంగిరెద్దులాగ తలూపుతున్నా. అందుకే నా బతుకిలా కొచ్చింది

గణ (చిరాగ్గా) ఉష్! యీ ఒక్కసారికి నా మాట వినవమ్మా మహాతల్లీ!

విశ్వ యిక టైం లేదు రంగమ్మా! నువ్వు ఒప్పుకోక పోతే లాభం లేదు.

రంగ (కొంచెం మెత్తబడి) ఏం చెయ్యాలన్నావు?

గణ యేమీ చెయ్యొద్దు కూర్చోవటమే!

రంగ (నవ్వుతూ) ఓస్! యింతేనా! అలాగే కూచుంటాను

విశ్వ అయిదు నిముషాలపాటు మేం ఏం చెప్పినా నువ్వు వినాలి నీ వేషం మార్చేస్తాం

గణ నిన్ను నాట్యకత్తెలా తయారుచేస్తాం అంటే సినిమాలలో నాట్యం చేస్తారు చూశావ్! వాళ్లలా చేస్తాం.

విశ్వ ఒక గొప్ప నాయకుడు డాక్టరాయన వస్తున్నారు. ఆయన రాగానే నువ్వు నిలుచుని అభినయించి

గణ (మధ్యలో అందుకొని) ఆ అభినయం నేను చేస్తానే!

విశ్వ పూలదండ ఆయన మెళ్లో వెయ్యాలి

రంగ (చిగ్గరగా) అమ్మ బాబోయ్! ఆ పనిమాత్రం నేను చచ్చినా చెయ్యను (విశ్వనాథం మీదికి వెళ్లి కోపంతో) యెంతదయినా నీకు నీతి లేక పోతే నాకు లేదనుకున్నావా?

గణ హా! చచ్చితిమి! అడుగడుగునా హంసపాదే!

విశ్వ అందులో తప్పేం లేదు శ్రీరంగం.

రంగ మా పెద్దోళ్లెంతెవరైనా తప్పుండదు. మొన్న నిన్నమొన్నటూరు రాజని చెరువు గట్టమీద (గణపతిని చూపిస్తూ) యిలాంటి వ్రేళ్ల డొక్కకు పెంగట్టుకు లాగేదంట!

గణ (బిగ్గరగా) హా! చచ్చితిమి! నేను కాదు.

రంగ అప్పుడే మయ్యిందో యెగురుతుందా! కులుకూ కిలాడిరూ వొచ్చి వొంద రూపాయలు తిప్పేసేరారు.

విశ్వ అదంతా యిప్పుడెందుకులే రంగమ్మా! పోనీ దండం పెట్టి కొచ్చియ్యి చాలు

రంగ అలాగంటే ఒప్పుకుంటాను

విశ్వ నువ్వసలు నోరు తెరిచి మాట్లాడకూడదు

గణ. యెవరేం ప్రశ్న వేసినా (అభినయించి చూపిస్తూ) యిలా ఓరచూపు చూసి, చిరునవ్వు విసిరి వూరుకోవాలి

విశ్వ: దూరంగా కూర్చుని చూస్తూవుంటే చాలు.

గణ: నోరు తెరిచావో మేం అభరుకో

రంగ (విశ్వనాథంతో) యిదంతా అయిపోయినాక యింటికొస్తావా మరి?

విశ్వ ఓ! తప్పకుండా!

గణ (కళ్లు పెద్దవిచేసి) మళ్లా కాలినడకను కాదు— కారులో నే యింటి దిక్లడం

విశ్వ: పంచి పట్టుకురా గణపతీ!

(గణపతి ఒక్క దూకు దూకి గదిలోకి వెళతాడు)

రంగ యిదంతా యేంటి?

విశ్వ తరవాత చెప్తానుగా!

(గణపతి పంచి తీసుకువచ్చి దానిలోని పొడగు డబ్బాలు, రంగులు వగైరా టేబిలుమీద పెడతాడు.)

విశ్వ (రంగమ్మతో) కూర్చో

(రంగమ్మ కూర్చీలో కూర్చుంటుంది గణపతి ఒక వల్లగుడ్డ తీసుకువచ్చి—వాళ్లు మెడమీద పడకుండా తలకు కడతాడు విశ్వనాథం ఆమె ముక్కుకు వున్న కమ్మి తీసేస్తాడు ముఖానికి పౌడరు అద్దుతాడు గణపతి "ఐబ్రో పెన్సిల్" తో కనుబొమలు దిద్దుతూ వుంటాడు ఎడమ వైపునుంచి వెంకటసుబ్బయ్య, పాపారాయుడు మాట్లాడుకుంటూ వస్తారు)

పాపా: (వస్తూనే) నే నూరుకోలేదులే! ఘట్టిగా అడిగేశాను "పాతవియ్యం కావాలన్నమాట తియుదు చెప్పనేలేదు నా దగ్గర దున్నయ్య మాతేంకాలు, వంకవన్నాలు, కిష్టకాటుకలు అన్నీ వు—యేం వియ్యం కావాలో తమకే తెలియాలండి." అన్నాన్నేను.

వెంక వత్తకులమీద మనకు ఎంత గౌరవం వుంటేమి! (ముంగురు మాసి పంతో పంతో) ఏమండోయ్! విశ్వనాథంగారూ! ఇదేవీ నాట్యం కట్టిస్తున్నారేమిటి?

విశ్వ (తొందర పడుతూ) అబెబ్బె యేం లేదండి.

పాపా (రంగమ్మను పైకి కిందికి చూసి) ఓహోహో! ఏమం రెంత ఎక్కువగావుంది! వెంకటసుబ్బయ్య గారూ! మీరు పెత్తే నమ్మరుగానీ—యెవరి ట్రోజాలు యేం రోజాలండి!

వెంక (రంగమ్మకేసి చూస్తూ వెకిలిగా నవ్వి) అహాహా! ఆ గా జారి అంత!

పాపా యేమేటా భాగోతం కట్టేవోరు. పీర పింగా లింమకోని తెరలోంచి భామ వచ్చేసరికి తెల్లారిపోయాడు.

గణ (తల పైకెత్తి) అయితే పాపారాయుడు గారూ! మరి భాగోతం యెప్పుడయ్యేది?

పాపా భాగోతం మూడ్డాని కెవడొచ్చి సర్వాపయ్యా! నీలాంటి కుర్రగుంటలంతా భామ వేషం వచ్చేదాకా వూపిరిక బిగబట్టుక్కూర్చునేయ గదూ! యీలోపుని వంత పాటగాడు సెప్పు కొనిన మేకలాగ కుయ్యోమని ఒకటే అరుపు.

గణ (విశ్వనాథంతో) గురువుగారూ! ఇక్కడవుంటే మన పని అవదు

విశ్వ సరే! లోపలికి వెళ్లిపోదాం వెంకటసుబ్బయ్య గారూ! మరి మీ చందామాట మర్చిపోతున్నారు

వెంక (రంగమ్మకేసి చూస్తూ) అలాగే ఇస్తానండి.

గణ (టేబులోంచి వెంటనే రసీదుల పుస్తకం తీసి) ఒక యాభై రూపాయలు రాయమని సెలవా?

వెంక (తొందరపడుతూ) వద్దొద్దు ఇప్పుడు నాదగ్గర పది రూపాయలకంటె యెక్కువ లేవు (జేబులోంచి పర్సుతీసి పదిరూపాయల నోటు గణపతి కిస్తాడు గణపతి వెంకటసుబ్బయ్యకు రసీదు ఇస్తాడు)

గణ పాపారాయుడు గారూ! మీపేరకూడా ఒక పది రూపాయలు రాస్తామా?

పాపా: (ఖంగారుగా పరుగెత్తా) ఏమయ్యోయ్! ఆ పని మాత్రం చెయ్యకు. పదికి మనకి పనేదు. రెండు కటి భాగోతం రోజల్లెగ్గున్నంది ఇవ్వకుండా రా ముందొకటే కటు! మాడూ ముచ్చిక రాసుకో. అంతకంటే దమ్మిడీ రొక్కం ఇవ్వను.

గణ: ముచ్చిక అంటే ఏమిటి?

వెంక: ఆ మాత్రం తెలియదటయ్యా! ముచ్చిక అంటే మూడు పావలాలు

విశ్వ: (గణపతితో) తొందరగా కానియ్. మనకి టైం లేదు.

(గణపతి రసీదు నీ పాపారాయుడికిస్తాడు. పాపారాయుడు రసీదు జాగ్రత్తగా పరిశీలించి చూసి — జేబులోంచి చిన్న సంచితీసి — సంచి చుట్టూ కట్టివున్న తాడు జాగ్రత్తగా విప్పి మూడు రూపాయల ముప్పావలా లెక్కపెట్టి యిస్తాడు)

గణ: (డబ్బు తీసుకొని విశ్వనాధంతో) గురువుగారూ మీ రిద్దరూ లోపలికి వెళ్ళిపోండి. నేను అన్నీ సర్దుకొని క్షణంలో వస్తాను.

వెంక: (రంగమ్మను పరిశీలనగా చూస్తూ) యీవిడ యిదివరకెప్పుడూ మా సినిమాల్లో లేదే, కొత్తగా చేరిందా?

గణ: అవ్వ! లేదండి. పాపం వీడే! యింతవరకూ రంగం మీదికి తీసుకురాలేదు

వెంక: పేరేమిటి?

గణ: పేరా! అటువంటి యిటువంటి పేరు కాదు (విశ్వనాధం భయంతో గణపతి కేసి చూస్తాడు గణపతి తన ధోరణిలో) అసలు మేం పేరుకి ప్రాముఖ్యం యిస్తాం మనిషితోపాటు పేరు కూడా నాట్యరంగానికి అనుగుణంగా వుండాలి. (కళ్లు పెద్దవిచేసి) యీవిడ పేరు రంగమణి!

(విశ్వనాధం రంగమ్మ లోపలికి వెళ్ళిపోతారు)

పాపా: (విగరగా నవ్వుతూ) పేరు మాత్రం మహా ముద్దుగా వుంది

(గణపతి రంగు డబ్బాలు దగ్గరా టేబిలు మీద నుంచి తీసి సంచిలో సర్దుకొని లోనికి వెళ్లబోతూ వుంటాడు.)

వెంక: అయ్యోయ్! మాట! (గణపతి ఆగి వెనక్కి తిరిగి చూస్తాడు) ఫోటోల మాట మర్చిపోయేవు సుమీ!

గణ: ఎంత మాట! మరిచి పోవడమే! ఫోటో తియ్యవలసిన సమయంలో నాకు కొంచెం సౌంజ్ఞ చెయ్యండి చాలు! మిగిలిన వ్యవహారం నేను చూసుకుంటాను

(గణపతి లోనికి వెళ్ళిపోతాడు)

పాపా: (వెంకటసుబ్బయ్యతో) ఫోటో లేంటండి?

వెంక: (తేలిగ్గా) ఆఁ! ఏం లేదు అలాంటి పెద్ద వాళ్ళతో ఫోటో తీయించుకుంటే సరదాగా వుంటుంది చూడండి

పాపా: బాగున్నది! గోపాలరావు గారితో కలిసి నాక్కూడా ఒక ఫోటోవ్ తీయిందురూ! అలాంటి ఫోటోవ్ ఒకటి మా కొట్లో వుండాలి. పీటికి మాటికి పిల్లా పెద్దా మా కొట్టుమీద కెగబడుతుంటారు.

వెంక: అలాగే చేద్దాంలెండి.

(బయట కారు ఆగిన ధ్వని వినిపిస్తుంది ఎడమ వైపునుంచి తొందరగా రామచంద్రకవి, శ్రీ, వస్తారు వారి వెనక కమలాకరం వస్తాడు గది లోనుంచి విశ్వనాధం వస్తాడు. అందరూ యెదురువెళ్ళి కుడివైపునుంచి గోపాలరావును తీసుకువస్తారు గోపాలరావు తెల్లగా, బొద్దుగా వున్నాడు. సల్లటి లాంగుకోటు, పంచె కట్టు, కళ్ళజోడు — ముఖంలో — ఠీవి వుట్టి పడుతూవుంటుంది వయస్సు 40 సంవత్సరాలు)

రామచంద్రకవి
శ్రీ } యిలా దయచేయండి యిలా

గోపాల: (అంతా కలయజూసి) సాహితీవేత్తల గోష్ఠిలో పాల్గొనడం నాకు చాలా సంతోషం

శ్రీ: అసలు తమ వంశమే అటువంటిది.

రామ: (ఒకొక్కరినీ పరిచయం చేస్తూ వుంటాడు) వీరిపేరు శ్రీ

గోపా: (శ్రీ నమస్కారాన్ని అందుకొని) వ్యావహారిక భాషకు వ్యాకరణం రాస్తున్నది వీరే కదూ?

రామ: అవునండి. వీరే!

శ్రీశ్రీ పూర్తిచేసేశానండి. ముద్రణ సౌభాగ్యమే యింకా చేసుకోలేదు

రామ వీరు వెంకటసుబ్బయ్యగారు (ప్రఖ్యాత వర్తకులు. సాహిత్య పోషకులు (వెంకటసుబ్బయ్య నమస్కరిస్తాడు.) వీరు పాపారాయుడుగారు, వీరుకూడా ప్రముఖ వర్తకులు. సారస్వతాభిమానులు (పాపారాయుడు నమస్కరిస్తాడు) వీరు విశ్వనాథంగారు ప్రసిద్ధ నాట్యాచార్యులు

గోపా (నమస్కారం అందుకొని విశ్వనాథంతో) మీరు కార్యక్రమ నాయకుడు అనంతరంగారికి యేదో అవుతారుకదూ?

విశ్వ ఆయన నాకు స్వయంగా మేనమామవండి.

గోపా మీకు సంఘంలో సభ్యత్వం యిప్పించమని ఆయన నాకు చెప్పారు

విశ్వ తమరు యీ సమావేశం ముగిసిన తరవాత నా నర్తనశాలకు దయచేయాలి

గోపా చూస్తాను ఆలోచిస్తాను

రామ విశ్వనాథంగారి సరసనవాల (ద్వారంకేసి చూపిస్తూ) యిటురండి.

గోపా చూద్దాం, టైముంటే తప్పకుండా వస్తాను

రామ వీరిపేరు కమలాకరంగారు, ప్రస్తుతం పత్రికలలో రెక్కువగా రాస్తున్న వారిలో వీరొకరు

(కమలాకరం దూరమ్నుంచి నమస్కరిస్తాడు)

గోపా : (కమలాకరంకేసి నిరసనంగా చూసి) పత్రికలు నేను చదవను కేటే పత్రికా రచయితల పేరు నాకు తెలియవు

రామ యిలా దయచెయ్యండి

(ముందు రామచంద్రకవి, వెనక గోపాలరావు ఆ యిద్దరి వెనకా మిగిలినవారు ఎడమవైపు నిష్క్రమిస్తారు — కుడి తలుపు అమాంతంగా తెరుచుకొని ఒక్కదూకు దూకి గణపతి ప్రవేశిస్తాడు. అతని భుజానికి కెమేరావుంది)

రంగ : (ద్వారందగ్గర కనిపించి) లోపలికొచ్చావంటే చెప్పు మెలేస్తాను నేను పిలిచేదాకా రాకు (తలుపులు దగ్గరకు వేసేస్తుంది)

గణ ఏ పనీ చెయ్యకుండా కూర్చోబెడితే మనిషి చచ్చినంతపని (తలుపుదగ్గరకు వెళ్లి) రంగమ్మా! రంగమ్మా!

రంగ : (నేపథ్యంలోంచి కోపంతో) మాటాడొద్దంటే వినిపించదూ!

గణ పోనీ ఆ గజ్జెలు అయినా యిలా పారెయ్యమ్మా తల్లీ, కొంచెం ప్రాక్టీసు చేసుకుంటాను.

రంగ నవ్వగింజకు వచ్చినా తలుపు తియ్యను

గణ : (గొణుగ్గా) నన్నేం చెయ్యగలవటావిక్కడ?

రంగ (కోపంతో) ఎందుకలా చిందులాడుతున్నావ్?

గణ (సంతోషంతో) భలే! బాగా జ్ఞాపకం చేశావ్ చిందులు! (కాళ్లమీద దరువేస్తూ పాటపాడతాడు)

నాకు తెచ్చిన మల్లె మొగ్గలు
ముసురుకుంటుంది — చిలుకా
పలుకరిస్తుంది!

పాపా (ఎడమవైపునుంచి వచ్చి) సెభాష్‌రా! మా బాగా పాడేశావే!

గణ పాటపాడటం గొప్పతనం కాదండీ పాపారాయుడుగారూ! పాటకు తగ్గట్టుగా అడుగు వేసి అభినయించాలి

పాపా శ్రీ రంజితం కూర్చుమూస్తే పెద్ద పెద్దోళ్లే తియబోయినోళ్లు పాటపాడి అడుగేసుంటే చెయ్యాలి, తెలా, కమ్మా అన్నీ ఒకటే తినడం!!

(వెంకటసుబ్బయ్య, శ్రీశ్రీ మాట్లాడుకుంటూ ఎడమవైపునుంచి వస్తారు)

వెంక (ప్రవేశిస్తూ) రంగుమాత్రం పక్కారంగు రంగు గ్యారంటీ యివ్వగలను కాని సుద్ద గ్యారంటీ యివ్వలేను

శ్రీశ్రీ అది చెప్పిచెప్పి మనోరంజనం యివ్వండి ఖరీదు స్వల్పంగా వుండాలి ఒక అరడజను ప్రస్తుతానికి చాలు

(వెంకటసుబ్బయ్య, శ్రీశ్రీ మాట్లాడుతూ కుడి చివరకు వెళ్లగా ఎడమవైపునుంచి గోపాలరావు వస్తాడు అతని వెనక రామచంద్రకవి వస్తాడు)

రామ (గోపాలరావుతో నెమ్మదిగా) ఆ అబ్బాయి విషయం కొంచెం ..

గోపా: (మధ్యలో అందుకొని) అద్భుతం. జ్ఞాపకంవుంది అలా చూస్తున్నాను.

రాము: ఏదో ఒక శాఖలో.

గోపా: ఆలోచిస్తాను.

రాము: (మధ్యగా వున్న పెద్దకుర్చీ చూపిస్తూ) దయ చేయండి. (గోపాలరావు కాలుమీద కాలు వేసి, కొంచెం ఓరగా పెట్టి కూర్చుంటాడు. ఎడమవైపు నుంచి విశ్వనాథం పూలదండ తీసుకొని వస్తాడు)

రాము: శ్రీ శ్రీ శ్రీగారూ!

(శ్రీ శ్రీ శ్రీ విశ్వనాథం చేతిలో వున్న పూలదండ తీసుకొని గోపాలరావు మెడలో వేస్తాడు. అందరూ చప్పట్లు కొడతారు.)

వెంక: (గణపతితో రహస్యంగా మాటాడి గోపాలరావును సమీపించి) అయ్యా! తమరు మా కర్షకుల సంఘానికి ఒకసారి దయచెయ్యాలి.

గోపా: యిప్పుడు తీరిక లేదు. కొన్ని రోజులలో (గణపతి ముందుకు వచ్చి ఫొటో తీస్తాడు.) తిరిగి వచ్చాక అప్పుడు మీ సంఘానికి రావడానికి ప్రయత్నిస్తాను

వెంక: మళ్ళీ సారి వచ్చినప్పుడు తమరు తప్పకుండా దయచెయ్యాలి

(రామచంద్రరావు, శ్రీ శ్రీ శ్రీ, విశ్వనాథం ఒకవరుసలోను, వెంకటసుబ్బయ్య, కమలాకరం మరో వరసలోను కూర్చుంటారు. గణపతి అందరికీ వెనుక ద్వారపాలకుడిలా తలుపుదగ్గర నిలబడతాడు)

రాము: (లేచి నిలబడి) యిది శుభదినం. గోపాలరావు గారిని నేను మీకు వేరే పరిచయం చెయ్యనక్కరలేదు. సారస్వతరంగంలో వారు చేసిన కృషి అపారమైనది. కేవలం సాహిత్యంతోనే కాక యితర లలితకళలతో కూడా వారికి పరిచయం వుంది. పత్రికల భాషను సాధుచేస్తున్న ఎన్నో విషయాల్ని మొదట విశ్లేషించినది వారే! నేటి రచయితలు కట్టి చెత్త రాస్తున్నారు వాటిని పత్రికలు ప్రకటిస్తున్నాయి

కమ: (మధ్యలో అందుకొని) మీరు పత్రికలు చదువుతున్నారా?

రాము: పత్రికలు చదవటం నేను యేనాడో మానేశాను.

కమ: చదవకుండా 'చెత్త' అని మీరెలా చెప్పగలరు?

శ్రీ: మన్నించండి కమలాకరంగారూ! రామచంద్రరావు గారికి అంతా తెలుసు

కమ: పోనీ మేం చెత్త రాస్తున్నప్పుడు మీరైనా మంచి రచనలను అందించి మాకు దారి చూపించవచ్చు కదండీ!

రాము: మన్నించండి. ఆ విషయంకూడా చెబుతాను. (కమలాకరం కూర్చుంటాడు) రవీంద్రుడెంతటి వాడో ప్రజలు మరిచిపోతున్నారు. అంతా చూస్తూవుంటే విరక్తి కలుగుతోంది. కొత్తగా కావ్యాలు రాసేకంటే భావవిషయంలో శ్రద్ధ తీసుకోవడం ముఖ్యమని నాకనిపించింది. నేటి రచయితలు భాషకు ప్రాధాన్యత యివ్వడం లేదు. భాషకు పుష్టి చేకూర్చేందుకు కొంత కృషి చెయ్యవలసివుంది. సాహితీరంగంలో వున్న అవ్యవస్థను తొలగించాలి. భాషకు సంబంధించి శ్రీ శ్రీ శ్రీగారు విపులంగా చర్చిస్తారు (కూర్చుంటాడు)

శ్రీ: (లేచి) వ్యావహారిక భాషకు వ్యాకరణం వుండి తీరాలి. యీ విషయం నేను

కమ: (మధ్యలో అందుకొని) అప్పుడు వ్యావహారిక భాష తిరిగి గ్రాంథిక భాష అవదా?

వెంక: నువ్వాగవయ్యా! ఆయన్ని మాటాడనియ్

శ్రీ: కొన్ని నియమాలు అవసరం, ప్రస్తుతం వున్న తీరుతెన్నులు మార్చే వ్యాకరణం చాలా అవసరమని తోచింది. వెంటనే నేను కృషి ప్రారంభించాను

కమ: మీ వ్యాకరణం కేవలం సూచనగా వుంటే మేం ఒప్పుకుంటాం. యిలా వుండితీరాలని శాసించడానికి వీల్లేదు

పాపా: మన్నించవయ్యా అబ్బాయ్! అన్ని మాటాడనియ్

గోపా: (మధ్యలో కలుగజేసుకొని లేచి) నాకు తెలిసినంతవరకు అన్ని విషయాలూ యిక్కడ చర్చించడానికి వ్యవధి చాలదు. మీరు ఒక నివేదిక తయారుచేసి నాకు యివ్వండి. నేను తీరిక చేసి పరిశీలిస్తాను. — యీనాడు రచయితల మీద యెన్నో బాధ్యతలున్నాయ్. వారు కొన్ని కర్తవ్యాలు తీర్చవలసి వుందంటున్నారు చర్చ చేస్తూవున్నారు. విదేశ కర్మాగారాలలో

సవిచేసే కార్మికులు చీటికీ మాటికీ సమ్మెనోటీసులు యిస్తున్నారు యీ పరిస్థితిని ప్రతిపక్షాల వాళ్లు చక్కగా వినియోగించుకుంటున్నారు. వాళ్లుకూడా కొంతమంది రచయితలను చేరదీశారు. ఆకలి, సమ్మె, చావు, ఏడుపు— యెప్పుడూ యిదే సమస్యలు —యీ సమస్యలతోనే వేలకొద్దీ పుస్తకాలు తయారుచేస్తున్నారు. ప్రజలను దారితప్పిస్తున్నారు. యీ పరిస్థితులలో మన రచయితలపైవున్న బాధ్యతలు అపారమైనవి. కాని సమస్యలనుంచి ప్రజల దృష్టిని మళ్లించాలి. మన పూర్వీకులందరూ శృంగారాన్ని మాత్రమే కవితావస్తువుగా స్వీకరించారు. యిది గమనించవలసిన విషయం (కమలాకరం తప్ప అందరూ హర్షధ్వానాలు చేస్తారు) రాజకీయ కక్షల జీవితం పూల పాన్పుగంటి దినుసంటారు. ఎంతమాత్రం కాదు. అన్ని సమస్యలే దొడుగా వస్తూ వుంటాయి. ఒకవైపునుంచి ప్రతిపక్షాన్ని కాచుకోవాలి. ప్రతిపక్షంవాళ్లు యెప్పుడూ ముందు నుంచే పొడుస్తారు గనక వాళ్లను కాచుకోవటం తేలిక. యిక మన పక్షంవాళ్లు వున్నారే— వాళ్లను కాచుకోవటం మనతరం కాదు. మన పక్షం వాడెప్పుడూ మనతోనే వుంటూ— వున్నట్లు నటిస్తూ—వెనకనుంచి ఒక్క పోటు పొడుస్తాడు

కీర్తి (చప్పట్లుకొట్టి) చక్కగా సెలవిచ్చారు.

గోపా (ఉపన్యాసాన్ని కొనసాగిస్తూ) యిలాంటి కుట్రలను సి ఐ డీలు కూడా పసిగట్టలేరు.

కమ (మధ్యలో అందుకొని) యీనాడు రచయితల సమావేశాలకు కూడా సి. ఐ. డీలు వస్తున్నారు

గోపా: సి ఐ డీల పోస్టులు అనవసరం అని నా వ్యక్తిగత అభిప్రాయం ఎందుకంటారా? సి ఐ డీలు చేసే పనులన్నీ యీనాడు పత్రికలవాళ్లే చేస్తున్నారు కనక సి ఐ డీల పోస్టులు 'సూపర్ ఫ్లూయస్' (అందరూ బిగ్గరగా హర్షధ్వానాలు చేస్తారు) పరిశీలించి చూస్తే మన ప్రాచీన సాహిత్యంలో అనేక లోపాలు కనిపిస్తాయి రామాయణాన్ని పోతన రాసివుంటే ఎన్నో రెట్లు బాగుండేది. అకారణంగా అక్కడ భాగవతాన్ని, ఎన్నుకొని మహచరిత్రను రాసిపుంచిపెట్టింది. (రామచంద్రకవి, కీర్తిశ్రీ ఒకరిముఖం ఒకరు చూసుకుంటారు) అసలు కవిత్వం అంటే మానవ భావాల చిత్రణం ప్రతిభా రచయితలుగా ప్రఖ్యాతిగాంచినవారికి మేం కొన్ని కార్యాలు అప్పగించాం త్వరలో సాహిత్యాన్ని మేం క్రింది మెట్టునుంచి పైకి తీసుకువెళ్లి స్వర్ణ సింహాసనం అధిష్ఠింపచేస్తాం (అందరూ హర్షధ్వానాలు చేస్తారు) యీవేళ మా సమాజము ఒకరు రామాయణ కాండాలను పాఠ్యగ్రంథాలుగా వుపయోగించకూడదన్నారు. యీ విషయాన్ని చాలామంది అపార్థం చేసుకున్నట్లు కనిపిస్తోంది నా వుద్దేశ్యం రామాయణంలోని వానరసైన్యంలో డిసిప్లిన్ లేదు అటువంటి విషయాలు చిన్నపిల్లల మనస్సులమీద చెడ్డగా పని చేస్తాయి అటువంటి విషయాలను రచయితలు జాగ్రత్తగా పరిశీలించాలి రచయితలు తమ బాధ్యతలను గుర్తించాలి యువరచయితలు ఉద్రేకంతో దారితప్పే అవకాశం వుంది. అందువల్ల అరవై సంవత్సరాలు దాటిన రచయితలు మాత్రమే అగ్రశ్రేణిలో వుండాలని నా అభిప్రాయం మిమ్మల్నందరిని కలుసుకో గలిగినందుకు చాలా సంతోషిస్తున్నాను (గోపాలరావు హర్షధ్వానాల మధ్య కూర్చుంటాడు గణపతి ముందుకువచ్చి ఫొటో తీస్తాడు)

రామ మన సమావేశానికి హాజరై తమ అమూల్యాభిప్రాయాలను తెలియజేసిన గోపాలరావు గారికి ధన్యవాదాలర్పిస్తున్నాను. (అందరూ హర్షధ్వానాలు చేస్తారు)

కీర్తి (రామచంద్రకవితో) మన నివేదికమాట సెలవిచ్చారు కాదు

రామ: (గోపాలరావును సమీపించి) మేం రెండు నిమిషాలలో నివేదిక తయారుచేసుకు వస్తాం

విశ్వ యీలోగా తమరు నా నర్తనకాలను దర్శింపగోర్తాను

గోపా సరే కానివ్వండి

రామ కమలాకరం గారూ రండి.

కమ: నాకు వేరే పని వుందండి. సెలవ్. (వడివడిగా వెళ్లిపోతాడు.)

శాస్త్రి : (కోపంగా) రేపటినుంచి ఇతనిని కూడా మనం దూరంగా ఉంచాలి.

(రామచంద్ర కవి, శాస్త్రి, వెంకటసుబ్బయ్య, పాపారాయుడు ఎవరువాళ్ళు వెళ్ళిపోతారు. విశ్వనాథం గణపతికి సైగ చేస్తాడు. గణపతి గది లోకి వెళ్ళిపోతాడు)

విశ్వ ఇదే నా వరహాలు! తలుపు

(గోపాలరావు లేస్తాడు. వెంటనే గది తలుపులు తెరుచుకుంటాయి. దర్జాగా అలంకరించుకొని, తనుగుమ్మంతో — రెండు చేతులతో పూల మాల పట్టుకొని రంగమ్మ ప్రవేశిస్తుంది. ఆమె రూపంలో గుర్తించలేనంత మార్పు వచ్చింది. ఆమెను ఒక క్షణమయినా విడిచిపెట్టకుండా — అంగరక్షకుడిలా — గణపతి ఆమె వెనకే తిరుగుతూ వుంటాడు. ఆమె ఎటు అడుగు వేస్తే తనూ కూడా అడుగు వేస్తూ వుంటాడు. గోపాలరావు ఎటు చూస్తే విశ్వనాథం కూడా అటే చూస్తూ ఉంటాడు)

గోపా (సంతోషంతో) అమ్మ! కళలంటే ధరణి నాట్యంమీద నాకు అభిమానం ఎక్కువ (రంగమ్మను సమీపిస్తాడు) ధీర నారీమణి అన్న పద్దతి ఈ మెను మూసే చేసివుండాలి

గణ అద్భుతంగా సెలవిచ్చారు

(రంగమ్మ గోపాలరావుకు దండ ఇవ్వబోతుంది. అతను దండ తీసుకోకుండా ఆమె ముఖంలోకి చూస్తుంటాడు. రంగమ్మ వెనక్కి అడుగు వెయ్యబోతుంది. వెంటనే గణపతి ఆమె చేతి లోని పూలమాల తీసుకొని అతనికి వేస్తాడు)

గోపా విశ్వనాథం గారూ! మీ శిష్యురాలికి భయం ఎక్కువ అనుకుంటాను.

విశ్వ చిత్తం! తమవంటి పెద్దలదగ్గర మాలాంటి ఆరి తేరినవాళ్ళకే భయంగా వుంటుంది.

గణ అందులోను ఈ భయం వుంది చూశారూ! ఇది సిగ్గుకు సంబంధించినది.

గోపా స్త్రీలకు సిగ్గు సహజమైన ఆభరణం కదండీ.

విశ్వ చిత్తం

గోపా (రంగమ్మతో) ఇలా రా అమ్మాయ్ నీ పేరేమిటి?

గణ (వెంటనే అందుకొని) "రంగమణి" అండి.

గోపా రూపానికి, విద్యకు తగినపేరు. పేరు దర్జాగా వుంది. ఈమెకు 'నాట్యమణి' అని బిరుదు ఇస్తున్నాను.

గణ : (ప్రశంసిస్తూ) ఓహోహో! ఏం దర్జాని బిరుదు!

విశ్వ తమరి కళాహృదయం!!!

గోపా (జేబులోంచి సెంటుబాటిల్ తీసి) రంగమణీ! ఇదిగో! నేను ఈ సెంటుబాటిల్ బహూకరిస్తున్నాను (రంగమ్మ చేతికి ఇవ్వబోతాడు. రంగమ్మ తీసుకోకుండా వెనకకు అడుగు వేస్తుంది. ఆమె వెనుకనుంచి చెయ్యిచాచి గణపతి సెంట్ బాటిల్ తీసేసుకుంటాడు)

విశ్వ : (ప్రశంసిస్తూ) ఏంతరికి — ఏ సమయంలో — ఎటువంటి బహుమతి ఇవ్వాలో — తమకు అంతా తెలుసు!

గోపా (రంగమ్మకు దగ్గరగా వెళ్ళి) ఏదీ! ఒక పాట పాడి వినిపించు.

విశ్వ (వెంటనే అందుకొని) ఆర్కెస్ట్రా లేనిదే పాట పాడలేదండి.

గణ తమకు ఏ పాట కావాలో సెలవివ్వండి సార్! నేను పాడి వినిపిస్తాను.

గోపా (కోపంతో) ఇతడెవరు?

విశ్వ నా శిష్యుడేనండి. ఈ వూళ్ళో కాలి గజ్జెలు కట్టగలిగిన వాళ్ళంతా ఎప్పుడో ఒకప్పుడు నా దగ్గర నాట్యం నేర్చుకున్న వాళ్ళేనండి.

గోపా ఆర్కెస్ట్రా లేకుండా సహజమైన కంఠస్వరంతో మీ శిష్యురాలితో ఒక పాట పాడించండి (కుర్చీ రంగమ్మవైపు తిప్పి తీవిగా కూర్చుంటాడు)

గణ (ముందుకువచ్చి కెమేరా పైకెత్తి) తమరు అలాగే కూర్చోండి. రంగమణిగారూ! మీరు కూడా ఇటు .

(రంగమ్మ గణపతి కేసి ఉరిమిచూస్తుంది.)

విశ్వ (రంగమ్మకు నోరు తెరవద్దని సైగ చేస్తాడు. గోపాలరావుతో) తమరు ఈసారి వచ్చేటప్పుడు ముందుగా నాకు తెలియజేస్తే ..

గణ (ముసుగుని ఫోటో తీసి వెంటనే అందుకొని) బ్రహ్మాండమైన నాట్యప్రదర్శనలు యేర్పాటు చేస్తామండి.

విశ్వ : యిరవై మంది శిష్యురాండ్రతో ఒకేసారి అడుగు, తాళం తప్పకుండా నృత్యం చేయిస్తానండి.

గణ అది సర్కస్ కంటే అందంగా వుంటుందండి.

గోపా: ఆ విషయం తరవాత ఆలోచిద్దాం. (రంగనతో) నీకు సర్వత్రా రాణించగల ప్రత్యేకించి నర్తకీమణులకు, నటీమణులకు నీకు అపకారం చేస్తుంది —ఏది! ఒక్క చిన్న పాట పాడి వినిపించు.

శేషన్యంలో సార్ ! చెల్లగాం !!

గణ (వెంటనే కుడివైపు వెళ్ళి, చిన్న కత్తి తీసుకొని వస్తాడు చిరునామా చూసి) తిరుక్ సార్ !

(గోపాలరావు కవరు చింపి చూశాడు. కోపంతో అతనిముఖం యెర్రబడుతుంది గణపతి, విశ్వనాథం అతనికి చెరోవైపు నిలబడి ఆత్రుతతో చూస్తూవుంటారు)

గోపా (లేచి) నేను అనుమానించినంతా జరిగింది. (కోపంతో) అవిశ్వాసం !—అవిశ్వాసం !!

(గోపాలరావు తొందరగా కుడివైపు నడుస్తూ వుంటాడు. రామచంద్రరావు, కీర్తి యెదురుగా వైపునుంచి వస్తారు)

రాము (గోపాలరావు వెళ్ళిపోతూవుండటం చూసి తొందరగా) వెళ్ళిపోతున్నారా? మా విషయం .

గోపా: (కన్నెలో అందుకొని) యిప్పుడు తీరిక లేదు పోస్టులో పంపండి చూస్తాను.

(గోపాలరావు విరవిరా కుడివైపు వెళ్ళిపోతాడు. అతని వెనుక రామచంద్రరావు, కీర్తి వెళ్ళిపోతారు)

రంగ (చేతులకున్న ఆభరణాలు జాగ్రత్తగా తీసిపారేస్తూ కోపంతో) సిగ్గూ యెగ్గూ లేకుండా నన్ను వలువుగట్లోనూ నిలబెడతారా ? మీపని పడతా నుండండి (అలంకారాలన్నీ తీసేస్తూవుంటుంది)

గణ : రంగమ్మా ! కదలకుండా మా గురువుగారి ప్రక్కను నిలబడు మీ యిద్దరినీ ఒక ఫోటో తీసేస్తాను.

రంగ (కోపంతో) యేం ? యెలాగుండేంటి ?

(గణపతిమీదికి రాబోతూ వుంటుంది విశ్వనాథం ఆమెను పట్టుకోబోతూ వుంటాడు ఆ సమయంలో గణపతి వెనుకకు అడుగు వేసి యిద్దరినీ ఫోటో తీస్తాడు సరిగా ఫోటో తీస్తున్న సమయంలో ఎడమవైపునుంచి వెంకటసుబ్బయ్య , పాపారాయుడు వస్తారు)

వెంక (అమాంతంగా గణపతి చేతిలోని కెమేరా లాక్కొని) ఫలుమంతా దంచుకుచేసేగావు

పాపా గోపాలరావుగారేరీ ?

విశ్వ ఏదో అర్జంటు పనిమీద వెళ్ళిపోయారు అదేం రాజకీయమా !

వెంక అరరే! అప్పుడే వెళ్ళిపోయారా ?

పాపా పదండి ! బంగాళాకెల్దాం

(వెంకటసుబ్బయ్య పాపారాయుడు తొందరగా కుడివైపు వెళ్ళిపోతారు)

గణ యిది మన వర్తకాల చరిత్రలో సువర్ణాక్షరాలతో లిఖించదగిన రోజు !

రంగ (కోపంతో) వుండుండు ! నీపనయిపోలేదు లే !

(రంగమ్మ గణపతిమీదికి వస్తూవుంటుంది. గణపతి ఒక్క దూకుదూకి యెడమవైపు నిష్క్రమిస్తాడు రంగమ్మ ధూమధూమగా యెడమవైపు నడుస్తూవుంటుంది విశ్వనాథం అలిసిపోయిన వాడిలా కుర్చీలో కూలబడతాడు.

[తెర]

జాతక శాస్త్రప్రయోజనము

శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

రమారమి ఇరువది యేండ్లకు పూర్వము ఒకప్పుడు నేను కార్యార్థమై బెంగుళూరునగరమునకు పోయి అచట నా మిత్రుని యింట విడిసియుంటిని. ఉత్తర దేశమునుండి ఒక గొప్ప జ్యోతిష్కుడు తీర్థయాత్రలు సలుపుచు వచ్చి కొలది దినములు ఆ నగరములో ఒక సంపన్న గృహస్థుని యింట విడిసియున్నాడని ప్రస్తావవశమున నా మిత్రుడు నాకు తెలిపెను. వ్యాపారముగా దేశసంచారము చేయు జ్యోతిష్కుల వంటి వాడు కాడనియు, అడిగినవారికి ఉచితముగ, జాతక ఫలమో, సులభ చిట్కాలో అతడు సూచించుననియు, దీనిచే అతనిని చూడవలయునని సంకల్పించితిని. జాతకశాస్త్రమును గురించి అతని అనుభవవిశేషము లెట్టివో, ఏ పద్ధతి నతడు అవలంబించుచుండెనో, దైవ పురుషకారముల పరస్పరసంబంధమును గూర్చి అతని యూహలు, అనుభవము లెట్టివో, నూతన గ్రహముల ఫలములపై అతని దృష్టి యేపాటిదో, మున్నగు సమస్యలను గూర్చి అతనితో చర్చించుట లాభకారి యగుననుకొంటిని. జ్యోతిషమే జీవనోపాయముగా పెట్టుకొన్నవారు ఇట్టి చర్చలతో కాలయాపనము చేయుటకు ఒప్పుకొనరని పాఠక మహాశయులు సులభముగా గ్రహింపగలరు.

ఆమరునాటి ఉదయమున ఎనిమిది గంటలకు నేనును, నామిత్రుడును, ఆ జ్యోతిషుడున్న గృహస్థుని ఇల్లు చేరితిమి. ఆ ఇంటి వసారలోని చిన్న గదిలోనే ఆ జ్యోతిషుని బస. ఆగదిలో అర్ధభాగమునకు ఒక చిన్న తెర వ్రేలగట్టి, లోపల అతడేదో పనిలో నుండెను. గదివాకిట మేము నిలుచుకొన్నపాటి నిముషమునకు అతడు కొంచెముగా తెర ఓరచేసి, చూచి గదిలోపలికి వచ్చి కూర్చుండుడని చేసైగతో పిలిచెను. లోపలికేగి అందున్న చిఱుచాపపై మేము కూర్చుంటిమి. "[illegible] నిప్పులపై వేసినాను. త్వరలో వస్తాను" అని చెప్పి తన పని ముగించి, నిముషకాలములో వచ్చి మా యెదుట కృష్ణాజినముపై కూర్చుండి, వచ్చిన పని ఏమని ప్రశ్నించెను. మా సంభాషణ మంతయు ఆంగ్లభాషలోనే జరిగినది.

వంగదేశమునకు చెందిన దేహచ్ఛాయ, బ్రహ్మతేజస్సు తొణుకుచుండు ముఖవర్చస్సు, విభూతితో దిద్దబడిన మూడు తిర్యక్పుండ్రములతో నిగనిగలాడు విశాలఫాలము, సౌజన్యమును సూచించు గొప్ప నేత్రములు, విశాల భుజాంతరమున వ్రేలుచున్న తెల్లని ఉపవీతము, మోకాలి బంటిగా కట్టిన ధౌతవస్త్రము, కలిగి పద్మాసనమున ఆసీనుడైయున్న ఆ మహనీయుని చూచినవారికి, అతడొక ఉత్తమవంశసంజాతుడనియు, గొప్ప సంస్కృతి గల పండితుడనియు, తపస్సంపన్నుడగు యోగియనియు తోచకమానదు.

"మీరు గొప్ప జ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్తలని, మిమ్ము దర్శనమునకై వచ్చితిని" అంటిని.

"జాతకము తెచ్చినారా?" అతని ప్రశ్న.

"నేను విద్యార్థిని, సందేహములను కొన్నింటిని మనవిచేయదలచితిని."

"సంతోషము కొంత విరామముగా కూర్చుంటిరేని, తెలిసినది చెప్పగలను."

అతని సౌజన్యమునకు సంతోషించితిని. ఒక్కొక్కటిగా నా సందేహములను చెప్పి, అతని ప్రత్యుత్తరములను బడయగలిగితిని. ముఖ్యముగా, పరాశర వరాహమిహిర, శ్రీపతి ప్రముఖుల సంప్రదాయమునే అతడవలంబించుచుండుట, జైమిని ప్రాచీన మహర్షులకు అభిమతమైన [illegible] పద్ధతితోనే ఫలములను గణించుట ఉపయుక్తమని సోపపత్తికముగా అతడు వివరించెను. నూతనముగా ఖగోళశాస్త్రజ్ఞులచే కనుగొనబడిన ఇంద్రవరుణులకు సయితము ఫలప్రదత్వము కలదని అనుభవము తెలుపుచుండుటచేత, జాతక మహార్ణవాదులలో వానిని

నిరాదరించుట శాస్త్రమునకు నష్టమనియు, పాశ్చాత్య పథిక గ్రంథములనుండి సాయన గ్రహగతులయొక్కయు సాయన లగ్నాది భావములయొక్కయు, స్థితిని గుర్తించుట సులభమార్గమనియు, ఏకమాత్రి ప్రయోగముగా సర్వజాతకములకును, వింశోత్తరీ దశానుకట్టి ఫలములు చెప్పుట శాస్త్రసమ్మతము కాదనియు, యవనులనుండి నేర్చుకొని, మన ప్రాచీన పండితులు అభివృద్ధిపరచియున్న తాజిక సంప్రదాయమందలి దృష్టి యోగములు, వర్షజాతకాదులు ఉపయోగించుట ఎంతో ప్రయోజనకారి యనియు, విపులముగా అతడుపన్యసించినాడు.

"దైవపురుషకారముల పరస్పరసంబంధ మెట్టిది? దైవము అనగా గ్రహగతి, దుష్టమైనప్పుడు, పురుషకారమేమి చేయగలదు" అని అడిగితిని

"ఇది చాల చిక్కు సమస్య. స్థూలముగా నిట్లు విశ్వసించవచ్చును. మంచిదైనా, చెడ్డదైనా దశలను నమ్మనుటకుగాని, రద్దుపరచుటకుగాని, మన కధికారము లేదు. వ్యక్తుల పూర్వకృత కర్మఫలమునకే దైవశక్తి అనిపేరు. అది ఈ జన్మమున ఏ కాలములో, ఏ స్వభావముతో, పక్వానకు రాగలదో, జాతకశాస్త్రము దశాదులద్వారా, మనకు సూచించగలదు. ఈ దైవశక్తి ప్రసారమును నిషేధించుటకు కాని, నిరోధించుటకు కాని పురుషకారమునకు సాధ్యము కాదు. అయినా, ఆ శక్తి ఏదో విధముగా పురుషకారము తోడుపడనిదే, ఫలము లేదనుట ముఖ్యసూత్రము. తన స్వభావముతో సరిపడు భావములు మనలో ఆశక్తి రగులుకొలిపి ఉద్రేకింపజేయును సాధారణముగా, ఆ భావములు మన హృదయములను ఏవైపునకు లాగునో, ఆ మార్గమునందే, తెలిసియో, తెలియకో, మనము పురుషకారమును చేయుచుందుము. అట్లని, ఆ భావములకు దాసులుగా ప్రవర్తించి తీరవలెనని నియమము లేదు. తగిన సంస్కారములవలన, వివేకమువలన ఇంద్రియముల నిగ్రహించి స్వాధీనములో నుంచుకొని, ఆ దైవశక్తి ప్రసారమునకు మార్గాంతరమును కల్పించవచ్చును. పురుషకారమున కనుగుణముగా దైవశక్తి ఫలము యొక్క స్వభావము భిన్నస్వరూపములతో గోచరించగలదు. అనగా, దైవశక్తి యొక్క స్వభావమును మార్పలేము కాని, దాని స్వరూపమును పురుషకారము మార్చగలదనుట. దైవపరిపాక ఫలము అనుభవించక తీరదు తగినరీతి ప్రవర్తించి దాని స్వరూపమును మార్చవచ్చును.

అవశ్యమనుభోక్తవ్యం,
కృతం కర్మ శుభాశుభం"

అను సిద్ధాంతమునకు, ఈ ఉపపత్తిచే ఏమియు బాధలేదు. శంకర భగవత్పాదాచార్యులు సన్యసించి మొసలిపట్టునుండి విముక్తినొందుట, కృష్ణదేవరాయలు రాజ్యత్యాగము చేసి ప్రబల కుహూయోగదుష్ఫలము తప్పించుకొనుట, మున్నగునవి ఈ సందర్భమున వెలలేని దృష్టాంతములు.

"సామాన్యజీవితము నుండి యొకచిన్న ఉదాహరణము చూచుచు. మండువేసవిలో, గాలియు సంచారములేని దినములలో, దుర్భరమగు తాపములో కంటికి నిద్ర అంటక బాధపడుదుముకదా? ఈ అననుకూల పరిస్థితి తగ్గించుకొనుటకై విద్యుచ్ఛక్తితో తిరుగు పంకాకై దానికి రెండో మూడో వందల రూప్యములకు కొనితెచ్చి ఉపయోగించుకొంటిమేని, ఆ బాధ కొంత తగ్గించుకొనగలము. ఈ ఉదాహరణములో మనము చేసిన కార్యమునకు అర్థమేమి? ఒకరకపు బాధ తగ్గించుకొనుటకై, మరియొకరకపు బాధను ఓర్చుకొన్నాముకదా! ఆ రెండు మూడు వందలు సంపాదించుటకొరకు అనుభవించవలసిన కాయిక మానసిక పరిశ్రమలవలని క్లేశమును అంగీకరించి వేసవి బాధను తగ్గించుకొనుటే కదా ఇదికి విమర్శించి చూచితిమేని, దుష్టదశాకాలపు ఫలమును తగ్గించుకొనుటకై శాస్త్రము విధించిన జపతపములు, దానధర్మములు పూజాప్రయోగములు, మున్నగునవి, అన్నియు, ఇట్టి తత్త్వముపైన ఆధారపడినవే. ఇట్టి యుక్తితో, సందర్భానుసారముగా, దైవఫలస్వరూపమును మార్చి కొంతలో కొంత హితకరముగా అనుభవించుటకు వీలున్నది. కాని, దీనికి గొప్ప సంకల్పశక్తి, మహత్తరసంస్కారము, కావలసియున్నది"

అని ఉపన్యసించి అతడు మౌనమూనెను. అతని సమన్వయశక్తి చాలా రమ్యముగా నుండెను. సంతోషించితిని.

"ఈ విషయమున తమ అనుభవము ఉన్నచో, వినుటకు కుతూహలము కలదు" అంటిని.

జాతక శాస్త్రప్రయోజనము

“అతిశయోక్తిగా కనబడును. ముందుముందు రానున్న దశావ్యత్యాసమును గమనించి, దానికి ఏ వ్యయాపమున్నదో హితవా, ఊహించి, తగినటి పురుషకారము జాగ్రత్తే జాతకాభ్యాసము చలికాలము రానున్నదనగా, ఉన్నిగుర్తుల పిదప చేసుకొనుము కదా? దైవము తెలుసుకొనుటకై పురుషకారము చేయు సహాయము ఇదికాక మరియేమి? జాతక శాస్త్రమువలన మనకు కలుగు ప్రయోజనమింతే. భవిష్యత్తులో ఎప్పుడేమి జరుగనున్నదో, ముందుగా తెలుసుకొని, దానిని అనుభవించుటకు సన్నద్ధులమై కాని కాచుకొని యుండవలెనని కాదు. నా ఇప్పటి జీవితము సహాధీనకాక గొప్ప ఉదాహరణము కనుక తెలిపెదో, వినవచ్చును.”

“అంతకంటే భాగ్యమా?” అని నా ఆత్రత వెల్లడించితిని. ఆ మహనీయుడు తెలిపిన ఆత్మకథ సాకల్యముగా విని సంతసించితిని. సంగ్రహముగా అందలి ముఖ్యాంశము లివి.

అయోధ్యానగర ప్రాంతమందలి ఒక పేద కుటుంబమున జనించిన శ్రోత్రియబ్రాహ్మణు డితడు. చిన్ననాటనే తండ్రియొద్ద సంస్కృతకావ్యాగములను పఠించి, జ్యోతిశ్శాస్త్రములో ప్రవేశము గాంచెను. తరువాత ఆంగ్లభాష నభ్యసించి పట్టభద్రుడై, దొరతనమువారి కార్యస్థానములో చిన్న ఉద్యోగిగాచేరి, అతడు జీవితమును గడుపుచు వచ్చినాడు. అయిదు సంవత్సరముల క్రిందటి వంద రూప్యముల వేతనముతో ఒక కార్యాలయములో గణకోద్యోగుడుగా అతడు పనిచేయుచుండెను. అప్పటి కతని వయస్సు ఏబది. ప్రాతకాలపు తెల్లదొరలకు వంగి సలాములు కొట్టి పూలమాలలు వేయుటకు, వారి దొరసానుల దాసీ జనమునకు ఉపాయనము లర్పించి ఆశ్రయించుటకు, తగినంత స్వాతంత్ర్యము లేమిం జేసియు, కొంతమంది స్వతంత్రాభిప్రాయములు కల ఖండితవాది యగుటం జేసియు, సర్వసాధారణముగా రావలసినట్టి ఉద్యోగాభివృద్ధి అతనికి రాలేదు. ఉన్నంతలో తృప్తిపడు స్వభావముతో, ఆ విషయమున అతడు ప్రయత్నించినవాడు కాడు. చిన్న వయస్సులో అతనికి ఇద్దరు కుమారులు, ఒక కూతురును కలిగిరి. తరువాత అనుకూల సతియగు అతని పెండ్లాము కొంత అనారోగ్యముతో కొంత కాలము బాధపడినది. ఆమె జాతకమున సంతానభాగ్యమునకు ప్రబల కుజదోష సిద్ధించుచుండుట గమనించి, మరల గర్భధారణ సందర్భము వచ్చెనేని, ప్రమాదకారి కావచ్చునని నిర్ధరించి, బ్రహ్మచర్యమును సాధించుటకే కృతనిశ్చయుడై, ఇంద్రియనిగ్రహమునకు అనుకూలించు ఆహార విహార నియమములను అనుష్ఠించుచు, మంత్ర జపాదులను అతడు సాధించుచు రాసాగెను. తరుణవయస్క అతని భార్యకు ఈ దీక్ష ప్రారంభములో కొంత కష్టముగా చూపట్టినది కాని, తగిన ఉపదేశము వలన భర్తృదృష్టాంతమువలన ఆమె సహా క్రమముగా ఆ దీక్షను అలవరచుకొనగలిగినది. కనిపెంచు మార్గాంతరము లేమాపుటకే యీ యోగ్య భార్యకు ఆరోగ్యము చిక్కబడినది. ఆధ్యాత్మికజ్ఞానము విస్తరించినది. సకాలములో కూతురుకు, కుమారులకు వివాహములు జరిపినారా దంపతులు. తగినవిద్య గాంచి కుమారులు వృత్తిలో ప్రవేశించి తమ కుటుంబములతో హాయిగా నున్నారు. అల్లుడు యోగ్యతకల న్యాయవాది అగుటచే, కూతురు జీవితము రమ్యముగా సాగుచున్నది. పర్యంతావసానభాగ్యము వారందరకును కలదు. అగుటచే, యీ దంపతులకు సాంసారికముగా తొందరలు లేవు. ఉన్నంతలో తృప్తులై సుఖముగా కాలము గడుపుచుండిరి.

ఇట్లుండగా 61 వ సంవత్సరపు వయస్సునుండి మూడేండ్లు రవి శని దశ, తరువాత రెండుసంవత్సరములు రవి రాహుదశ, క్రమముగా తన జాతకమునకు రాగలదనియు, ఆ కాలమందే భార్య జాతకమున లగ్నమునకు వరుణ నవమ షష్ఠ దశ, రవికి అష్టమాధిపతియుండి కేంద్రదశ, సిద్ధముగనుననియు, ఆ శాస్త్రజ్ఞుడు ముందుముందే గమనించినాడు. అప్పటికే తన సంతానమునకు సహా ప్రారబ్ధకాల చూపెట్టినవి తన లగ్నమునకు మాత్రము ధర్మాని గురువృష్టి యుండుటచే, తన ఆయుర్దాయమునకు భంగము లేదనియు, కుటుంబవియోగము తప్పదనియు, అతడు నిర్ధరించుకొన్నాడు. ఆలోచించి, ఆలోచించి ఈ దుష్టదైవఫలమునకు స్వరూపాంతరము కల్పించ సంకల్పించినాడతడు. ఏబదియొకటవ యేట తటాలున ఉద్యోగమును చాలించుకొని, ఉపకారవేతనము సంపాదించుకొని, కూతుని ఇంట కొన్నాళ్లు, కుమారుల ఇండ్లలో వరుసగా కొన్నాళ్లు, విశ్రాంతిగా భార్యతో కాలము గడిపినాడు. ఎవరికి కాని, ఏమాత్రమైనా సందేహము కలుగకుండు

పలుగా భాగవతకథతో ప్రవర్తించుచు, తగిన దిశ మొకటి చూచుకొని యుండి, చేర్చిపెట్టుకొని యుండిన రెండు వేల రూప్యములను భద్రపరచి తీసికొని, ఇతరులకు తెలియకుండ అనాటి అర్ధరాత్రమున కుటుంబముతో ఇలు విడిచి, రైలులో హుటాహుటి ప్రయాణము చేసి శీఘ్రముగా హరిద్వారము చేరుకొన్నాడు. సాధువుల సంఘములో చేరుటకు వలసిన వేషమును సంతరించుకొనుచు, వారమురోజులు గడచు వరకు దాగియుండు కాలములో, వార్తాపత్రికలలో అతని ఆకస్మికాంతర్ధాన కథ ఛాయాచిత్రముతో కూడ ప్రకటింపబడినది. తన్ను గూర్చిన సమాచారము తెలిపిన వారికి అయిదు వందల రూప్యముల బహుమతి ఇచ్చెదనని తన భార్యాపుత్రులు చేసిన ప్రకటనమును, ఏ అపరాధమున్నను క్షమించి ఇంటికి తిరిగి రావలయునని అత్యంత విధేయతతో వారు తనకు వ్రాసిన విన్నపమును, వార్తాపత్రికలలో చూచిన అతనికి గొప్ప పరితాపము కలిగినది. కాని, విరాగ్యోద్ధతములు అనుభవించు [illegible] కొరకు అని నిశ్చయించుకొని తాను తన వేషమును సంతరించుకొని, చెంగటనున్న చిరకాల మిత్రులతో కలిసి [illegible] కొంతకాలము గడిపెను. అతడు బ్రహ్మచారులను కేదారక్షేత్రము, గంగోత్రి, మానససరస్సు, కైలాసము, మొదలగు దివ్యక్షేత్రముల వెంట తిరుగుచు మూడు సంవత్సరములు (రెండు వేల మైళ్లకు పైగా) హిమాలయములో గడపినాడు. తిరిగి హిమాలయములను విడిచి భారతదేశమందలి నానా పుణ్యక్షేత్రములను సందర్శించుచుండెను. పిమ్మట నాలుగేండ్లు గడచినవి. ఏడవ సంవత్సరము గడచుచుండగా ఆగ్నేయ దిశలలో దక్షిణయాత్ర ముగించుకొని, తిరుపతి, కంచి, చిదంబరము, శ్రీరంగము, మధుర, రామేశ్వరము, కన్యాకుమారి, క్షేత్రములను సేవించి, కన్యాకుమారిని పూజించి, చాలకాలము (గంగావేళ) ముగిసినంతనే, శీఘ్రముగా హిమాలయములకు తిరిగిపోవలెనని అతని సంకల్పము. గుప్తముగా కొంతకాలము తన రూపముగా మార్చుకొనుచు, తనవారికి ఇతరులకు తెలియకుండ గడపవలెనని అతని ఆశ. కొంతకాలము వియోగశోకము ననుభవించినా, తుదకు సంతోషముగా పరిణమించునని అతని దృఢవిశ్వాస మతనిది. ఏకాకిగా

తిరుగుచు, సర్వజనవియోగము, ప్రాణాపాయము, ప్రయాణక్లేశము, మొదలుగా అతను సహించిన కష్టములను గురించి చెప్పుట వ్యర్థము. కాని యీ యాత్రలో అనేకములగు రోగముల ఆక్రమించుచుండెను. చిత్తశాంతి లభించునట్లు కాక, కులక్షేత్రముల, యోగాభ్యాస ప్రక్రియల, జపోపయోగములను అనేక మంత్రరహస్యములు మొదలగు విద్యలు కొన్ని క్రమముగా అతనికి లభించినవి. ఆరోగ్యము, దేహదార్ఢ్యము, చక్కగా నున్నవి. ఆయా నగరములలో ఏ గృహస్థుని ఇంటనో విడిచి, వైద్యముగా కాని, జ్యోతిషముగా కాని, అడిగినవారికి ఉచితముగా ఉపకరించుచు, నగరాంతరమున చేరుటకు వలసినంత ద్రవ్యమును ఏ దాతనుండియో స్వీకరించి ముందు ప్రయాణము సాగించుట అతని కార్యక్రమము. ఎల్లంతి తిరుపతికి వచ్చి కలసెను!

అత్యాశ్చర్యకరమగు ఆ మహనీయుని ఆత్మకథ విని ఆనందమున్నాను. ప్రతిమ అతని సంస్కృతి, శాస్త్రజ్ఞానము, తపశ్శక్తి, దేహదార్ఢ్యము నిరూపణములు కృతజ్ఞతతో కంపనము కల్పించి 11 గంటలకు ఇల్లు చేరుకొంటిమి

ఇది దృష్టిలో నుపయోగించిరా? జాతకము మానవులకు ప్రయోజనకారి యనుభవము అప్పటి నుండే నాకు బలపడెను. ఓపికగలది, నిదర్శనములు కొన్ని సంపాదించితిని వానిలో, ఒకటి రెండు మాత్రము పాఠకమహాశయులకు నివేదింతును

1943 వ సంవత్సరములో ఒకనాడు ఉత్తమ కక్ష్యకు చెందిన గొప్ప రాజకీయోద్యోగి యొకడు నా ఎరిగినవారితో పరిచయపత్రము నొకటి సంపాదించుకొని నా కడకు వచ్చెను. యోగ్యతానుసారముగా, అతనిని గౌరవించి, అతిథి సత్కారము జరిపిన తర్వాత, అంతరంగముగా మాట్లాడినప్పుడు, అతని కార్యభారం మేమిటో, ఏ రీతిగా అతనికి కీర్తి రానున్నదో తెలియగోర ప్రశ్నించితిని

"నేను గొప్ప కష్టములో నున్నానండీ! నా జాతకము చూచి తగిన సలహా ఇచ్చునను అశతో వచ్చితిని"

అని చెప్పి, తన జాతకకుండలి విచ్ఛిన్నమైనందున దానికి నేను సిద్ధపరచిన పాయానచక్ర మిది:

గు 12-20 శ 7-19	ర 1 17 గ జన్మ 2-20 శు 16-51 I 22-4 బు 28-18	కేతు 19-5	యు 17-48
పూర్వ 18-48 శ 6-42	(సాయనము) — జాతక చక్రము		ల 0 50 విశాఖ 18-40
ర 23-0 X 16 58 భార్య 18-40			
శ 25-36		కు 9-47(వ) రా 16-51	

సూచన —

విద్యార్థులకు కలసిన సామగ్రి అంతయు ఈ చక్రమునందు కలదు కనుక, జన్మతిథి, జన్మకాల, జన్మస్థానాలను ప్రత్యేకముగా ఇచట పేర్కొనలేదు చదువరులు క్షమింతురు గాక

లగ్నములో గజాధిపతి శుక్రుడు, దశమ కేంద్రములో చతుర్థాధిపతి చంద్రుడు పుణ్యసహమములో చేరి వ్యతిరేకముగ లాభస్థానములో దశమాధిపతి శని, కః ఈ జాతకుడు గొప్ప అదృష్టశాలియో, అభివృద్ధికరముగ ఉన్నతోద్యోగములలో నుండగలుట నిశ్చయముగాదు దశమాధిపతితో మిత్రదృష్టికలిగి, చంద్రుని సంయోగమందున్న రాజ్యసహమము మైత్రము మైత్రీముఖ బలపడుచున్నది ప్రశాంతకోమల హృదయము, దయాదాక్షిణ్యశీలత, లలితకారుణికత, ధారాళస్వభావము, సౌజన్యవృష్టి, జాతకునికి కలవి శైశ్యహాములు సాధించగలవు వివేచనాపరత, నిష్కల్మషహృదయము, త్యాగశీలత, అనునవి యిన్ని శుభ కేంద్రయోగములని ఫలము శుక్ర కేతువుల జడుమనున్న లగ్నమునకు చంద్రదృష్టి యుండుట అకారసౌష్ఠవము సామాన్యమునకు కారణము కాకోలు? నిరంతరహాస్యముఖము, సౌజన్యము తొలగని విశాలనేత్రములు, మృదుమధురసల్లాపధోరణి, అతని ముఖమునకు సహజమైన అలంకారము

అది యట్లుండె జీవనావశ్యలో అప్పటికి చలిత ధశను కేంద్రము శరుణుని మిత్రదృష్టిలోనుండి వెలువడి శుక్రుని శత్రుదృష్టిని అందుకొనుచున్నది. దశమాధిపతి కవిచలించి లగ్నాధిపతి యగు కుజునితో సరి పూర్ణ త్రికోణ శుభదృష్టిలో నుండెను అందుచే ఉద్యోగగౌరవములందేమి, ఆర్థికసౌభాగ్యమునందేమి, శుభఫలితములు జరుగుచుండుటచే, ఆ విషయములలో అతని కెప్పుడు అలజడి కలుగుట అసంభవము చలితలగ్నమునకు గాని, దశమమునకు, గాని ఏ కీడయు చూపట్టదు

మరి ఇతని క్లేశమునకు కారణమేమి?

జాతకములో గొప్ప లోపమనదగిన యోగ మొక్కటియున్నది కర్కాటకములో తృతీయభావ మందున్న ఇంద్రగుని నుండి వ్యయభావములో నున్న మేషమునకు వింశ కేంద్రవేధ కలదు ఈ గ్రహములు రెండును అపోక్లిమస్థానములో నుండుటచే ఈ యోగముయొక్క దుష్ఫలము గృహకలహముల వంటి పరిస్థితులవలన కలుగు అశాంతి, అంతోళనము తెలుప కలుగు సోదరులనుండియో బంధువులనుండియో లేక ఇతరు లెవరు వారినుండియో, ఇబ్బందులు కలుగవచ్చును. అనవసరముగా అపనిందలు రావచ్చును. జాతకుని దయాళుత్వమును, దాక్షిణ్య స్వభావమును ఇతరులు దుర్వినియోగపరచుట అసంభవము కాదు క్లేశము ఫలమగును.

గతుర్థ (గృహ) భావాధిపతి యగు చంద్రునికి గురువునుండి అర్ధకేంద్రవేధ వ్యయభావమునుండి వచ్చుచున్నది ఇట్టిపరిస్థితులు అధికవ్యయమునకు కారణము కావచ్చును

కాని, ఈ యోగము లితనికి జన్మసిద్ధములు. ఇపుడే వీనికి వచ్చిన ప్రత్యేకత ఏమియు చూపట్టదు

చలితచంద్రుడు డిప్పుడు జాల్గవ భావములో సంచరించుచుండుట. జన్మ చంద్ర శుక్రుల వేధను కడచి ఈ చంద్రుడు కివిసేనకు పోవుచున్నాడు. క్లేశమేదయినా, అది ఇంటి పరిసిగులకు సంబంధించి యుండగలదు వేరేమీ చూపట్టదు.

"ఉద్యోగాదులలో దోషము కానరాదు మీకు మనఃక్లేశము కలిగించు పరిస్థితులున్నచో, అవి గృహకృత్యములకు సంబంధించియుండునని తోచుచున్నది" అంటిని

"భగవంతుని దయతో ఉద్యోగాదులలో నాకు ఏమీ అతృప్తికాని, ఇబ్బందులుకాని, ఇప్పటివరకు

లేవు నాభర్త నాకు ప్రత్యక్షనరకము కాదుట ఎందుకు? నా భార్య గయ్యాళిగంప! ఆమె నోరు పడి లేక తీరితిను దుర్భరముంటున్నది. ఇదే నాగోడు" దీనముగా అతడు ప్రతి ఇచ్చెను

"శకళత్రస్థానములో రాహుకుజులున్నారు మీ భార్య అభిమానశాలిని, పరుషోక్తులు, కోపశీల, కానవచ్చును."

అని, కుణయూగి, మరల, "లగ్నాధిపతి సప్తమ భావములో నున్నాడు

'సప్తమే లగ్నపే భార్యా
దుశ్శీలా పతిర్భవేత్ '

అను న్యాయము ననుసరించి, ఆమె ఇష్టాను సారము మీరు నడిపింపవలసియుండును" నా రలికితిని

"ఆమె ఏమి కోరినా, ఎంత కష్టమైనా, చేయుటకు సర్వదా సిద్ధమేనండీ! కం కం అనక చేయగలను కాని, చేసినా తప్పు, చేయకపోయినా తప్పు, మాటలాడితే తప్పు, ఊరకుంటే తప్పు, ఇంటిలో ఉంటే తప్పు, బైటపోతే తప్పు! భరింప లేకున్నాను

"సంతానము?" అంటిని

"అరుగున్నారు పెద్దకూతురు పెండ్లికి సిద్ధముగ నున్నది కుమారులు చిన్నవారు వారినిచూచి ఇంత కాలమోర్చినాను కానిచో స్త్రీ హత్యాపరాధమునకై ఎప్పుడో ఉరికంబము నెక్కియుందును కదా!

ఆ పెద్దమనుష్యుని మాటలు చకితుడనైతిని. పరిస్థితి ఎంతో ఘోరముగా, ప్రమాదకరముగా, ఉన్నదని స్పష్టమైనది కాని, అతని దశలలో ప్రమాదమని ఏమీ చూపట్టవు భార్య జాతకములో ప్రబలమగు దుష్టదశలు ఏర్పడి, ఆమె గ్రహములలో ఇతని గ్రహములకు క్రూరవేధ ఇపుడు వచ్చి యుండినచో, ఇట్టి స్థితి వచ్చుటకు అవకాశము లేదు.

"మీ భార్యగారి జాతక మున్నదా?" అని అడిగితిని.

"ఉన్నది ఇరువదియొక్క గుణములున్నవని, దోషసామ్యమున్నదని, మహాయోగజాతకమని, ఏమేమో చెప్పి నా కొంప కూల్చినారు"

అని జాతక చక్రమొకటి ఇచ్చెను. జాతకి సాయన చక్రమిది :—

1 28-51 రా 25-24	చ 19-44 వివాహ 29-42	-	శు 15-7 కే 16-44
వ 4-49(వ)	(సాయనము) భాగ్య జాతకము		యు 0-47 శు 17-35 ఇ 26-56
ఽ 8-19 (వ)			బు 9-46 ర 27-55
X 29-8	పుణ్య 20-40 భర్తృ 28-30		కే 25-24

లగ్నదశమాధిపతి గురువు దశమ కేంద్రములో, పుణ్యసహమము భర్తృసహమముతో చేరి భాగ్యభావములో, పంచమాధిపతి చంద్రుడు స్వస్థానములో, కల జాతకురాలు గొప్ప అదృష్టశాలిని అని చెప్పుటలో ఆశ్చర్యమేమి?

ఈమెను వివాహమైన అనంతరమే భర్తకు రోగము పట్టియుండవలెనే కాదా? అతని దశమకేంద్రములో ఈమె బృహస్పతి, అతని లగ్నగతకుజునకు ఈమె సింహ రవినుండి పూర్ణ త్రికోణ దృష్టి. అతని దశకు చంద్రునితో ఈమె భర్తృసహమమునకు నికరమగు అర్ధకోణ స్నేహదృష్టి! ఈ యోగములు గర్హితములు కానేరవు.

కాని, అతనికి క్లేశము కలిగించు కారణములను మన మిపుడు గమనింపవలసియున్నది ఈమె జాతకములోనున్న ప్రబల దోషములు రెండు వానింట కుజశనిసంయోగ మొక్కటి! చలచల క్రాగుచున్న నూనెలో దన్నీరు పోయుట వంటి యోగ మిది అందులో అది యుండుట చతుర్థ కేంద్రములో (గృహము, మనస్సు), కుజములో మంటలుమింటి కెగయగలవు. జాతకురాలి మనోధర్మమునకు ఈ స్వభావమున్నది కోపము చెలరేగినపుడు, తక్షణముగా ఏదైనా, ఇతరులకైనా, కాయకష్టమో ద్రవ్యనష్టమో, కలుగజేయునను నిర్ణయము ఆమె బుద్ధికి స్ఫురించును. ఇక, యుక్త తరుణుల సమసప్తక వేధ

రెండవది. కీర్తిగొప్పది కాని, అది సద్వినియోగము చేసుకొను కౌశల్యము కేవలిహస్తప్రమాణము బుద్ధికి 'మురారిమార్గము' ఇతరుల బుద్ధికో, ఉపదేశమునకో, అంగీకరించు సహనము, వ్యక్తిత్వము కలుపుమించిన స్వాతంత్ర్యప్రీతి, శౌర్యము, పెంకితనము, ఇవి స్వభావస్థ ఫలములు విశేషమేమనగా, జాతకములో చతుర్థ, సప్తమభావముల కధికారి బుధుడు గృహ కృత్తి విషయములలో, ధర విషయములో, ఈ బుధ కరణ దైవర్యము ఫలించకలదియునవటు! కారణమో తెలుసుకొన్నంటుండుము ఈమెలోని ఈ వ్యవహారము ఇట్టి స్వభావముతో ఈమె భర్తను లేకిపెటుటేల వింత?

కాని, ఇవన్నియు జన్మకాలీకయోగములు ఈ స్వభావము ఆమెకు అజన్మసిద్ధమైనది పదునాలు సంవత్సరములకు పైగా భర్తతో సంసారము చేసినది యీ కుటుంబిని సత్పాంతాన సౌభాగ్యమున్నది ఇంతకాలము ఈమె స్వభావమును సహించి శిక్షగా కనపడ భర్తకు ఇప్పుడే అసహన మేల?

భార్యాభర్తల జాతకములను కొంత పోల్చి చూడుడు అన్యోన్యముగా వీరి రవి చంద్రులకు స్నేహ దృష్టి లేదు. కనుక, ఈ దాంపత్యబంధములో భక్తి ప్రాధాన్యము లేదు కాని పరస్పరముగా ప్రబలాకర్షణ ముచు వీరికి సంతరించుటకు కొన్ని యోగము లేర్పడినవి.

(I) భర్త శుక్రునిపైన భార్య వివాహసహా యము,

(II) భర్త రవినుండి, భార్య శనిగురునినుండి, శుక్రునికిని, వివాహసహాయమునకుసహా అనుకూల త్రికోణ దృష్టి,

(III) భార్య పంచమాధిపతి చంద్రుడు భర్త లగ్నమునకు వచ్చుట;

(IV) భర్త చతుర్థభావ బిందువుపై ఆమె శుక్రుడు,

(V) భార్య పంచమభావమందలి శుక్రునితో భర్త ప్రేమసహాయమునకు శుభదృష్టి;

ఈ యోగముల ప్రాబల్యమున, భార్య స్వభావములో కొంచెము క్లేశముండినా, కోపముల స్వభావుడగు భర్త సహించుకొని, ఆమె ఇష్టానుసారముగ ప్రవర్తించుచు వచ్చినాడు. అటులా,- అనురాగమూర్తి దానుభవకాల ములో అందందు చూపట్టిన ఆమె పిచ్చిచేష్టలు, శ్రీనాథ కవిసార్వభౌమునకు సెలవిచ్చినట్లు,

"ఇక్షుఖండరసంబు పాకములో,
మిరియపు కారంబులోశ"

రుచికరముగా గానవచ్చి యుండును.

కాని, నేడు నాదికిలో అప్పటి వయస్సునకు భార్య జాతక గ్రహములనుండి ప్రబల దుష్టదృష్టియోగ ములు భర్త జాతక గ్రహముల కేర్పడినవి అగుటచే, ఆ సాధుశీలుడు భరింపలేనంత గయ్యాళితనము, కాఠిన్యము, భార్య స్వభావములో ఇప్పుడు కానవచ్చి నవి అగాని ఆణిముత్యమైనది భార్య భర్త క్లేశపడక ఏమి చేయగలడు?

"మూడు సంవత్సరములనాడు మీకు పరస్పర ముగా ప్రబల దుష్టదృష్టి లారంభమైనవి ఇంకా కొంత కాలము మీరు ఓర్పుకోవలసియుండు నేమో?" అంటిని.

"నేను సహించినంత, ఓర్చుకొన్నంత, ఏ యుగ ములో, ఏ మానవుడైనా, సహించి, ఓర్చియుండునా జాతకములు విన్నచో, మీ రిట్లు చెప్పియుండగా, వినండి"

అతను తన పురాణము చెప్పుచుండగా ఆశ్చర్య ముతో వింటిని దాని సంగ్రహ మిది

అతనికి తమ్ముళ్లు కలరు. ఏక కుటుంబము తోడి సాంప్రదాయమైన అనుకూలము పాటించేయుట ఇతని భార్యకు బాగా అలవాటైనది స్వతంత్ర జీవనమునకు చాలినంత సంపాదనము తన భర్తలకు లేకపోవుటం చేసియు, వయస్సులో చిన్నవారగుటం బట్టియు, అవ కాశ, అనుభవించలేక, వగచు చుచున్న వారల చూచి, చూచి, సహించక దయాశాలియగు జాతకుడు రెండు మూడేండ్లకు పూర్వము తన భార్యతో వేరు కాపురము పెట్టి, సోదరులకు నెలనెల ద్రవ్యసహాయము చేయుచువచ్చినాడు. అతని భార్య ఈ దయాశాలిత్వమును సహించ లేకపోయి భర్తను తీవ్ర విమర్శనకు గురిచేసినది. ఏమైనా, సోదరులను నిరాదరించలే దతడు. భార్యకు అతృప్తి హెచ్చినది ఏక కుటుంబములో పనులన్నియు తోడికోడండ్రు నిర్వహించుకొని పోవుచుండగా, వారి సేవ లనుభవించుటయేమాత్రమే అల వాటుపడిన భార్యకు స్వంత కాపురము నిర్వహించుట కష్టమై, వేరుకాపురము పెట్టించుటకు భర్తను దూల

వాడొకడు వచ్చెను. వంటవాండ్రులకు, సేవకులకు, పనివారికి జీర్వరచినా, క్లేశము తప్పలేదు. ఆ మొగోల భరింపలేక, వంటవాడు మూడుదినములకు, పనికి తె వారమునకు గొలుపు చాలించుకొని, కూలి పయితము తీసుకొనక పలాయనమైరి. క్రొత్తవారిని వెదకి తెచ్చినా, నా దుస్పయితమునకే తగినపనివారిని సంపాదించు యోగ్యత లేదని ఎత్తిపొడుపు. పనివారిని సంపాదించుట అసాధ్యముకాగా, హోటలునుండి భోజనము తెప్పించుకొను ఏర్పాటుచేసినాడు భర్త. కాని, తిండి బాగుగాలేదని మూడు మూడుదినముల కొక హోటలు మార్చవలసి వచ్చినది. కోపమూ, చెప్ప నలవి కాదు. ఆక్రోశము వర్ణనాతీతము. మంచి మాటలు చెప్పినచో, మంటలో నేయిపోసినచే! దండించినా వ్యవహారము బజారున కెక్కగలదు. కోపము వచ్చినపుడు, (అది రత్నక్కొచో రాగలదు) ఏందార్థము చేతికి దొరికినా, సర్వనాశనమే. సమీపమున పసిపిల్లలున్నచో నేలపైబడి విలవిల తన్నుకొనురీతిగా వాగ బాగుచుండగ చూచి సహింపుట అసాధ్యము. ఇరుగు పొరుగువారు సమాధానము చెప్పవచ్చినచో, వారికి ఆయుష్షు మూడినట్లే. బంధువులు విడిచి ఇంటికి రా స్నేహితులు దూరమైనారు. ఇరుగు పొరుగులవారితో రామరావణయుద్ధము. సంఘములో తలఎత్తి తిరుగుట అసమానమైనది. పుట్టినింటికి వెళ్ళుచుంటే వెళ్ళగు పిలుచుకొనిపోయి విడిచివచ్చినా మరునాడే తిరిగి వచ్చును. జీవితము దుర్భరమైనది. వారమునకు దినములు ఏడు! నాకవాడు అవసరముగా కుమారుని నాతిలో పసువబట్టు క్రతో బాదుచుండగా చూచి ఓర్వలేక తివాల్వరు తెచ్చి కాల్చుటకు సిద్ధమై, కారుణ్యేరు మనసుపనికిరందులము మాచి మానుకొన్నాడట! ముందేమో!

చలితదశలో భార్యకు రవి భర్త కజావిమాదికవచ్చి నాడు ఆమె బుధునికి భర్త చలితకని సమసప్తకము, చలిత చతుర్థము ఇంద్రుని సంయోగములో నున్నది. ఆమె చలితలగ్నము వరుణుని కేంద్రమునకు పోయినది. భార్య చలితకని భర్త చలిత శుక్రునితో సంయోగము. భర్త చలిత పుణ్యసహమును భార్య జన్మసమునికి కేంద్రము. భార్య చలిత వరుణునితో భర్త చలిత శుక్రుడు పార్శ్వకేంద్రము. భర్త చలితకుజుడు భార్య చలిత వరుణునితో పార్శ్వకేంద్రము!

ఏమి యోద్ధమిది? ఇంకను కొన్నికలవు. కాని, జరుగుచున్న కథకు ఈ దశలే చాలు. శాస్త్రీయముగా అతని అవస్థ దయనీయమైనది పాపము!

“ఇంకా అగ్నపక్షము తొమ్మిదియామముల దనదశ ఉండగలవు. ఈ కాలములో మీరు ఒకరికొకరు దూరముండుట మంచిది. లేనిచో, దశాంతపాపకాలము సన్నిహితమగుకొలది, ఎవరికైనా అత్యుగ్రహము కలుగవచ్చును. ఏదుష్పరిణామమయినా సాధ్యమే ”

“అది నా పరిస్థితులలో సాధ్యముకాలేదు కదండీ?”

“ఒక యుక్తిచేయండి. హిమాలయప్రాంతమునకు మీ ఉద్యోగమును మార్చి చేయించుకోండి. స్త్రీలు పిల్లలు నివసించుటకు వీలుకాదను నెపమున కుటుంబమును వదలి వెళ్ళవచ్చును. గుప్తకాలము తీరిన తరువాత మరలిరావచ్చును ” అంటిని.

“ఎత్! ప్రయత్నించవచ్చును. కాని నేను లేని కాలములో బిడ్డలగతి ఏమగునో అని భయము ”

“భయము అనవసరము లేదు. సంతానమునకు చెరుపు కలుగు సూచనలు లేవు. నిర్భయముగా వెళ్ళవచ్చును ”

“అప్పుడు ఈ దశల ఫలమేమగును?” అతని సంశయ మిది

“మీరు లేరు అని, ఆమె కష్టపడుచు, మీ మీద కోపముతో పండ్లు కొరకుట, చిరంజీవులను తలచుకొని మీరు ఖేదపడుట, ఇంతటితో ఫలము చెల్లిపోగలదు ”

అతనికి నచ్చచెప్పితిని. ఆ పెద్దమనుష్యుడు కొంత తృప్తిపడి స్వస్థానమునకు వెళ్ళినాడు. తరువాత రెండు నెలలలో ఏదో ప్రయాణపడి మార్పు సంపాదించుకొని వెళ్ళుచు మార్గమధ్యమున నా ఇంట ఒక పూట విడిసి పోయినట్టునని చెప్పి ప్రయాణము సాగించెను. ఆ రెండు మాసములు దాటినతరువాత మరల స్వస్థానమునకు ఉద్యోగమును మార్పించుకొనివచ్చి అతడు తన కుటుంబమును చేరుకొనగలిగెను. దుష్టదశలు గడచినవి. భార్యలో అప్పటి ఉద్రిక్తత తగ్గినది. స్వభావము మారలేదు కాని, సత్యముగా తరువాతి కథ నడచుచున్నది. అతడును తృప్తితో కాలమును వెళ్ళబుచ్చుచున్నాడు. అట్టి తొందర లేని దశలకే

జాతక శాస్త్రప్రయోజనము

ఒకప్పుడు ఒకానొక కుటుంబినికి గొప్పకష్టము వచ్చినది. భర్త జాతకమందలి పాపగ్రహములలో ఆమె జాతకమందలి క్రూరగ్రహములకు దేవరూపకలో పరస్పరకేళన వచ్చియుండినకాలమది. భర్త స్వభావములోనున్న అఖండకల్యాణగుణములు కొన్ని మితిమీరిపోవుచుండును. కతమున ఆ గృహిణి సహించుట అతికష్టమగుటచే ఆ విషయమున భర్తను మందలించుచు, తీవ్రముగా వీరావేశమువచ్చిన భర్తనుండి ఆమె తాత్కాలికముగా శారీరక మానసిక బాధలనుభవించుట దినచర్యగా నుండెడిది. ఆ పిమ్మటని ప్రార్థనచే వారి జాతకములను చూపవలసి వచ్చినది. అప్పటికి పండ్రెండు నెలలకు కాని, ఆ చిక్కులు తీరిపోవనియు, కష్టకాలము రానున్నదనియు, గనుకంటిని ఈ దశాకాలమున భర్తకు దూరముగా పోయి వియోగమును కష్టించవలెననియు, చేతివిద్దను తప్ప ఇతరుల రక్షణభారమంతయు భర్తపైననే వదలి వల్లెకాక, భర్తలేకుండ ప్రతిపని వ్రాయకూడదనియు చెప్పితిని. శాస్త్రవిశ్వాసము కలదగుట, కొన్నిదినములలో ఆమె వెడలిపోయి దూరప్రాంతములందలి బంధువుల ఇండ్లలో సంవత్సరము గడపినది. దశాకాలము ముగియగనే అంతవరకు క్రోధగింపబడియుండిన భర్త మెత్తబడి ఆమెయున్న స్థలమునకు పోయి ప్రేమపడి, తనమార్గములు కొన్ని ఆమెకు హితకరముగా నుండునట్లు మార్చుకొనుగునని ప్రమాణములు పలికి, సమాధానపరచి ఆమెను ఇంటికి పిల్చుకొని పోయినాడు. అతని స్వభావములో గొప్పమార్పువచ్చినది—అనగా, భార్యకు సహ్యముగా నుండునంతటి మార్పు. వారి కుటుంబములో ఇపుడు శాంతి, తృప్తి కానయున్నవి.

భార్యాభర్తల కష్టములలో ఇట్లు వియోగమును ఉపదేశించుట భావ్యమా! అని ఆక్షేపించువారుందురు కాబోలు! ఆ వియోగము ననుభవించిన భార్యాభర్తలే ఆ ప్రశ్నకు సరియైన ఉత్తరము చెప్పగలవారు. ఒక్కమనము సాన్నిధ్యము విషమయినపుడు, వియోగము తగినమందు ఏల కారాదు? వ్యాధిస్వభావము ననుసరించి కొన్ని సందర్భములలో విషము సహితము ఔషధరూపమున అనుభవింపబడుట పాఠకమహాశయులు తెలియనివిషయము కాదు.

వియోగము తాత్కాలికముగా కోరదగినదే. గడుకాలములో ఆ కష్టమును కొంత సహించినచో జీవితము శాశ్వతసంతోషములలో, దానిని దాటవచ్చునే?

"న స్వల్పస్య కృతే భూరి,
నాశయేన్మతిమాన్ నరః,
ఏతదేవహి పాండిత్యం,
యత్ స్వల్పాద్భూరి రక్షణం"

అని కదా పెద్దలు చెప్పిరి!

ఊహా కలాపం

శ్రీ యస్వీ జోగారావు

అదియొక సుఖస్వప్న సుముహూర్తము !
ముహుర్ముహు రీహోదోహాల
మధురోహా మహావర్తము !
అదివివిక్త మహోరాత్ర మిహాజీవిత
మహా యాత్ర కవిముక్తము !

* * *

అదిఅపూర్వశరత్పూర్ణిమా శర్వరీ సర్వ
సౌందర్య సర్వస్వధూర్వహాసర్వంసహా!
అదివిశ్రాంత తమిస్ర విధూదయ మృదూస్ర
విశద్వరవలాహకశకలైక ప్రకాశమాకాశము!
అదిఆకాశ విపులా తలాంచల విశాల
వివిధాశావకాశ పేశల
రాకాసుధాకరాలోకవ్యాకుల
సలిలాఘు దీర్ఘ సమానము సముద్రము !
ఆ సముద్ర తీరమ్మున
అదిగో యొక శివాలయము
అతి శిథిలము ! శివాలయము !
శిథిలాలయ సవిధమ్మున
చిత్తభవుని చితి రగిలిన
స్థాణ్వాశ్రమ స్మశానమ్ము
నా నదిగో యొక సమాధి !

* * *

ఆ చోట నావేళ అంభోధి అలలపై
గయ్యాళిగాలి వాహ్యాళికేళి-
ఆచోట నావేళ ఆకాశ వీధిలో
జాబిల్లి మొగిలు దోబూచులాట

* * *

ఆ సమాధి వేదికపై
ఆసీనుండై కవి యొక
డున్నా డున్మత్తుని వలె
మిన్నువంక కన్నిగిడ్చి-
కలనైనా కనిపించని
తన ప్రేయసి సాకీ ఆ
కాశం బన్నట్లు కటా
ఉన్నా డున్మత్తుని వలె
మిన్నువంక కన్నిగిడ్చి-
వెన్నెల కను సన్నలలో
వెలిమబ్బుల వెనుక నొదిగి
ఊహాల కందీ యందని
మోహనాంగి హొయలు దలచి
కావ్యాలాప కలాపము
కడుకొని చేయుచు పాపము
ఉన్నా డున్మత్తుని వలె
మిన్నువంక కన్నిగిడ్చి!
అపు డకస్మికముగ నల
చంద్రకిరణ మొకటి జారి
సంద్రములో పడి యక్కడ
నొక యల చెలరేగి విగు
ర్వించి విసర నొక గాడుపు !

ఐశ్వర్యము!
కదలి బయల్వెడలినదో
చదలనుండి జారినదో
కాని యొకానొక లతాంగి
మేనంతా మేలిముసుగు
మేఘములో చంద్రరేఖ!
అదిగో తన కభిముఖముగ-
అడుగులు తడబడ
వడివడిగావవ్వడి లేకుండగ
నడచుచున్న దొంటరిగా!
అలో నొక అభీలాకారు
డతి క్రూరుడు
ముష్కర తస్కరు డతిదుష్కర
కార్యదీక్షా ధుర్యుడు
కాంతడాసి కత్తిదూసి
నగలక్కడ పెట్టి మరి
కదలు మనుచు బెదరించెను
ఆ ధృష్టా ధరోష్ఠ
చటుల స్ఫోట నోద్భూతోద్ధుర
వాతవిధూతమై
మే బాసెను మేలిముసుగు!
అహో సహజ మహోరాశి!
లోకోత్తర రూపోజ్జ్వల'
తన ఊహా దాత్యూహా
వ్యూహాములో
విరిసిన విద్యుల్లత!
తన ఆశాకాశములో
వికసించిన రాకాశశి!
అచ్ఛముగా తన ప్రేయసి!
గతచంద్రగ్రహణవేళ-

అతికామార్థాతురులై
అభిసారము, కాదుకాదు
వ్యభిచారము లాభ మనెడు
బంధుజనుల బాధకోసి
సంద్రములో సాగొరిన
చంద్రవదన! జలదవేణి!

* * *

ఆ క్షణమ్మున అంగ మెల్లను
అక్షులుగ వీక్షించి యామెను
సొమ్ములుంచిన చొప్పు లేదని
కట్టలేదో తట్టినా యొక
ఆశ యెట్లను నాశమైనది
పొరుగు నేలను పొందరా దని
అనవడుచున్నాడు చోరుడు.
'అన్న కన్నగ! ఆభరణములు
సున్న నీవిక తప్పకొ'మ్మని
ఆమె యన్నది.
'ఏమి వగుసిది! యేమి మన్నన!
ఏకతమ ఎలనాగ లెవ్వరు
నడికిరేయి పరాయి పురుషుని
పలుకరించెడి పాడిగా' దని
వాడు గండర గండడుండడు!
'బావ పోసి బాకుగా కీ
రొండిలోపల రొక్కమున్నద?'
అన్నదామె మహాద్భుతమ్ముగ
అపు డకస్మికముగ నల
చంద్రకిరణ మొకటి జారి
సంద్రములో పడి యక్కడ
నొక యల చెలరేగి విగు
ర్వించి విసరె నొక గాడుపు!

శిథిలాలయ గర్భములో
శివు డొనర్చె సత్కారము!
సమాధిచాటున కేళికల
సల్పిన దొక నృకపాలము!
కలవరపడి కల మేలుకొన
సవధరించె కవీశ్వరుడు.
ఏరీ యా నిశాచరులు
వామకర్మ వశంవదులు?
అదుగో ఘోర విషాణము,
సమాధి స విధమ్మున నొక
పటుకర్కశ పాషాణము!

అదిగో మరి అభిసారిక,
శిథిలాలయ శిల్పములో
శివుని వెనుక చిత్ర మనెడు
చిత్రభవుని పరిచారిక!
అవేమిటా ఊళలు?
కడతేరిన కవిస్వామి
కడతేరని ముడి యూహాలు.
అదేమిటా సమాధిపై
చిత్రముగ శిలాక్షరములు?
"భావకవి కట్టిన ఊహాకలాపములో
భామ వేష మెప్పటికీ తెర వెళ్లదు"

చిన్న సంసారం

శ్రీ పంతుల కృష్ణారావు

సాయంత్రం సత్యనారాయణ ఆఫీసునుంచి వచ్చేసరికి ఇంట్లో అతని తమ్ముడి భార్య కమల కన్పించింది. ఆమెను చూడగానే సత్యనారాయణకి చాల వరకు ఆందోళన తగ్గింది. మూడు రోజుల నుంచి అతను ఆమె విషయమే భార్యని అడుగుతున్నాడు. వారం రోజులైనా కమల రావడం లేదు. ఆమె రాకపోతే తమ్ముడూ భార్యా ఇంట్లో యేం ఇబ్బందులు పడుతున్నారో అన్న భయమే మొదట కలిగిస్తుంది సత్యనారాయణని.

సత్యనారాయణ తమ్ముడు ఆ ఊళ్ళోనే ఒక కర్రల డిపోలో గుమాస్తాగా పనిచేస్తూ నెలకి నలభై రూపాయలు తెచ్చుకుంటున్నాడు. అక్కడే ఎనిమిది రూపాయలు అద్దెకి వేరే ఒక యిల్లు తీసుకొని భార్యతో ఆయింట్లో వుంటున్నాడు. అతనికి ఆ నలభై రూపాయలే ఆధారం. మరేమీ పైరాబడి కూడా లేదు. ఈ చౌక కాలంలో ఇంటద్దెపోగా మిగిలిన దానితో అర్ధాంగితో కలిసి గడపాలి! — ముప్ఫయి రెండు రూపాయలతో ఇద్దరు మనుషులు నెలరోజులు గడపడం కష్టమే! — ఇందుకే సత్యనారాయణ తమ్ముడి సంసారాన్ని చూసి చాలా విచారిస్తూవుంటాడు.

అయితే తమ్ముణ్ణి గురించి అంత విచారించి, జాలి పడి సత్యనారాయణ అతని బాధల్ని ఏమైనా నివారించగలుగుతున్నాడా అంటే లేదనే చెప్పాలి! అసలు తమ్ముడి సంసారానికి సాయపడే శక్తి సత్యనారాయణకి లేదు. సత్యనారాయణ కూడా గుమాస్తాయే! అయితే జీతంమాత్రం నెలకి నూటరూపాయలు కాని పదిహేను రూపాయలు ఇంటద్దె చెల్లించగా మిగిలిన డబ్భైయైదు రూపాయలతో తనూ భార్యా యేం ఇబ్బందులు పడకుండా నెలరోజులు కాలక్షేపం చేయడం అతనికి బ్రహ్మాండంగానే వుంది. అప్పటికి సత్యనారాయణ తమ్ముడికి చేతనైన సహాయం చేస్తూనే వున్నాడు. నెలకి అందిన నలభై రూపాయలు ఆ భార్యాభర్తలు పదిహేను రోజులు కాలక్షేపం చేయడానికే సరిపోతాయి. మిగిలిన పదిహేను రోజులు ఏదో [illegible] అటువంటప్పుడు సత్యనారాయణ ప్రతినెలా తమ్ముడికి అయినా సరే [illegible], అతని ఇంట్లో లేని సామానులు తన ఇంటిలోనుంచి యిచ్చి సహాయపడుతూ వున్నాడు. అయినా ఒక్కొక్కరోజున ఇంట్లో భోజనాలు లేకుండా వుపవాసం వుంటున్నారు. అప్పుడు మరి! నలభైరూపాయలు సంపాదిస్తున్న అతనికి అంతింతో సంసారం నిర్వహించడం అంత సుళువు కాదు. అప్పుడు నలభైరూపాయితో సంసారం చెయ్యడం తన తమ్ముడికి కష్టంగా ఉంటే అతని కుటుంబాన్ని సహాయం చేసే అతనికి ఊహలు తప్పలేదు.

సత్యనారాయణ లోపలికి వెళ్ళాడు. ఆ యింటికి రెండే గదులు, ఒకదానిప్రక్క ఒకటి వున్నాయి. అందులో ఒకటే వంటకి, భోజనాలకి, రెండవది పడక గది. రెండు గదుల ద్వారాన్ని కలుపుతూ చిన్న వరండా, వరండా దాటితే చిన్న గచ్చుదొడ్డి, అదీ దాటితే వీధిద్వారం!

సత్యనారాయణ వచ్చేసరికి అతని భార్య, తమ్ముడిభార్య, పడకగది ద్వారందగ్గర వరండాలో కూర్చొని మాట్లాడుకుంటున్నారు. సత్యనారాయణ రావడం చూచి తమ్ముడి భార్య లేచి నిల్చొని, "వచ్చారా అన్నయ్యా!" అంది. "అవునే, చెల్లాయ్! ఏంటమ్మా నువ్వు — ఒచ్చి ఎంతసేపయింది కమలా? — ఓ మనిషి కూడా పంపించలేకపోయావు గాని!" అంది సత్యనారాయణ భార్య "లేదక్కయ్యా! — ఇంకా వంటచేయాలి! చాలా పనులున్నాయి వెళ్ళిపోతాను!" అంది కమల. "ఎది? అంతమాత్రం కాని కన్పించడమే లేదు! ఒక్కసారైనా వుండండమ్మ! — నువ్వు రాకపోతే మా సంగతులేమీ తెలియక మా కెందోళనగా వుంటుంది!" అంది సత్యనారాయణ భార్య. ఆమెను సాగనంపుతూ "అలాగే అక్కయ్యా!" అంది కమల.

ఇంట్లోకివెళ్లిన సత్యనారాయణ గదిద్వారం దగ్గరనుంచి ఇద్దరు అపరాధుల్లా ఆడించలేదిపోగానే తిన్నగా గదిలోకిపోయి ఆలోచిస్తూ కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. అతని కళ్ళముందు శకుంతల ఆకారమే మెదులుతోంది ఆమెను తలుచుకున్నప్పుడల్లా సత్యనారాయణకి ఆమెమీద అమితమైనజాలి వేస్తూవుంటుంది క్రిందటిసారి వచ్చినప్పటికీ ఇప్పటికీ చాలా నీరసించినట్లు కనిపిస్తోంది. శకుంతల వారం రోజులక్రిందట వచ్చినప్పుడు ముఖం యింత వాడిపోయి లేదు ఈసారి మరీ కాంతిహీనంగా వుంది ముఖం. పాపం!—తన తమ్ముడితో ఎన్ని బాధలు పడుతోందో యేమిటో!—కట్టుకున్న చీర, తొడుగుకున్న జాకెట్టు చాలా మాసిపోయి వున్నాయి బట్టలు కూడా లేవట్టున్నాయి తమ్ముడిని పెళ్లాడినది మొదలు ఆపిల్లకి అన్నీ కష్టాలేకాని సుఖం అన్నది లేకుండావుంది కాని తన తమ్ముడు మాత్రం యేం చేయగలడు?—భార్యకి చీరలు కొనలేడు, ఇంట్లోకి కావలసిన సామానులే లేవు అంటే వలసైనపాయుల జీతం తెచ్చుకుంటూ వాడేం చేయగలడు?—ఇంకా ఈ మాత్రం ఉద్యోగం దొరికబట్టి ఈపాటైనా నిలవగలుగుతున్నారు లేకపోతే ఆ చదివిన చదువుకు ఈ మాత్రం ఆధారమైనా దొరుకుతుందనుకున్నాడా తను?—అయినా అందుకని వాడి కర్మ వాడను భరిస్తాడంటూ తను ఊరుకోగలడా అంటే ఊరుకోలేడు చిన్నప్పుడు చదువుకొనేందుకు తనిప్పుడు కొసగిరిని చూచి విడువలేడు. పైగా అతనిలాగ తయారయ్యాడని ఎవరైనా అతనిని అన్నా తను సహించడు.

సత్యనారాయణ అలాగే ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు భార్య కప్పుతో కాఫీ తెచ్చి టేబిల్ మీద వుంచింది. కాని సత్యనారాయణ అది గమనించనేలేదు.

"కాఫీ చల్లారిపోతోందండి!" అని హెచ్చరించింది భార్య సత్యనారాయణ భార్యకాంతం చూడాలు. ఆమె తెలుపు అనుపద్యంగాలు గల కనకాంబరం రంగుచీర, తెల నివాయిల్ జాకెట్టు ధరించింది మెళ్లో వున్నైలకాడు కొక మూడుపేటల బంగారపు గొలుసు, చెవులకు రాళ్ళ కమ్మలు, చేతులకు ఒక్కొక్క బంగారపుగాజా వున్నాయి. ముఖం నవ్వుతో కదులుతోంది నల్లగా పొడవు రాకుండా వుంది. కళ్లకి కాటుకవుంది తలలో మల్లెపువ్వులు పరిమళాన్ని వెదజల్లుతున్నాయ్ సత్యనారాయణ భార్యకాంత చూస్తూ ఆమె అనుభవిస్తున్న జీవితానికి, తన తమ్ముడిభార్య అనుభవిస్తున్న జీవితానికి గల వ్యత్యాసాన్ని గురించి ఆలోచించకపోగాడు తన భార్యమీద ఇంతపాటుగా ముస్తాబు మనసులో ఏ చీకూచింతా లేకుండావుంది అటు తన తమ్ముడిభార్య మొహం వెల్లవెలపోతూ తిర్పింది మరో ఆ ధనం లేక, కట్టుకుంటూకు మంచిబట్టయినా లేక ఒక్కొక్క రోజున తిండానికి తిండికూడా లేక నానాబాధలూ పడుతోంది దరిద్రం అనుభవించలేకపోయినా దేనికీ ఇబ్బంది పడకుండా ఉన్నదానితో సుఖంగా కాలం గడిపోతోంది తన సంసారం అటు తన తమ్ముడి సంసారం మాత్రం ఇంట్లో ఏ వస్తువులూ లేక ప్రతిదానికి ఇబ్బంది పడుతూ ఏరోజుకారోజు ఎలా గడుస్తుందా అన్నట్టుగావుంది ఊరినిండా అప్పులైపోయి తీర్చలేక నానాబాధలు పడుతున్నాడతను

సత్యనారాయణ ఇంకా అలాగే కూర్చోవటం చూచి, "కాఫీ చల్లారిపోతోందండీ!" అని మరోసారి జ్ఞాపకం చేసింది భార్య

సత్యనారాయణ కాఫీత్రాగేసి ఖాళీకప్పు టేబిల్ మీద వుంచాడు

ఇంటికొచ్చినప్పట్నించి భర్త తనతో మాటాడకుండా ఆలోచిస్తూ కూర్చోవటంచూసి, "ఏమిటండీ ఇంటికొచ్చిన దగ్గర్నించి అంతతీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నారు?" అని అడిగింది భార్య సత్యనారాయణ కెదురుగావున్న కుర్చీలో కూర్చుంటూ

"అబ్బా!—ఏమీ లేదు!" అన్నాడు సత్యనారాయణ.

"ఏమీ లేకపోతే ఆఫీసునుంచి వచ్చినది మొదలు మాటాడకుండా ఎందుకలా కూర్చున్నారు?" అని ప్రశ్నించింది భార్య

"ఏకం లేదు. మా తమ్ముడి సంసారం గురించే!—ఇవాళ శకుంతల వచ్చిందిగా, ఇంట్లో ఎలా కాలక్షేపం చేస్తున్నారో ఎలావుంటున్నారో తెలిసిందిగా అని!"

"తెలియకపోవటానికి ఏమంత రహస్యం కన కదా!—వాళ్ల కాలక్షేపం అప్పులతోం [illegible]

చిన్న సంసారం

తెలుసుగా ! ఇంత కాలం ఎలాబ్రతుకుతున్నామో ఇప్పుడూ అలాగేవుంటున్నాం. కాని అంతకంటే మరేమీ సుఖ పడిపోలేదు. ఇవాళొచ్చి మళ్ళీ ఇంట్లో ఏ కష్టమూ లేదంటే రెండుపూట్ల భిక్షం పావుసేరు కందిపప్పు పావుసేరు ఇవ్వాను!" అంది భార్య.

సత్యనారాయణ భారంగా ఒకనిట్టూర్పు విడిచాడు.

"అయినా ఇంత అన్యాయం యేమిటండీ?— అంటున్నారు కానీ— ఈ నెలలో ఇప్పటికి అప్పుడే రెండేసిసేర్ల బియ్యం యీడుపాళ్ళగ్గాను ఎందరో వాలుకవార్లిచ్చాను. మానె మాడుమగలొచ్చి పటు తెల్పింది పప్పులూ, ఉప్పులూ లెక్కే లేదు" అంది భార్య.

భార్య ఇలాగ అంటూంటే సత్యనారాయణ కళ్లలో దైన్యమయమైన నిస్సహాయత స్వరూపం మెరిసి మాసిపోయినట్టుంది.

"పాపం!—ఆపిల్ల యేంచేస్తుంది రాజ్యం?— మనం కాదంటే వెళ్ళి ఈ స్థితిలో మరెక్కడికిపోతుంది?— మనం కాదంటే ఆ అమ్మాయి ఇంకెవ్వరితో చెప్పుకుంటుంది?— నా జీతం మనిద్దరికీ చాల దని ప్రత్యేకంగా వుంచాలి కాని లేకపోతే వద్దా మనం ఒక్క కుటుంబంగా వుండక పని మాట!— ఆ పిల్లని చూసి మనమే ఎలా విసుక్కుంటే తక్కిన వాళ్లంతా ఎంత హీనంగా చూస్తారు?" అని అన్నాడు.

తన మాటలవల్ల గిర్తిన పడినట్లు గ్రహించి మళ్ళీ అంది రాజ్యం "భా!—మీరా అమ్మాయి నేమీ అనవలసిందేమి లేదండీ!—పాపం ఆపిల్లేంచేస్తుంది?—అంతా నా ఖర్మ!—మా తమ్ముడిమాట చెబుతున్నాను!— ఇంట్లో కావలసిన వస్తువులు లేకపోతే అసలు ఎలాగ సంసారం చేస్తుందండీ?—ఏమి తమ్ముడా "నాదగ్గర డబ్బులేదు ఏకొంచెమైనా ఇమ్మన్నావ్?" అంటాడట!— అలాగని ఊరుకోకుండా వెళ్ళి భోజనం అమర్చకపోతే నానా తిట్లూ తిడతాడట!—ఈ సంగతే చెప్పుకొని "ఇతనితో సంసారం ఎలాగ చేసేవాళ్ళు!" అంటూ ఏడ్చింది పాపం కమలం"

"ఆపురురత్నం వాడినంటే వాడుమాత్రం ఏం చేయగలడు?"

"మగవాడు చేతకాకపోతే ఇంట్లోవున్న ఆడది చేస్తుందిటండీ!—ఏ పావూనూ లేకపోతే రోజూ ఎన్నిళ్ళకని అప్పులికి తిరుగుతుంది పాపం ఆ పిల్ల?"

"ఇదే!—అయితే నలభై రూపాయల రాబడితో ఎవడుమాత్రం ఇంతకంటే చేయగలడో చెప్పు!"

సత్యనారాయణ ఈ మాటనడంతో "ఇప్పుడు తమా భార్యాభర్తలిద్దరే ఇలాగ సంసారం చేస్తున్న మనిషి రేపొద్దున్న పిల్లా పాపా పుడితే ఇంకేం చేస్తాడండీ?" అని అడిగింది రాజ్యం.

తన తమ్ముడి పరిస్థితుల నర్థంచేసుకోకుండా భార్య ఇలాగ తేలికగా మాటాడడం సత్యనారాయణకి కొంచెం కష్టాన్ని కలిగించింది. కేవలం ఇప్పటి పరిస్థితుల కొలాగవచ్చినా సత్యనారాయణకి తెలుసు. అందుచేతనే కేవలం ఇప్పుడు సంసారం చేయలేకపోతున్నాడంటే అతనిని సత్యనారాయణ కోపగించుకోడు హీనంగా చూడడు పైగా అతని కెక్కువ మన్నన తను చూపుతాడు. భార్య అన్నమాటలకి కొంచెం కోపంతో అన్నాడు సత్యనారాయణ.

"నువ్వన్నదన్నీ నిజమే రాజ్యం!—అయితే వాడుమాత్రం యేంచేయగలడంటావు. దొరికినంత కాలం ఊరికే అప్పులుకూడా చేసేసి రక్తంతో ఇటు రానీకుండా చేశాడు ఇప్పుడెక్కడా అప్పు పుట్టడంలేదు, ఏ దుకాణంవాడూ అరువివ్వడంలేదు ఇంక ఎలా చేస్తాడు?"

భర్త ఇలాగ అనడంతో రాజ్యం ఏమీ అనలేక ఊరుకుంది. రెండునిముషాలు ఊరుకున్నాక మళ్ళీ అంది.

"పాపం, కమలని చూస్తే ఎంతో జాలివేస్తోందండీ!—ఆ కట్టుకున్న బట్టలూ ఆ మనిషీ ఎలాగుందో చూశారా?—రెండేరెండు చీరలున్నాయిట. అందులో ఒకట రెండు మూడుచోట్ల చిరిగిపోయిందిట కూడాను!"

"ఆపిల్ల అవస్థలుకూడా చూస్తున్నాను రాజ్యం!" భారంగా నిట్టూరుస్తూ అన్నాడు సత్యనారాయణ.

"మొన్న పండుగనాడు చీరకొనుక్కొమ్మని ఎనిమిదిరూపాయి లిచ్చారా?— ఆ డబ్బు ఇంటి క్రిందే ఖర్చయిపోయిందట!" అంది రాజ్యం.

"కుటుంబం పొరపాటుచేశాం. మధ్యవర్తుండా వీళ్ల కానిత్వాన్ని బలికింది!"

"అది!— అయినా నాకురాదు దరి దిగజార్చుకు పోతున్నారండీ!— ఎవ్వరికి దమ్మిడీయినా రాక తీర్చుకుంటేదు. వాళ్లింకా తోటాలన్ని దీనిని అనవసరమైన లవలియం!"

* *

"మాకీ భూమిపైన మగవాడు ఎదిపే తో దొరికే మరో చిన్నపని ఎక్కడా లేదా మీ వేళా కారణం!"

"హుం!— పెళ్లెందుకూరం చదివినవాడికి ఏపెండిపోతాడు రత్నం?— ఇంతకీ ఆ పావు కొడు తెలిసినవాడు కొట్టి పేసేమంటున్నాడు."

"అయినా ఇతను దగ్గరకు పోవడమేమండీ? మాకెలా పైవాడితో అయితే మీలాగ నాకూ ఏడ ఉద్యోగమేనా దొరుకునా?"

"ఎవరి దగ్గరకూ పోవద్దు అంటే కేకాంటి దేనీను విను!— నేను దగ్గరకెందా తిరిగిలే జ్ఞానం లేని తనమున్నలో దాని ఫలితమే అనుభవిస్తున్నాని ఇప్పుడు ఇప్పుడు తెలిసి నా మాట ఎవరి వీ పుంటుం చిన్న జ్ఞానమేపుంటే అప్పుడైలాగ తిరిగేవాణ్ణి కాదు. ఏమువిల్లోడి తిరంపటిమ ఖాలిన్ని లెక్కలోని అనుభవించదు."

పక్కవాడుగారూ ఈ మాటలనగానే రత్నం అంది "మీరెన్ని ఇలాగే చెప్తారండీ!— చిన్నప్పుడు దగ్గరకేనుండా తిరగేసం అతివిత ప్రోగా, పెద్దవాళ్లు చెప్పేను పల్లెల్లో కొల్వకతీనవేడూ అతని తిప్పకోగు!— మీ తమ్ముడుగారూ?— అంతేరి అతను లేనింతటని పదుస్తూ పుంటాండి!"

భార్య అన్నమాటకి నిమ్మపండేప్తు ఊరుకోని పక్కలో సరిగా వడు కూర్చొని గంభీరంగా అన్నాడు పక్కవాడుగారు:

"రత్నం, మల్లిలాగంటున్నావు చిన్నప్పుడు దగ్గరకేలేని, పెద్దవాడయ్యాక భాగ్యం మొలపెట లేని తప్పు మా తమ్ముడింకా ఇంకా మాటలంటున్నావు కాని ఆదెటువంటి పరిస్థితులల్లో ఎటువంటి పరిసర ప్రభావంవల్ల మారిరంగా తయారయాడో ఆలోచించడంలేదు. చెబుతున్నాను విను!— నా తమ్ముడు ఇప్పుడీస్థితికి వచ్చాడంటే అందులో నా దోషం ఏమీ లేదు!"

రాజ్యం భర్తముఖంవంక చూస్తూ మాట్లాడక కూర్చుంది. పక్కవాడుగారు చెప్తున్నాడు.

"నా తండ్రి తెలివితక్కువవాడు కాదు. వాడికి నాకంటే మంచి తెలివితేటలున్నాయి. మంచి జ్ఞానం కూడా గ్రహించగలశక్తి వున్నాయి. అయితే ఏమ్మంటే ఏం లాభం?— అవన్నీ ఎందుకూ పనికి రాకుండా పోయాయి. అన్నీ ఉన్నా గురువంటే యేమీ ప్రేమ్మించేదికాదు. మా తమ్ముడికి అప్పుడు చిన్నతనం ఎంతసేపూ బడి మానేసి చెట్లూ చేమలూ ఎక్కి ఆడుకుందాం అన్న ఆలోచన కాని, దానివల్ల ఎటువంటి నష్టాలు వస్తాయో తెలియని వయస్సు. దానికి తోడు చదువుకోమ్మని, బడికి వెళ్ళమని ఎవరూ నిర్బంధం చేసేవారు కారు. మా అమ్మా నాన్నా ఉన్నారంటే వాళ్లిద్దరికీ రకం మా అమ్మకి చేసినా, మా తమ్ముడన్నా కొంతమంది మా అమ్మకి ఎవమంటుకుంటూ పుట్టేం. అంగులో అనుకుని చివరాగా మేమిదరం మిగిలేం. నేను వాలుగోవది, వాడు ఎలుగవాడు. అందుచేత బడికి వెళ్ళ పోయినా, ఎంత అల్లరిచేసినా, ఎలాగ తిరిగినా ఏమీ అనేవారు కాదు. ఇంక మా నాన్నగారు ఉన్నారంటే ఆయనకి ఇంటి విషయాలేమీ అవసరం పుండేదికాదు. తన కవసరం లేని ఇతరుల సమస్యల్ని నెత్తిని వేసుకొని తనం ఇంటిపట్టున ఉండకుండా తిరిగేవారు కాని తన యింట్లో ఏం జరుగుతున్నా, ఎవరెలా వున్నా పట్టించుకునేవారు కారు. అసలు మాకు మొదట్లో వున్న పాతిక వేల రూపాయల ఆస్తి ఆయన ఇటువంటి వాటికి వినియోగించడంచేత కొంత ఎగిరిపోగా మిగిలినా మిగలకుండా పోయింది. పోనివ్వండా అప్పులైపోయి ఆస్తి అంతా నేను ఏడేళ్ళవాడినై ఉన్నప్పుడే వేలం వేయబడింది. మళ్ళీ ఆయనవల్ల మహోపకారం పొందిన వాళ్లే మా ఆస్తి వేలం వేయించారు. కాని మాటంటే ఆయన ఒప్పేవారు కారు. నిప్పుభుజంగాల్ని, పరమాత రాముల్ని చేరదీయడంచేత నే ఆయనా స్థితికి వచ్చారంటే చాలా కోపగించుకునేవారు. ఆస్తి పోయాక మా నాన్న చాలా చిక్కుల్లో పడ్డారు. బతికుంటే పని వల్ల వచ్చే రూపాయలతో మా సంసారం వెళ్ళడం

చిన్న సంసారం

చాలా కష్టమైపోయిందేది. వచ్చిన జీతం చాలక ఇలాగే ఊరినిండా అప్పులు చేయవలసి వచ్చేది. వాయిదాల వాళ్ళకి బాకీలు తీర్చక అవి పెరిగిపోతూ వుండేవి. వాళ్ళంతా ఇంటిమీద పడి నానా మాటలూ అంటూండేవారు. అయితే అటువంటి పరిస్థితులలో కూడా మా నాన్నకి ఇంటి విషయాలలో శ్రద్ధ వుండేది కాదు. ఆస్తి పోయి అన్నికష్టాలు పడుతూన్నప్పటికీ ఆయన తలమీద బాధ్యతలు వేసుకొన్నట్టు శ్రమ పడలేదు. ఆయన కేం అలవాటుంటే చేసేవాళ్ళే మళ్ళీ ఏదో పని ఆయన ద్వారా జరిపించుకోడానికని వస్తూవుండేవారు. ఇలాగ ఆయన కెప్పుడూ ఇతరుల విషయాలలో శ్రద్ధ కాని ఇంటి విషయాలలో ఏమీ శ్రద్ధ వుండేది కాదు. ఇలాగ మా తమ్ముడి చదువు విషయంలో మా అమ్మా నాన్నా కూడా శ్రద్ధ తీసుకోలేదు. అది వాడిని ఇప్పటి స్థితికి తెచ్చిపెట్టింది. నేనెప్పుడూ స్కూల్‌ఫైనల్ ప్యాసైనా, చదువులో దిగ ఉత్సాహంలో చూపే శ్రద్ధ చదువులో చూపేవాడు కాదు. పుస్తకం పట్టుకోవడం, బడికి వెళ్లడమంటే గండంలాగ వుండేది వాడికి. మూడోంతుల కాలం ఏదో మిషతో బడి ఎగవేసేవాడు. అయితే మూడోంతుల కాలం బడికి వెళ్ళకపోయినా, ఏనాడూ పుస్తకం పట్టుకుని చదవకపోయినా ఆ వెళ్ళిన్నాడు బడిలో చెప్పగా విన్నది జ్ఞాపకం వుంచుకొని, పరీక్షలలో వ్రాయగా ఎదిగేవాడు, ఇరవై, పాతిక మార్కులు వస్తూండేవి. కాని ఆ మార్కులతో ఎలా ప్యాసవుతాడు? అందుచేత మూడేసి నాల్గేసి క్లాసులు రెండేసి సంవత్సరాలు చదవవలసొచ్చేది. అప్పుడేనా మా అమ్మా, నాన్నా వాడిని కుంచెం శ్రద్ధగా చదువుకొమ్మని, బడికి వెళ్లమని చెప్పేవారు కారు. వాడిని విద్యావంతుడిగా చదివేవారు. కొంచెం శ్రద్ధవహించి చెప్పకపోతే ఆ వయస్సులో వాడికేమిటి తెలుస్తుంది? అమ్మా నాన్నా ఉన్నారుగా నాకేం లోటు? అని అనుకుంటాడే గాని వాళ్ళెల్లకాలం వుండరని, ఉన్నా తనని పోషించలేరని, పెద్దయాక తన స్వశక్తిమీద తను బ్రతకవలసి వుంటుందని, ఇన్ని బాధలుంటాయని వాడికప్పుడేం తెలుసు? అలాగ తెలుసుకొని వుంటే ఇప్పటి స్థితికి రాకపోను!"

సత్యనారాయణ కొంచెం ఆగాడు. కుర్చీలో బద్ధకంగా చేరబడ్డాడు.

"సరే, ఎలాగైతేనేం మూడేసి ఒక్కొక్క క్లాసు రెండేసేళ్ళు చదువుతూ ఎట్లాగైతేను సెకండుఫారంలోకి వచ్చాడు. సెకండుఫారంలోకి వచ్చాక మా తమ్ముడికింక చదువు అంటే పూర్తిగా [illegible] ఎక్కింది. స్కూలుకి వెళ్లడం అంటే ఇష్టం లేకపోయింది. ఒకరోజున మా అమ్మతో తనకింక చదవాలని లేదని, ఉద్యోగం చేస్తానని అన్నాడు మా తమ్ముడు. ఈ సంగతి మా అమ్మ మా నాన్నగారితో చెప్పింది. మా నాన్నగారు మా తమ్ముడిని పిలిచి, "చదువు మానేసి ఏమిటి చేస్తావురా?" అని అడిగారు. "ఏదైనా ఉద్యోగం చేస్తాను నాన్నా!" అన్నాడు మా తమ్ముడు. "నీకు ఉద్యోగం దొరుకుతుందిరా?" అన్నారు మా నాన్న. "ఏది దొరికితే అది చేస్తాను. నేను ఇంక చదవలేను!" అన్నాడు మా తమ్ముడు. అంతే!—అలాంటప్పుడు మా నాన్న గట్టిగా చెప్పాలా? అదేమీ లేకుండా ఆయన ఊరుకున్నారు. దానితో వాడు చదువుకి స్వస్తి చెప్పేశాడు. చదువు మానేశాక ఇంక ఉద్యోగం చేస్తానని బయల్దేరాడు మా తమ్ముడు. కాని రెండవ ఫారం చదివిన వాడికి ఎక్కడేం ఉద్యోగం దొరుకుతుంది? — గోల్డుగోల్డు నగలమ్మే ఏజంటుగా కొంతకాలం, ఏదో ముంగలమ్ముతూ కొంతకాలం తిరిగాడు. కాని వాటివల్ల పాతిక ముప్ఫయ్ రూపాయిలకంటే ఎక్కువ వచ్చేదికాదు. అప్పటికి నువ్వు వచ్చావు. వాడి సంపాదనా అంతమట్టే చూసి వుంటావు. ఇంతలో వాడికి పెళ్లి ఒకటి తలపెట్టారు. ఎందుకో ఒకడికి [illegible] మా నాన్న [illegible] తన బాధ్యత ఒకటుంచుకుంటామని చూసున్న ఈ [illegible] తల అన్నగారు అప్పుడు తన చెల్లెల్ని మా తమ్ముడికిస్తానంటూ మా నాన్నతో చెప్పొచ్చాడు. ఆయనతో మాట్లాడాక మా నాన్నగారు కూడా రెండవ మాట అనకుండా ఒప్పేసుకున్నారు. దాని ఫలితంగా పద్దెనిమిదేళ్లకే పెళ్ళి జరిగిపోయింది. వాడి పెళ్లయిన తర్వాత ఏడాదిలోనే మా అమ్మా నాన్నా పోయారు. మా పాలి వ్యవహారంలో చనిపోయాక ఆ తర్వాత ఈ కరువు ఎక్కువై వస్తువుల ధరలన్నీ పెరిగిపోవడంచేత వాడిప్పుడు సంపాదిస్తూంటే ముప్ఫయ్ రూపాయిలతోను, మేము తెచ్చేటంతోను ఇరవై రూపాయిలు ఇంటద్దెకిస్తూ పలుగురు మనుషులం జీవించడానికి సరిపోకపోవడంచేత వాళ్ళూ మనం వేరయిపోవడం జరిగింది. అప్పటినుంచి వాళ్ల సంసారం ఇలాగే వుంది. ఆ ముంతులమ్మే పని కంటే ఈ డిపో గుమాస్తా ఉద్యోగం అయితే మరో పది రూపాయిలు ఎక్కువ దొరుకుతాయని, స్థిరంగా ఈ ఊళ్ళో వుండవచ్చునని వాడు

తెలిసిన మావుకొంతో చెప్పి ఈ పని యిప్పించాను అయినా వాడిస్థితి అలాగే వుంది. ఊళ్ళో మాత్రం దినదినంగా అప్పులు పెరిగిపోయి వున్నాయి. ఇంట్లో మొత్తం చూస్తే అన్నిటికీ ఇబ్బందిపడుతున్నారు. సరిగా తినడానికి తిండీ, కట్టుకోడానికి బట్టా కూడా లేక వాడూ ఆ పిల్లా పడరాని అవస్థలన్నీ పడుతున్నారు. ఇంత చిన్న వయస్సులోనే వాళ్ళిద్దరి జీవితాలకి సుఖం లేకుండా పోతోంది."

సత్యనారాయణ తను చెప్పేదంతా అయిపోయినట్టుగా భారంగా ఊపిరి వదిలి కుర్చీలో చేరబడ్డాడు. రాజ్యం ఒక అయిదు నిముషాలు ఏదో ఆలోచిస్తూ అలాగే కదలకుండా కూర్చుంది. ఆ తర్వాత ఇలాగ అంది:

"అయితే ఇంతకీ మీరు అనేదేమిటీ అంటే మీ తమ్ముడికి చిన్నతనంలో ఎవ్వరూ చెప్పకుండా వదిలేయడం చేతనే అతని యిప్పటి స్థితికి వచ్చాడంటారు. అయినా అతనికా వివేకం వుండాలి కాని ఒకరు చెబితే తెలుస్తుందిటండీ!—చెప్పినా వింటాడా?"

సత్యనారాయణ అన్నాడు

"రాజ్యం, నువ్విలా అంటావని నాకు తెలుసు. అయితే నేను చెప్పవలసినది ఇంకా పూర్తి కాలేదు. చెప్పేదంతా పూర్తిగా విని తర్వాత సందేహాలు తీర్చుకో!—ఎవరి వివేకం వారికుండాలి కాని ఒకరు చెప్పినంతమాత్రాన తెలుస్తుందా? వింటారా? అన్నావు. చిన్నతనంలో ఎవ్వరూ ఏదీ చెప్పకపోతే వాడికి, మంచి చెడ్డలెంచి ఏ కష్టాలూ ఎరగకుండా తల్లిదండ్రుల చాటున గారంగా పెరిగినవాడికి తను చదువుకోవాలనీ, చదువుకోకపోతే తను పెద్దవాడయ్యాక ఉద్యోగం దొరకదనీ, ఉద్యోగం లేకపోతే పెళ్ళాన్నీ పిల్లల్నీ పోషించడం కష్టమని ఇవన్నీ ఏం తెలుస్తాయి?—ఇంక వినడం మాటా?—మొదట్లో ఏ పిల్లవాడికైనా చదువు, పని అంటే భయంగానే వుంటుంది. అయిష్టంగానే వుంటుంది. అలాగని చెప్పి ఊరుకుంటే వాళ్ళెలాగు పనికొస్తారు?—చిన్నతనం చేత వాళ్ళకి తెలియకపోతే వాళ్ళను చదువుకోమని అన్నప్పటికీ పెద్దవాళ్ళు వాళ్ళకి బోధపరచాలి. వాళ్ళు వినకపోతే కాస్త తీవ్రంగా నైనా ప్రవర్తించాలి. మొదట్లో కొద్దికాలం అది వాళ్ళకి బాధగా అనిపించినా తర్వాత తర్వాత వాళ్ళంతట వాళ్ళే తెలుసుకొని దారిలో పడతారు. చెప్పకపోతే అనుభవించే దాకా ఇటువంటి విషయాలు తెలియవు. ఇంతెందుకు తలిదండ్రుల కనుసన్నల్లో తప్పిపోయింది కాని లేకపోతే నీ వాడు ఈమాత్రం ఉద్యోగం అయినా ఈ మాత్రంగానైనా సంపాదించగలిగేవాడా?—నువ్వు ఈ పాటి మంచిబట్టలు కట్టుకొని ఇంత నీటుగా ముస్తాబై ఇంత సర్వాధికారంగా వుండగలిగేదానివా?—మన సంసారం కూడా మా తమ్ముడి సంసారంలాగే వుండును!"

రాజ్యం ఊపిరి బిగపట్టుకొని వినసాగింది. సత్యనారాయణ చెప్పాడు.

"పన్నెండేళ్ళ వరకూ నేను కూడా వాడిలాగే చదువూ సంధ్యా లేకుండా తోటలమ్మట, దొడ్లమ్మట తిరిగినవాడినే!—అప్పుడు చిన్నతనం!—వివేకమున్నంత జ్ఞానం అప్పుడెక్కడిది?—ఎంతసేపూ ఏ తోటలో కొబ్బరికాయలు పడుతున్నాయి, ఏ చెరువులో దిగి యీదుదామా అని కాని చదువుకుందాం బడికి వెళదాం అన్న ఆలోచన ఉండేది కాదు. దినానికి ఎన్ని తడవలు బడికి వెళ్ళిపోయినా మా అమ్మ ముద్దుచేసి, మా నాన్నగారు స్వంతపనుల్లో ఆయన తీరిక లేక చేత పట్టుకు వెళ్ళమని చెప్పేవారు కాదు. నేను మొదటి నుంచీ కాలం బడికి వెళ్ళేవాడిని కాదు. ఇంటి దగ్గరైనా చదువుకునేవాడిని కాను. ఎప్పుడూ ఇంటి దగ్గర మాత్రం ఉండకుండా తిరుగుతూ వుండేవాడిని తోటలంటా, చెరువులంటా."

"ఇలాగ వుండగా మా అమ్మ అన్నగారు ఒకసారి మా యింటికి వచ్చాడు. ఆయన కలెక్టరు కోర్టులో హెడ్ గుమాస్తాగా పనిచేస్తూ వుండేవాడు. ఆయనకు సంతానం అయిదుగురు కొడుకులు ముగ్గురు కూతుళ్ళు. వారంతా ఇప్పుడూ ఉన్నారు. పెద్ద కొడుకు డాక్టరు, రెండవ కొడుకు వకీలు, అప్పటికి మూడోవాడు ఇంజనీరింగు, నాలుగవవాడు ఎం. ఎస్‌సి., అయిదవ కొడుకు బి. కాం. చదువుతూ వుండేవాడు. కూతుళ్ళలో ఇద్దరు కొడుకుల తర్వాత పుట్టిన పెద్ద కూతురు అయిదో ఫారంలోను చదివి మా మేనత్త పెళ్ళయి కాపురం చేస్తూ వుండేది. ఆమె భర్త ఆ వూరిలో ప్లీడరుగా వుండేవాడు. తర్వాత ఇద్దరు కూతుళ్ళూ మగపిల్లలందరి తర్వాత పుట్టినవాళ్ళు. రెండవ కూతురు అయిదవ ఫారం, మూడవ కూతురు మూడవ ఫారం చదువుతూ వుండేవారు.—ఆయన మా యింటికి వచ్చాడు. పరిస్థి

కుంటున్నీ చూశాడు. ఇంటిమీదపడి అప్పులవాళ్ళు అనరాని మాట లంటున్నా, ఇంట్లో వస్తువులు లేవని మా అమ్మ ఏడుస్తున్నా, నేను చదువు సంధ్యలు లేక పాడైపోయి తిరుగుతున్నా, తన కేమీ సంబంధం లేదన్నట్టుగా వున్న మా నాన్నగారి ధోరణిని చూసి చాలా ఆశ్చర్యపడ్డాడు కోపంకూడా వచ్చింది మా నాన్నకి శ్రద్ధ లేకపోయినా తనేనా అతనికి గట్టిగా చెప్పకందుకు మా అమ్మని మందలించాడు నేనింక మరి అక్కడుంటే దమ్మిడీకికూడా ఎవరికీ రాకుండా పాడవుతానని, తన వద్దకు పంపించేస్తే మంచి క్రమశిక్షణలో వుంచి రస్తాలోకి తీసుకొస్తానని చెప్పి నన్ను వాళ్ళ యింటికి తీసుకొనిపోయాడు."

"మా మామయ్య చాలా ఖచ్చితమైన మనిషి పద్ధతైనవాడు అతను ఏర్పరచిన పద్ధతుల ప్రకారం అందరూ నడుచుకుంటూ వుండాలి!—పిల్లలందరికీ ఆయనంటే హడల్! అంత పెద్ద డాక్టరు ఉద్యోగం చేస్తూంటే పెద్దవాడికి, వకీలుగా ప్రాక్టీసు పెట్టుకొని అంతపేరూ, రాబడీ వున్న రెండవవాడికికూడా పెళ్ళిళ్ళయి పిల్ల తండ్రులైనప్పటికీ తండ్రి అంటే గౌరవం, భయం రెండూ వుండేవి ఆయన అన్న మాటకు వాళ్ళుకూడా ఎదురుచెప్పేవాళ్ళుకారు ఆయన పిల్లలకి కొన్ని పద్ధతులేర్పరిచాడు అనుగుణంగా ఒరుసగా విడదలేవారు! ఇలాటివాటిలో మామూలుగానే వుండే వాడు కొంతమంది పెద్దలు కాఫీ పిల్లలకి అలవాటు చేస్తే పాడైపోతారని దగ్గర పిల్లలున్నా వారికివ్వకుండా తాము మాత్రం తాగేస్తారు కాని మా మామయ్య యీలోపలో కాఫీ నిషేధంకాదు. ఉదయం ఏడు గంటలకి కాఫీ, సాయంకాలం నాలుగు గంటలకి కాఫీ, ఏదో ఫలహారం రోజూ వుండేవి ఉదయం కాఫీ అయాక పదిగంటలవరకు ఎవరి పనులలో వారుండేవారు పది గంటలకి భోజనం చేసి, కాలేజీలకి కొందరు, హైస్కూల్కి కొందరు వెళ్లిపోయేవారు. మామయ్య రెండో కొడుకు కోర్టుకు వెళ్లిపోయేవాడు. పెద్దవాడికి అప్పటి ఉదయం ఏడున్నరనుంచి పదిగంటలవరకు, మధ్యాహ్నం మూడున్నరనుంచి అయిదున్నరవరకు ఉండేది మిగతా వేళల్లో ఆయన ఇంటిదగ్గరే వుండేవాడు నేను అక్కడ అప్పటికింకా ఏ స్కూల్లోను చేరలేదు. ఇంటిదగ్గర నాకు బాగా ట్యూషన్ చెప్పి ఆ మీదటికి హైస్కూల్లో మొదటి ఫారంలో చేర్పించాలని మామయ్య ఉద్దేశం. నా కప్పటికి ఇంగ్లీషు అక్షరాలు మాత్రం వచ్చాయి మాటలు, ఎక్కాలుకూడా బాగా వచ్చేవికావు

"సాయంకాలం కాలేజీలనుంచీ, హైస్కూళ్ళ నుంచీ వచ్చాక కాఫీ టిఫిను అయాక మగపిల్లలంతా అలాగే షికార్లకని వీథిలోకి వెళ్ళేవారు ఏడున్నర వరకు తిరిగి ఏడున్నరకి అయేసరికి భోజనాలకి వచ్చేవారు. భోజనాలయాక ఎవరి గదుల్లో వారు కూర్చొని పదిగంటలవరకు చదువుకొనేవారు పది గంటలకి అంతా నుండి నిద్రపోయేవారు ఇవి వాళ్ళింట్లో పిల్లల కేర్పరచిన పద్ధతి అంతమంది ఈ పద్ధతి ప్రకారమే నడిచేవారు అయితే ఇంత పద్ధతిగావున్నా ఆయన పిల్లల కెంతవరకు స్వేచ్ఛ అవసరమో అంతవరకు ఇచ్చేవాడు వాళ్ళ సరదాలన్నీ తీర్చేవాడు చూడదలచిన సినిమాకాని, నాటకంకాని, సర్కసుకాని వచ్చిందంటే ఆ కార్యక్రమాలన్నీ తోడుకొని వెళ్ళేవాడు ఇంట్లో ఎవ్వరికీ రవ్వంతలోటు రానిచ్చేవాడుకాదు కాని ఎవ్వరికి మంచి మార్కులు రాకపోయినా, చదువులో అశ్రద్ధ వహించినా అగ్గిరాముడైపోయేవాడు "ఏమిరా! ఇప్పుడు చదువుకోకపోతే తర్వాత ముసలితనంలో దానికి కాని మనసంగుపుకూ పనికి రావురా!" అంటూ తిట్టేవాడు. నాకు మొదట్లో ఆ పద్ధతులన్నీ చాలా బాధగా వుండేవి వెళ్ళిన మర్నాటి నుంచీ ఆయన నన్ను చాలా కట్టుదిట్టంలో వుంచాడు. నన్నెక్కడికీ కదలనిచ్చేవాడుకాదు చదువుతేకాని ఒప్పేవాడుకాదు మా ఊళ్ళో వున్నప్పుడు చెరువులంట, తోటలంట, ఇష్టం వచ్చినట్టు తిరిగే నాకు మా మామయ్య చేసిన కట్టుబాట్లు చాలా కష్టంగా వుండేవి నాకా యిల్లు అప్పట్లో జైలులాగే అనుపించేది ఆయన ఒక్కొక్క రోజున చదువుకోకపోతే గట్టిగా కసిరేవాడు నా కప్పుడు లోలోపల ఎంతో దుఃఖం వచ్చేది కాని ఇప్పుడు అలోచిస్తుంటే ఆ పద్ధతులెంత మంచివో తెలుస్తోంది నాకు ఆ యేడాదంతా బాగా ట్యూషన్ చెప్పి హైస్కూల్లో మొదటి ఫారంలో చేరేలాగ చేసే బాధ్యత తన పిల్లలందరిమీద వేశాడు మా మామయ్య నాకు కొద్దిరోజుల్లోనే మాటలు, ఎక్కాలు పూర్తిగా వచ్చేశాయి. అప్పటినుంచి నాకు ఆ ఇంటందరూ ట్యూషను చెప్పడం అరంభించారు ఎవరికి తీరిక వున్నప్పుడు వారు నాకు లెక్కల్లోను, తెలుగు, ఇంగ్లీషు, హిస్టరీ, జాగ్రఫీ, సైన్సు మొదలగు

వాటన్నిటిలోను పాఠాలు చెప్పేవారు ముఖ్యంగా తెలుగువాళ్ళు, అయినవాళ్ళు నాకు చెబుతూ వుండేవారు. ఒక్కొక్కప్పుడు మా మామయ్య కూతుళ్ళుకూడా చెప్పేవారు. మా మామయ్య రెండవకూతురు నాకంటే ఏడాదిన్నర పెద్ద. మూడవ పిల్ల ఆరునెలలు చిన్న. ఆ అమ్మాయిల్ని చూస్తుంటే నా కెంతో సిగ్గువేసేది. నాకప్పుడప్పుడే జ్ఞానోదయం అవుతోంది. ఆ ఆడపిల్లలు నాకంటే పెద్ద క్లాసులు చదవడం, నాకు ట్యూషన్ చెప్పడం చిన్నతనంగా అనిపించసాగింది. వాళ్ళంతా అలాగ పెద్ద పెద్ద క్లాసులు చదువుతుంటే నేనింకా మొదట్లోనే వుండడం నాకెంతో సిగ్గు అనిపించేది. రోజులు గడిచేకొద్దీ వాళ్ళందరినీ చూస్తున్నకొద్దీ నాకుకూడా చదువంటే శ్రద్ధ ఎక్కువవడం ప్రారంభించింది. మరి, పెద్ద కొడుకు రెండవ కొడుకు కూడా కుటుంబాలతో ఆ యింట్లోనే వుండేవారు. వాళ్ళ కుటుంబాల్ని చూస్తుంటే నాకు ఎంతో ముచ్చటవేసేది. ఇంట్లో అంతా చాలా నీటుగా వుండేవారు. మామయ్య మనవలు కూడా మామయ్యగారంటే భయమే. ఇంట్లో ఏమీ అల్లరి చెయ్యకుండా బుద్ధిగా వుండేవారు. అదంతా మా మామయ్య నేర్పిన క్రమశిక్షణ. ఆడపిల్లలు కూడా అబ్బాయిలు లాగే చదువుతూ వుండేవారు. మామయ్యగారింట్లో ఆ క్రమశిక్షణ, చదువులో శ్రద్ధ నాకెంతో నచ్చాయి. ఇంట్లో అంతమంది ఎప్పుడూ కులాసాగా, సరదాగా కన్పించేవారు. ఇంట్లో అంతా పదిహేనుమంది వుండేవారు. అంతమంది వున్నా ఇంట్లో దేనికీ ఇబ్బంది వుండేది కాదు. ఎవరికేది కావాలన్నా వెంటనే వచ్చేసేది. అప్పుడు మరి! పనివాళ్ళు, వంటవాళ్ళు ఎక్కువగా వున్నారురా!—ఎటు పొంగుకుంటుంది?—అయితే ఆ సంపాదనకి తగ్గ వారి కెలాగ వచ్చిందో?—మామయ్య ఏర్పాటు చేసిన శిక్షణలో పెరిగి బుద్ధిగా చదువుకునేవారు, వాళ్ళని మా మామయ్య అంత పెద్ద చదువులు చదివించవలసిందే"

రాజ్యం కదలకుండా కుర్చీలో కూర్చొని, రెప్పవాల్చకుండా చూస్తూ ఏదో ఆలోచిస్తోంది తన తాను మరచి. ఎదురుగా నాన్న చెప్పుకుపోతున్నాడు.

"నాకు క్రమంగా చదువులో ఉత్సాహం హెచ్చు అవసాగాయి. వాళ్ళందరిలాగా చదువుకోవాలన్న పట్టుదల ఏర్పడింది. దానితో రాత్రింబవళ్ళు చదవడం ప్రారంభించాను. నా అంతట నేనే తెలియనివాటిని అడిగి తెలుసుకోవడం ప్రారంభించాను. పుస్తకాలు పట్టుకొని వెళ్ళి ఎవరు తీరుబాటుగా వుంటే వాళ్ళ దగ్గర కూర్చొని ట్యూషన్ చెప్పమని అడిగి ఎవరికి వీలైనప్పుడు వారు నాకు చెప్పేవారు. మా మామయ్య గారింట్లో కొడుకు కోడలు ఉపాధ్యాయులు కదా, కాలేజీ లెక్చరరు నాకు ట్యూషన్ చెప్పేవాడు. చాలా బాగా చెప్పేవాడు. ఏ రోజు కారోజు అప్పు చెప్పకుండా చెప్పేవాడు. మామయ్య కూడా వారానికి ఒకసారి అన్నిటిలోను పరీక్ష చేసి నా దగ్గర వుండి చూస్తుండేవాడు. ఇంటింటి మందీ నా చదువు విషయంలో చాలా శ్రద్ధగా వుండేవారు. ఇలాగ మామయ్య దగ్గర భయంచేతనైతేనేం, వాళ్ళందరిలాగా చదువుకోవాలన్న పట్టుదలవల్లనైతేనేం, నాల్గింటిగా నా చదువు మా నేర్పు శ్రద్ధ వల్లనైతేనేం బాగా చదవడం ప్రారంభించాను. ఇంగ్లీషు తరగతులలో వున్నవాడిని, మామూలు, ఏకాడెమీ విద్యార్థి ఒక్క యేడాది హైస్కూల్లో మొదటి ఫారంలో ప్రవేశించడానికి వీలుగా తయారయ్యాను. ఆ సంవత్సరమే నన్ను హైస్కూల్లో చేర్చారు. నాకు ప్రవేశపరీక్షలో మంచి మార్కులొచ్చాయి. హైస్కూల్లో ప్రవేశించాక నాకు మరెవ్వరూ చెప్పే అవసరం లేకపోయింది. రోజూ క్లాసులో చెప్పేవన్నీ జాగ్రత్తగా విని ఇంటికి వచ్చాక చదువుకుంటూండేవాడిని. నాకు అన్నీ ఫస్టు మార్కులొచ్చేవి."

"ఇలాగ ఆరు సంవత్సరాలు దీక్షగా చదివి పంతొమ్మిదేళ్ళు వచ్చేసరికి స్కూల్ ఫైనల్ పాసయ్యాను. అన్నిటిలోను ఫస్టుగా మార్కులు వచ్చాయి. నాకు కూడా స్కూల్ ఫైనల్ పాసవగానే నన్ను కాలేజీలో చేర్పించమని మా మామయ్య మా నాన్నగారికి ఉత్తరం వ్రాశాడు. కాని మా నాన్నగారు అంగీకరించలేదు. అక్కడి పరిస్థితులు ఏమీ బాగులేవనీ, కనుక ఉద్యోగంలో చేరకపోతే జరగడం కష్టం అనీ, ఇంకా చదువుతూ కూర్చుంటే అవతల ఉద్యోగాలకి కూడా వయసు మించిపోతుందనీ, అంచేత నన్ను వెంటనే పంపించేయమనీ వుత్తరం వ్రాశారు. నాకు కాలేజీలో చేరి పెద్ద చదువు చదువుకోవాలని

కోరికగా వుండేది. మా నాన్నగారు వ్రాసిన ఉత్తరం చూశాక ఆ కోరికలన్నీ అణగారి పోయాయి. నేను కాలేజీలో చదివే ఆశను వదులు కొని ఇంటికి పయనమయ్యాను. ఇంటికి వెళ్ళిన మర్నాటినుంచి ఉద్యోగప్రయత్నాలు ప్రారంభించాను. కనబడిన ఖాళీ ఉద్యోగాలన్నిటికీ అప్లికేషన్లు పెట్టాను. ఆఫీసులన్నీ తిరిగాను. అందరినీ ప్రార్థించాను. కాని ఫలితం లేకపోయింది. నాలుగేళ్లు ఉద్యోగం లేకుండా వున్నాను. చివరికి అనుకోకుండా ఈ ఉద్యోగం అయింది."

సత్యనారాయణ చెప్పడం ముగించాడు. రాజ్యం అతనివంక అలాగే ఏదో ఆలోచిస్తూ కొంతసేపు వుండిపోయింది. చివరకు అంది

"పోనీ లెండి!—మీ మామయ్యపేరు చెప్పి కాని మీ వాళ్ళు తాపీగా నేనా బ్రతుకుతున్నాం. లేకపోతే మీరన్నట్లు మన సంసారంకూడా మీ తమ్ముడి సంసారంలాగే తయారయేదేమో!"

"నిస్సంకోచంగా!—మా మామయ్య నన్ను చూసి కాని ఆ ఇంటికి తీసుకుపోయి అంతపుణ్యం కట్టుకోకపోతే నాకు యీనాటికి చదువుమీద శ్రద్ధ యేర్పడేదికాదు."

"పాపం, మీ తమ్ముడికి ఎవరూ చెప్పారు కారు!"

"ఎవరిమాటా తీసుకోకపోతే వింటూ వుండే వాడు. నా దగ్గర పోయాక మా తమ్ముడిని తీసుకు వద్దామనుకుంటూ వుండగానే మా మామయ్య హఠాత్తుగా చనిపోవడం జరిగింది. వానితో అతని ఇంట్లో శ్రద్ధతీసుకున్న వాళ్ళెవరూ లేకపోయారు."

"పోనీ, యింట్లో మీరెందుకు నేర్పలేదు?—మీకేనా అతనికి చెప్పగలిగింది!"

"నేనెంత చెప్పేవాడిని కాని వాడు వినే వాడుకాదు, అవసరం వున్నట్లు ప్రవర్తిస్తున్నప్పుడు నేను చెప్తే వాడికేం లక్ష్యం వుంటుంది!— నేను వాడిని ... సంపాదించేవాడిని వాడు నా కొడుకులాగే వాడు. వాడి తలాగ చెయ్యలేదుగా ఒకరోజైనా ఎందుకూ కొరగాకుండాపోతాడని, కొంతకాలం ఆ దశలో వుండవలసి మా నాన్నతోను అమ్మతోను తిరిగిపోక వాడిని. మా నాన్నగారు వ్యసనాలపాలైపోయి అతని వదులు అశ్రద్ధచేత, మా అమ్మ వాడిమీదగల ముద్దుచేత యేమీ అనేవారుకాదు. నేను ఒక్కొక్కప్పుడు వాడిని దండించడానికి ప్రయత్నిస్తుంటే "అంతమంది పోగొట్టుకున్నా పిచ్చి వెధవా బ్రతికివున్నాడు!" అంటూ నాతో దెబ్బలాడేది మా అమ్మ. నాకు చదువు మానేస్తున్నప్పుడు నేను చాలా తీవ్రంగా పోట్లాడేను. కాని లాభం లేకపోయింది. మా నాన్న మాట్లాడలేదు. మా అమ్మ 'వ డిలా-యేమో' వాడు కొడుకు నువ్వేమీ పోషించక్కర్లేదు వాడి నేమీ అనకు!' అంది."

"హుం!—చివరికిప్పుడిలా ఇప్పుడు బాధపడుతున్నారు!"

"అంతే!—చిన్నప్పుడు పిల్లల్ని అదుపులో వుంచి, సక్రమమైన మార్గంలో పెట్టకపోతే ఆ పిల్లలు పెద్దవారయ్యాక ఈ స్థితికి వస్తారు. మా మామయ్య పిల్లల్ని చూడు!—ఇప్పుడెందరూ పెద్దపెద్ద ఉద్యోగాలలో వున్నారు. వాళ్ళకి వందలు వస్తున్నాయి. ఎందువల్ల?—మా మామయ్య వాళ్ళని చిన్నప్పట్నుంచి మంచి క్రమశిక్షణలో వుంచి పెద్ద చదువులు చెప్పించడం చేత. మరి ఆయన ఆస్తి మా ఆస్తిలో నాలుగో వంతేనా ఉండేదికాదు. ఉద్యోగంలో రాబడికూడా చెప్పుకో తగినంతలేదు. అయినా ఆయన అంగుళం కూడా జాగ్రత్తగా చేసుకొని పిల్లల్ని ప్రయోజకుల్ని చేశాడు. మా నాన్నగారు ఆ జాగ్రత్త లేక హద్దుమీరిన ఖర్చులకి పోయి, అవసరమైనవటివి ఖర్చు చేసుకొని, గొప్పలకు భ్రమలకు లోనై నమ్మి ఆస్తినంతటిని అప్పులవాళ్ళకి అర్పించి కన్న సంతానాన్ని ఈ స్థితికి తెచ్చారు."

"పాపం వారింతల ఇంకా చెప్పడానికి సిగ్గుపడి వస్తోందికాని ఇంట్లో ఒక్కొక్కరోజున ఉపవాసాలుకూడా వుంటున్నారంటుండి!"

"అవునట రాజ్యం!—వాళ్ళకూడా ఈ వార్త లాసున్నాయి!" విచారంగా అన్నాడు సత్యనారాయణ.

"మనం ఇంకేం చేయగలం చెప్పండి!—పెళ్ళైన దానిలో కూడా ఎలుకల పొదుపు ఎప్పుడెంటే అప్పుడిస్తూనే వున్నాను. ఇదికాక మీరు అడిగినప్పుడల్లా ఎక్కడో అక్కడ తెచ్చి ప్రతి నెలా ఆయనకి పంపుతూనే వున్నారు. ఇట్టిలా ఏదో బాధపడుతుందని అప్ప

డబ్బును చీర కొనుక్కోమని ఇస్తున్నాను. ఇంతకంటే సాయపడటానికి మన ఆదాయం మాత్రం ఏమంత చెప్పండి!" అంది రాజ్యం భర్త ముఖంలోకి చూస్తూ

"నిజమే రాజ్యం!" అన్నాడు సత్యనారాయణ ఏదో ఆలోచిస్తూ కొంతసేపు ఊరుకొని మళ్లీ అన్నాడు

"అప్పట్లో ఇక్కడుండలేకంటే వాళ్లిద్దరూ గారింటికి వెళ్లిపోయి కొంతకాలం అక్కడుంటే మంచిదని పిస్తున్నది!

అక్కడికి వెళితే మాత్రం ఏం సుఖపడిపోవాలి ఆ వదినగారు నానా కాల్పులు కాల్చి వేధిస్తుంది!"

"అప్పులవాళ్లు ఇంటి వదలకుండా తిరుగుతున్నారట వాళ్ళందరినీ తప్పించుకుంటూ నీవు కనబడకుండా తిరుగుతున్నావట వాళ్లంతా ఏదొక్కడైనా కనబడితే తంతాం అంటున్నారట"

"అయ్యబాబో! వాళ్లతో మీకేనా చెప్పారు కారండీ!" అని అడిగింది రాజ్యం

"చెబితే మాత్రం ఎంతకాలం ఊరుకుంటారు రాజ్యం చూడాలు, సంవత్సరం అయినా దమ్మిడీ కూడా తీర్చకుండా వుంటే!" అన్నాడు సత్యనారాయణ.

"పెనవలు అన్నంత పని చేస్తారేమిటో!" అంది రాజ్యం భయంగా

"అయినా మనం ఏం చేయగలం రాజ్యం?— అప్పటికీ నేను చెబుతూనే వున్నాను వాళ్లతో!" అన్నాడు సత్యనారాయణ విచారంగా

"ప్చ్" అంది రాజ్యం భారంగా.

వారం రోజులు గడిచాయి. కుంతల ఈ వారం రోజులనుంచీ రాలేదు

ఆ వేళ సాయంత్రం ఆఫీసునుంచి ఇంటికొస్తూనే, "కుంతలొచ్చిందా?" అని అడిగాడు సత్యనారాయణ భార్యని.

"ఆ వేళనుంచి మరి రాలేదండీ!" అన్నది రాజ్యం.

"రాకపోతే నువ్వైనా వెళ్లి కనుక్కోవదూ ఏమిబ్బందులు పడుతున్నారో ఏమిటోను!" అన్నాడు సత్యనారాయణ.

"నాలుగురోజుల క్రిందట వెళ్లాను కదుటండీ!" అంది రాజ్యం

"అప్పుడు వెళితే సరా!— వాళ్ల పరిస్థితులు బాగులేనప్పుడు ఎలా వుంటున్నారో కనుక్కుంటూ వుండొద్దూ మనంవుండి!" అన్నాడు సత్యనారాయణ.

"ఇంకా మరెలాగ కనుక్కోమంటారండీ!" అన్నది రాజ్యం

"అదికాదు రాజ్యం, వాళ్ల పరిస్థితి మరీ ప్రమాదకరంగా వుంది ఇవాళ పొద్దున్న ఎవడో అప్పులవాడు ఇంటో కూడా చొరబడి మాటిమ్ముడిని తిన్నపోతే కుంతల గోలపెట్టగా ఇరుగుపొరుగులవాళ్లొచ్చి దెబ్బలాడి బయటికి పంపించేశారట వాడిని"

"ఇది మీకెవరు చెప్పారు?"

"మా ఆఫీసులో పనిచేస్తున్న గుమాస్తా ఒకడు ఆవీధిలోనే వుంటున్నాడు వాడు చెప్పాడు నేను వెళ్లి కనుక్కుందామంటే ఈ ఆఫీసుపనివల్ల అవకాశం లేకుండా వుంది అదీ కాకుండా అవిల్లకి నా దగ్గర ఊరంత మొహమాటం!"

"బాగుంది!" అన్నది రాజ్యం

"ఒకసారివెళ్ళి కనుక్కొని వచ్చేదాం రాకూడదూ?" అని అడిగాడు సత్యనారాయణ

"ఇప్పుడా?" అంది రాజ్యం బద్ధకంగా

ఏం?—రిక్షాలోవెళ్ళి మళ్ళీ అరగంటలో వచ్చేద్దాం!" అన్నాడు సత్యనారాయణ రాజ్యం నిముషం ఆలోచించి, "అయితే అలాగే!" అంది

"ఉండు నేను రెండు నిముషాల్లో మొహం కడుక్కొనొచ్చేస్తాను!" అంటూ సత్యనారాయణ ప్యాంటు విప్పి లుంగీకట్టుకొని తువ్వాలు, సబ్బుపెట్టె పట్టుకొని బాత్ రూంలోకి వెళ్లాడు

ఇంతలో వీధి తలుపు దఢీమని తోసుకొని ఒక పదిహేనేళ్ళ కుర్రవాడు గాభరాపడుతూ లోపలికొచ్చి, "ఏమండీ, కుంతల ఒంటిమీద కిరసనాయిల్ పోసుకొని నిప్పంటించుకుంది చాలా ప్రమాదంగా వుంది. మిమ్మల్ని వేగంగా రమ్మంటున్నారండీ!" అని చెప్పాడు. ఈ మాట వినగానే రాజ్యం "ఆఁ!" అంటూ అలాగే ప్రాణపడి నిల్చుండిపోయింది ప్రక్కనున్న బాత్ రూంలోవున్న సత్యనారాయణ ఈ మాట వినగానే సగం సగం మొహం కడుక్కుంటూన్న

చిన్న సంసారం

నాన్నా గభీమని బయటకు వచ్చి "ఏమిటే!" అని అడిగాడు

"శకుంతల ఒంటికి నిప్పంటించుకుందటండీ!" అంది రాజ్యం.

"అవునండీ, ఇప్పుడే అరగంట క్రిందట, మంట లార్పి పక్కింట్లో పెట్టారు. చాల ప్రమాదంగా వుంది. మా నాన్నగారు ఇంజక్షను లిస్తున్నారు." అన్నాడు వచ్చిన కుర్రాడు.

"మీ నాన్నగారెవరు"?

"డాక్టరు కామేశ్వరరావుగారండీ!"

వెంటనే సత్యనారాయణ లాల్చీ వేసుకొని వీధిలో పోతున్న రిక్షాని పిలిచాడు. అతను, భార్య వెంటనే రిక్షాలో బయల్దేరారు.

అయిదు నిముషాలలో రిక్షావల్లె ఆ యింటి ముందు ఆగింది. సత్యనారాయణ, రాజ్యం రిక్షా దిగి లోనికి వెళ్లారు. కాని అప్పటికే శకుంతల చనిపోయింది. ఆమె మృతదేహం మంచంమీద పడివుంది. వారిద్దరు వెళ్ళేసరికి ఇంట్లో ఇసక వేస్తే రాలనంతమంది జనం చుట్టి వేసివున్నారు. శకుంతల దేహాన్ని చూసి సత్యనారాయణ దుఃఖంతో అలాగే [illegible] ఆమె దేహం చాలాచోట్ల కాలిపోయి ఎర్రగా కనిపిస్తున్న మాంసంతో భయంకరంగా వుంది ముఖం పూర్తిగా కాలిపోయి వికృతంగా వుంది. రాజ్యం చూడగానే కెవ్వుమని అరచి భయంతో కళ్ళుమూసుకుంది

శకుంతల మృతదేహంవున్న మంచం ప్రక్కనే చిన్న అల్మైరా వుంది ఆ అల్మైరాలో చిన్న హరికేన్ లాంతరు వుంది. ఆ లాంతరులోని కిరసనాయిలే ఒంటిమీద పోసుకుంది శకుంతల. ఆ లాంతరు క్రింద ఒక ఉత్తరం కనిపించింది సత్యనారాయణకి. అతను ఆ ఉత్తరం తీసి చూశాడు. అది తన తమ్ముడు భార్యకి వ్రాసిన ఉత్తరం అందులో ఇలాగ వ్రాసి వుంది

శకుంతలా!

నువ్వు ఈ ఉత్తరం చూసేసరికి నేనిల్లు వదలి చాలా దూరం పోయివుంటాను. నేనిలాగ నిన్ను విడిచిపెట్టి వెళ్ళిపోతున్నందుకు నామీద నీకు చాలా కోపం రావచ్చు. అసలు నాకుకూడా నిన్నొదిలి వెళ్లడం ఇష్టంలేదు. కాని ఏంచేసేది! పరిస్థితులిలాగ వచ్చాయి. నాకొచ్చిన జీతం మనిద్దరికీ పదిహేను రోజులకి మాత్రమే సరిపోతోంది. తక్కిన పదిహేనురోజులూ నువ్వు ఎవ్వరింటికా అడిగితెచ్చిన నాడు తినడం లేని నాడు ఉపవాసాలుండటం జరుగుతోంది. ఊళ్లో ఎవ్వరూ అప్పుకాని, అరువుకాని ఇవ్వకుండా వున్నారు. నాకు ఈ పరిస్థితులలో మనం ఎంతకాలం సంసారం సాగించగలం!—ఏమిటో శకుంతలా!— రానురాను బ్రతుకంటేనే రోత పుడుతోంది. మా అన్నయ్యలాగ చిన్నప్పుడు చదువుకొనివుంటే ఇప్పుడిన్ని బాధలు లేకపోయేవి కదా!—కాని అప్పుడేమిటో చిన్నతనంవల్ల ఇవన్నీ తెలియక చదువుకోకుండా తిరిగాను. మా అన్నయ్య నాన్నా అయినా అప్పుడు శ్రద్ధ వహించి గట్టిగా చెప్పారు కారు. కాని ఇప్పుడవన్నీ తల్చుకొని విచారిస్తే ఏం లాభం! అయితే ఇప్పుడు రెండు సమస్యలు నన్ను బాధిస్తున్నాయ్. మొదటిది సంసారం ఇంక ఎలాగ నడుస్తుందా అన్నది, రెండవది అప్పులవాళ్లబాధ. ఇప్పుడు మొదటిదానికంటే రెండవ బాధే అధికంగావుంది. ఎక్కడికి వెళ్ళినా ఈ అప్పుల వాళ్లు ప్రాణాలు తీస్తున్నారు. చివరికి ఇంట్లో కూడా చొరబడి చేయిచేసుకోడానికి తయారవుతున్నారు. ఇంకిక్కడ కొంతకాలం ఎటైనా తిరిగి ఈ బాధలు తప్పుకోవాలన్న ఉద్దేశంతోను, ఇంతకంటే మంచి ఉద్యోగం దొరుకుతుందేమో అన్న ఆశతోను ఇల్లువిడిచి పోతున్నాను. ఎటు పోతున్నానో మాత్రం ఇప్పుడు చెప్పలేను. అసలు ఎటుపోవాలనో నాకే తెలియటంలేదు. నాగురించి నువ్వు మరేమీ విచారించకు. నేనుండిమాత్రం నిన్నేం సుఖపెట్టేను!— ఇలాగ నలభై రూపాయల జీతం తెచ్చుకుంటూ ఇక మీదట మాత్రం ఏం సుఖపెట్టగలను?—అందుకే నువ్వు మరి విచారించకుండా మా అన్నయ్య దగ్గరకు వెళ్ళిపో!—మనరోజులు బాగుండి ఏనాటికైనా ఈ దారిద్ర్యం వదిలితే తిరిగి కలుసుకుందాం!—

శేఖరు.

నక్షత్రాలు: గ్రహాలు

శ్రీ కాళ్ల మణిభూషణరావు

అనాది యుగములనుండి అనంతమైన నీలాకాశమున అసంఖ్యాకమై మినుకు మినుకు మెరయు నక్షత్రమండలములను చూచుటవలన వీటియందు ప్రాణి జీవించుటకు ఎట్టివైనను ఆధారములు గలవా? లేవా? యను సమస్య వచ్చి అపరిష్కృతమైయుండెను. ఈ విశాలవ్యవస్థలో ఇట్టి అసంఖ్యాకమైన నక్షత్రములు దేనినుండి ఉద్భవించినవో యను తలంపు రాక మానదు.

యుగయుగములనుండి ఈ సమస్య అపరిష్కృతమైయుండెను. నేటి ఖగోళశాస్త్రము అత్యున్నత స్థితికి వచ్చిన తరువాత అనేక శాస్త్రజ్ఞులు ఈ విషయమై పలువిధముల దర్యాప్తు జరిపిరి. మహాశాస్త్రవేత్త, మేధావి, యగు సర్ హెరాల్డ్ స్పెన్సర్ జోన్సు తన అనుభవశాలియగుటచే ఈ విషయమునుగూర్చి కొన్ని ముఖ్యోద్దేశములను తెల్పుచు అనేక గ్రంథములను రచించెను. తన ముఖ్య పరిశీలనబట్టి ఎల్లప్పుడు ఒకే పరిమాణము గొప్పతేజస్సు, భయంకరమైన అగ్ని, వాయువులు మొదలగు వానితో నిండిన ఈ సూర్యమండలము చుట్టూ పడి దిక్కుగా తిరుగుచున్న నవగ్రహములలో భూమియను నొక గ్రహమై యున్నదని తెలిపెను.

భూమిపై నివసించెడి ప్రాణికోటివలె ఇతర గ్రహములందుకూడ ప్రాణులుండుటకు కొన్ని అవకాశములు గలవని చెప్పుచున్నారు. సూర్యునకు మిక్కిలి దగ్గరగను దూరముగను సంచారము చేయు గ్రహములందు ప్రాణులు జీవించుటకు ఆధారములు లేవు. కొన్ని జీవులు మాత్రము హెచ్చు ఉష్ణమునందు అనగా మరుగుచున్న నీటియావిరియందును, మంచు కన్న -10°C ఉష్ణము వద్దను జీవింపగలవు. ఆయా ప్రదేశములందుండెడి వాతావరణమునందు ప్రాణి జీవించుటకు అనుకూలముగ వాయువులు అనగా ప్రాణవాయువు నత్రజని నీటియావిరి మున్నగునవి ఉండిన అప్పటికూడా ప్రాణులు జీవింపగలవు

సూర్యుని చుట్టూ తిరుగుచున్న నవగ్రహములలో బుధుడు మిగిలిన గ్రహములకన్న దగ్గరగా నున్నాడు. బుధుని ననుసరించియే శుక్రుడు అను గ్రహము తిరుగుచున్నది. భూమి తరువాత పైగ్రహములవలె ప్రత్యేక వృత్తములలో అంగారకుడు బృహస్పతి, శని వరుణుడు, ఇంద్రుడు, యముడు అను గ్రహములు వరుసగా సూర్యుని చుట్టూ తిరుగుచున్నవి

గ్రహములు నక్షత్రములు గావు. వీటికి నక్షత్రములవలె ప్రత్యేకముగ తేజస్సుగాని లేదు గాని సూర్యుని కిరణములచే తేజోవంతముగా మన దృష్టికి గోచరించును. నక్షత్రములకు, సూర్యునకు మధ్యనుండెడి దూరముతో ఈ నవగ్రహముల దూరము పరిపోల్చిన ఈ గ్రహములు సూర్యునకు చాలా సమీపమునందున్నవని చెప్పుటలో సందేహము లేదు. ఈ గ్రహములలో మిక్కిలి దగ్గరగానున్న బుధుడు సూర్యునకు మూడు కోట్ల అరవది లక్షల మైళ్ళ దూరములో గలడు. నవగ్రహములలో చివరనుండెడి గ్రహములు ఇంద్రుడు, యముడు సూర్యునకు సుమారు 400 కోట్ల మైళ్ళ దూరములో గలవని చెప్పగలము. నవగ్రహము లన్నింటి పరిమాణము, సూర్యుని పరిమాణముతో పరిపోల్చిన సూర్యునిలో 1/170 వ వంతు కూడ లేవు. నవగ్రహములలో సూర్యమండలమునకు దగ్గరగా నున్న గ్రహములు అనగా బుధుడు, శుక్రుడు, భూమి, అంగారకుడు అను వాటికి ఇకాలోక ఉపగ్రహము లుండును

బుధుడు సూర్యునిచుట్టు నొకసారి తిరుగుటకు సుమారు 88 దినములు పట్టును. అందుచేత అచ్చట సంవత్సరమునకు 88 దినములని చెప్పవచ్చును. బుధుడు భూమికన్న అనేక రెట్లు సూర్యునకు దగ్గరగా నుండుటచే సూర్యునకు భూమ్యాకర్షణశక్తికన్న బుధుని యందెక్కువ ఆకర్షణశక్తి ఎక్కువ. ఈ గ్రహము తనలో తాను తిరుగుచు సూర్యునిచుట్టూ భూమివలె ఒకే వేగ

ముతో నిండియున్నది. ఇచ్చటి వాయుమండలము భయంకరమగు విషవాయువులతో (Poisonous gass) నిండియున్నదని చెప్పుదురు. అచ్చటి ఉష్ణతాపము 350°c పైగా నుండుటచే ఏవిధమగు ప్రాణులను జీవించుటకు అవకాశములు లేవు

సూర్యగ్రహమండలమునకు దగ్గరగానున్న రెండవ గ్రహము శుక్రుడు ఈ గ్రహముయొక్క వ్యాసము సుమారు 8,000 మైళ్లు కలదు. శుక్రగ్రహము, భూమికన్న సూర్యునకు సుమారు రెండుకోట్ల యాభైలక్షల మైళ్లు తక్కువ దూరములో తిరుగుచున్నది శుక్రుడు సూర్యునిచుట్టు ఒకసారి తిరుగుటకు 225 దినములు పట్టును. శాస్త్రజ్ఞులు, పరిశోధకులు, ఈ గ్రహము చూచి పరిశీలింపగా ఇచ్చటనుండు మేఘములు దట్టమైన కటిక చీకటితో నిండి ఎట్టిరకము విషవాయువు లుండునో అవకాశములు లేవని ఊహింపబడినది. బొగ్గుపులుసువాయువు అధికముగా నుండుటచే అచ్చటి ఉష్ణము మరిగెడి నీటికన్న హెచ్చు అనగా సుమారు 180°c ఉండునని ఊహించిరి అచ్చటి వాతావరణముయొక్క దలనము కూడ అధికముగా నుండుటచే అచ్చట రూపాములు వస్తువులు భూమిపైనుండెడివాటికన్న అధికముగా నుండును ఈ గ్రహమునందు ప్రాణి జీవించుటకు అనుకూలమైన వాయువు లెవ్వియు లేనందున ఇచ్చట జీవరాసుల ఉనికికి అవకాశం కనుపించదు

భూమి, సూర్యునినుండి 9 కోట్ల 30 లక్షల మైళ్ల దూరములో గలదు సూర్యుని కాంతి భూమిని చేరుటకు సుమారు 8 నిముషములు పట్టుచున్నది ఈ భూమండలము తనలో తాను తిరుగుచు, 365¼ దినములలో సూర్యునిచుట్టు ప్రత్యేక వ్యాసములో తిరుగుటకు 580,000 000, మైళ్లు ప్రయాణము చేయుచున్నది తనలో తాను తిరుగుటకు 24 గంటలు లేక ఒకదినము పట్టుచున్నది తనలో తాను తిరుగుచు సూర్యునిచుట్టు తిరుగుటవలన రాత్రింబవళ్ళు, ఋతువులు కల్గుచున్నవి భూమండలముయొక్క వ్యాసము సుమారు 8,000 మైళ్ళు కలగు భూమి సూర్యునిచుట్టూ అండాకారముగా (Elliptical way) తిరుగుటచే ఉత్తర దక్షిణ ధ్రువములందు 175 నుండి 180 దినములు తిరుగుగా పగలును రాత్రియు కలుగుచుండును భూమిపై ఉష్ణతాపము 32° F నుండి 125° F వరకుండును. ఇవిగాక ఇచ్చటి వాయుమండలము ప్రాణులు జీవించుటకు అనుకూలమైన వాయువులు, ప్రాణవాయువు, నత్రజని, నీటియావిరి, మున్నగు వాటితో నిండియున్నది భూమండలము చుట్టు చంద్రుడు తిరుగుచున్నాడు

అంగారకగ్రహమునందు ప్రాణి జీవించుటకు కొన్ని అవకాశములు గలవు ఈ గ్రహము భూమికన్న సూర్యునకు ఒకటిన్నర రెట్లు దూరములోనున్నది. అచ్చట దినమునకు 24 గంటల 37 ని నిముషము లుండును అంగారకగ్రహము భూమికన్న పదిరెట్లు తక్కువ బరువుకలిగి సుమారు, 4,230 మైళ్ల వ్యాసము కల్గియున్నది భూమ్యాకర్షణశక్తికన్న ఇచ్చటనుండెడి ఆకర్షణశక్తి చాలా తక్కువని చెప్పుదురు ఈ గ్రహము చుట్టు ఉదజని, హీలియం (Helium) మున్నగు వాయువులు ఆవరించుకొనియున్నవని తెల్పుచున్నారు ప్రాణి జీవించుటకు ముఖ్యాధారము ఉష్ణము అచ్చటి శీతోష్ణస్థితి హిమాలయ పర్వతములపైనుండెడి శీతోష్ణస్థితికన్న చల్లగనుండును దూరదర్శినీయంత్రము (Telescope)ల సహాయమున తీసిన కొన్ని ఛాయాచిత్రములనుండి కొన్ని కాలములందు అంగారక గ్రహమందు కొన్ని ప్రదేశములు ఆకుపచ్చగ నుండి, గోధుమ వర్ణముగా మారుచుండుటచే అచ్చట సస్యవృద్ధి (Vegetation) ఉన్నదని తెలియుచున్నది ఈ గ్రహమందు అధికమైన వృక్షజాతి కూడ కలదని నేటి శాస్త్రజ్ఞులు విశ్వసించుచున్నారు ఈ విషయము మొట్టమొదట నేషనల్ జ్యాగ్రాఫికల్ లోవర్ అబ్జర్వేటరీ పరిశోధకశాలయందు ఇ. సి. స్లిఫర్ కనిపెట్టెను. ఈ పరిశోధకశాలయు దక్షిణాఫ్రికానుండి అనేక పరిశోధనములు గావించుచున్నది

బృహస్పతి అను గ్రహము భూమికన్న 1 800 హెచ్చు వైశాల్యము గల్గియున్నది ఈ గ్రహము చుట్టును ఆరు ఉపగ్రహములు (Satllites) గలవు. వీటిలో 3 ఉపగ్రహములు ఈ గ్రహముయొక్క దిశకు వ్యతిరేకముగా తిరుగుచున్నవి. ఇచ్చట మంచుకన్న అనేకరెట్లు చల్లగా నుండును.

సూర్యునినుండి ఆరవ గ్రహము శని (Saturn). ఈ గ్రహముచుట్టు మూడు వృత్తములు (Rings of Saturn) గలవు ఇవియు చిన్న చిన్న ముక్కలుగా విడిపోవు ఉపగ్రహములని చెప్పవచ్చును ఇవియు గాక ఈ గ్రహమునకు 9 ఉపగ్రహములు గలవు ఈ గ్రహమందు ఉష్ణము మంచుకన్న —150°c తక్కువగా నుండును ఈ గ్రహము చుట్టూ దట్టమైన మంచు అమోనియా (Ammonia) వాయువులతో ఆవరించుకొనియుండుటచే ఇచ్చట ఎట్టిరకపు ప్రాణులు జీవిం

చుట అసంభవము. శనిగ్రహము అన్నిటిలోని కెని గ్రహము తేలికైనదని చెప్పుదురు.

మిగిలిన గ్రహములు వరుణుడు (Uranus), ఇంద్రుడు (Neptune), యముడు (Pluto) భూమికి అనేక కోట్ల మైళ్ళ దూరంలో గలవు. అందుచే ఇవియు నక్షత్రములవలె మన దృష్టికి గోచరించును, గాని కాంతిహీనములు. ఇచ్చట ఉష్ణము మంచుకన్న —225°C తక్కువగా నుండును. వరుణుడు సూర్యునిచుట్టు ఒకసారి తిరుగుటకు 165 సంవత్సరములు పట్టును. అమెరికాదేశపు శాస్త్రజ్ఞుడు యముని 1930 సంవత్సరమున కనిపెట్టెను. భూమి కెట్లొక చంద్రమండలముగలదో వరుణుని చుట్టు నల్గురు ఉపగ్రహములు గలవు. అందులో ఒక దానిని 1947 వ సంవత్సరమున కనిపెట్టిరి. ఇంద్రునకు గూడ ఒక ఉపగ్రహము గలదు.

సూర్యుడు, సూర్యునిచుట్టు తిరుగుచున్న గ్రహములు దేదీప్యమానమైన తేజస్సుతో తిరుగుచున్న నక్షత్రములనుండియే ఉద్భవించినవని చెప్పవచ్చును. సూర్యుడును పూర్వమొక నక్షత్రమే. ఈ నక్షత్రములు గూడ కాంతిహీనమైన సూర్యమండలములని చెప్పవచ్చును. నక్షత్రములు మనకు అపరిమితమైన అసంఖ్యాకమైన దూరములో గలవు. సూర్యమండలముయొక్క వ్యాసము సుమారు 40 కోటమైళ్ళు గలదని చెప్పుదురు. సూర్యమండలమును మన భూమితో సరిపోల్చిన దాని ఆవరణకు సుమారు 10 లక్షల భూమండలములు చాలవు. కాని సూర్యమండలముకన్న అనేక రెట్లు విస్తీర్ణముగల నక్షత్రములుకూడ గలవు. ఓరియాన్ (Orion) అను నక్షత్రవ్యాసము సూర్యుని వ్యాసముకన్న 800 రెట్లు పెద్దదిగానున్నదని చెప్పుదురు అనగా 80 లక్షల సూర్యమండలముల ఆవరణము గలదని చెప్పవచ్చును. హ్యూజ్ (Huge) అను నక్షత్రము 60 లక్షల కోట్లమైళ్ళ వ్యాసము గలదని చెప్పుదురు

నక్షత్రములు మనకు అపరిమితమైనట్టియు, అసంఖ్యాకమైనట్టియు దూరములో గలవని తెల్పియున్నాము. ఇట్టి సంఖ్యను మైళ్లలో ఊహించుట కష్టము. నక్షత్రములకును మనకునుగల దూరమును కాంతిసంవత్సరము (Light year) అను పరిమాణముతో గుర్తించుదురు. వెలుతురు (Light) ఒక లిప్త (Second)కు 186,000 మైళ్ళ దూరము ప్రయాణము చేయగలదు. దీనిని క్రమముగా గుణించిన గంటకు దినమునకు సంవత్సరమునకు ప్రయాణముచేయు దూరము వచ్చును. ఇట్టి సంవత్సరకాలము వెలుతురు ప్రయాణముచేయు దూరమునకే కాంతిసంవత్సర మందురు. ప్రోక్సిమా (Proxima) అను నక్షత్రము మనకు 4 3 కాంతిసంవత్సరముల దూరములో గలదని చెప్పుదురు. పై రెండింటి మధ్యమందు దూరముగూర్చి ఊహించినఎడల సుమారు 25 000 000,000,000 మైళ్ళు గలవు. భూమికి 10 కాంతిసంవత్సరముల దూరములో నున్న నక్షత్రములు చాలా తక్కువ; ప్రక్కపై లెక్కపెట్టవచ్చును. ఉత్తరదిక్కునందు మినుకుమినుకుమని మెరయు ధ్రువ నక్షత్రము (Pole Star) భూమికి 44 కాంతి సంవత్సరముల దూరములో గలదు. అనగా అచ్చటినుండి వెలుతురు మనకండ్లబడుటకు వచ్చుటకు 44 సంవత్సరముల క్రిందటే బయలుదేరి యుండవలెనని చెప్పవచ్చును. ఇదిగాక దూర దూరాంతములలో గల నక్షత్రములు, శక్తివంతమైన దూరదర్శనీయంత్రసహాయముతో చూచిన కనిపించును. ఈ నక్షత్రరాశిలోని కొన్నింటి కాంతి భూమిమీద పడుటకు అనేక కోట్ల సంవత్సరములు పట్టును. విశ్వముగూర్చి ఈ ఊహ విభ్రాంతిని కలుగజేయును. ఈ మహావిశ్వంలో ఈ భూగోళమెంత? ఈ భూమిపై జీవించే మానవుడెంత? కాని మానవుని ఉనికి స్వల్పమైనదైనా, మానసికంగా గొప్పది.

నేటి అణుయుగమందు, అంగారకగ్రహాన్ని, చంద్రుని చేరుటకు, విశ్వాంతరయానము సాగించుటకు విశ్వప్రయత్నములు చేయుచున్నటు మనము పత్రికల ద్వారా వినుచున్నాము. ఉన్నట్లుండి రష్యనులు గత అక్టోబరు 4 వ తేదీని ఒక కృత్రిమ గ్రహము (Satellite)ను తయారుచేసి విశ్వాంతరంలోనికి విసరివేసిరి. ఈ కృత్రిమగ్రహం మరియొక చంద్రమండలమువలె భూమిచుటూ తిరుగుట నిఖిలప్రపంచాన్ని ఆశ్చర్యములను చేసినది. విశ్వవిజయానికి ఇది మానవుడు విజయవంతంగా చేసిన తొలిప్రయత్నము. ఇదిగాక రష్యను విజ్ఞానశాస్త్ర పరిశోధకులు గత నవంబరు 3 వ తేదీ ఉదయం 11-45 నిముషములకు మరియొక కృత్రిమ గ్రహమును తయారుచేసి అందులో ఒకకుక్కను ఉంచి గగనమార్గంపైకి పంపివేసిరి. దీనివలన విశ్వాంతరయానమునకు గల అవకాశములనుగూర్చి ప్రపంచమంతా అత్యుత్సాహముతో వేచియున్నది. తరువాత అమెరికనులు గూడ మరియొక గ్రహాన్ని విజయవంతంగా వదలిపెట్టిరి. ఉభయులూ విశ్వాంతరంలోని గ్రహములను చేరుకొనుటకు తీవ్రమైన ప్రయత్నములు సాగిస్తున్నారు. ఇది ఎంతైన ఆశ్చర్యకరమయిన విషయము.

మానవుడు ఒకానొకప్పుడు ఈ గ్రహములకే గాక నక్షత్రములనుగూడ జయించబోవునని చెప్పుటలో అతిశయోక్తి లేదు.

కలగూరగంప

సంఖ్యారత్నకోశం: చతురంగ సార సర్వస్వం

శ్రీ వేదము వేంకటకృష్ణశర్మ

సంస్కృత సాహిత్యంలో సంఖ్యలను బహుళంగా వాటిని సూచించే సాంకేతికాలు వాక్పద్ధతి కావ్యయుగంలో ప్రారంభమయింది మనవాళ్లు— వ్యాకరణాలంకార ఛందస్సులలో పాటు ఈ సంఖ్యా సాంకేతికాలను కూడా గీర్వాణ సారస్వతాన్నుంచి దిగుమతి చేసుకున్నారు తద్వారా దీన్ని ప్రయోగించడమంతల్లా — ఇదిన్నీ ఒక కవిసమయంగా పరిణమించింది 'సప్తక్షేత్రం'—'పఞ్చశరదనం' అనేవి ఏకసంఖ్యా నిరూపణాలు 'నదిమూలం'—'రామబాణములు'—అనేవి, ద్విసంఖ్యా వ్యంజకాలు ఇక అన్ని సంఖ్యలకు యిలాంటి భావాలతో సాంకేతికాలు నిర్ణయింపబడినవి

ఈ శాస్త్రాన్ని కందరోలులో ప్రింటు మైసూరును పరిపాలిస్తూ వచ్చిన శ్రీ కృష్ణరాజ మహారాజ కంఠీరవుడు కూలంకషంగా శోధించాడు, తనకత్యంత ప్రీతిపాత్రం అయిన చదరంగపుటాటకు దానితో ద్వాటు చాల అవసరమయిందని తన 77 అనుష్టుప్పులలో ఈ సాంకేతికాలను ఇమిడ్చాడు పద్యనిబద్ధం కావడంవల్ల అందరికీ కంఠస్థం చేయడానికి చాలా సులువుగా కూడా వుంటుంది అతి వేగకుండా సాంకేతిక భావాల కొన్నధం అయిన పురాణగాథలు మొదలయినవి బహుమటపడుతుంది.

తాళ గ్రంథం సమగ్రంగా కన్నడంలో శ్రీ గోదూరు రామయశాస్త్రివల్ల చేకూరింది. గ్రంథానికి ప్రాంగాలు ఒకరొత్తు అయితే, యిందులోని చిత్రాలు ఒకరొత్తు నానా వర్ణాలతో చిత్రింపబడ్డ చిత్తరువులా—చదరంగపు గళ్లూ—పావులు కంటి ప్రాణా ప్రధాన్యాలుగా ఉన్నాయి: దేశీయశాలలో ఆ కాలం లోని కళాకారులు ఇలాంటి అపూర్వ చిత్రాలను దిద్ది తీర్చడంలో తమ ప్రతిభను అంకితమి ప్రదర్శిస్తూ— పడిదిరిగిన తమ చేతులమూలంగా — అందుకే విన్యాసాలతో — సంచెలను రంగులను తిరుగార్చి కాగితం మీద చిత్తరువులు రూపొందించారు వారు గీసిన ప్రతి ఒక చిత్రంగా తయారయ్యేది ఆయా పద్యాల సూత్ర కాలం ప్రత్యక్ష భావావిష్కరణం చేసేదిమాత్రమే గాక చిత్రకళాపోషణార్థం, తమ జీవితాలను అంకితం చేసిన తమ యశస్సును అజరామరం చేసుకున్నారని తోస్తుంది

'సంఖ్యారత్నకోశం'—'చతురంగ సార సర్వస్వం' ఈ రెండూ కలిపి బైండు చేయబడింది, నాదగ్గర ఉన్న గ్రంథం ఇందులోని గ్రంథాంతర్భాగాలలో పట్టికాగితాలున్నవి పుటలు దాదాపు తొంబదికి పైన గలవు. ఒక్కొక్క పుటలోను—చదరంగపు ఆటకు సంబంధించిన శ్లోకాలు పైభాగంలోను వాటిని వివరించే తెలుగు తాత్పర్యాలు అడుగుభాగంలోను ముద్రింపబడింది ఈ రెంటి నడుమగళ్లుగల చదరపు చక్రాలు వున్నాయి వీటివల్ల చతురంగక్రీడా చమత్కారాలు, రహస్యాలూ — మొదలయినవి సులభంగా అవలోకించుకోవచ్చును

ప్రకృతం సంఖ్యారత్న కోశంలోని సాంకేతిక సంఖ్యాశబ్దాలను కవి ప్రయోగించిన ధోరణిని తెలపటానికై ఒక ఉదాహరణం—

ప్రథమసంఖ్యాభివ్యంజక పదాని పంచవక్ష—
పరబ్రహ్మ విరాడ్రూప మూలప్రకృతి భూమయః
విరాజతి స్వక్షేత్రం విఘ్నేశరదనోధ్రువః

ఈ సృష్టికి స్థితా శ్చక ప్రపంచశ్చంద్ర దరా స్థితా
కర్తైవ నిర్ణయ కృత్ప్రోక్తా సర్వ చైతన్య బోధకాః॥

ఈ విధా నైపుణ్యగాళే యాపాంశిలాలు పొగిపోతూ వుంటాయి. ఈ గ్రంథమందలి ముఖపత్రంలోని అంశాలు చాలావరకు—లిపి, శైలి, కాలాదుల విమర్శనకు ఉప కరిస్తున్నవి ఈ క్రిందివి ముఖపత్రాంశాలు:—

శ్రీ

—కృష్ణరాజ మహారాజ కంఠీరవ వరేణ—త్రిభు వన భీషణ కుంభనిసుంభ కుంభిభీకర దంభ సంభేద సంభావిత నిధ దోర్దండ మండిత చాముండికా చరణ పుండరీక సేవాపాదిత భంగనోద్ధత ప్రచండ రిపు షండ ఖండనోద్దండ మండలాగ్ర ధారా మండలాఖండలత్వ మార్తాండసుత పాండిత్య పండితర్గం కాండ ప్రాచుర్య చాతుర్య ప్రాబంధిక వసుధా సుధాంధోగణ గణనీయ మందార మంజరీ మకరంద మాధురీ మాధురీ వాగ్వైఖరీ విధాన ప్రమాణప్రబంధ నిబంధన నైపుణ్య ధౌరేయ చిత్రతర చరిత్ర పరిరక్షిత స్వకీయ సగోత్ర చామరాజ ధాకాంతి ద్వారిత కమల చంద్రబింబ హిమ పాంశు ప్రతిబింబ విహారాభూపాణాధీశేన—విరచితా తదా జ్ఞయా తక్కులమంత్రిప్రవర శ్రీశైలార్య దౌహిత్రేణ

శ్రీతిరుమలాచార్యశాస్త్రా ప్రకటితా

—సంఖ్యా స్వరత్న కోశ:—

(తిత్వాద వర్ణ మాత్రకాదిశా)

దివ్యపుణ్యం చ ద్విరాపతిరంగిణీ ముద్రాక్షర

శాలాయాం

—ద్వితీయవారం ప్రముద్రితా—

శకాబ్దా: ౧౭౫౮

దీని ఆంధ్రానువాదంకూడా గమనించతగింది — పై ముఖపత్రానికి ప్రక్కపారటలో ఇది ప్రచురింప బడ్డది —అది యీక్రిందిది —

కృష్ణరాజ మహారాజ కంఠీరవ

వరాలచే

శ్రీమత్సురు స్తధూమండల మండనాయమాన నిఖిల దేశాతిశయ కర్ణాటజనపద సంపదధిష్ఠానభూత, శ్రీమ న్మహిశూర మహాసంస్థానమున్న నదీవ్యజా సకలకలా నిధి కుల శ్రీనగర రాజ క్షితిపాల ప్రముఖ నిఖిల నిజ రాజాధిరాజ మహారాజ చక్రవర్తి మండలానుభూత, చతుర్థాత్మ సింహాసనారూఢ, శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజ పరమేశ్వర, ప్రౌఢప్రతాప ప్రతిమవీర, నరపతి బిరుదు కలగారల గండలోకైకవీర, యదుకుల పయఃపారావార కలానిధి, శంఖచక్రాంకిత మకర మకర మత్స్య శరభ సాళ్వ గండభేరుండ ధరణీవరాహ, హనుమ ద్గరుడ కంఠీరవాద్యనేక బిరుదాంకిత శ్రీ కృష్ణ రాజ మహీపాల సర్వభౌమ సంఘసంజాతమైన సఖ్య సుధాంబుధి రాకాసుధాకరాయమాన—శ్రీ చాముండి కాంబా చరణారవిందభృంగాలు గారిచే—

విరచితంబులై

తదాజ్ఞానుసారేణ

తక్కులమంత్రిప్రవర శ్రీశైలార్య దౌహిత్రులైన

—శ్రీతిరుమలాచార్యులచే—

ప్రచురము చేయబడిన

సంఖ్యా రత్నకోశంబు

నాగరంగిః చతుష్కృతి చక్రము

చతురంగ పారవర్యంబను గ్రంథంబువందుం

బ్రతిపాదితంబులు

౧౮౪౪ యంత్ర చతురంగచక్రములలో

౬౪ యంత్ర చతురంగచక్రములలో

నానా ప్రకారములుగా వశ్యగతి

నడుపబడియుండు వాని యం

దాప్తగ్రాహ్యంబులైన కొన్ని చక్రంబులు

చెన్నపట్టణపు వర్తమానతరంగిణీ

ముద్రాక్షరశాలయందు

రెండవ ఆవృత్తి

ముద్రింపబడియె

శకాబ్దా: ౧౭౫౮

ఈ కృతికర్తలయిన శ్రీ కృష్ణరాజ మహారాజ కంఠీ రవులు — వందయేండ్లనాటివారని గ్రంథప్రాధార రీత్యా తెలుస్తున్నది. ఇప్పటి మైసూరు రాజ్యానికి గవర్నరుగావుండే శ్రీ జయచామరాజేంద్ర ఒడెయరు, ఇతనికి పూర్వం ప్రభుత్వం చేసిన శ్రీ కృష్ణరాజేంద్ర ఒడెయర్లు ఈ కృతి రచయిత,—తాత తండ్రులని ఊహించుకోవచ్చును — ఒక్కతరం ప్రభువుకు, మరొక్కతరం రాజుకు ౩౦ సంవత్సరాల అంతరం ప్రకారం చూచినట్లయితే ఈ కావ్యకర్త వంద యేండ్ల (పుస్తకము ప్రచురణకాలము శాకాబ్దం ౧౭౫౮) క్రిందటివాడని చరిత్రపూర్వకంగా నిర్ణయించుకోవచ్చును. తా మనుమలన్న మైసూరుపాలకులు యాదవకులం వారు. చాముండికాదేవి వారి కులదైవం సాధారణంగా వారిపేర్లు చామరాజో — కృష్ణరాజో అయి వుంటుంది. ఇట్టి ఆచారాయితి తక్కిన రాజకులాల్లో

మృగశ్యం. పైన చూపిన గ్రంథభాగాల్లో పేర్కొన్న విషయాలన్నీ గోచరిస్తాయి.

కృతికర్త అయిన శ్రీ కృష్ణరాజ ఒడ్రెయరు తండ్రి శ్రీ చామరాజ మహీపాలుడు, తల్లి శ్రీ కెంపనంజమాంబ. ఇతడు సంస్కృతంలోనే కాకుండా, తెలుగులోను మంచిపండితుడు, చతురంగాది క్రీడలలో నిపుణుడు ఇతడు ఈ చతురంగాల్లోని కిటుకులన్నీ క్షుణ్ణంగా ఎరిగినవాడు కనుక అప్పటికే అనగా మూరేండ్ల క్రితమే కర్ణాటకంలో తెలుగు సాహిత్యం నిరాఘాటంగా ప్రచారంచేస్తూవున్నట్లు బోధపడుతూవున్నది. పైగా, ఆంధ్రపండితకవుల్ని ఆదిపంపకవి మొదలయినవారే ఆ కర్ణాటక భాషలో కూడా ప్రసిద్ధ చరిత్రలు తెలుపుతున్నవి. వీరశైవ మత గ్రంథాలు చాలవరకు తెలుగులో వ్రాయబడ్డవి. తత్ప్రతిష్ఠాపకుడయిన బసవేశ్వరుని కాలానికి విశేష ప్రచారానికి వచ్చినట్లు కన్నడములోనివి రాశేగ, అసలు బసవేశ్వరుడాంధ్రుడే.

కావ్యయుగంలో, జాతిచే కర్ణాటకులయిన వారు—తిమ్మ మార్త్యుని మను—వ్యవహారాల్లో ఉపయోగిస్తూ వచ్చినా గ్రంథరచన ప్రస్తావన వచ్చేటప్పటికి తెలుగుని పట్టే ప్రాధాన్యమిచ్చినారు. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు పుట్టుకతో కర్ణాటకుడు అయినా తెలుగుకే ఎనలేని ప్రాముఖ్యం ఇచ్చి ఆదరించాడు. అదేవిధంగా ఈ కృష్ణరాజ మహారాజ కంఠీరవుడు ఆంధ్రాన్ని ఎక్కువగా అభిమానించినట్లు కనబడుతున్నది. అంతేకాదు? నిజానికి కృష్ణప్పనాయకుడు కన్నడులే అయినా వాళ్ళు తెలుగుకే, వారు సంగీత విద్వాంసులుగా పైనా మహారాజ స్థానంలో వెలసిన వారయినారు. ఆయా సంస్కృతాలను పురస్కరించుకొని మా—కన్నడానికి ఆంధ్రులే తొలినుండి ప్రోత్సాహం, లిపికి ఎక్కువ కన్నడ వాంఙ్మయాన్ని (తమ తెలుగుభాషవలె) పరిశీలించారు ఇది నిస్సందేహం.

గ్రంథాంతంలో ఈ క్రింది వాక్యాలు కనబడుతున్నవి —

"శ్రీమత్సమస్త భరణీమండల మండనీభూత కర్ణాటక జనపద సామ్రాజ్య సింహాసనాధీశ్వర శ్రీ మన్మహీశూర పురవరాధీశ్వర రాజాధిరాజ చామరాజ ధర్మపత్నీరత్న కెంపనంజాంబికా గర్భ సుధాంబుధి సుధాకరాయమాన శ్రీ కృష్ణరాజ మహారాజ కంఠీరవ నగులచే శాలివాహన శక వర్షంబులు ౧౭౬౨ కి పరియాయిన శార్వరినామ సంవత్సరపు కార్తీక శుద్ధ ౧౦ గురువారంబున లోకోపకారార్థంబుగా విరచితంబయినది"

చిన్నపట్టణముతో చేరిన తిరువటేశ్వరుని పేటలో ముకిలకలారత్న గర్భుడు శిల్పభావ ముద్రాక్షరాలకు అధిపతియైన కెం కృష్ణరాజాచార్య అచ్చువేసి రంగుల తీర్చివేసింది

ఈ మాటను బట్టి—ఇది వర్తమాన తరంగిణీ ముద్రాక్షరశాలలో శా ౧౭౬౨ లో ముద్రణం అయినా శ్రీ కృష్ణరాజ మహారాజ కంఠీరవుని చే ౧౭౬౨ లోనే విరచితమయిందని తెలుస్తున్నది. అనగా, రచనకీ ముద్రణానికీ 10 యేండ్లు అంతరం ఉండేదని దృఢపడుతున్నది. పైగా, రచయితవన్నీ వర్తమానతరంగిణిలో ముద్రితం అయితే వర్తమాన శిల్పాలయమాత్రం కళారత్న గర్భ శిల్పభావ

ముద్రాక్షరశాలలో దిద్ది తీర్చబడింపని చెలదమవు తున్నది. ప్రతిచతురంగ చక్రంలోను ఆశ్వికి క్రమాన్ని చూపిస్తూ రంగులతో వేయబడినట్లు— ఆ క్రీడలోని ఆశ్వికులను విస్పష్టంగా తెలిసికోవడానికి ఎక్కువగా తోడ్పడుతున్నది. పరదేశీయ గృహాంతర్వర్తి క్రీడలు (Indoor Games) వచ్చినవి మనవాళ్ళు, చిరకాలంనుండి మిక్కిలి ఉత్సాహం కలిగించే దేశీయక్రీడలను బొత్తిగా మరచినారు. అన్యదేశీయానుకరణంవల్ల అధికంగాను, సాంఘికంగాను, జాతీయంగాను మనవాళ్ళ వ్యాయామరంగం కలం పెద్దర్కు తొందరించే పనవంగా తీయాడు కావడం శోద్యం అన్ని కళలతో బాటు ఈ క్రీడా కళకూడా పునరుద్ధరింపడం మన కర్తవ్యం.

కావున—ఈ సంఖ్యారత్నాకర చతురంగ సార సర్వస్వాలను-ఎవరయినా వెలుగులోకి తేవడానికి పూనుకొంటే—ఆంధ్రంలోని సుప్రసిద్ధ వినోదక్రీడా పద్ధతిలో ముకుటాయమానమునదిన్నీ విరామసమయాల్లో మహారాజుల మొదలు సేవకుల వరకు—ఎల్లరకు ఆనందసంధాయకమునదిన్నీ—బుద్ధివికసనానికి మిక్కిలి సహకారి అవున్నీ, ప్రఖ్యాతిపొందిన యీ చతురంగపు ఆట ఇటీవారిదనయిన ఉపేక్షకు పాల్పడకుండా, సంఖ్యారత్నాకరం కూడా మహాపారస్యంలోని ఒక అగ్నిశాలంకారంగా ప్రకాశింపగలదని నా ఆశయం.

కృష్ణాతీర శిలాలయములు విష్ణుకుండినులవే

శ్రీ మాజేటి ప్రసాదరావు

ఉండవల్లి, మొగల్రాజపురం, భైరవకొండ మొదలైన శిలాలయాలన్నీ కృష్ణాతీరమందున్నవి మొదటిది గుంటూరుజిల్లాలోను చివరిరెండు కృష్ణాజిల్లా లోను యున్నవి.

క్రీ శ మూడవ శతాబ్దము ప్రారంభమునకుపరికి దక్షిణ హిందూదేశమందు శాతవాహన రాజవంశీయులు పరిపాలన మంతరించినది. వారి తరువాత ఆంధ్ర దేశమును దూటులు, అభీరులు, ఇక్ష్వాకులు, పల్లవులు మొదలగువారు భిన్నభిన్నముచేసి స్వతంత్ర పాలన సాగించియున్నారు. వీరి తరువాత ఆంధ్రదేశమును పరిపాలించినవారు శాలంకాయనులు. వీరి తరువాత విష్ణుకుండినులు. వీరి పరిపాలన దాదాపు క్రీ శ 4వ శతాబ్దము ప్రారంభమునుండి క్రీ శ. 6వ శతాబ్దము వరకు సాగియున్నది.

శ్రీ డూబ్రియేల్ (Dubriel) మహాశయునకు కూడ వీరు పైకాలమందే యాంధ్రదేశమును పరిపాలించినారనియు, వీరు లలితకళలను ఎక్కువగా పోషించినారనియు, వైదిక మతాన్ని కూడా ఆదరించారనియు తెలియుచున్నదనియు వ్రాసియున్నారు.

ఉండవల్లి, భైరవకొండ, మొగల్రాజపురం మొదలగు శిలాలయాల నిర్మాణం, అలంకరణ మొదలగు వానిని పరీక్షించినయెడల యీ క్రింది లక్షణము లగు పించును

1 ఈ దేవాలయములన్నియు పర్వతములు తొలిచి చెక్కబడినవే.

2. ఈ దేవాలయములలో ముందు మంటపములు (Halls) చతురస్రాకారపు స్తంభాలపై ఆధారపడి యుండును

3 మందిరద్వారము లన్నిటి కిరుప్రక్కలా ద్వారపాలకుల విగ్రహములు గూళ్ళలో చెక్కబడి యుండును

4. ఈ ద్వారపాలకుల బొమ్మలు జుట్టుముడి తోను, తలమీద రెండు కొమ్ములతోను, విచిత్రాలంకరణలతో ఉంటాయి

5. స్తంభములు చెక్కబడినతీరు, వానిమీద చెక్కబడిన లతలు, పద్మములు.

అన్నిటికన్న ఎక్కువగా ఈ దేవాలయము లందు కానవచ్చు ముఖ్యలక్షణములు రెండు కలవు 1 ఈ దేవాలయా లన్నిటియందును చెక్కబడియున్న 'పూలకుండీ' బొమ్మలు స్తంభాలయొక్క అడుగుభాగమందు ఒక పూలకుండీబొమ్మ, దానినుండి పుష్పములు బయటకు వచ్చుచున్నట్లు చెక్కబడియున్నది Flowers in the vase) 2. దేవాలయ మంటపము) అడుగుభాగమున గోడలమీద పంజా పైకెత్తి, తోకలు పైకిలేపియున్న సింహపు బొమ్మలు.

ముఖ్యముగా పై రెండు విషయములు పరిశీలించిన యెడల ఈ శిలాలయములు విష్ణుకుండిన నిర్మితములే అను

టలో సందేహ ముండజాలదు. కారణమేమన విష్ణుకుండినుల తామ్రశాసనములందు మనకు 'కేసరి' ముద్రను గాంచగలము. ఈ విష్ణుకుండినులు పరిపాలించిన ప్రాంతమందు దొరికిన నాణెములమీద కూడ ఒక వైపు పూలకుండీ బొమ్మ, రెండవవైపున పంజా పైకి ఎత్తి తోకలు ఉవ్వెత్తుగా పైకి లేపియున్న సింహపు బొమ్మ కాంచగలము. ఈ నాణెములు బంగారు, వెండి లోహముతో చేయబడియున్నవి. ఈ నాణెములను ఎక్కువగా ఉత్తర సర్కారు జిల్లాలలో కమీషనరుగా పనిచేసిన సర్ వాల్టర్ ఇలియట్ (Sir Walter Elliot) సంపాదించెను.

సర్ వాల్టర్ ఇలియట్, ప్రొఫెసర్ రాప్సన్ మొదలగువారు ఆ నాణెములు పల్లవరాజులకు చెందినవని తప్పుగా సిద్ధాంతీకరించియున్నారు. వీరి సిద్ధాంతములు తప్పుగా పేర్కొనడానికి తగినంత ఆధారము కలదు 1 ఈ నాణెములమీద నున్న సింహము పూలకుండీ, శంఖము మొదలగు ముద్రలన్నియు ఈ శిలాలయములకు సంబంధించినవై యున్నవి 2 విష్ణుకుండిన రాజుల తామ్రశాసనములమీద కేసరిముద్రలు ఉన్నవి 3 వీరు ఈ సిద్ధాంతము చేసియున్న కాలమునకు విష్ణుకుండినులను రాజవంశము ఆంధ్రదేశమును పరిపాలించిన దను విషయము చరిత్రకారులకు తెలిసియుండలేదు. 4 ఈ నాణెములు ఎక్కువగా విష్ణుకుండినులు పరిపాలించిన ఉత్తరసర్కారు జిల్లాలనుండి లభించినవి

పై నుదహరించిన కారణములనుండు ముఖ్యముగా గమనింపదగినవిషయము వారు ఈ నిర్ణయము చేసిన కాలమునాటికి ఆంధ్రదేశమును పాలించిన రాజుల వంశక్రమము నిర్ణయింపబడి యుండలేదు. మరియొక కారణ మేమనగా వీరికి లభించిన నాణెములయందు ఒక నాణెముమీద పూలకుండీ, సింహము ముద్రలేకాక, 'శ్రీపర్వత' యను అక్షరములుకూడ నున్నవి విష్ణుకుండినరాజులు "శ్రీపర్వతస్వామి"ని ఆరాధించియున్నారని తెలియుచున్నది

ఉండవల్లి గుహాలయందు ఒక గోడమీద రెండు మాటలలో 7 అక్షరముల పేరు ఒకటి చెక్కబడియున్నది. ఆ అక్షరములు "శ్రీ ఉత్పత్తి పిడుగు" అను పేరు ముందరి వాలులో కానవచ్చుచున్నది ఇంకొక విచిత్ర మేమనగా ఈ పేరే విజయవాడ ఇంద్రకీలాద్రి పర్వతముపైనున్న "అక్కన్న—మాదన్న" గుహాలయ ద్వితీయ శ్రేణియందున్న స్తంభములపైన (Supporting walls) మీదకూడనున్నది. ఈ విషయము ఆర్కియాలజికల్ డిపార్టుమెంటు (Archaeological Department) వారు కూడా చూచినట్లు కనబడుటలేదు.*

పై నుదహరించిన వాస్తవములను పరిశీలించిన యెడల ఈ శిలాలయములు లలితకళల కెక్కువగా ఆదరించిన విష్ణుకుండిన రాజవంశీయులచే నిర్మింపబడె. యుండునని యనుటలో సందేహ మిసుమంతయు లేదని

* ఈ పేరు ఈ గుహాలు నిర్మించిన, నిర్మింప జేసినవారిలో ఎవరిదో తెలియదు.

గ్రంథవిమర్శనము

శ్రీ శాంతి సామ్రాట్టు అశోక చరిత్రము

శ్రీ కల్లూరి వేంకటనారాయణరావు ప్రచురణ: శ్రీ కె. ఆర్. కృష్ణశర్మ, రైల్వే స్టేషన్ దగ్గర అనంతపురం. వెల 6 రూపాయలు.

శ్రీ కల్లూరి వేంకటనారాయణరావుగారు 'ఆంధ్ర వాఙ్మయ సంగ్రహ చరిత్ర' రచించిన 'కవిత్వవేది'గా ఆంధ్ర పాఠక లోకానికి చిరపరిచితులు. వీరీ ప్రస్తుత కావ్యం 'బోధార్థ' అనే శైలిని సామర్థ్యంతో రచించారు.

ఇది సుమారు 14 వందల పద్యాలతో సప్త కాండాత్మకంగా రచించిన ఉద్గ్రంథం. కథాగమనానికి అనుకూలంగా రచయిత కాండాలన్నీ తిరిగి చిన్న చిన్న 'ధార'లుగా విభజించుకొన్నారు.

అశోక చక్రవర్తి కళింగ యుద్ధానంతర శాంతి సందేశమే ఈ కావ్యం పరమలక్ష్యం. అయితే 'శాంతి సామ్రాట్టు అశోక చరిత్రము' అని ఈ కావ్యానికి పేరు పెట్టినందువల్ల దీనిలో అశోక చరిత్ర, ఆ చక్రవర్తి బాల్యంనుంచీ వర్ణించడం కొంతవరకు సముంజసం కావచ్చును.

కథాగమనం దృష్ట్యా ఆ చక్రవర్తి బ్రాహ్మ ధర్మావలంబనానికి, బౌద్ధ ధర్మస్వీకారానికి ఉపాంగంగా వర్ణించినప్పటికీ ఈ కథాకావ్యానికి ప్రాధాన్యం ఏర్పడే కలగు. నిజానికి అశోకచక్రవర్తి బాల్యకథలకు, వివాహాదికథలకు ఈ కావ్యలక్ష్యంతో అంతగా సమన్వయంగాని, అంగాంగీ భావంగాని లేదు.

పైగా ఈ కావ్యం అశోకచక్రవర్తి చరిత్రతో కాక, అతని జనకుడు బిందుసారుని చరిత్రతోను, దానికి పూర్వం మౌర్యచక్రవర్తుల సంగ్రహచరిత్రతోను ప్రారంభం అవుతుంది. ఇంకా దీనికి పూర్వం ఈ కావ్యావతరణకు నాందిగా, కవి ఈ అశోకచరిత్ర అంతా వేదాంగుడనే గురువుచేత మహారాష్ట్ర నాయకుడు బాలాజీకి వినిపింపజేస్తారు. కవి తమ కావ్యం అంతా బాలాజీ శ్రోతగా రచించారు.

ఈ కావ్యంలో తృతీయ కాండంలోగాని అశోకుడు ప్రవేశించడు. కళింగయుద్ధము, అశోకుని వైరాగ్యము, మొదలయినవన్నీ పంచమ కాండంలో వస్తాయి.

కావ్య లక్ష్యదృష్ట్యా, కథా కథనదృష్ట్యా పరిశీలిస్తే కళింగ యుద్ధానికి పూర్వం జరిగిన అశోక చరిత్ర గాథలన్నీ ఈ కావ్యానికి సన్నిహితంగా సమన్వయించవు. కేవలం అశోకచరిత్ర వర్ణనమే ఈ కావ్యానికి పరమలక్ష్యమని అనుకొన్నా, మొదటి మూడుకాండాలగాథ ఈ కావ్యానికి కేవలం భారభూతంగానే కనిపిస్తున్నది.

కళింగ యుద్ధానికి పూర్వరంగంతో ఈ కావ్యం ప్రారంభించినట్లైతే దీని కథారచనలో చక్కని సంక్షిప్తత, అంగాంగీ భావము అమరిఉండేవి.

ఈ కావ్యరచన అంతా సుసంస్కృతమయిన సాంప్రదాయిక శైలిలో చక్కని ధారాశుద్ధితో ప్రశస్యంగా సాగిపోయింది.

ఈ క్రింది పద్యాలనుబట్టి వీరి రచనాశైలీ, కవితా పటిమ గుర్తించవచ్చును. ఇవి ద్వితీయ కాండంలో బిందుసారుని సుభద్రాంగి ప్రథమ సమావేశ ఘట్టంలోని పద్యాలు.

'ఆ తటినీ సమీపమున
వచ్చెరి విక్రమదారు రూపవం
పతుం గనె నిందుముఖి
మానిని సొక్కె కామపరితప్తము
దృష్టి తదీయ పుంఖశర
ధారిణ తీవ్రర, సుప్రయోగ దృ
గ్వృత్తి ముపక్రమించి, యధికంబుగ
నెచ్చెరువంది యెల్లరన్'

'పరిచర కేళిలయుల్ చెవి
జోలి భూపాలిని మాకు సుందరరమణిన్
జరి వర్ణిత వలె
తీర, సంధాన కార్య తత్పరత కరణిన్'

'పిల్వుడ సోక జనకరముల్
దూపుల గగ్గోలు దీనదోర్వలయము, రుచుల్
తావిన గంపెను, సొక్కు
మాపును నాతిపమునంటు ముంగురులవనన్'

'శాస్త్రి'

గ్రంథ విమర్శనము

సూక్తి నిధి

శ్రీ మిన్నికంటి గురునాథశర్మ వెల 1-8-0 ప్రతులకు రచయిత, బ్రాడీపేట, 5 వ లైను గుంటూరు 2.

'నీతిలీల' 'భావలీల' అని ఈ పద్యకావ్యం రెండు భాగాలు మళ్ళీ నీతిలీలలో రెండాశ్వాసాలు, భావలీలలో రెండాశ్వాసాలు ఉన్నాయి.

నీతిలీలలో ప్రథమాశ్వాసంలోని పద్యాలన్నీ ప్రాచీన సంస్కృత సూక్తి శ్లోకాలకు అనువాదాలు. రెండవ భాగంలోని పద్యాలన్నీ కవి స్వకపోల కల్పితాలు.

ఇక భావలీలలో మొదటి ఆశ్వాసం సంస్కృత కవి జగన్నాథ రచనకు ఆంధ్రానువాదము. ఈ జగన్నాథ రాజు ధారానగరాధీశ్వరుడు ఇతడు టాకంలో ద్భవుడు. ఇతని శ్లోకాలు రచన గూఢార్థమయంగా ఉంటుంది. అయితే కొంత ఆలోచిస్తే ఆ భావం మధురంగా గోచరిస్తుంది. వీటిని ఈ శ్లోకాలకు ప్రహేళికలన్నా అనవచ్చును. ఈ క్రింది అనువాదాన్ని బట్టి వీటి స్వభావము గ్రహించవచ్చును.

"అలఘల విద్యుల్లేఖల బుట్టు
టమ్ముల కెవరి క్రిలి తో త్యాలిం
దలచుచు శాంభ డో॥ కృ డు ని
శాఘు మున న్నదీ మింట మార్గ దు
జ్జ్వల డయయుండ, దవ్వినది
ఎది డి కూర్వసా శగంబు న
ల్పేకులు మా చియుంబుపులు
వినము పేరుకే మోహముందెకే"

ఇక్కడ మదనాతురుడయిన పాంథుడు మధ్యాహ్న వేళ దవ్వుగాని నీళ్ళని లేని ఒక సరోవరం చూపించాడు. నీళ్ళ మీ కోసం పోయినా అతడు దాహంతో గాని ఉన్నాడు మొట్టమొదట ఇది చదవగానే నీళ్ళూ లేనిచోట దప్పిగొని అన్నట్లు కల్పించి వ్యక్తి పంతో వంగా ఉండటానికి కారణం మేఘరి ము రు సందేహం కలుగుతుంది కాని అతడు మదనాతురుడు. కామరులు మన్మథ బాణాలు అని కలుగు పోయేవరకు కుంచీ నీళ్లు కాకపోయినా అతని కెంతో ఎంతో సంకల్పం కలిగింది ఇదీ దీని భావార్థం!

జాగర జటి శ్లోకాల ధోరణి అంతా ఈ విధంగా సాగిపోతుంది. అను వాదకులు తమ మనోజ్ఞ మైన శైలిలో అక్కడక్కడ మూల రసవత్తరంగా మెరుగులు దిద్దారు ఈ కృతి అవతరిక ఈ కవి స్వకపోలకల్పితంగా ప్రాచీన రచనలా హృద్యంగా సాగింది:

"అటు నిట జాచి గబగబ వరిగి గదికి
దప్పగాను పగుండినే వలకు పొడ్చు
వందు మెయిబాల్చి ముసుగు నిల్వద్దమందు
దన్ను రకగొని లేచి యూద్ధరిడిబట కొ"

ప్రాచీన నీతిశాస్త్రులను ఈ కవి చేసిన అనువాదం కూడా పరిశీలించదగినదే:

"తిలలతో దంపములు కొం
తిలు, తుట్టగులు, చందనమ్ము కొంబులూలను ధూ
మూలు దధి బాగారమ్ము వి
గుల మర్దనమున బహింపు గుణవర్ధనముప్"

స్వకపోల కల్పితంగా ఈ కవి రచించిన నీతిలీల ప్రాచీన కవుల నీతిలీలతో తులతూగుతున్నది:

"చీపవాకుగాలిమీదబాద బడుట
నిగుడిపోవు గంటె నిండుకేయి
మేడలోని కొమ్మమీద బగ్గండిన
పనికిరుమదుగాద! తమ్ము కొన్న!"

శ్రీ మిన్నికంటి గురునాథశర్మగారి 'సూక్తినిధి' కవితాభిమానులందరు పరిశీలింపదగినది 'శాస్త్రి'

విజ్ఞాన యాత్ర కుటీర పరిశ్రమలు

శ్రీ కె వి ఎ సత్యనారాయణ శర్మ ప్రకులు పేకూరి సత్యవీర వెంకటేశ్వరరావు పంకట నారాయణ వీధి గాంధీనగరం కాకినాడ వెల ఒక రూపాయి

ఆంధ్రదేశంలో కుటీర పరిశ్రమలను గురించి విజ్ఞాన యాత్ర ధోరణిలో వ్రాసిన చిన్న గ్రంథం ఇది. కనక నే గ్రంథకర్త దీనికి 'విజ్ఞానయాత్ర కుటీర పరిశ్రమలు' అని పేరు పెట్టారు దీనికి 1957 ...

ఆరంభంలో సాహిత్య గ్రంథాల పోటీలో భారత ప్రభుత్వం బహుమతి లభించింది

దీనిలో గ్రంథకర్త పాలకొల్లు నరసాపురం ప్రాంతాలలో అల్లికలమగ్గించి, ఏలూరు దగ్గర కంబళ్ళ నేతను గురించి, కొండపల్లి బొమ్మలు, బందరు కలంకారీ అద్దకాలు మొదలైన ఆంధ్రదేశంలోని ప్రసిద్ధ మయిన కొన్ని కుటీర పరిశ్రమలను గురించీ సంగ్రహంగా వివరించారు ఆయా కుటీరపరిశ్రమల వివరణలో చేర్చిన ఛాయాచిత్రాలు ఆయా పరిశ్రమల స్వరూప స్వభావాలు అవగాహన చేసుకోవడానికి బాగా సహకరిస్తున్నాయి

శ్రీ సత్యనారాయణగారి గ్రంథంలో విదేశాలలోను, ఇతర రాష్ట్రాలలోను ప్రసిద్ధికెక్కిన మన ఆంధ్రదేశపు కుటీర పరిశ్రమలను గురించి మాత్రమే సంగ్రహంగా వివరించారు

వీరి గ్రంథం ముగించగానే అంతగా ప్రసిద్ధి పొందని కుటీరపరిశ్రమలు తెలిసికొన్న మన గ్రామసీమలలో భాగాలలో ఉన్నాయని స్ఫురిస్తుంది కొబ్బరి పీచు మొదలైనవి చేసే తాళ్లు తయారుచేయ్యడం ఈజాతి పరిశ్రమలకిందికే వస్తుంది ఇలాగే ఆయా గ్రామాలలో కంచు పాత్రలు పోతపోసేవారు, ఇత్తడిసామానులు తయారుచేసే కుటీరపారిశ్రామికులు, ఇంకా ఇతర కుటీర పారిశ్రామికులు ఎందరెందరో ఉన్నారు

ఈ పారిశ్రామికుల ఆర్థికమయిన స్థితిగతులు వారికి కావలసిన ముడిపదార్థాల సరఫరా, రవాణా సౌకర్యాల ఏర్పాట్లు మొదలైనవి జాగ్రత్తగా ఏర్పాటు చెయ్యగలిగిన అవసరం చాలా ఉన్నది ఇటువంటి కుటీర పారిశ్రామికులందరూ కొద్దో గొప్పో ప్రతిపల్లె లోను కనిపిస్తున్నారు ఆయా పరిశ్రమలలో వీరికి ప్రత్యేకంగా పేరు ప్రసిద్ధివచ్చి ఉండకపోవచ్చును ప్రసిద్ధిపొందిన కుటీర పారిశ్రామికుల సంఖ్యకన్నా వీరి సంఖ్య పెద్ది ప్రసిద్ధిపొందినవారి పరిస్థితులే అంతంతగా ఉన్నప్పుడు వీరిమాట వేరె చెప్పనక్కరలేదు.

ఈ గ్రంథంలో సమగ్రంగా ఆర్థికాది విషయ దృక్పథాలతోను ఆంధ్రదేశపు కుటీరపరిశ్రమలను గురించి చర్చించి ఉంటే ఈ పుస్తకం మరింత ఉపయుక్తంగా ఉండేది ఏది ఏమైనా మన దేశంలో బాగా ప్రసిద్ధికెక్కిన కుటీరపరిశ్రమలనుగూర్చి సంగ్రహంగా పరిచయం సంపాదించుకోడానికి మాత్రమే ఈ చిన్న గ్రంథం ఉపయోగించగలదు 'శాస్త్రి'

ప్రణతి

శ్రీ కవిరాజమూర్తి ప్రతులకు ప్రజాసాహిత్య పరిషత్తు, ఖమ్మంమెట్టు. వెల ఒక రూపాయి.

ఇది ఎరమేశ్వరరావుగూర్చి స్వేచ్ఛా పద్య ఛందస్సులో రచించిన కావ్యం విప్లవమైన భావాలతో పరిశంగా సాగిన రచన ఈ కావ్యంలో అంతటా ప్రతిధ్వనిస్తున్నది

"ఆయాచాపల్య వీధిలో
సాధువుల సభ్యతవలె
ధనికాంపిక వ్యాపారంలో
ప్రేమ దయాపరవలె
మృత్యువు ఆగమనంలో
చెదిరే కాయంవలె
వాలోనే ఇమిడిఉన్న
పరరూప పు దానవుండు
నీ ఉనికిని మాపె నీకు
నీ మరం తెలుపనీదు"

శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు

శ్రీ వి రామకృష్ణరావు టీచరు, జయహింద్ కొలంపెరీ స్కూల్, మచిలీపట్నం వెల రూపాయి.

ప్రాచీన సంప్రదాయ ధోరణిలో గద్య పద్యాత్మకంగా రచించిన రూపకం అక్కడక్కడ రచయిత ఈ రూపకంలో పాటలుకూడా చేర్చారు.

వీరాంబ

శ్రీ ఆర్ వెంకటేశ్వర్లు, పెదకళ్లేపల్లి వెల: అర్ధరూపాయి

ఉయ్యూరులో గ్రామదేవత వీరమ్మను గురించి ప్రజలలో అనుశ్రుతంగా వినవస్తున్న గాథతో రచించిన గద్యరచన రచయిత ఈ చరిత్ర అంతా ఒక కథగా సులభశైలిలో రచించారు

Printed & Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras—1. Editor. S. Sambhu Prasad.